

**Tiina Vastamäki**

**TALOUSPOLIITTISEN PÄÄTÖKSENTEON VUOROVAIKUTTEISUUS JA  
SEN YKSILÖLLE TARJOAMAT STRATEGISET MAHDOLLISUUDET**

**Tapaustutkimus Hans Henrik Boijen toiminnasta Otavalan pellavanviljely- ja  
kehruukoulun johtajana säätyvallan ajalla**

Suomen historian  
pro gradu -tutkielma  
Jyväskylän yliopisto  
Historian ja etnologian laitos  
kevät 2003

# JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta <b>HUMANISTINEN</b>	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Vastamäki Tiina Annukka	
Työn nimi Talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuus ja sen yksilölle tarjoamat strategiset mahdollisuudet. Tapaustutkimus Hans Henrik Boijen toiminnasta Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulun johtajana säätyvallan ajalla.	
Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro gradu – tutkielma
Aika kevät 2003	Sivumäärä 145
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Talouspoliittinen päätöksenteko säätyvallan ajan valtiopäivillä oli luonteeltaan vuorovaikutteista. Vuorovaikutteisuus tarjosi yksilölle strategisia mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoprosessiin. Osallistumalla yksilö saattoi vaikuttaa prosessin kulkuun ja sen lopputulokseen.</p> <p>Hans Henrik Boijen toimintaa Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskeneessa päätöksenteossa tarkastellaan etupäässä hänen laatimiaan valtiopäivämemoriaaleja analysoimalla. Memoriaalit osoittavat Boijen tarttuneen aktiivisesti vuorovaikutuksen tarjoamiin strategisiin mahdollisuuksiin.</p> <p>Vuorovaikutuksen laajaa käsitettä on rajattu keskittymällä joihinkin sille tunnusmerkillisiin piirteisiin. Keskeisimpiä niistä ovat luottamuspääoma, evidenssin tuottaminen ja vastuuvollisuus. Vuorovaikutuksen tunnusmerkistö muodostaa tutkielman teoreettisen perustan. Teorian muodostamisessa ja metodin kehittämisessä on hyödynnetty runsaasti myös muita tieteitä kuin historiantutkimusta.</p> <p>Luottamuspääoma oli keskeinen edellytys sekä talouspoliittiseen päätöksentekoon osallistumiselle että myönteisten rahoituspäätösten saamiselle. Luottamuspääoman määrä saattoi vaihdella eri vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi muutokset puolueiden välisissä voimasuhteissa vaikuttivat luottamuspääoman määrään. Laadullisesti luottamuspääoma oli joko persoonallista tai institutionaalista riippuen siitä, olivatko vuorovaikutuksen osapuolet yksilöitä vai instituutioita.</p> <p>Evidenssin tuottamisessa oli kyse todistusaineiston tuottamisesta omien toimien ja tavoitteiden tueksi. Hans Henrik Boije hyödynsi tätä vuorovaikutuksen tarjoamaa strategista mahdollisuutta tehokkaasti. Hän tuotti evidenssiä itse sekä hankki tuekseen myös muiden henkilöiden ja instituutioiden todistuksia. Kirjallinen evidenssi oli keskeinen vastuuvollisuuden toteuttamisen väline. Hans Henrik Boijen oli annettava Otavalan koulusta selontekoja sitä rahoittaneille poliittisille instituutioille. Näillä selonteoilla hän toteutti vastuuvollisuuttaan.</p>	
Asiasanat Hans Henrik Boije, Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulu, vuorovaikutus, poliittinen päätöksenteko, talouspolitiikka, valtiopäivät, luottamus, vastuu, tiedonkulku, vapauden aika	
Säilytyspaikka Historian laitos	
Muita tietoja	

## SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. KESKEISET KÄSITTEET JA TEORIAMUOKKIMUKSEN KYSYMYKSENASETELUN SOVELLETTUINA	19
3. LÄHDEAINEISTON MAHDOLLISUUDET JA ONGELMAT	34
4. OPERATIONALISOINNIN ONGELMISTA METODIN EKSPLIKOINTIIN	43
5. TALOUSPOLIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO VALTIOPÄIVILLÄ	56
5. 1. Luottamuksen valtiopäivät 1755 – 1756: Hans Henrik Boijen suunnitelmat toteutuvat päätöksenteossa	56
5. 2. Jatkuvuuden valtiopäivät 1760 – 1762: Hans Henrik Boije käynnistää uudelleen päätöksentekoprosessin ja ohjaa sen kulkua	68
5. 3. Molemminpuolisen epäluottamuksen valtiopäivät 1765 – 1766:	71
5. 3. 1. Hans Henrik Boije tukeutuu luotettuihin henkilöihin hälventääkseen itseään ja Otavalan koulua kohtaan tunnettua epäluottamusta	71
5. 3. 2. Hans Henrik Boijen rooli Otavala-hankkeessa nousee keskeiseksi kiistanaiheeksi ja hän menettää luottamuksensa päättökentekojärjestelmää kohtaan	87
5. 4. Palautuneen henkilökohtaisen luottamuksen valtiopäivät 1769 – 1770: Hans Henrik Boijen ja Otavalan koulun kohtalot eriytyvät	104
6. YKSITYISKOHTAISESTA KUVAUKSESTA YLEISEMPÄÄN KÄSITYKSEEN VUOROVAIKUTUKSEN ASEMASTA TALOUSPOLIITTISSA PÄÄTÖKSENTEOSSA	118

7. LÄHTEET	137
7. 1. Arkistolähteet	137
7. 2. Painetut lähteet	137
8. KIRJALLISUUS	138

## 1. Johdanto

”Omaa etua tavoitteleva liukas ja epäluotettava poliittinen luopio”<sup>1</sup>, joka edusti ”vapauden ajan julkisen elämän huonointa ja synkintä puolta sekä puoluejärjestelmän mukanaan tuomaa poliittista ja moraalista kurjuutta”<sup>2</sup>. Tällaisin luonnehdinnoin on usein kuvattu Hans Henrik Boijea. Neutraalimman käsityksen Boijesta saa riisumalla hänen henkilökuvansa kantaaottavista tulkinnoista. Kannanottojen sijasta objektiivisemmän lähtökohdan Boijen henkilöhistoriaan tarjoavat hänen syntyperänsä sekä yhteiskunnalliset ja yksityiset tehtävänsä.

Hans Henrik Boije af Gennäs (1716 – 1781) kuului vanhaan suomalaiseen aatelissukuun. Hän oli tosin syntynyt Ruotsin puolella valtakuntaa, mutta muutti Suomeen vuonna 1748 saatuaan nimityksen majuriksi Porin jalkaväkirykmenttiin. Sotilasuransa ohella Boije toimi edustajana kaikilla valtiopäivillä vuodesta 1738 vuoteen 1772<sup>3</sup>. Lukuun ottamatta vuosien 1746 – 1747 valtiopäiviä, joilla Boije kuului myssypuolueeseen, hän oli puoluekannaltaan hattu. Hän oli salaisen valiokunnan jäsen vuosien 1755 – 1756, 1760 – 1762 ja 1769 – 1770 valtiopäivillä.<sup>4</sup>

Hans Henrik Boije nimitettiin vuonna 1761 Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherraksi. Maaherran virassa hän toimi vuoteen 1772 saakka. Virallisten tehtäviensä ohella Boije perusti vuonna 1752 Turun ja Porin lääniin Tammerkosken läheisyyteen pellavanviljely- ja kehrukoulun, joka oli toiminnassa vuoteen 1766 saakka. Lisäksi hän

---

<sup>1</sup> Cederberg 1947, s. 143 – 144.

<sup>2</sup> Jacobson 1925, s. 244.

<sup>3</sup> Boije osallistui valtiopäiville valtakirjalla. Miltä suvulta hän valtakirjansa sai, ei ole tarkkaa tietoa. Vuosien 1765 – 1766 valtiopäiville hänen mainitaan osallistuneen Armfelt-suvun valtakirjalla. Laine 1935, s. 316.

Valtakirjamenettelystä valtiopäivillä: Halme 1964 ja Koukkula 1964. Koukkula korostaa Boije -suvun vaikutusvaltaa vedoten suvun runsaslukuiseen edustukseen ja Hans Henrik Boijen asemaan suvun johtohahmona. Koukkula 1964, s. 99.

<sup>4</sup> Tutkimuskirjallisuus ei anna kattavaa kuvaa Boijen jäsenyyksistä valiokunnissa ja deputaatioissa. Hän oli joka tapauksessa vuodet 1760 – 1762 pankkideputaation sekä suomalaisen taloudellisen valmistelukunnan puheenjohtaja. Lisäksi hän toimi jäsenenä kamari-, talous- ja liikedeputaatioissa vuosina 1751 – 1752 sekä suomalaisessa taloudellisessa valmistelukunnassa jo 1755 – 1756. Paloposki 1976, s. 38, 80.

Boije oli vuosien 1751 - 1752 valtiopäivillä myös salaisen kaupp- ja manufaktuurideputaation jäsen. Hän kuului deputaation kolmanteen jaostoon, jonka tehtävänä oli mm. pellavanviljelyn sekä pellavakehräämöiden edistäminen. Vuosien 1755 – 1756 valtiopäivillä Boije oli jälleen salaisen kaupp- ja manufaktuurideputaation jäsen. Laine 1935, s. 125, 140.

hankki samalta seudulta omistukseensa kymmeniä talonpoikaistiloja. Tilat olivat Boijen omistuksessa 1750-luvun lopusta 1770-luvun puoliväliin.<sup>5</sup>

Kommentoinnista ja kantaaottavuudesta riisuttu kuvaus Boijen toimista ei selitä hänen huonoa jälkimainettaan. Selityksen saamiseksi on tarkasteltava lähemmin hänen poliittista toimintaansa. Poliittisena toimijana Boijen on katsottu olleen nimenomaan puoluepoliitikko. Pentti Renvall ja Toivo J. Paloposki edustavat näkemystä, jonka mukaan Boije oli aktiivinen hattupuolueen ydinryhmään lukeutunut poliitikko<sup>6</sup>. Toinen tulkinta Boijen roolista puoluepoliitikkona korostaa roolin välineellisyyttä. Aktiivinen poliittinen toiminta ei tämän tulkinnan mukaan ollut itsetarkoitus, vaan väline henkilökohtaisen hyödyn tavoittelemiseksi. Boijen poliittista toimintaa tästä näkökulmasta tarkasteltaessa korostuvat hänen aggressiivinen esiintymisensä vuosien 1738 – 1739 valtiopäivillä sekä osallisuutensa valtiopetostapauksiin vuosina 1750 ja 1775. Suuren painoarvon saavat myös taloudelliset epäselvyydet, joiden seurauksena Boije menetti omaisuutensa vuonna 1778. Samojen epäselvyyksien vuoksi Boijen oli myös luovuttava virastaan valtiokonttorin presidenttinä, mihin tehtävään hänet oli nimitetty vuonna 1772.<sup>7</sup>

Hans Henrik Boijen poliittisen uran vaiheet luovat kiistatta hyvät lähtökohdat hänen toimintansa motiivien kyseenalaistamiselle. Kyseenlaistavat tulkinnat eivät kuitenkaan rajoitu ainoastaan Boijen toimintaan poliitikkona. Poliittisesta toiminnasta johdettujen käsitysten perusteella on usein pyritty selittämään Boijen toimintaa laajemminkin ja muodostamaan kuvaa hänen persoonastaan. Tästä näkökulmasta käsin myös Boijen aktiivisuus pellavanviljely- ja kehruukoulun perustajana ja johtajana on tulkittu ensisijassa henkilökohtaisen taloudellisen hyödyn motivoimaksi. Maaherran viran hoitaminen on ainoa Boijen tehtävistä, johon poliittinen toiminta ei ole voimakkaasti heijastunut. Siitä Boije saakin yleensä sangen hyvän arvion.<sup>8</sup>

---

<sup>5</sup> Boijen elämäkertatiedot: Elgenstierna 1925, s. 494 – 495; Blomstedt 1927, s. 285 – 287; Jacobson 1925, s. 239 – 244; Laine 1935; Arajärvi 1950; Paloposki 1976.

<sup>6</sup> Renvall 1962, Paloposki 1976. Teosten henkilöhakemistoista käyvät ilmi sivut, joilla on käsitelty Boijea. Myös Cederberg laskee Boijen niiden aatelismiesten joukkoon, jotka hyvin huomattavalla tavalla ottivat osaa valtiopäivätyöskentelyyn. Cederberg 1942, s. 123. Renvallin ja Paloposken näke myksistä Cederbergin kuitenkin erottaa hänen jyrkän kielteinen suhtautumisensa Boijeeseen.

<sup>7</sup> Blomstedt 1927, s. 285 – 287; Jacobson 1925, s. 239 – 244.

<sup>8</sup> Koskimies 1966, s. 175 – 177. Blomstedt 1927, s. 285 – 287; Jacobson 1925, s. 239 – 244.

Vaikkei Boije olekaan syytön synkkään jälkimaineeseensa, voi syyllisiä osoittaa muualtakin. Yksi syyllisistä on ehdottomasti säätyvallan ajan poliittinen elämä. Poliitiikkaa säätyvallan ajalla kuvataan usein juonittelevaksi, tehottomaksi ja yksilöintressejä korostavaksi. Vastaavilla määritelmillä on luonnehdittu myös Boijea poliitikkona. Boijesta onkin tutkimuksessa tullut aikakauden politiikan henkilöitymä. Tämä yhteys käy selkeästi ilmi edellä esitetystä luonnehdinnasta, jossa Boijen todetaan edustaneen ”vapauden ajan julkisen elämän huonointa ja synkintä puolta sekä puoluejärjestelmän mukanaan tuomaa poliittista ja moraalista kurjuutta”<sup>9</sup>.

Boijen kehnoa jälkimainetta selittää omalta osaltaan myös historiantutkimus. Tulkinnat Boijesta ovat pysyneet varsin muuttumattomina. Jo yli sata vuotta sitten julkaistussa teoksessaan Malmström nimesi Boijen ”alhaiseksi juonittelijaksi ja vakoojaksi”<sup>10</sup>. Tätä näkemystä ovat pitäneet yllä sekä biografiat että yleisesitykset<sup>11</sup>. Tulkinta on vähitellen saanut miltei kyseenalaistamattoman tradition aseman. Mikäli edelleen toistetaan lähteisiin perehtymättä aikaisemman tutkimuksen näkemyksiä, päädytään mahdollisimman autenttisen tulkinnan sijasta tradition vahvistamiseen.

Malmströmin luoma näkemys Hans Henrik Boijesta on kuitenkin alkanut murtua jo vuosikymmeniä sitten. Renvall ja Paloposki eivät teoksissaan enää seuraa traditiota, vaan käsittelevät Boijea hyvin neutraalisti jyrkkiä kannanottoja välttäen<sup>12</sup>. Täysin vastoin vanhaa näkemystä Paloposki jopa luonnehtii Boijea Suomen taloudellisen valmistelukunnan puheenjohtajana tasoittelevaksi ja sovittelevaksi<sup>13</sup>. Myös Rasila tulkitsee Boijea tradition vastaisesti<sup>14</sup>. Yhteistä näille 1900-luvun jälkipuoliskolla esitetyille näkemyksille on niiden aikaisempia tulkintoja huomattavasti suopeampi suhtautuminen Boijeen.<sup>15</sup> Rasila keskittyy Boijen rooliin pellavanviljely- ja

---

<sup>9</sup> Jacobson 1925, s. 244.

<sup>10</sup> Malmström 1900, s. 97.

<sup>11</sup> Jacobson 1925. Blomstedt 1927. Cederberg 1947. Alanen 1963. Alasen näkemys Boijesta kehuukoulun puuhamiehenä ei ole yksipuolisen kielteinen. Alanen 1963, s. 464–468. Kuitenkin hän kuvaa Boijea yleensä sangen negatiivisin sanakääntein kutsuen tätä esimerkiksi ”valtiolliseksi juonittelijaksi”. Alanen 1963, s. 485.

<sup>12</sup> Renvall 1962, Paloposki 1976. Teosten henkilöhakemistoista käyvät ilmi sivut, joilla on käsitelty Boijea.

<sup>13</sup> Paloposki 1976, s. 153.

<sup>14</sup> Rasila 1988, s. 363–374.

<sup>15</sup> Oma lukunsa on Katri Laineen hyvin myötämielinen käsitys Boijesta. Hänen tulkintaansa ei ole käsitelty tässä yhteydessä, sillä siihen paneudutaan tarkemmin lähteiden esittelyn yhteydessä. Myös Laineen teos irrottautuu selkeästi traditiosta korvatessaan perinteisen näkemyksen tutkimustiedolla. Laine 1935.

kehruukoulun johtajana ottaen kuitenkin kantaa myös tämän poliittisesti värittyneeseen jälkimaineeseen. Rasilan näkemyksen mukaan kuva Boijesta on kohtuuttoman musta. Juonittelevan puoluepolitiikon sijasta Rasila tulkitsee Boijen olleen ensisijassa hyödyn ajan edustaja, joka ajatteli itsenäisesti maansa etua aikakauden asettamissa rajoissa. Rasila myös katsoo poliittisesta toiminnasta kiinnostuneen ja puolueuskollisuutta arvostaneen historiankirjoituksen muokanneen kuvaa Boijesta yksipuolisen synkäksi.<sup>16</sup>

Tämän työn tarkoituksena ei ole ”oikean” tulkinnan esittäminen Boijesta. Boijen historian tutkimuksessa saama jälkimaine ei myöskään ole ensisijainen syy hänen valinnalleen tutkimuksen kohdehenkilöksi. Boije on kohdehenkilö ennen kaikkea yhteiskunnallisen aktiivisuutensa vuoksi. Tämän tutkimuksen kannalta tärkein Boijen aktiviteeteistä oli hänen toimintansa Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun perustajana ja johtajana. Yhdessä Hans Henrik Boije ja Otavalan koulu muodostavat hedelmällisen lähtökohdan talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuuden ja sen yksilölle tarjoamien strategisten mahdollisuuksien tutkimiselle. Koska Boije on sangen oleellinen osa tätä tutkimusta, on hänen jälkimaineensa tunnettava. Vain taustojen perinpohjaisen tuntemisen ja ymmärtämisen kautta, on mahdollista välttää se riski, että pyrkisi selittämään Boijen toimintaa hänen jälkimaineellaan tai vastaavasti ryhtyisi puhdistamaan sitä.

Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulua on tutkittu varsin runsaasti siihen nähden, että se oli vain yksittäinen merkantilistisen talouspolitiikan ilmentymä<sup>17</sup>. Sen osakseen saamaa huomiota selittävät Suomessa säätyvallan ajalla toteutettujen laajempien teollisuushankkeiden vähälukuisuus sekä Boijen tutkimusta kiehtonut persoona. Riippumatta siitä, mitä mieltä Boijesta henkilönä ollaan, oli hänen persoonallinen panoksensa Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun hyväksi ensiarvoisen tärkeä.

Ensimmäisen Suomen pellavateollisuutta koskeneen aloitteensa Boije teki jo vuosien 1746 – 1747 valtiopäivien päätteeksi. Tällöin hän esitti manufaktuurikontrtorille anomuksen pellavatehtaan perustamiseksi Poriin. Tämä varsin suurisuuntainen, mutta hätäisesti laadittu anomus kuitenkin hylättiin. Anomuksen hylätessään

---

<sup>16</sup> Rasila 1988, s. 363 - 374.

<sup>17</sup> Varsinaisen tutkimuksen Otavalan koulusta on julkaissut Katri Laine. Laine 1935. Lisäksi Otavalaa käsittelevät esimerkiksi Annala 1928, s. 296 – 299; Alanen 1963, s. 464 – 468; Rasila 1988, s. 363 - 374.



manufaktuurikonttori ilmaisi kuitenkin halunsa tukea kehruukoulun perustamista samalla seudulle.<sup>18</sup>

Seuraavilla valtiopäivillä 1751 – 1752 Boije kuului salaisen kaupp- ja manufaktuurideputaation jaostoon, jonka tehtävänä oli muun muassa pellavanviljelyn ja kehräämötöiminnan edistäminen. Deputaatio laati mietinnön kehräämöjen kehittämisestä. Tämän mietinnön pohjalta valmisteltiin kuninkaallinen kirjelmä, jossa luotiin suuntaviivat Ruotsi-Suomen pellavateollisuudelle. Kirjelmässä pellavateollisuuden kehittämistä kannustettiin voimakkaasti sekä annettiin samalla yksityiskohtaisia määräyksiä ja suosituksia käytännön toimien toteuttamiseksi. Koska Boije oli henkilökohtaisesti vaikuttamassa kirjelmän syntyyn, ei ole kovinkaan yllättävää, että hän toimitti jo hieman ennen sen julkaisemista manufaktuurikonttorille ehdotuksen pellavankehrun edistämiseksi Suomessa. Ehdotuksessaan Boije esitti valtion kehruukoulun perustamista maaseudulle. Ehdotus oli varsin yksityiskohtainen ja huolellisesti perusteltu. Sen seurauksena manufaktuurikonttori myönsi Boijelle pienen taloudellisen avustuksen, jonka turvin hänen oli määrä kehittää pellavateollisuutta Suomessa.<sup>19</sup>

Boijen aktiivisuus pellavateollisuuden hyväksi tuotti toistaiseksi konkreettisimman tuloksensa, kun joulukuussa 1752 Suomen ensimmäinen kehruukoulu aloitti toimintansa Boijen virkatalossa Kangasalan Franssilassa. Koulun toimintaa varten myönnettiin vuosittainen avustus. Virkatalo oli kuitenkin liian ahdas koulun tarpeisiin, minkä vuoksi koulun toiminta siirrettiin jo seuraavana vuonna Tammerkosken kartanoon. Siellä Boijen yksityinen koulu toimi noin kuusi vuotta nauttien edelleen valtion avustuksia. Boijen alkuperäisenä tavoitteena oli ollut nimenomaan valtion koulun perustaminen. Tähän tavoitteeseensa hän pyrki vuonna 1754 manufaktuurikonttorille asiasta esittämällään anomuksella. Konttori ei kuitenkaan halunnut tehdä ratkaisua näin suurisuuntaisesta hankkeesta, vaan se kehotti Boijea odottamaan seuraavien valtiopäivien koollekutsumista. Boije nautti vuosien 1755 – 1756 valtiopäivien aikaan säätyjen ja manufaktuurikonttorin luottamusta. Tässä luottamuksen ilmapiirissä Boije uudisti anomuksensa valtion koulusta jälleen vuonna 1756. Salainen valiokunta

---

<sup>18</sup> Laine 1935, s. 119 – 122.

<sup>19</sup> Laine 1935, s. 125 - 130.

hyväksyi anomuksen, minkä seurauksena Suomeen päätettiin perustaa valtion varoilla pellavanviljely- ja kehruukoulu.<sup>20</sup>

Välittömästi saatuaan privilegiokirjan kehruukoulun perustamiseksi Hans Henrik Boije osti Tammerkosken läheisyydestä Otavalan veroratsutilan vuonna 1757. Hän hankki omistukseensa perinnöksiosto-oikeutta hyväkseen käyttäen myös muita ratsutiloja sekä lukuisia niiden alaisuuteen kuuluneita tiloja. Omistamallaan tiluksilla Boije harjoitti uudenaikaista maataloutta. Hän muun muassa raivasi uusia viljelysmaita, kuivatti soita, ojitti peltoja, viljeli aiemmin tuntemattomia kasveja sekä jalosti karjaa. Boijen toimeliaisuudesta seurasi paitsi hyötyä seudun maataloudelle ja muille elinkeinoille, niin myös toistuvia välien selvittelyjä käräjillä paikallisen väestön kanssa. Boije esiintyi kaikilla käräjillä henkilökohtaisesti tulkkinsa välityksellä.<sup>21</sup> Toimeliaisuus niin kärjäsalissa kuin sen ulkopuolellakin teki varmasti Boijesta hyvin tunnetun henkilön seudulla.

Boijen nyt omistamasta Otavalan veroratsutilasta erotettiin alue koulun rakennuksia varten. Rakennustyöt aloitettiin jo vuonna 1757. Niissä oli mukana runsaslukuinen joukko ammattimiehiä, päivätoitään suorittavia talonpoikia sekä ruotusotamiehiä. Koulun rakennukset valmistuivat pääpiirteissään vuonna 1760, minkä jälkeen niitä vielä täydennettiin ja viimeisteltiin. Boijen työhön oltiin rahoittajien taholta sangen tyytyväisiä ja Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulusta tulikin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti valtion koulu vuonna 1761.<sup>22</sup>

Koulun toiminta jäi sangen lyhytaikaiseksi, sillä se lakkautettiin jo vuonna 1766. Suurimmat syyt koulun toiminnan tyrehtymiseen olivat vaikeudet oppilaiden hankinnassa sekä ennen kaikkea Boijeeseen kohdistuneet epäilykset koskien Otavalaa varten myönnettyjen varojen käyttöä. Materiaalisten puitteiden sekä opettajakunnan puolesta koululla oli sen sijaan erinomaiset toimintaedellytykset. Oppilaita pyrittiin hankkimaan lähettämällä maaherrojen kautta koulua koskeneita julistuksia kruununvoudeille ja papeille edelleen rahvaalle luettaviksi. Julistukset jäivät kuitenkin

---

<sup>20</sup> Laine 1935, s. 133 - 157.

<sup>21</sup> Laine 1935, s. 158 – 166.

<sup>22</sup> Laine 1935, s. 166 – 188. Tässä työssä koulusta käytetään nimitystä Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu. Nimellä viitataan myös koulun varhaisempiin vaiheisiin, jolloin se ei vielä toiminut Otavalan tiluksilla.

tehottomiksi. Suurimpana syynä tähän lienee ollut kehuukoulun sekoittaminen kehuuhuoneeseen, joka oli naisille tarkoitettu pakkotyölaitos. Jopa julistuksia lukeneet virkamiehet puhuivat toisinaan kehuukoulun sijasta kehuuhuoneesta. Tämä oli ymmärrettävästi omiaan herättämään rahvaan keskuudessa epäluuloa ja vastentahtoisuutta koulua kohtaan. Oppilasmäärän kohottamiseksi Boije toteutti koulussa uudistuksen muuttaen sen lastenhuoneeksi (barnhus). Lastenhuone oli eräänlainen kehuukoulun ja lastenkodin yhdistelmä köyhille rahvaan lapsille. Vastaavia laitoksia oli myös muualla Ruotsin valtakunnassa<sup>23</sup>. Tämänkään uudistus ei nostanut oppilasmäärää riittävän suureksi. Myös muilla vastaavilla kouluilla oli samankaltaisia ongelmia oppilashankinnassaan.<sup>24</sup>

Vielä oppilaspuutetta ratkaisevampikin syy Otavalan koulun kaatumiseen olivat epäilykset, joita esitettiin Otavalaa varten myönnettyjen avustussummien käytöstä. Epäilykset kohdistuivat Boijeen henkilökohtaisesti, olihan hän päävastuussa koulun rakentamisesta ja sen ylläpidosta. Otavala-hankkeen alusta lähtien Boijen oli jatkuvasti edellytetty tekemään rahoittajille tiliä varojen käytöstä. Boijen asema tilivelvollisena heikkeni ratkaisevasti vuosien 1765 – 1766 valtiopäiville tultaessa. Myssy puolueen valtaan pääsyn myötä häneen kohdistui yhä voimakkaampia vaatimuksia henkilökohtaisesta taloudellisesta vastuusta sekä avoimia epäilyksiä koskien aiempaa avustusvarojen käyttöä. Aikalaisten epäilykset Boijea kohtaan ovat saaneet vahvistusta myös historiantutkijoiden taholta. Esimerkiksi Annala tulkitsee Boijella ”olleen tärkeimpänä päämääränä valtionvaroista hyötyminen kehuukoulun avulla”<sup>25</sup>. Sen sijaan Katri Laine, joka on ainoana tutkinut perusteellisesti Otavalan koulua ja sitä varten myönnettyjen varojen käyttöä, ei näe Boijen toimissa vilpillisyyttä.<sup>26</sup>

Koulun toiminnan taloudellisten edellytysten heikkeneminen yhdessä oppilaspulan kanssa johti siihen, että sen toiminta lopetettiin vuonna 1766. Otavalan lakkauttamiseen on varmasti ollut syynsä myös sillä, ettei Boijella maaherran viran vastaanotettuaan

---

<sup>23</sup> Köyhäinhuollon yhdistäminen ammattiin kouluttamiseen ja työvoimantarpeen täyttämiseen oli varsin yleinen käytäntö säätyvallan ajalla. Käytäntö kytkeytyi laajempaan käsitykseen, jossa köyhäinhoito nähtiin yhtenä välineenä ehkäistä väenpuutetta. Pulma 1985, s. 74 – 91; Annala 1928, s. 147.

Boije oli samaan aikaan maaherran ominaisuudessa mukana myös toisessa lastenkotihankkeessa, jonka päämäärät eivät olleet yhtä utilitaristisia kuin Otavalan koulun kohdalla. Pulma 1985, s. 139 – 148.

<sup>24</sup> Laine 1935, s. 261 - 299. Koulun oppilasmäärästä ei ole yksiselitteistä tietoa. Oppilasmäärä oli kuitenkin jatkuvasti alhaisempi kuin koulun oppilaspaikkojen lukumäärä.

<sup>25</sup> Annala 1928, s. 297. Samaa näkemystä edustavat esimerkiksi biografiat ja Cederberg 1947.

<sup>26</sup> Laine 1935, s. 300 – 374.

enää ollut entiseen tapaan aikaa ja mielenkiintoa koulua kohtaan. Lopulliset päätökset koulun alasajosta tehtiin vuosien 1771 – 1772 valtiopäivillä.<sup>27</sup>

Otavalan pellavanviljely- ja kehrukoulu tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan talouspoliittisen päätöksenteon tutkimiselle. Edellä kerrotut koulun vaiheet ovat seurausta talouspoliittisen päätöksentekokoneiston toiminnasta. Laajamittaisemman taloudellisen toiminnan ja poliittisen päätöksenteon keskinäinen suhde oli erittäin kiinteä säätyvallan ajalla. Yksityisten pääomien puute<sup>28</sup> pakotti turvautumaan valtion rahoitukseen, jonka myöntämisestä päättivät poliittiset elimet. Vaikka Otavalan pellavanviljely- ja kehrukoulua käsitelläänkin tässä työssä talouspoliittisena hankkeena, on syytä muistaa, ettei se ollut voittoa tavoitteleva teollisuuslaitos, vaan valtion rahoittama koulu.

Valtiolta Otavalaa varten saatu rahoitus ei ollut automaattista, vaan varat myönnettiin anomuksesta. Rahoituksen myöntämisestä päättivät manufaktuurikonttori tai salainen valiokunta.<sup>29</sup> Toisin kuin salainen valiokunta, joka oli koolla vain valtiopäivien aikaan, manufaktuurikonttori oli pysyvä keskusvirasto. Se oli toiminnassa vuosina 1738 – 1766, minkä jälkeen sen tehtävät siirtyivät kauppakollegiolle. Kukin manufaktuurikonttorissa edustettuina olleista säädyistä valitsi sinne yhden edustajan jokaisilla valtiopäivillä.<sup>30</sup>

Kun tarkastellaan Otavalalle myönnettyä valtion rahoitusta, vaikuttaa manufaktuurikonttorin rooli erityisen mielenkiintoiselta. Manufaktuurikonttori oli jäsenmäärältään pieni virasto. Sen vuoksi on perusteltua olettaa, että Boijella olisi halutessaan ollut hyvät mahdollisuudet luoda henkilökohtaiset ja luottamukselliset suhteet sen jäsenistön kanssa. Henkilökohtainen luottamussuhde olisi varmasti parantanut hänen mahdollisuuksiaan avustusten saamiseen. Manufaktuurikonttorin kiinnostavuutta tutkimuskohteena vähentää kuitenkin se tosiseikka, että kaikista Boijelle myönnettyistä varoista vain noin kymmenen prosenttia tuli sen kautta.<sup>31</sup> Otavalan rahoituksen kannalta

---

<sup>27</sup> Laine 1935, s. 165 – 174.

<sup>28</sup> Annala 1928, s. 425. Annala toteaa teollisuuspääomien puutteen olleen yksi kapitalistisen teollisuuden kehitystä hidastaneista tekijöistä.

<sup>29</sup> Laine 1935, s. 301. Rahoitusta myöntäneet tahot käyvät ilmi Laineen laatimasta taulukosta, joka käsittää kaikki valtion Otavalaa varten myöntämät varat vuodesta 1752 vuoteen 1774. Varojen yhteissumma on noin 174 000 kuparitalaria eli noin 58 000 hopeataralia.

<sup>30</sup> Laine 1935, s. 18 - 20. Manufaktuurikonttorin ja kauppakollegion keskinäinen tehtäväjako oli selkiytymätön, mikä hankaloitti molempien työskentelyä.

<sup>31</sup> Laine 1935, s. 301.

ratkaisevassa asemassa oli salainen valiokunta. Salainen valiokunta teki Otavalaa koskevat päätöksensä alaisuudessaan toimivan kaupp- ja manufaktuurideputaation sekä sen alaisen manufaktuurivaliokunnan valmistelun pohjalta.<sup>32</sup> Kaupp- ja manufaktuurideputaatio oli jäsenmäärältään poikkeuksellisen suuri. Siinä oli 60 jäsentä deputaatioille tavanomaisen kolmenkymmenen sijasta.<sup>33</sup> Jäsenmäärän suuruus saattaa ainakin osin selittyä sillä, että teollisuushankkeiden rahoituksesta päättäneeseen deputaatioon on varmasti ollut paljon halukkaita jäseniä. Jäsenyys deputaatioissa on parantanut mahdollisuuksia valvoa omia etuja. Kaupp- ja manufaktuurideputaation työskentelyyn suuri jäsenmäärä on saattanut vaikuttaa hidastavasti.

Leimallinen piirre Otavalan koulua koskeneessa talouspoliittisessa päätöksenteossa oli sen keskittyminen valtiopäiville. Tämä poikkesi merkittävästi esimerkiksi kauppasahojen perustamisesta, mitä koskevat päätökset tehtiin etupäässä kollegioissa. Säätyjen käsiteltävänä saha-asiat olivat erittäin harvoin.<sup>34</sup> Myös manufaktuurikonttori oli muissa hankkeissa huomattavasti aktiivisempi kuin millaiseksi sen rooli muodostui Otavalaa koskeneitten rahoituspäätösten tekemisessä. Manufaktuurit olivat säätyvallan ajalla valtiiovallan erityisen mielenkiinnon ja kehittämisspyrkimysten kohteina. Sekä manufaktuurikonttori että valtiopäiväelimet myönsivätkin varsin runsaskätisesti varoja lempilapselleen.<sup>35</sup> Kenties manufaktuurikonttorin marginaalinen rooli Otavalan rahoittajana selittyy ainakin osin sillä, ettei Otavala ollut varsinainen manufaktuurimainen teollisuushanke, vaan ennen kaikkea koulu. Joka tapauksessa manufaktuurikonttorin passiivisuudesta seurasi, että Otavalaa koskenut päätöksenteko keskittyi säädyille ja oli näin ollen korostuneen poliittista.

Talouden ja politiikan nivoutuminen tiiviisti yhteen ei ollut millään tavoin aikakaudelle epätyypillinen ilmiö. Päinvastoin noudatettu merkantilistinen talouspolitiikka korosti valtion roolia talouselämän ohjaajana. Talouselämän oli mukauduttava valtion valtaintresseihin ja palveltava niitä. Käytännössä tämä johti tilanteeseen, jossa kansantalouden sisäiset ja ulkoiset tavoitteet olivat keskenään ristiriidassa. Sisäisenä

---

<sup>32</sup> Lagerroth 1934, s. 41 - 42, 62. Kaupp- ja manufaktuurideputaatioon kuului jäseniä salaisen valiokunnan lisäksi myös kamari-, talous- ja kauppadeputaatiosta.

<sup>33</sup> Metcalf 1985, s. 129.

<sup>34</sup> Kuisma 1983, s. 61, 76, 175. Sahojen kohdalla päätöksenteon keskittyminen kollegioihin oli niin selkeää, että Kuisma luonnehti säätyvallan ajan valtiota tässä suhteessa virkamiesvaltioksi, jossa säätyjen asema oli toissijainen.

<sup>35</sup> Annala 1928, s. 143, 149 – 151.

tavoitteena oli luoda dynaaminen ja mahdollisimman omavarainen talouselämä. Taloussuhteet muihin valtioihin perustuivat puolestaan staattiseen näkemykseen, jonka mukaan taloudellisten resurssien määrä oli vakio. Yksittäisen valtion kansantaloudellinen tilanne saattoi kohentua ainoastaan, mikäli tämä onnistui ottamaan haltuunsa muiden valtioiden taloudellisia resursseja.<sup>36</sup>

Merkantilistinen taloudellinen ajattelu ilmeni käytännössä valtion tiukkana kontrollina talouselämää kohtaan. Talouselämää kontrolloitiin sekä rajoituksin että etuoikeuksia myöntämällä. Rajoittavaa kontrollia edustivat esimerkiksi tullien määrääminen tietyille tuotteille sekä muut elinkeinojen ja kaupankäynnin harjoittamista koskeneet säädökset. Tyypillinen piirre merkantilistiselle talouselämän ohjailulle oli, että säädökset toisaalta rajoittivat tai kielsivät osaa väestöstä harjoittamasta tiettyä elinkeinoa ja yhtäaikaaisesti sallivat samaisen elinkeinon harjoittamisen toiselle väestön osalle. Tällaista lainsäädäntöä edustivat esimerkiksi ammattikuntalaitos sekä purjehdussäännökset<sup>37</sup>. Erilaisten privilegioiden ja suoranaisten taloudellisten avustusten myöntäminen oli valtiovallan keino kontrolloida talouselämää etuoikeuksia suomalla. Privilegiot saattoivat kattaa varsin laajat taloudelliset etuudet. Privilegiokirja antoi usein haltijalleen paitsi oikeuden tietyn teollisuuslaitoksen perustamiseen, niin myös tulli- ja verohelpotuksia jo toimintansa aloittaneelle laitokselle.<sup>38</sup>

Myös Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoululle myönnettiin laajat privilegit, jotka noudattivat vuonna 1739 säädettyjä manufaktuuriprivilegioita.<sup>39</sup> Otavalan koululle oli varmasti eduksi kuuluminen manufaktuurihallinnon alaan, olivathan manufaktuurit ja tekstiiliteollisuus valtion erityisen mielenkiinnon kohteina säätyvallan ajalla. Valtiovallan mielenkiinto ilmeni myös varsin runsaskätisenä varojen myöntämisenä. Manufaktuurien tukeminen oli johdonmukainen seuraus noudatetusta merkantilistisesta

---

<sup>36</sup> Heckscher 1953, s. 3 – 24. Taloudelliseen ajatteluun perehtyminen jätetään tässä työssä vähemmälle, vaikka jo pelkästään Heckscherin tuotanto tarjoaisi hyvän lähtökohdan perusteelliselle asiaan paneutumiselle. Talouselämää tarkastellaan käytännöllisemmästä näkökulmasta unohtamatta kuitenkin, että merkantilismi ideologiana vaikutti voimakkaasti käytännön talouspolitiikkaan.

<sup>37</sup> Elinkeinoja rajoittaneet säädökset ovat myös oivallinen esimerkki siitä, että merkantilismi talouspoliittisena oppina alkoi säätyvallan ajalla menettää asemaansa liberalismille. Tunnettu esimerkki elinkeinojen vapaampaa harjoittamista menestyksellisesti vaatineesta poliitikosta on Anders Chydenius. Esimerkiksi purjehdusrajotukset murtuivat pitkälti hänen aloitteestaan vuonna 1765. Virrankoski 1986b.

<sup>38</sup> Heckscher 1949a; Heckscher 1949b; Magnusson 1997; Annala 1928. Mainittujen teosten avulla saa varsin kattavan kuvan talouselämästä Ruotsin valtakunnassa 1700-luvulla.

<sup>39</sup> Laine 1935, s. 152.

talouspolitiikasta, sillä kotimaiset manufaktuurit vähensivät ulkomaisten teollisuustuotteiden tarvetta.<sup>40</sup>

Otavalan koulu ilmensi erinomaisesti oman aikansa taloudellista ajattelua. Se edusti suosittua ja taloudellisesti tuettua teollisuudenalaa. Lisäksi Otavala toteutti merkantilistista käsitystä, jonka mukaan valtakunnan eri osissa harjoitettavaksi sopi parhaiten jokin tietty teollisuudenala. Näissä kaavailuissa Suomen katsottiin sopivan erityisen hyvin pellavanviljelyyn ja kehräämiseen<sup>41</sup>. Säätyvallan ajan ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen Suomen pellavateollisuutta pyrittiinkin valtiovallan taholta tukemaan opetusta järjestämällä, kehräämötöimintää kehittämällä ja pellavanviljelyä edistämällä<sup>42</sup>.

Valtiovallan pellavateollisuuteen suuntaama mielenkiinto osoittaa, ettei Hans Henrik Boije ollut pioneeri Suomen pellavanviljelyn ja -kehruun kehittäjänä. Vähintään yhtä paljon kuin Boijen yksityistä aloitteellisuutta Otavalan koulu edusti aikansa kansantaloudellista ajattelua. Näihin ajatuksiin ja toimiin, joihin niiden toteuttamiseksi oli toistaiseksi ryhdytty, Boije oli tutustunut valtiopäivätyössään. Hänen henkilökohtainen mielenkiintonsa ei kuitenkaan rajoittunut ainoastaan pellavanviljelyyn ja kehräämiseen. Boijen omistamallaan tiluksilla käynnistämät moninaiset maataloushankkeet, osoittavat hänen kiinnostuksensa olleen laaja-alaisempaa<sup>43</sup>.

Innovaatiot, joita Boije otti omassa maataloudessaan käyttöön, olivat tyypillisiä hyötyopin sovelluksia<sup>44</sup>. Hyötyoppi eli utilismi oli tieteellinen ajattelutapa, joka kiinnitti erityistä huomiota luonnontieteisiin. Keskeisenä pyrkimyksenä oli luonnontieteiden soveltaminen taloudellista hyötyä tuottavalla tavalla. Utilismi hallitsi säätyvallan ajalla tieteellistä ajattelua siinä määrin, että ajanjaksoa kutsutaan myös hyödyn ajaksi.<sup>45</sup> Hyötyoppi sopi hyvin yhteen myös noudatetun merkantilistisen talouspolitiikan kanssa. Vaikka merkantilismin on usein katsottu aliarvioineen maataloutta, ei näin kuitenkaan todellisuudessa ollut. Päinvastoin Ruotsin valtakunnassa maatalouden kehittämiseen

---

<sup>40</sup> Heckscher 149b, s. 585 – 642; Annala 1928, s. 120 – 157; Magnusson 1997, s. 248 – 254; Laine 1935, s. 58 – 107.

<sup>41</sup> Laine 1935, s. 87 - 89.

<sup>42</sup> Laine 1935, s. 89 – 107.

<sup>43</sup> Laine 1935, s. 160 – 166.

<sup>44</sup> Niemelä 1998, s. 75 – 120.

<sup>45</sup> Niemelä 1998, s. 59 – 65.

kiinnitettiin hyvin paljon huomiota. Hyötyopissa keskeisellä sijalla ollut teollisuuskasvien viljelyn edistäminen sopi erittäin hyvin merkantilistiseen talouspoliittiseen linjaan.<sup>46</sup> Koska pellava oli nimenomaan teollisuuskasvi, ilmensi Otavalan koulu selkeästi paitsi merkantilistista talouspolitiikkaa, niin myös utilistista tieteellistä ajattelua, kenties jopa sen hieman naiivia edistysuskkoa. Hans Henrik Boijen voikin perustellusti katsoa olleen tyypillinen hyödyn aikakauden edustaja. Myös aikalaiset ovat arvostaneet Boijea juuri tässä roolissa, mistä ovat osoituksena useat hänelle omistetut luonnontieteen väitöskirjat<sup>47</sup>.

Kun samaista hyödyn ajaksi nimitettyä aikakautta katsotaan politiikan näkökulmasta, muuttuu kuva Boijesta tyystin. Koska Boijeen on henkilöity aikakauden poliittisen elämän kielteisiä ilmiöitä<sup>48</sup>, on tärkeätä tarkastella tätä ankaralle kritiikille alistettua valtiollista toimintaa pääpiirteissään. Erityisen altis moralisoiville kannanotoille on ollut puoluejärjestelmä. Vaikka puolueet olivat keskeinen osa vallinnutta poliittista todellisuutta, ei niille koskaan tunnustettu virallista asemaa. Jo aikalaiset paheksuivat puolueita ja sälyttivät lähes kaikki poliittiset epäkohdat niiden harteille.<sup>49</sup>

Puoluejärjestelmän epäkohdat on tunnustettu myös historiantutkimuksessa. Keskeisimmäksi epäkohdaksi nostetaan usein puolueiden keskinäiset ristiriidat. Puolueet ovat olleet helppo ja ilmeinen syntipukki sekä aikalaisille että historiantutkijoille. On kuitenkin perusteltua olettaa, että samankaltaisia epäkohtia olisi ilmennyt, vaikkeivät valtiopäiväedustajat olisikaan muodostaneet puoluekantoja. Ongelmia aiheutti tilanne, jossa säädyiltä puuttui riittävän voimakas tasapainottava vastavoima, eivät niinkään puolueet itsessään. Vaikka puolueet oireilivat, oli oireiden aiheuttaja toisaalla.

Tässä tutkimuksessa puolueilla on merkitystä niiltä osin, kuin ne vaikuttivat Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulua koskeneeseen päätöksentekoon. Selkeimmät

---

<sup>46</sup> Niemelä 1998, s. 75.

<sup>47</sup> Rasila 1988, s. 373. Väitöskirjat oli tehty Turun Akatemiassa aikakauden johtavien luonnontieteilijöiden Pehr Kalmin ja Pehr Adrian Gaddin johdolla.

Boijen jälkimainetta pohtiessaan Rasila tulkitsee, että hän ”Tammerkoskella ja Hatanpäässä asuessaan oli sittenkin enemmän nimenomaan hyödyn aikakauden edustaja kuin puoluepoliitikko”. Rasila 1988, s. 363.

<sup>48</sup> Erityisen selkeästi henkilöityminen tulee ilmi määritelmässä, jonka mukaan Boije edusti ”julkisen elämän huonointa ja synkintä puolta sekä puoluejärjestelmän mukanaan tuomaa poliittista ja moraalista kurjuutta”. Jacobson 1924, s. 244.

<sup>49</sup> Virrankoski 1986a, s. 228 – 229.



rintamalinjat tärkeimpien puolueiden, hattujen ja myssyjen, välille muodosti ulkopoliittikka. Ulkopoliitiikan vaikutus Otavalan kouluun oli jokseenkin olematon. Sen sijaan talouspoliittisilla linjauksilla, joissa myös oli eroja puolueiden kesken, oli sitäkin suurempi vaikutus. Manufaktuurien ja muiden vastaavien laitosten voimakas tukeminen edusti nimenomaan hattujen talouspolitiikkaa<sup>50</sup>. Koska myös Otavalan koulu oli manufaktuurihallinnon alaan kuuluva laitos, hyötyi se hattujen valta-asemasta. Kääntöpuolena edulliselle puoluepoliittiselle asemalle oli koulun leimautuminen nimenomaan hattujen talouspoliittiseksi hankkeeksi. Kun talouspolitiikan suunta muuttui myssyjen saavutettua valta-aseman 1765 – 1766 valtiopäivillä, hattujen talouspoliittiset hankkeet joutuivat kriittisen tarkastelun kohteeksi. Talouspolitiikan suunnanmuutoksesta koituneiden seurausten lisäksi myssyjen valtaan nousulla oli myös muita vähintäänkin yhtä voimakkaita seurauksia. Kriittiseen tarkasteluun ei otettu ainoastaan Otavalan koulua, vaan myös Boije näkyvänä hattupoliitikkona<sup>51</sup> sai henkilökohtaisesti kokea myssyjen epäluottamuksen aiempia valta-aseman haltijoita kohtaan. On vaikea arvioida, kummasta lopulta aiheutui Otavalan koululle enemmän negatiivisia seurauksia, myssyjen tekemästä talouspolitiikan suunnanmuutoksesta vai puolueiden välisistä erimielisyyksistä ylipäänsä. Toisin sanoen, kummalla oli enemmän painoarvoa, puoluekannalla vai politiikan sisällöllä.

Tämän työn kannalta merkittävin seikka säätyvallan ajan valtiollisessa elämässä eivät kuitenkaan olleet puolueet, vaan valtiopäivätyöskentelyssä noudatetut menettelytavat. Työskentelytapojen tunteminen on tärkeätä, koska Otavalaa koskeneet rahoituspäätökset käsiteltiin nimenomaan valtiopäivillä. Erittäin keskeinen instituutio säätyvallan ajan valtiopäivillä oli valiokuntalaitos. Jokaisilla valtiopäivillä työskenteli noin kymmenen deputaatiota eli valiokuntaa. Niistä tärkein oli salainen valiokunta, jonka käsiteltävänä olivat julkisuudelta salassa pidettävät asiat, joihin katsottiin kuuluvaksi myös talouspolitiikka. Salaisessa valiokunnassa oli sata edustajaa kolmesta ylimmästä säädyistä. Edustajanpaikat jakautuivat siten, että aatelilla oli niistä hallussaan puolet ja papistolla ja porvaristolla kummallakin 25. Salainen valiokunta jakautui useisiin

---

<sup>50</sup> Annala 1928, s. 143 – 158.

<sup>51</sup> Boije edusti puolueensa ydinryhmää. Esimerkiksi vuosien 1755 – 1756 valtiopäivillä hän kuului joukkoon, jonka hänen puoluetoverinsa oli nimennyt ”salaiseksi neuvotteluryhmäksi” (hemliga överläggningssklubb). Salainen ryhmä ”valmisteli” kaikki asiat, jotka otettiin esille deputaatioissa ja säätyjen istunnoissa. Olsson 1963, s. 210.

deputaatioihin ja edelleen niiden alaisuudessa asioita valmistelleisiin valiokuntiin<sup>52</sup>. Aatelin määrällistä valta-asemaa heikensi se, että valiokunnissa äänestettäessä kullakin säädyllä oli vain yksi ääni. Lopullista ratkaisovaltaa valiokunnilla ei ollut, sillä säädyt hyväksyivät tai hylkäsivät valiokuntien valmistelemat päätökset yhteisistunnoissaan. Vaikka lopullista ratkaisovaltaa muodollisesti käytti säätyjen täysistunto, oli päätöksenteon painopiste käytännössä kuitenkin asiat valmistelleissa valiokunnissa.<sup>53</sup> Valiokuntien merkitys korostuu entisestään, kun otetaan huomioon myös niiden merkittävä asema valtiopäiväedustajien tiedonhankintafoorumina.<sup>54</sup>

Säätyvallan ajan valtiopäivätoiminnan tutkimisessa on perinteisesti keskitytty instituutioihin<sup>55</sup> tai tapahtumahistoriaan<sup>56</sup>. Tapahtumahistoriassa on yleensä painottunut joko instituutioiden tai niiden puitteissa toimineiden yksilöiden rooli. Perinteisiä painotuksia kokonaisvaltaisempi näkökulma *poliittiseen kulttuuriin* avautuisi näiden tutkimussuuntausten yhdistämisen myötä. Tutkittaessa poliittista toimintaa nimenomaan kulttuurina painopiste on vallinneissa poliittisissa arvoissa, normeissa, käsityksissä, käsitteissä ja käytänteissä<sup>57</sup>. Katse kohdistuu siis juuri niihin seikkoihin, jotka ovat instituutioiden ja toimijoiden yhdessä muovaamia. Kulttuurinen näkökulma katsoo valtiopäiviä instituutioiden ja yksilöiden muodostamana toiminnallisena kokonaisuutena ikään kuin sisältä päin. Tällöin ymmärrys tutkittavasta kohteesta syntyy kulttuurisesti merkityksellisten toimintakäytäntöjen kautta. Erään keskeisimmistä tämänkaltaisista käytännöistä säätyvallan ajan valtiopäivillä muodostivat päätöksentekokäytännöt. Kun päätöksentekoa tarkastellaan poliittisen kulttuurin näkökulmasta<sup>58</sup>, keskeiselle sijalle nousevat päätöksentekoprosessiin liittyvät arvot, normit, käsitykset, käsitteet ja käytänteet sekä niiden tarjoamat mahdollisuudet. Tässä työssä talouspoliittista päätöksentekoa ja sen yksilölle tarjoamia strategisia mahdollisuuksia tutkitaan osana

---

<sup>52</sup> Otavalan koulua koskeneet päätökset valmisteltiin salaisen valiokunnan alaisessa kauppaja-manufaktuurideputaatiassa, joka puolestaan saattoi delegoida valmistelutyön manufaktuurivaliokunnalle.

<sup>53</sup> Lagerroth 1934 on hyvin kattava esitys säätyvallan ajan valtiopäivien organisaatiosta, työskentelytavoista sekä säätyjen vallankäyttömahdollisuuksista.

Tiiviin yhteenvedon samasta aiheesta tarjoaa Karonen 1999, s. 382 – 384.

<sup>54</sup> Karonen 2003.

<sup>55</sup> Lagerroth 1934.

<sup>56</sup> Esimerkiksi Lagerroth – Nilsson – Olsson 1934 sekä Renvall 1962 keskittyvät instituutioita enemmän tapahtumahistoriaan valtiopäivien puitteissa.

<sup>57</sup> Ihalainen 2003, s. 109.

<sup>58</sup> Päätöksentekoa on tarkasteltu mekaanisena prosessina tutkimusprojektissa ”Ett partisystem i vardande. Partier, parlamentarisk praxis och parlamentariska idéer i Sverige 1680 – 1772”. Laajemman kulttuurisen näkökulman päätöksentekoon tarjoaa puolestaan tutkimusprojekti ”Centralmakt och lokalsamhälle – beslutsprocess på 1700-talet”.

poliittista kulttuuria. Poliittista kulttuuria ei tutkimuksessa erityisesti alleviivata, sillä eksplikoitu tutkimuskohde on itsessään poliittisen kulttuurin tuote.<sup>59</sup>

---

<sup>59</sup> Säätyvallan ajan poliittista toimintaa kulttuurisesta näkökulmasta tarkastelevat esimerkiksi Ihalainen 2003, Karonen 2002a, 2002b ja 2003 sekä Virrankoski 1986a.

## 2. Keskeiset käsitteet ja teorit tutkimuksen kysymyksenasetteluun sovellettuina

Talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuus ja sen yksilölle tarjoamat strategiset mahdollisuudet muodostavat tämän tutkimuksen pääteeman. Koska teema on varsin laaja, on sitä tarkennettava ja rajattava, jotta sen tutkiminen olisi ylipäänsä mahdollista. Tarkentamisen lähtökohtana on tutkimusteeman kannalta keskeisten käsitteiden määrittely. Käsitteet puolestaan muodostavat sen teoreettisen viitekehyksen, jonka varaan rakennetaan konkreettiset tutkimuskysymykset.

Ensimmäinen määriteltävistä käsitteistä on **päätöksenteko**. Päätöksenteolla tarkoitetaan tässä yhteydessä valtiopäivillä tapahtunutta talouspoliittista päätöksentekoa. Harald Gustafsson esittelee teoksessaan *Political Interaction in the Old Regime. Central Power and Local Society in the Eighteenth-Century Nordic States* mallin poliittisen päätöksentekoprosessin tutkimista varten. Hänen luonnostelemassaan mallissa päätöksentekoprosessin käynnistää aloite. Aloitetta seuraa ongelman muotoileminen ja prosessiin osallistujien kontrolloiminen. Osallistujien kontrollilla tarkoitetaan vaihetta, jossa ratkaistaan, ketkä ottavat osaa päätöksentekoon. Tämän jälkeen on vuorossa päätöksenteon tueksi tarvittavan tiedon hankkiminen. Sitä seuraavat ratkaisun muotoilu sekä päätös ja sen lopullinen toimeenpano. Viimeisen vaiheen prosessissa muodostavat toimeenpannun päätöksen mahdollisesti aiheuttamat reaktiot.<sup>60</sup>

Gustafssonin esittelemä malli auttaa jäsentämään päätöksentekoa ja hahmottamaan sen loogisesti rakentuvaksi kokonaisuudeksi. Mallin keskeisin anti onkin päätöksenteon mieltäminen muodoiltaan varsin vakiintuneeksi prosessiksi. Gustafssonin malli kokoaa yhteispohjoismaisen tutkimusprojektin *Centralmakt och lokalsamhälle – beslutsprocess på 1700-talet* pääteeman havainnolliseksi esitykseksi. Projektin tuottamista tutkimuksista on Gustafssonin ohella syytä mainita myös Markku Kuisman teos *Kauppasahojen perustaminen Suomessa 1700-luvulla (1721 – 1772). Tutkimus päätöksentekoprosessista*<sup>61</sup>. Kuisman tutkimus on tämän työn kannalta poikkeuksellisen kiinnostava, sillä se käsittelee päätöksentekoprosessia nimenomaan talouspolitiikan kontekstissa ja on lisäksi tutkimuksena ansiokas. Sen hyödynnettävyyttä kuitenkin

---

<sup>60</sup> Gustafsson 1994, s. 14. Gustafssonin malli noudattaa yleistä tapaa hahmottaa päätöksentekoa prosessina.

<sup>61</sup> Kuisma 1983.

vähentää näkökulman erilaisuus. Kuisma on kiinnostunut elinkeinoelämän ja valtiovallan välisestä vuorovaikutuksesta sekä erityisesti paikallisyhteisön vaikutusmahdollisuuksista päätöksenteossa<sup>62</sup>. Tässä tutkimuksessa painopiste on sen sijaan vuorovaikutteisen päätöksenteon yksilölle tarjoamissa strategisissa mahdollisuuksissa. Sama näkökulmien välinen ero rajoittaa pohjoismaisen tutkimusprojektin tulosten hyödyntämistä laajemminkin<sup>63</sup>. Ero ei kuitenkaan ole ainoastaan rajoittava tekijä, vaan se myös motivoi tutkimaan aiemmin tutkimatonta.

Vaikka Gustafssonin malli on suunniteltu ensisijassa keskushallinto – paikallisyhteisö – akselilla operoivan tutkimuksen tarpeisiin, muodostaa se kuitenkin toimivan lähtökohdan myös yksilökeskeiselle vuorovaikutuksen tutkimiselle. Mallin havainnollistama päätöksentekoprosessi muodostaa toimintaympäristön, joka sekä asettaa ehtoja että tarjoaa mahdollisuuksia yksilön eli Hans Henrik Boijen toiminnalle<sup>64</sup>. Tässä tutkimuksessa keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat päätöksenteon vuorovaikutteisuudesta seuranneet **strategiset mahdollisuudet**. Strategisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksien tietoista ja harkittua hyväksikäyttöä. Erotuksena sattumanvaraisesta tilanteeseen reagoinnista mahdollisuuksien strateginen hyväksikäyttö edellyttää ennalta asetettua tavoitetta ja aktiivista pyrkimystä sen toteuttamiseksi. Strategia ei tässä yhteydessä merkitse yksityiskohtaista toimintasuunnitelmaa, vaan joustavaa ja muuttuviin tilanteisiin reagoivaa yleisluonteista suunnitelmaa tavoitteiden toteuttamiseksi. Käytännössä strategiaa toteutetaankin usein hyvään tilannetajuun ja nopeaan reagointikykyyn perustuvilla ad hoc – päätöksillä<sup>65</sup>.

Strategisissa mahdollisuuksissa ei kuitenkaan ole kyse ainoastaan mahdollisuuksiin tarttumisesta, vaan myös niiden aktiivisesta luomisesta yksilön käytössä olevin keinoin. Vaikka yksilöllä olisikin runsaasti keinoja käytettävissään, ei hän kuitenkaan voi olla varma tavoitteidensa toteutumisesta. Mahdollisuuksille onkin ominaista, että niiden käytössä voi joko onnistua tai epäonnistua. Strategisten mahdollisuuksien nostaminen

---

<sup>62</sup> Kuisma 1983, s. 11.

Samasta keskushallinto – paikallisyhteisö -näkökulmasta poliittista päätöksentekoa tarkastelevat myös Österberg 1989 ja 1992. Österbergillä vuorovaikutus on kuitenkin keskeisempi käsite kuin Kuismalla.

<sup>63</sup> Kuisman lisäksi tässä työssä on käytetty projektin tuottamista tutkimuksista Panu Pulman teosta *Fattigvård i frihetstidens Finland. En undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle*.

<sup>64</sup> Mallin havainnollistama toimintaympäristö voidaan mieltää myös osaksi poliittisen toiminnan kulttuurista ympäristöä.

<sup>65</sup> Stähle – Grönroos 1999, s. 71.

tutkimuksen keskiöön korostaakin yksilön aktiivista roolia. Yksilöllä on paitsi oltava tavoite, niin myös strategia sen toteuttamiseksi sekä taktista kykyä reagoida mahdollisuuksiin, joita tavoitteen toteuttamiseen tarjoutuu. Strategisuus taktisena kykynä on siis myös yksilön ominaisuus. Tätä ominaisuutta voidaan kuvata myös termillä bifurkaatioherkkyys. Bifurkaatioherkkyydellä tarkoitetaan tilannetietoisuutta, joka tuottaa oikea-aikaisia päätöksiä ja haluttuihin tuloksiin johtavaa toimintaa. Bifurkaatioherkkyys on sekä yksilöiden että organisaatioiden ominaisuus.<sup>66</sup> Kyvykkäällä toimijalla on bifurkaatioherkkyttä, jonka avulla hän toteuttaa strategiaansa vuorovaikutteisen päätöksenteon tarjoamia mahdollisuuksia tehokkaasti hyödyntäen ja uusia mahdollisuuksia luoden.<sup>67</sup>

Talouseliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuus luo yksilölle strategisia mahdollisuuksia. **Vuorovaikutus** on siis avainkäsite paitsi strategisille mahdollisuuksille, niin myös koko tälle tutkimukselle. Sosiaalipsykologia tarjoaa luontevan lähtökohdan vuorovaikutuksen käsitteen määrittelyyn, onhan vuorovaikutus sosiaalipsykologian ensisijainen tutkimuskohde. Sosiaalipsykologian perusteokset eivät anna valmista määritelmää vuorovaikutukselle. Sosiaalipsykologian käsitys tutkimuskohteestaan konkretisoituu kuitenkin niissä ilmiöissä, joita se vuorovaikutuksen yläkäsitteen alaisuudessa tutkii. Tällaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi: ryhmät, yksilö, yhteiskunta, sosiaalisuus, verkostot, vaikutus, toiminta, arvot, asenteet ja identiteetti.<sup>68</sup> Tutkimuskohteiden selkeistä samankaltaisuuksista huolimatta tämän tutkimuksen yhteys sosiaalipsykologiaan ei perustu niinkään sisältöön, vaan etupäässä yhteneväiseen näkökulmaan ja tavoitteisiin. Tämä työ on siinä mielessä sosiaalipsykologinen, että sen tavoitteena on vuorovaikutuksen käsitteen tarkentaminen ja konkretisoiminen. Sosiaalipsykologinen vuorovaikutukseen keskittyvä lähestymistapa avaa uuden ja kiinnostavan näkökulman talouseliittiseen päätöksentekoon.

---

<sup>66</sup> Stähle – Grönroos 1999, s. 120 – 121.

<sup>67</sup> Tässä yhteydessä strategisuuden voi korvata myös käsitteellä ”taktisuus”. Molemmat termit korostavat yksilön kompetenssia ja ovat tässä yhteydessä käyttökelpoisia. Asetan käsitteistä etusijalle strategisuuden, koska taktisuuteen liittyy enemmän negatiivisia konnotaatioita. Jos nimeäisin Boijen talouseliittiseksi taktikoksi, herättäisi se helposti samanlaisen mielikuvan kuin aiemman tutkimuksen hänestä muodostama kuva poliittisena keinottelijana.

<sup>68</sup> Eskola 1984; Helkama – Myllyniemi – Liebkind 1999.

Talospoliittisen päätöksenteon tarkastelu vuorovaikutuksen näkökulmasta vaatii lähtökohdaksi konkreettisen määritelmän vuorovaikutukselle.<sup>69</sup> On kyettävä vastaamaan, mitä tutkitaan, kun tutkitaan talospoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuutta. Päätöksenteko edellyttää siihen osallistuvien keskinäistä kommunikaatiota. Yhteiseen päätökseen pyrkivässä kommunikaatiossa jokainen puheenvuoro pyrkii vaikuttamaan muihin päätöksenteon osapuoliin. Samalla jokainen puheenvuoro myös asettuu alttiiksi palautteelle<sup>70</sup>. Aloitetta lukuun ottamatta kommentoiminen ”puhtaalta pöydältä” on mahdotonta päätöksentekoprosessissa. Kun kyse on ryhmässä tehtävästä päätöksenteosta, on yhtäläillä mahdotonta, että yksittäinen puheenvuoro yksinään ratkaisisi asian. Yksinkertaistaen voi sanoa, että vuorovaikutus päätöksenteon kontekstissa merkitsee asetelmaa, jossa kaikki sen osapuolet pyrkivät vuorotellen vaikuttamaan toisiinsa joko esittäen uusia näkemyksiä tai kommentoiden jo julkituotuja. Säätyvallan ajan poliittisessa kulttuurissa keskeisiä vuorovaikutuksen osapuolia olivat yksilöiden ohella myös säädyt, jotka pyrkivät ajamaan omia ryhmäetujaan säätyjen keskinäistä tasapainoa kuitenkin liikaa järkyttämättä<sup>71</sup>.

Vuorovaikutukselle on ominaista, että siihen osallistutaan aina tietyssä **roolissa**. Rooleja määrittävät paitsi viralliset säännöt, niin myös arkielämän käytännöissä syntyneet epäviralliset normit. Yhdessä nämä kaksi normistoa luovat rooliodotuksia eli käsityksen siitä, kuinka tietyssä roolissa on käyttäydyttävä.<sup>72</sup> Boijen kohdalla on helppo nimetä joitakin selkeitä rooleja. Tämän työn kannalta niistä keskeisimpiä ovat valtiopäiväedustajan ja aatelismiehen roolit sekä rooli Otavalan koulun perustajana ja johtajana. Näiden lisäksi Boije sai kolmannen selvärajaisen roolinsa tultuaan vuonna 1761 nimitetyksi Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherraksi.

---

<sup>69</sup> Toisinaan syntyy vaikutelma, että vuorovaikutus tieteellisenä käsitteenä on postmoderni muotitermi. Muotitermille ominaiseen tapaan sitä käytetään runsaasti tieteellisessä kielessä, mutta sen sisältö jätetään usein tarkemmin määrittelemättä. Tämä ongelma ei ole akuutti sosiaalipsykologiassa, sillä se ei ota vuorovaikutusta valmiiksi annettuna käsitteenä, vaan pyrkii tutkimalla tarkentamaan käsitystä kyseisestä ilmiöstä ja samalla luomaan perustaa sen käsitteelliselle määrittelylle.

<sup>70</sup> Palautteelle alttiiksi asettuminen ei merkitse vain ”negatiivista altistumista”. Palaute voi olla joko negatiivista tai positiivista. Palautteen antaminen ja vastaanottaminen on sen sisällöstä riippumatta vuorovaikutuksen tunnusmerkkinen ominaisuus. Myös arkikokemus tukee tulkintaa palautteen välttämättömyydestä, sillä usein jopa negatiivisen palautteen saaminen koetaan paremmaksi vaihtoehdoksi kuin tyystin vaille palautetta jääminen.

<sup>71</sup> Karonen 1999, s. 161 – 170, 336. Staattinen säätyjen keskinäinen tasapaino perustuva yhteiskuntakäsitys oli voimakkaimmillaan suurvalta-ajalla. Säätyvallan ajalla ryhmäetujen merkitys lisääntyi.

<sup>72</sup> Ojala – Uutela 1993, s. 39 – 44.

**Institutionaalisella vuorovaikutuksella** tarkoitetaan vuorovaikutusta institutionaalisissa tilanteissa <sup>73</sup> . Valtiopäiväinstituution puitteissa suoritettava päätöksenteko muodosti tyypillisen institutionaalisen tilanteen. Vaikka valtiopäiväedustajan ja koulun puuhamiehen roolit olivatkin ilmeisiä tarkastelun kohteena olleessa institutionaalisessa tilanteessa, olisi kuitenkin liian pelkistettyä ajatella Boijen toimineen Otavalaa koskeneessa päätöksentekoprosessissa ainoastaan näissä rooleissa. Kyseiset roolit määrittyvät instituutiosta ja keskustelun aiheesta käsin, mutta jättävät huomiotta institutionaalisen tilanteen erityispiirteet. Institutionaalisen vuorovaikutusprosessin eli tässä tapauksessa talouspoliittisen päätöksenteon tarkka analysoiminen nostaa esille tilanteen erityispiirteet ja tekee näkyväksi Boijen muut mahdolliset roolit. Näissä implisiittisissä rooleissa oli ennen kaikkea kyse vuorovaikutuksen asetelmasta ja voimasuhteista sekä auktoriteetista ja luottamuksesta. Koska tässä työssä keskitytään nimenomaan Hans Henrik Boijen toimintaan, myös rooleja tehdään näkyväksi hänen persoonallisesta näkökulmastaan käsin. Tosiasiallisten roolien sijasta kyse olikin enemmän Boijen subjektiivisista rooliodotuksista ja -tulkinnoista.

Kaiken kaikkiaan vuorovaikutus on sangen laaja käsite. Roolit ovat vain yksi sen aspekteista. Roolien korostaminen tässä tutkimuksessa on perusteltua ensinnäkin siksi, että ne ovat sangen merkittävä seikka koko vuorovaikutusilmiön kannalta. Toiseksi ne nostavat tutkimuksen keskiöön rooleja ottavan yksilön. Vaikka Hans Henrik Boijella on hyvin keskeinen asema tässä työssä, kyse ei kuitenkaan ole yksilöidenvälisen vuorovaikutuksen tutkimisesta. Sen sijaan vuorovaikutuksen osapuolet olivat yksilö eli Boije ja päätöksentekoon osallistuneet instituutiot. Näistä instituutioista merkittävin oli valtiopäivät valiokuntineen ja deputaatioineen. Vuorovaikutuksen asetelma oli poikkeuksellinen, koska Boije ei edustanut siinä ainoastaan itseään yksilönä, myös päätöksiä tekevää instituutiota valtiopäivämiehen ominaisuudessa. Tästä kaksoisedustuksesta oli Boijelle kiistatonta hyötyä. Valtiopäiväinstituution jäsenenä hän tunsi päätöksenteossa noudatettavat menettelytavat, minkä voi olettaa parantaneen hänen vaikutusmahdollisuuksiaan.

---

<sup>73</sup> Raevaara – Ruusuvuori – Haakana 2001, s. 11 - 14.



Vuorovaikutuksen dynamiikan muodostaa tässä tutkimuksessa nimenomaan asetelma, jossa yksilö (Hans Henrik Boije) toimii yhteisönsä (valtiopäivät ja keskuhallinto päätöksentekoinstituutioon) jäsenenä. Pääpaino on tämän dynaamisen suhteen yksilölle tarjoamissa strategisissa mahdollisuuksissa. Laajimmat mahdollisuudet päätöksentekoprosessi tarjosi yksilölle tiedonkeräysvaiheessa<sup>74</sup>. Siihen saattoi osallistua, vaikkei olisikaan ollut jäsenenä valtiopäiväpäätöksiä valmistelleissa deputaatioissa ja valiokunnissa. Tiedonhankkiminen päätöksentekoprosessin vaiheena oli mielenkiintoinen myös siitä syystä, että se oli luonteeltaan sangen vuorovaikutteinen tapahtuma. Siinä annettiin palautetta aloitteesta ja asetettiin samalla itse palautteelle alttiiksi. Näistä syistä tiedon hankkiminen on tässä työssä nostettu muita päätöksentekoprosessin vaiheita keskeisemmälle sijalle.

Vuorovaikutuksen abstraktius ja sen käsitteellinen laajuus pakottavat rajaamaan tutkimuksen näkökulmaa vielä edellä esitettyjä painotuksia tarkemmin. Rajaaminen on tässä tutkimuksessa päätetty suorittaa kolmen käsitteen avulla. Nämä käsitteet ovat **luottamuspääoma, evidenssin tuottaminen ja vastuuvollisuus**. Yhdessä ne muodostavat selkeän tunnusmerkistön vuorovaikutukselle. Ilman tarkentavaa tunnusmerkistöä laajan ja abstraktin ilmiön tutkiminen olisi jokseenkin mahdotonta. Syyt juuri tämän käsitteellisen kolmikön valinnalle ovat osin empiirisiä osin teoreettisia. Empiria on puoltanut käsitteiden valintaa, sillä luottamuspääoman, evidenssin tuottamisen ja vastuuvollisuuden oleellisuus tutkittavan teeman kannalta on käynyt ilmi alkuperäislähteisiin perehtymisen myötä. Kestävää teoreettista perustaa tutkimukselle luo käsitteiden kiinteä keskinäinen yhteys. Teorian johdonmukaisuuden kannalta on lisäksi oleellista, että evidenssin tuottaminen, vastuuvollisuus ja luottamuspääoma ovat nimenomaan tiedonhankkimiseen ja -tuottamiseen liittyviä käsitteitä. Koska tämä tutkimus painottuu päätöksentekoprosessin tiedonkeräämisvaiheeseen, on kyseisten käsitteiden valinta vuorovaikutuksen tunnusmerkistön rajaajiksi näiltäkin osin perusteltua.<sup>75</sup>

**Luottamuspääoma** määritellään "inhimillisen vuorovaikutuksen tuloksena syntyväksi vakaumukseksi siitä, kuinka ihminen suhtautuu muihin ihmisiin, lähipiiriinsä ja

---

<sup>74</sup> Lähtökohtana on Gustafssonin malli päätöksentekoprosessista.

<sup>75</sup> Rajaavien käsitteiden valinnassa on todellakin kyse tietoisesta valinnasta. Rajaaminen on välttämätöntä, koska vuorovaikutus on liian laaja ja monitahoinen ilmiö kokonaisuudessaan tutkittavaksi.

yhteiskuntaan".<sup>76</sup> Luottamuspääoman ja vuorovaikutuksen käsitteet liittyvät kiinteästi toisiinsa, koska luottamuspääoma syntyy vuorovaikutustilanteessa. Vuorovaikutuksen ja luottamuspääoman toisistaan erottamattomasta yhteydestä seuraa, että vuorovaikutustilanteessa luottamuspääoma on aina punnittavana ja alttiina muutoksille. Luottamuspääoma ei automaattisesti lisääny, vaan se voi myös vähentyä. Tällöin luottamuksen sijasta karttuu epäluottamusta.<sup>77</sup>

Vuorovaikutteisen syntykontekstin huomioon ottaminen auttaa mieltämään luottamuspääoman kaksisuuntaiseksi yksilön ominaisuudeksi. Siinä on kyse paitsi yksilön suhtautumisesta muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan, niin myös muiden ihmisten ja yhteiskunnan suhtautumisesta yksilöön. Kun luottamus kapitalisoidaan mieltämällä se pääomaksi, pitävät pääomia hallussaan luotetut henkilöt. Näihin luottamuksen arvoisiin yksilöihin muut ovat olleet valmiita sijoittamaan luottamustaan. Edellytyksenä luottamuksen sijoittamiselle on puolestaan ollut luottamuksen herättäminen. Luottamus ei olekaan vain saavutettua pääomaa, vaan myös ehto pääoman karttumiselle. Luottamuksen käsitteelle onkin ominaista, että se on itsessään sekä tavoiteltava päämäärä että väline tuon päämäärän saavuttamiseen<sup>78</sup>.

Luottamukselle ja luottamuspääomalle läheinen käsite on epävarmuus. Luottaminen voidaan määritellä lyhyesti ”to trust is to believe despite uncertainty”<sup>79</sup>. Pääasialliset luottamuksen lähteet ovat sosiaaliset suhteet ja niihin liittyvät velvoitteet. Sosiaalisille suhteille puolestaan on tyypillistä epävarmuus muiden toimijoiden motiiveista ja aikomuksista.<sup>80</sup> Koska talouspoliittinen päätöksenteko perustui suurelta osin sosiaalisille suhteille, liittyi siihen monia epävarmuustekijöitä. Epävarmuus korosti luottamuksen merkitystä. Mikäli luottamus toisiin osapuoliin rakoili, oli pyrittävä takaamaan omat toimintaedellytykset ennakoimalla parhaansa mukaan muiden toimintaa. Strategisten mahdollisuuksien hyväksikäytössä oli kyse myös yksilön

---

<sup>76</sup> Harisalo - Miettinen 2000, s. 21. Siitä huolimatta, että Harisalo ja Miettinen kontekstoivat luottamuspääoman 2000-luvun yrittäjyyteen ja käsittelevät aihettaan selkeän kantaottavasti, voi heidän ajatteluaan soveltaa käsitteellisellä tasolla myös 1700-luvun taloudelliseen toimintaan.

<sup>77</sup> Harisalo - Miettinen 2000, s. 21 - 22.

<sup>78</sup> Misztal 1998, s. 8. Misztalin teos tarkastelee luottamusta keskeisenä perustana, jolle yhteiskuntajärjestys rakentuu moderneissa yhteiskunnissa. Teos on hyvin hedelmällinen myös luottamuspääoman käsitteellisen haltuunoton kannalta. Ongelmaksi muodostuu ainoastaan se, että luottamus on tässä työssä vain toinen puoli yhdestä vuorovaikutusta rajaavasta käsitteestä, eikä siihen ole mahdollista paneutua siinä laajuudessa, mihin Misztalin teos tarjoaisi mahdollisuuden.

<sup>79</sup> Misztal 1998, s. 18.

<sup>80</sup> Misztal 1998, s. 19 – 21.

kyvystä ennakoida talouspoliittisen päätöksenteon tulevia vaiheita. Mahdollisuuksien kartoittaminen ja niihin tarttuminen olivat keinoja epävarmuuden hallitsemiseksi tilanteessa, jossa keskinäinen luottamus oli puutteellista.

Vuorovaikutteisen päätöksenteon kontekstissa luottamuspääoma ilmenee kahdessa muodossa. Se voi olla joko persoonallista tai persoonatonta. Edellinen syntyy henkilökohtaisessa kanssakäymisessä, jälkimmäinen puolestaan persoonattoman työnjaon tuloksena.<sup>81</sup> Henkilökohtaisella vuorovaikutuksella ja siinä hankitulla persoonallisella luottamuspääomalla oli suuri merkitys säätyvallan ajan poliittisessa ja hallinnollisessa kulttuurissa. Poliitiikan ja hallinnon järjestelmät olivat kuitenkin jo niin laajoja ja monimutkaisia, että työnjako niissä sai väistämättä myös persoonattomia piirteitä.<sup>82</sup> Yksittäisen valtiopäiväedustajan oli esimerkiksi mahdotonta henkilökohtaisesti tuntea kaikkia valiokuntalaitoksessa vaikuttaneita henkilöitä. Valiokuntalaitoksen, säätyjen ajan poliittisen elämän kenties keskeisimmän instituution, olikin nautittava persoonatonta järjestelmään kohdistunutta luottamusta. Silti myös persoonallisilla suhteilla oli yhä edelleen huomattava merkitys. Salaisen valiokunnan jäsenet esimerkiksi valittiin valitsijamiesvaalilla.<sup>83</sup> Vaalitapa oli omiaan korostamaan henkilökohtaisten suhteiden merkitystä. Poliittinen toiminta säätyvallan ajalla edellytti persoonallista henkilöihin ja persoonatonta järjestelmään kohdistunutta luottamusta.<sup>84</sup> Luottamuspääoma on erityisen kiinnostava ja monipuolinen vuorovaikutuksen osa-alue juuri siitä syystä, että luottamus oli keskeistä pääomaa sekä yksilöille että yhteiskunnallisille järjestelmille. Koska luottamus oli molemmille yhteinen ominaisuus ja edellytys, yhdistyvät luottamuspääoman tutkimisessa luontevasti mikro- ja

---

<sup>81</sup> Harisalo - Miettinen 2000, s. 27 - 28. Harisalo ja Miettinen liittävät molemmat luottamuspääoman muodot ensisijassa yritysmailmaan. Persoonaton luottamuspääoma on heille ennen kaikkea tuotannon ominaisuus nykyaikaisessa kulutusyhteiskunnassa. Monimutkainen tuotantorakenne edellyttää siinä toimivilta yksilöiltä luottamusta persoonattomaan järjestelmään.

<sup>82</sup> Hallinnossa siirtymä persoonallisesta persoonattomaan tapahtui ensiksi virallisten pätevyysvaatimusten tasolla, kun viransaannin ensisijaiseksi ehdoksi asetettiin vuoden 1720 hallitusmuodossa kokemus ja taito. Käytännössä etenkin ylempiin virkoihin valittaessa syntyperä ja henkilökohtaiset suhteet olivat edelleen keskeisessä asemassa. Karonen 1996, s. 60 - 64.

<sup>83</sup> Lagerroth 1934, s. 31.

<sup>84</sup> Henkilöihin ja järjestelmään kohdistuvaa luottamusta on usein vaikea erottaa toisistaan. Esimerkiksi 2000-luvun alussa äärioikeistolaisten poliitikkojen nousu keskeisiin yhteiskunnallisiin asemiin useissa Euroopan maissa on herättänyt epäluottamusta myös demokraattista järjestelmää kohtaan. Poliitikkoja kohtaan tunnettu persoonallinen epäluottamus on siis heijastunut myös persoonattomaan järjestelmään. Kenties säätyvallan ajan poliittisen järjestelmän sortumisessa oli kyse samantyyppisestä persoonallisen epäluottamuksen heijastumisesta koko järjestelmään. Koska instituutiot muodostuvat henkilöistä, on heijastuminen sängen luonnollinen ja ymmärrettävä ilmiö.

makrotaso<sup>85</sup>. Luottamuspääoman käsite auttaakin integroimaan nämä usein hankalasti yhteen sovitettavat tutkimuksen tasot.

Yksilöiden edellytykset luottamuspääoman kartuttamiseen eivät olleet likimainkaan yhtäläiset 1700-luvun yhteiskunnassa. Peritty yhteiskunnallinen asema, ennen kaikkea sääty ja varallisuus, loi eriarvoiset edellytykset luottamuspääoman hankkimiselle. Eriarvoisuutta korosti se, ettei syntyperä vaikuttanut ainoastaan luottamuspääoman kartuttamisen edellytyksiin, vaan se jo itsessään takasi yksilölle tietyn määrän luottamuspääomaa. Vastaavaa ilmiötä on mahdollista hahmottaa kuviolla luottamuspääomaa edeltävistä ja sitä seuraavista käsitteistä<sup>86</sup>. Peritty yhteiskunnallinen asema voidaan mieltää luottamuspääomaa edeltäväksi käsitteeksi. Luottamuspääoman ja vuorovaikutuksen keskinäinen yhteys on ilmeinen, sillä sekä syntyperän kautta saatu että muulla tavoin hankittu luottamuspääoma loi edellytyksiä vuorovaikutteiseen päätöksentekoprosessiin osallistumiselle ja omien kantojen menestyksekkäälle läpiviemiselle prosessin kuluessa. Luottamuksen määrä oli suoraan verrannollinen yksilön toimintamahdollisuuksiin<sup>87</sup>. Vuorovaikutteisessa päätöksenteossa puolestaan luottamuspääoma oli jälleen punnittavana. Syntyperänsä puolesta Hans Henrik Boijella oli varsin hyvät edellytykset luottamuspääoman kartuttamiselle ja päätöksentekoon osallistumiselle.

Kuviossa luottamuspääomaa edeltävistä ja seuraavista käsitteistä, arvostus ja kunnioitus seuraavat luottamuspääomaa. Ne puolestaan luovat edellytyksiä taloudelliseen menestykseen.<sup>88</sup> Näiltä osin luottamuspääoman malli sopii hyvin säätyvallan ajan kontekstiin korostaessaan arvostuksen ja kunnioituksen merkitystä menestyksekkään taloudellisen toiminnan edellytyksenä.<sup>89</sup> Arvostus ja kunnioitus ovat läheisiä käsitteitä

---

<sup>85</sup> Misztal 1998, s. 14.

<sup>86</sup> Harisalon ja Miettisen kuviossa luottamuspääomaan edeltävät käsitteet ovat rehellisyys, ennakoivuus, inspiroivuus ja kyvykkyys. Ne syntyvät inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Harisalo – Miettinen 2000, s. 25 - 27.

<sup>87</sup> Stähle – Grönroos 1999, s. 127.

<sup>88</sup> Harisalo – Miettinen 2000, s. 25 - 27.

<sup>89</sup> Harisalon ja Miettisen mallia ei ole tarkoituksenmukaista soveltaa sellaisenaan säätyvallan ajan taloudelliseen toimintaan. Esimerkiksi heidän määrittelemänsä luottamuspääomaa edeltävät käsitteet edustavat paremmin 2000-luvun yritysmaailman arvostuksia. Myös käsitteiden sijoittumista kuvion eri vaiheisiin voisi pohtia tarkemmin. Arvostus ja kunnioitus eivät ole vain seurausta luottamuspääomasta, vaan ne voi sijoittaa myös luottamuspääomaa edeltäviksi käsitteiksi. Harisalo ja Miettinen asettavat luottamuspääoman sitä edeltävine ja seuraavine käsitteineen lineaaris en kuvioon. Kuvaavampi malli olisi kuitenkin sykli. Sykli-mallissa korostuisivat käsitteiden moniulotteisemmat vaikutussuhteet. Lisäksi

maineelle. Kun luottamuksesta tai luottamuspääomasta puhutaan yksilön ominaisuutena, määritellään se usein maineeksi.<sup>90</sup> Hyvän maineen hankkimisessa ja ylläpitämisessä onkin kyse jatkuvasta investoimisesta luottamuspääomaan.

Otavala-hankkeessa luottamus oli Boijelle ensiarvoisen tärkeä pääoman muoto. Luottamuspääoman tärkeys perustui siihen, että se oli edellytys varsinaisen pääoman saamiselle. Myönteisiä avustuspäätöksiä antaakseen rahoittajien eli viime kädessä säätyjen oli luotettava Boijeen ja hänen hankkeeseensa. Luottamus oli korostuneen henkilökohtaista, sillä Otavala oli Boijen "yhden miehen projekti".

Luottamuspääoman ohella toinen vuorovaikutuksen tunnusmerkistöä rajaava käsite on **evidenssin tuottaminen**. Synonyymejä evidenssille ovat todiste tai todistusaineisto. Evidenssin tuottamisessa on siis kyse todistamisesta tai todistusaineiston tuottamisesta. Evidenssi kuuluu asiakirjahallinnon ja arkistotoimen keskeiseen käsitteistöön, sillä se on asiakirjatiedon perusominaisuus. Saadakseen asiakirjan statuksen dokumentin on täytettävä tietyt autenttisuuden ja luotettavuuden kriteerit, jotka takaavat sen todistusvoimaisuuden. Näiden edellytysten täyttäminen on oleellista asiakirjan funktion kannalta, sillä sen tehtävä on olla *todisteena* eli tuottaa evidenssiä toiminnasta.<sup>91</sup> Asiakirjan tehtävä evidenssin tuottajana ja ylläpitäjänä sisältyy keskeisiin kansainvälisiin asiakirjan määritelmiin.<sup>92</sup> Myös säätyvallan ajalla todisteena (*bevis*) oleminen miellettiin keskeiseksi asiakirjan tehtäväksi.<sup>93</sup>

Myös talouspoliittisessa päätöksenteossa evidenssin tuottaminen oli keskeisessä asemassa. Vuorovaikutteisessa prosessissa oli kyettävä vakuuttamaan muut osapuolet

havainnollistuisi se, ettei luottamuspääoman karttumisen ole "yhden kierroksen peli", vaan siinä on mitä suurimmassa määrin kyse kumulatiivisesta prosessista. Harisalo – Miettinen 2000, s. 25 – 27.

<sup>90</sup> Misztal 1998, s. 120 – 139.

<sup>91</sup> Kennedy – Schauder 1998, s. 5.

<sup>92</sup> Esimerkeiksi kansainvälisistä asiakirjan määritelmistä on otettu kaksi standardia.

ISO 15489-1 standardissa asiakirja määritellään: "Information created, received, and maintained *as evidence* and information by an organisation or person, in pursuance of legal or in the transaction of business." ISO 15489-1, s. 3. Standardi on kokonaisuudessaan internetissä pdf-muodossa osoitteessa: [http://www.naidonline.org/links/ISO\\_15489-1.pdf](http://www.naidonline.org/links/ISO_15489-1.pdf)

Australian Standard AS 4390.1-1996 määrittelee asiakirjan: "Recorded information, in any form, including data in computer systems, created or received and maintained by any organization or person in the transaction of business or the conduct of affairs and kept *as evidence* of such activity." Kennedy – Schauder 1998, s. 5.

Kursivoinnit on lisätty määritelmiin.

<sup>93</sup> Ks. Svenska Akademiens Ordbok, hakusana: dokument. Internet-osoitteessa: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

oman näkemyksensä paremmuudesta. Vakuuttelun välineenä käytettiin oman kannan tueksi esitettyjä todisteita. Vaikka valiokuntatyöskentelyssä päätökset tehtiin asioista keskustelemalla, oli päätöksenteon perustaksi hankittu tieto eli eri osapuolten tuottama evidenssi usein kirjallista. Myös päätöksentekoprosessi itsessään tuotti kirjallista evidenssiä pöytäkirjojen, lausuntojen ja päätösten muodossa. Evidenssi on valittu yhdeksi vuorovaikutusta rajaavaksi käsitteeksi juuri sen vuoksi, että asiakirjallisen evidenssin tuottamisessa päätöksenteon vuorovaikutteisuus toteutui käytännössä. Kirjallisella evidenssillä paitsi vaikutettiin muihin päätöksenteon osapuoliin, niin sillä myös tehtiin todistusvoimaiseksi prosessia itseään. Tutkittaessa Otavalaa koskenutta päätöksentekoa sen yksilölle tarjoamien strategisten mahdollisuuksien näkökulmasta, on ensisijaisena lähdeaineistona Hans Henrik Boijen tuottama kirjallinen evidenssi.<sup>94</sup>

Evidenssi liittyy siis käsitteenä nimenomaan asiakirjoihin. Asiakirjallisen evidenssin tuottaminen puolestaan oli keskeinen vuorovaikutuksen toteuttamisväline poliittisessa päätöksenteossa. Kun näkökulma laajennetaan yksittäisistä asiakirjoista niiden synty-ympäristöön eli päätöksentekoprosessiin, on syytä nostaa evidenssin rinnalle termi "accountability". Myös accountability on vakiintunut termi asiakirjahallinnon käsitteistössä. Sillä tarkoitetaan periaatetta, jonka mukaan yksilöiltä, organisaatioilta ja yhteisöiltä edellytetään, että ne tekevät tarvittaessa selkoa toiminnoistaan erilaisille sidosryhmille ja ulkopuolisille tahoille.<sup>95</sup> Accountability-termille ei ole vakiintunutta suomennosta. Määritelmää vastaa varsin hyvin käänös "**vastuuvollisuus**". Vastuuvollisuuden toteuttamisessa ensiarvoisen tärkeitä ovat evidenssiä tuottavat asiakirjat.

Samoin kuin päätöksentekoa kokonaisuudessaan, niin myös vastuuvollisuutta voidaan tarkastella prosessina. Vastuuvollisuus-prosessin keskeiset elementit ovat:

---

<sup>94</sup> Suullisella vuorovaikutuksella on ollut kiistaton sijansa päätöksenteossa ja etenkin päätösten epävirallisessa valmistelussa. Koska suullinen vuorovaikutus jää valtaosin tutkimuksen ulottumattomiin, ei sen merkitystä ole katsottu aiheelliseksi pohtia enempää tässä yhteydessä.

<sup>95</sup> ISO 15489-1 standardissa accountability määritellään: "Principle that individuals, organizations, and the community are responsible for their actions and may be required to explain them to others." ISO 15489-1, s. 2.

Australian Standard AS 4390-1996 määrittelee accountabilityn asiakirjahallinnon kontekstissa seuraavasti: "Accountability - the principle that individuals, organisations and the community are required to account to others for their actions. Organisations and their employees must be able to account to appropriate regulatory authorities, to shareholders or members, and to the public to meet statutory obligations, audit requirements, relevant standards and codes of practice, and community expectations." Standard Australia 1996, pt. 1, p. 6, 4.1. Kennedy - Schauder 1998, s. 46.

laukaiseva tekijä, vastuuvollinen henkilö, tilanne, foorumi, kriteerit sekä sanktiot. Laukaiseva tekijä on tapahtuma, joka käynnistää prosessin. Foorumi puolestaan se taho, jolle vastuuvollinen henkilö on vastuussa. Lisäksi on oltava olemassa kriteerit, joilla vastuuvollisuudesta huolehtimista arvioidaan sekä seuraamukset mahdollisista laiminlyönneistä.<sup>96</sup>

Vastuuvollisuus-prosessista voidaan tunnistaa keskeisten elementtien lisäksi myös prosessin eri vaiheet. Ne ovat informaatio-, keskustelu- ja sanktiovaihe. Ensimmäisessä vaiheessa kerätään eri lähteistä tietoa sen tapahtuman rekonstruoinniseksi, jonka osalta vastuuvollisuuskysymykset ovat ratkaistavana. Toisessa vaiheessa tapahtumia arvioidaan tiettyjen normien ja kriteerien perusteella. Kolmanneksi pannaan täytäntöön mahdolliset sanktiot.<sup>97</sup> Vastuuvollisuusprosessilla on selkeitä yhtymäkohtia Gustafssonin päätöksentekoprosessin mallin kanssa. Selkein samankaltaisuus on tiedon keräämisen keskeinen asema molemmissa prosesseissa. Koska tämän työn painopiste Gustafssonin malliin sijoitettuna on päätöksenteon perustaksi tarvittavan tiedon keräämisessä, on luontevaa tarkastella Otavalaa käsitellyttä päätöksentekoa myös vastuuvollisuusprosessina.

Vaikka evidenssin tuottaminen ja vastuuvollisuus ovatkin 1900-luvulla asiakirjahallinnon tarpeisiin määriteltyjä kansainvälisiä käsitteitä, ovat ne sovellettavissa myös talouspoliittiseen päätöksentekoon Ruotsin valtakunnassa 1700-luvulla. Tämä on mahdollista, koska kyseiset ilmiöt olivat olemassa tuolloinkin. Ne havainnollistuvat säätyvallan ajan kontekstissa erittäin hyvin tarkasteltaessa Hans Henrik Boijen toimintaa Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun johdossa. Tarkastelu osoittaa myös evidenssin tuottamisen, vastuuvollisuuden ja luottamuspääoman kiinteän keskinäisen yhteyden sekä niiden aseman osana laajempaa vuorovaikutuksen käsitettä.

Edellä määriteltyjen käsitteiden alkuperä on muissa tieteissä kuin historiassa. Tässä työssä niiden soveltamisala on laajennettu ulottumaan myös historiantutkimukseen.

---

<sup>96</sup> Meijer 2001, s. 362 – 363. Englanninkielisinä keskeiset elementit ovat: trigger, accountable person, situation, forum, criteria, sanctions. Meijer käsittelee vastuuvollisuutta haasteena, johon asiakirjahallinnon on kyettävä vastaamaan tietoyhteiskunnassa. Vastuuvollisuuden prosessuaalista määritelmää voi kuitenkin hyödyntää muissakin konteksteissa.

<sup>97</sup> Meijer 2001, s. 363.

Olen pyrkinyt mahdollisimman perusteelliseen ja täsmälliseen määrittelyyn. Tavoitteena on ollut saada käsitteet, joilla tutkimuksessa operoidaan, vastaamaan mahdollisimman tarkasti tutkittavia ilmiöitä. Sen vuoksi käsitteiden määrittelyssä on turvauduttu niihin tieteisiin, joissa kyseiset käsitteet ovat tutkimuksen keskeistä perustermistöä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että käsitteiden määrittelemät ilmiöt olisivat vieraita historiantutkimukselle. Päinvastoin vastaavia teemoja on tutkittu historiassa aiemminkin<sup>98</sup>. Taloushistoriassa uranuurtaja niiden tutkimisessa on ollut uusi institutionaalinen koulukunta.

Eräs uuden institutionaalisen taloushistorian keskeisistä tutkimuskohteista on organisaatioiden ja instituutioiden välinen *vuorovaikutus*. Uusinstitutionalismissa instituutiot määritellään organisaatioiden toimintaa ohjaaviksi epävirallisiksi ja virallisiksi säännöiksi. Esimerkiksi vaatimus tuottaa evidenssiä vastuuvollisuuden toteuttamiseksi voidaan tulkita viralliseksi instituutioksi. Organisaatioita puolestaan ovat erilaiset taloudelliset toimijat. Hans Henrik Boije sekä päätöksentekoon osallistuneet valtiopäiväelimet voidaan mieltää organisaatioiksi. Tässä työssä painopiste vuorovaikutuksen tarkastelussa on toimijoiden eli organisaatioiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Niiden välistä vuorovaikutusta säätelivät sekä viralliset että epäviralliset instituutiot. Myös uudelle institutionaaliseen taloushistorialle ominainen pyrkimys soveltaa taloustieteen teorioita poliittisen päätöksenteon analysointiin lähentää tätä tutkimusta uusinstitutionalistiseen traditioon.<sup>99</sup>

Tässä luvussa määritellyt käsitteet muodostavat tutkimuksen teoreettisen perustan. Tutkimuskysymykset puolestaan muotoillaan teorioiden pohjalta. Teoria ja tutkimuskysymykset muodostavatkin tässä työssä integroidun kokonaisuuden, jonka osia ei voi erottaa toisistaan. Niiden yhteen nivoutuminen luo vankan lähtökohdan tutkimukselle. Tästä lähtökohdasta käsin vältetään vaara, että teoria jäisi tutkimuksen ”päälle liimatuksi” empiriasta käsin muodostettujen tutkimuskysymysten kannalta irrelevantiksi osioksi.

---

<sup>98</sup> Tämän työn käsitteistölle läheisiä teemoja – luottamus, kunnia ja maine – ovat uusimmassa historiantutkimuksessa käsitelleet esimerkiksi Eilola 2003, Einonen 2003, Jokiaho 2002 ja Kallioinen 2002.

<sup>99</sup> Selkeän ja havainnollisen johdatuksen uuteen institutionaaliseen taloushistoriaan tarjoaa Lamberg – Ojala 1997. Teemoja syventää esimerkiksi North 1993. Lisäksi Ojala 2003 käsittelee tiedon merkitystä talouden verkostoissa ja Karonen 2003 tiedon hankintaa ja käyttöä 1700-luvun valtiopäivillä. Evidenssi ja tieto ovat keskenään läheisiä käsitteitä, joskin evidenssin merkitys on tietoa spesifimpi.



Tämän tutkimuksen tehtävänä on siis selvittää Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskeneen talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuutta ja sen Hans Henrik Boijelle yksilönä tarjoamia strategisia mahdollisuuksia. Tehtävä on liian laaja käännettäväksi sellaisenaan yhdeksi tutkimuskysymykseksi. Teorioita apuna käyttäen laaja tutkimustehtävä on jaettu joukoksi suppeampia kysymyksiä. Vastaukset näihin kysymyksiin muodostavat yhdessä tutkimustehtävän ratkaisun.

#### **Tutkimuskysymykset ovat:**

- Kuinka leimallinen piirre vuorovaikutteisuus oli talouspoliittiselle päätöksenteolle?
- Miten vuorovaikutus ilmeni päätöksentekoprosessin käytännöissä?
- Millaisia strategisia mahdollisuuksia vuorovaikutteisuus tarjosi Hans Henrik Boijelle?
- Kuinka Boije hyödynsi näitä mahdollisuuksia?
- Missä roolissa Boije toimi vuorovaikutuksessa?
- Millainen merkitys evidenssin tuottamisella oli vuorovaikutteisessa päätöksenteossa?
- Millainen Boije oli evidenssin tuottajana ja hyödyntäjänä?
- Mikä oli luottamuspääoman merkitys talouspoliittisessa päätöksenteossa?
- Miten luottamuspääoman suhdannevaihtelut vaikuttivat Boijen toimintaan?
- Kuinka Boije kartutti luottamuspääomaansa?
- Mikä oli vastuuvollisuuden merkitys päätöksenteossa?
- Kuinka Boije toteutti vastuuvollisuuttaan?

Tutkimuskysymykset on esitetty hyvin lyhyessä ja yksiselitteisessä muodossa. Ilmiöt, joita niiden avulla pyritään selvittämään, ovat kuitenkin laajoja ja moniulotteisia. Mikäli ilmiöt vaativat ymmärrettäviksi tullakseen syvällisempää analysoimista, laajenee asiankäsitteily ohi eksplikoitujen kysymysten. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole uusien teemojen esille nostaminen kesken asiankäsitteilyn, vaan ainoastaan tutkimuskysymysten tarkentaminen tarvittaessa. Käytännössä tarkentaminen merkitsee tutkimuskysymyksiin sisältyvien implisiittisten kysymysten eksplikointia.

Tutkimuskysymyksistä käy ilmi, ettei niiden ensisijaisena pyrkimyksenä ole selvittää, *mitä* Otavalaa koskeneessa päätöksentekoprosessissa tapahtui. Toisarvoinen on myös se

seikka, *mitkä* olivat prosessin lopputulokset. Sen sijaan, että kysyttäisiin *mitä*, onkin oleellisempaa selvittää tapahtumien ja toiminnan luonnetta kysymällä *miten* ja *kuinka*. Nämä kysymykset suuntaavat mielenkiinnon prosessin lopputuloksista tutkimuskohteena olevaan prosessiin itseensä. Kysymällä *miten* luodaan myös paremmat lähtökohdat sille, että voitaisiin ymmärtää tapahtumien syitä eli vastata kysymykseen *miksi*.<sup>100</sup> Vuorovaikutus on yksi näkökulma, josta käsin on mahdollista selvittää poliittisen päätöksenteon luonnetta eli sitä, *miksi* prosessi oli juuri tietyn kaltainen.

Toinen tutkimuskysymysten selkeästi osoittama seikka on Hans Henrik Boijen erittäin keskeinen asema tässä tutkimuksessa. Hän ei kuitenkaan henkilönä ole tutkimuksen varsinainen kohde, vaan lähtökohta, joka mahdollistaa yksilön strategisten mahdollisuuksien tutkimisen päätöksenteossa. Otavalan koululla on vastaava asema tässä työssä. Sekään ei itsessään ole tutkimuksen ensisijainen mielenkiinnonkohde, vaan lähtökohta päätöksenteon vuorovaikutteisuuden tutkimiselle. Hans Henrik Boije yksilönä ja Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskenut päätöksenteko yksittäisenä tapahtumasarjana avaavat mielenkiintoisen näkökulman säätyvallan ajan poliittiseen kulttuuriin. Vaikkei poliittista kulttuuria käsitteenä olekaan lausuttu julki tutkimuskysymyksissä, on se kuitenkin keskeisessä asemassa tässä työssä. Yksittäiset tutkimuskysymykset tarkentavat katseen päätöksenteon vuorovaikutteisuuden kannalta merkityksellisiin seikkoihin. Yhdessä nämä seikat auttavat hahmottamaan säätyvallan ajan poliittista kulttuuria.

---

<sup>100</sup> Kysymykset *miten*, *kuinka* ja *miksi* sekä huomion kiinnittäminen lopputuloksen sijasta prosessiin ovat tyypillisiä painotuksia postmodernissa tutkimuksessa.

### 3. Lähdeaineiston mahdollisuudet ja ongelmat

Tutkimuksen pääteema, talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuus ja sen yksilölle tarjoamat strategiset mahdollisuudet, ei rajaa lähdeaineistoa kovin tarkasti. Se tarjoaa ainoastaan kaksi konkreettista lähtökohtaa tutkimusaineiston rajaamiseen: talouspoliittisen päätöksentekoprosessin ja yksilön. Aineisto tarkentuu huomattavasti, kun tutkittavaksi yksilöksi identifioidaan Hans Henrik Boije. Hänen valintansa perusteista on kerrottu tarkemmin ensimmäisessä luvussa.

Tutkimusteema asettaa lähteille kaksi keskeistä vaatimusta: niiden on mahdollistettava sekä talouspoliittisen päätöksenteon että Hans Henrik Boijen strategisten mahdollisuuksien tutkiminen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Näistä lähtökohdista ryhdyin kartoittamaan lähdeaineistoa. Boije osoittautui varsin tuotteliaaksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi sekä valtiopäiväedustajana että maaherrana. Luin Boijen laatimat valtiopäivämemoriaalit ja hänen aatelissäädyn istunnoissa käyttämänsä puheenvuorot sekä myös hänen maaherrana Tukholman keskushallinnolle lähettämänsä kirjeet<sup>101</sup>. Memoriaalit ja maaherrankirjeet ovat muodoltaan varsin yhteismitallisia lähteitä. Molemmat ovat pääsääntöisesti usean sivun mittaisia tekstejä, joissa ilmaistaan huolellisesti perusteltu kanta johonkin ajankohtaiseen kysymykseen. Keskeisin lähdekokonaisuuksia erottava tekijä on se, että Boije on laatinut ne eri rooleissa, memoriaalit valtiopäiväedustajana ja kirjeet maaherrana.

Sen sijaan muodoltaan varsin erityyppinen aineisto ovat aatelissäädyn istunnoissa laaditut keskustelupöytäkirjat. Istunnoissa kirjatut Boijen puheenvuorot ovat lyhyitä ja vailla tarkempia perusteluita. Koska keskustelupöytäkirjat muodostavat rakenteeltaan hyvin erilaisen aineiston valtiopäivämemoriaaleihin ja maaherrankirjeisiin verrattuna, olisivat ne vaatineet tuekseen myös erilaisen metodin. Kun myös sisällölliset yhtymäkohdat eri aineistojen välillä olivat erittäin satunnaisia, aatelissäädyn keskustelupöytäkirjat rajautuivat tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tästä lähteiden laatuun perustuvasta käytännöllisestä rajauksesta huolimatta aineistoa oli edelleen runsaasti. Tutkimusteemaani ja valitsemaani metodiin nähden aivan liian runsaasti.

---

<sup>101</sup> Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll 1738 – 1772. Pöytäkirjat on julkaistu niteinä. Ne on painettu Tukholmassa 1888 – 1971. Landshövdingarnas skrivelser i Finland, FR 22 - 24, Nylands och Tavastehus län. 1760 – 1773, niteet 21 - 26.

Lähteiden paljous ei ollut ainoastaan määrällistä. Memoriaaleja ja maaherrankirjeitä lukiessani havaitsin ne myös laadullisesti sängen runsaiksi. Kvalitatiivinen runsaus merkitsi sitä, että lähteet sisälsivät paljon tutkimuskysymysteni ja teoreettisten taustaoletusteni kannalta hedelmällistä aineistoa. Nimenomaan kvalitatiivinen runsaus motivoi lähdeaineiston voimakkaaseen rajaamiseen. Halusin käsitellä aineistoa mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja analyttisesti teorioita tehokkaasti hyödyntäen. Lähteiden laadullinen runsaus mahdollisti tämän huomattavasti alun perin läpikäymääni aineistomäärää suppeammalla materiaalilla. Määrällisesti laaja aineisto olisi sitä paitsi helposti johtanut ongelmiin tutkimuksen jäsentämisessä ja metodin hallinnassa. Lukemieni aineistokokonaisuuksien laadullinen runsaus oli lisäksi osoittanut, että suppeamman lähdemateriaalin tarkalla analysoinnilla saatavat tutkimustulokset olisivat yleistettävissä talouspoliittiseen päätöksentekoon laajemminkin. Lähteiden hedelmällisyys oikeutti siis omalta osaltaan aineiston voimakkaan karsimisen.

Lähdemateriaalin rajaamista oli siis edelleen jatkettava. Rajaamisprosessissa oli otettava huomioon tutkimuskysymysten, teorioiden ja menetelmien aineistolle asettamat vaateet. Ensimmäinen näistä vaatimuksista oli se, että lähdeaineiston oli oltava luonteeltaan talouspoliittista. Koska tutkimuskohteena oli nimenomaan päätöksenteko, oli myös päätöksentekoprosessin oltava aineistossa selkeästi seurattavissa. Kolmannen vaatimuksen asetti yksilön strategisten mahdollisuuksien kartoittaminen. Jotta tämä olisi mahdollista, oli yksilön eli Hans Henrik Boijen oltava tutkittavan päätöksentekoprosessin keskiössä. Lisäksi valitsemani metodi edellytti, että aineiston oli muodostettava aihepiiriltään riittävän yhtenäinen ja selkeä kokonaisuus, jotta sitä olisi mahdollista käsitellä tapauksena.

Kaikki edellä mainitut vaatimukset täyttyivät asiakirjoissa, jotka Boije tuotti Otavalan pellavanviljely- ja kehrukoulusta käydyn keskustelun kuluessa. Kysymys Otavalan koulusta oli selkeän talouspoliittinen. Talouspoliittisuus ei rajoittunut ainoastaan koulun rahoitustarpeeseen. Kyseessä oli ennen kaikkea elinkeinopoliittinen hanke, jolla pyrittiin valtion vaurauden lisäämiseen. Yhteiskunnallisen luonteensa ja välittömän rahoitustarpeensa vuoksi Otavalaa koskevat ratkaisut oli alistettava poliittisen päätöksentekokoneiston ratkaistavaksi. Tämä mahdollistaa päätöksentekoprosessin seuraamisen Boijen laatimien asiakirjojen avulla. Hans Henrik Boije oli myös

päätöksentekoprosessin keskiössä, olihan hän koko hankkeen aloitteentekijä ja koulun johtaja. Otavalaa koskeva aineisto muodostaa lisäksi selkeän, asiasisältönsä perusteella rajatun kokonaisuuden.

Lukemistani Hans Henrik Boijen tuottamista asiakirjoista Otavalaa koskeva aineisto käsittää kaikkiaan yhdeksän vuosien 1756 - 1769 välillä laadittua valtiopäivämateriaalia. Memoriaalit ovat mikrofilmattuina kansallisarkistossa Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelmassa. Kokoelma käsittää suomalaisten säätyvallan ajan valtiopäivillä esittämät puheenvuorot, mietinnöt ja lausunnot.<sup>102</sup> Arkistotieteen näkökulmasta tarkasteltuna Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelma on jokseenkin ongelmallinen. Siihen koottujen asiakirjojen proveniensi on rikottu irrottamalla ne alkuperäisistä yhteyksistään eli valiokuntien, deputaatioiden ja säätyjen muodostamista asiakirjojakokonaisuuksista<sup>103</sup>. Sen jälkeen niistä on muodostettu uusi kokoelma asiakirjojen laatijoiden kansallisuuden perusteella. Kokoelman muodostamisperuste ei ole ongelmallinen ainoastaan provenienssin rikkoutumisen vuoksi. Myös suomalaisuuden merkitys ja sisältö ovat olleet erilaiset asiakirjojen laatimisaikana ja kokoelman muodostamisen ajankohtana. Periaatteellisista ongelmistaan huolimatta Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelma tarjoaa tutkimuksen käyttöön monipuolisesti hyödynnettäviä, mutta suhteellisen vähän käytettyjä lähteitä. Aineistoa analysoitaessa on kuitenkin pidettävä mielessä asiakirjojen alkuperäinen proveniensi eli valtiopäiväelinten tuottamien asiakirjojen kokonaisuus. Myöskään kokoelman muodostamisen suomalaiskansallinen lähtökohta ei saa heijastua tutkimukseen. Mielenkiinto voi toki alueellisesti kohdistua suomenpuoleiseen Ruotsin valtakunnan osaan, muttei anakronistisesti Suomeen kansallisvaltiolliseksi rinnastettavana kokonaisuutena.

Boijen laatimat memoriaalit ovat laajoja muistioita, joissa paitsi anotaan avustuksia, niin ennen kaikkea selvitetään Otavalan tilannetta ja sitä varten myönnettyjen varojen käyttöä. Memoriaalien laajuus vaihtelee muutamasta sivusta pariinkymmeneen sivuun. Kaikki memoriaalit voidaan mieltää yritykseksi tuottaa evidenssiä vastuuvollisuuden toteuttamiseksi. Luottamuspääoman näkökulmasta tarkasteltuna se ei kuitenkaan ollut

---

<sup>102</sup> Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelmaa on käytetty sangen vähän tutkimusten lähdeaineistona. Näin siitä huolimatta, että kokoelma on mainittu jo vuonna 1972 julkaistussa Toivo J. Paloposken teoksessa ”Suomen historian lähteet”. Paloposki 1972, s. 71.

<sup>103</sup> Asiakirjat on mikrofilmattu Ruotsin valtionarkiston kokoelmista.

memoriaalien lopullinen tarkoitus. Vastuuvollisuuden moitteeton hoitaminen oli edellytys myös luottamuspääoman karttumiselle.

Memoriaalit olivat aidosti vuorovaikutuksen välineitä valtiopäivillä. Ne kävivät tavallisesti läpi varsin laajan lausuntokierroksen, jonka kuluessa niihin tutustui suuri joukko valtiopäiväedustajia. Lausuntokierroksen kuluessa niihin perehtyivät kaikki asianosaiset, salainen valiokunta, asiaa käsitelleet deputaatiot sekä tarvittavat keskushallinnon elimet. Lisäksi ainakin osa yksittäisten edustajien memoriaaleista luettiin kussakin säädystä ääneen.<sup>104</sup>

Keskittyminen yhdeksään Otavalaa käsitelleeseen memoriaaliin ei merkitse muiden memoriaalien sulkemista tutkimuksen ulkopuolelle. Niillä on päinvastoin tärkeä tehtävä Otavalaa käsitelleen päätöksentekoprosessin kontekstioijina. Otavalaa koskeneet muistiot saavat oikeat mittasuhteet, kun ne asetetaan muiden Boijen laatimien memoriaalien yhteyteen. Tällöin voidaan arvioida Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun painoarvoa suhteessa Hans Henrik Boijen poliittiseen toimintaan kokonaisuudessaan.

Otavalaa koskeneet yhdeksän muistiot muodostavat huomattavan osuuden Boijen memoriaalituotannosta. Vuosien 1738 – 1772 välisenä aikana Boije laati kaikkiaan noin 50 valtiopäivämemoriaalia.<sup>105</sup> Laajimman selkeästi yhteen rajattuun aihepiiriin keskittyneen kokonaisuuden muodostavat Otavalaa käsitelleet memoriaalit. Muita muistioden aihepiirejä ovat: kaupankäynti ja kaupungit (7 memoriaalia), vesitiet ja koskenperkaus (7), teollisuus (6), talous (6), hallinto- ja valtiopäiväasiat (4) sekä yksityiset asiat (13). ”Yksityiset asiat” koostuu etupäässä yksityishenkilöiden velkajärjestelyitä tai heidän korvausanomuksiaan käsitelleistä muistioista.<sup>106</sup>

Vaikka aihepiirit ovat laaja-alaisuutensa vuoksi osin päällekkäisiä, saa niiden perusteella kuitenkin yleiskuvan Boijen memoriaalituotannon sisällöstä ja sen

---

<sup>104</sup> Karonen 2002a, s. 7.

<sup>105</sup> Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelmassa on kaikkiaan 52 memoriaalia Hans Henrik Boijen nimellä. Luvussa on mukana myös muutamia memoriaaleja, joiden laatija on epäselvä.

<sup>106</sup> Aihepiirijako ei ole Suomen historian perustutkimustoimikunnan suorittama, vaan se on tehty tämän tutkimuksen tarpeisiin. Kaikki 52 memoriaalia ovat siinä mukana. Laatijansa suhteen epäselvien memoriaalien lukumäärä on niin pieni, ettei sillä ole jaottelun kannalta ratkaisevaa merkitystä. Mikäli Otavalaa käsittelevät muistiot sijoitettaisiin tähän karkeaan aihepiirijakoon, olisi niiden sopivin paikka kategoriassa ”teollisuus”.

painopisteistä. Boijen ensisijaisina mielenkiinnon kohteina olivat elinkeinot ja ylipäänsä taloudellinen toiminta. Aihepiireistä ei voi tehdä suoraviivaisia johtopäätöksiä memoriaalien laatimisen perimmäisistä motiiveista. Ne antavat kuitenkin suuntaviivoja Hans Henrik Boijen valtiopäivämiehen roolin hahmotteluun. Aihepiirien painottuminen elinkeinoihin ja talouteen ei tue näkemystä omaan etuun pyrkineestä puoluekeinottelijasta, vaan pikemminkin vahvistaa käsitystä Boijesta merkantilistisen talouspolitiikan sekä utilismin edustajana. Vaikka yksityisiä asioita käsitelleet muistiot olivat lukumääräisesti merkittävin joukko, niissä ei kuitenkaan ollut kyse Boijen omista yksityisasioista. Toisaalta on vastaavasti mahdollista, että aihepiirinsä ja sisältönsäkin perusteella yleistä hyvää edistäneen memoriaalin perimmäiset vaikuttimet kumpusivat henkilökohtaisista tai muista yksityisistä intresseistä.

Memoriaalit tukevat myös käsitystä, jonka mukaan Boije oli varsin uuttera maaherranviran hoidossaan. Vuosien 1760 – 1762 valtiopäivillä annettu nimitys Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherraksi heijastui hänen memoriaalituotantoonsa. Nimitystä seuranneilla valtiopäivillä läänin koskevat kysymykset nousivat esille muistioissa. Tämä tapahtui osin Boijen omasta aloitteesta, osin viran velvoittamana. Myös suomalaisuus on selkeästi esillä memoriaaleissa, sillä huomattava osa Boijen laatimista muistioista käsittelee Suomea koskevia kysymyksiä.

Se, että memoriaalit olivat Hans Henrik Boijen laatimia, ei edellytä niiden olleen hänen henkilökohtaisesti kirjoittamiaan. Kirjurin käyttö ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että memoriaalit ilmaisivat Boijen tahdon ja näkemykset. Vaikkei hän ollutkaan memoriaalien fyysinen kirjoittaja, oli hän intellektuaalisessa mielessä niiden laatija.<sup>107</sup> Yhtä yksiselitteinen ei ole kysymys siitä, missä roolissa Boije ilmaisi Otavalan koulua käsitelleissä memoriaaleissa artikuloimansa tahdon. On selvää, että memoriaaleissa ilmaistu tahto ei ollut yhtä selkeästi tiettyyn institutionaaliseen rooliin sidottu kuin maaherran kirjeissä julkituodut näkemykset. Valtiopäiväinstituutiokin toki asetti sen puitteissa toimineet henkilöt määrättyihin rooleihin, joissa toimimista ohjasivat tietyt mallit ja ihanteet<sup>108</sup>. Koska aatelinen valtiopäivämies edusti viimekädessä vain

---

<sup>107</sup> Englanninkielessä laatijan ja kirjoittajan välistä eroa voidaan kuvata termeillä ”author” ja ”writer”. Asiakirja ilmaisee laatijansa (author) tahdon. Laatija on myös vastuussa asiakirjan sisällöstä. Durantin 1998, s. 84 – 98. Durantin jaottelussa kirjoittajalta vaaditaan muutakin kompetenssia kuin kirjoitustaitoa, Boijen kirjureiden kohdalla kirjoitustaito oli ensisijainen vaatimus.

<sup>108</sup> Raevaara - Ruusuvaara - Haakana 2001, s. 13.

itseään,<sup>109</sup> oli Boijella varsin suuri vapaus ilmaista henkilökohtainen tahtonsa. Häntä eivät sitoneet valitsijainstituutioiden odotukset roolin mukaisesta tahdonilmaisusta.

Rajatonta ei aatelisedustajankaan vapaus tahtonsa artikuloimiseen ollut. Valtiopäivät määrittelivät memoriaalien laatimisen muodot. Lisäksi ne loivat sosiaalisen ja poliittisen kontrollin tahdon ilmaisemiselle.<sup>110</sup> Nämä institutionaaliset rajoitteet kahlitsivat myös aatelista valtiopäivämiestä. Rajojen rikkominen saattoi helposti johtaa tappioihin luottamuspääoman määrässä ja sitä kautta henkilökohtaisten toimintaedellytysten heikkenemiseen.

Valtiopäivämemoriaalien kiinnostavuutta lähdeaineistona lisää juuri se seikka, että Hans Henrik Boijen rooli niiden laatijana on selkiytymätön. Lähtökohtaisesti voidaan esittää oletuksia Boijen roolista. Siitä huolimatta hänen roolinsa on lähtökohtaoletuksen sijasta ennen kaikkea tutkimuskysymys. Koska vuorovaikutus ja roolit kuuluvat käsitteinä kiinteästi yhteen, on Boijen rooli memoriaalien laatijana keskeinen ja kiinnostava tutkimuskysymys nimenomaan päätöksenteon vuorovaikutteisuuden kannalta. Se, ettei valtiopäiväinstituutio automaattisesti pakottanut aatelista valtiopäiväedustajaa tiettyyn tarkkarajaiseen ja ennalta arvattavaan rooliin, tekee Boijen roolin tutkimisen mielekkääksi. Kysymys on sikälikin relevantti, että Boijesta ja ennen kaikkea hänen valtiopäiväedustajan roolistaan on aiemmassa tutkimuksessa esitetty varsin jyrkkä ja yksipuolinen kuva.

Lähteiden esittelyn yhteydessä on syytä tarkastella kriittisesti myös Katri Laineen tutkimusta *Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu, Ruotsi-Suomen pellavanviljely- ja kehruupolitiikkaa 1700-luvulla*. Laineen teoksen tarkastelu lähteiden yhteydessä on perusteltua ja tarpeellista, koska sen käyttö tässä työssä poikkeaa muun tutkimuskirjallisuuden käytöstä. Ensinnäkin viittauksia Laineeseen on sängen runsaasti.

---

<sup>109</sup> Virrankoski 1986a.

<sup>110</sup> Valtiopäivien tehtävien erittely perustuu jakoon, jossa erotellaan toisistaan valtiopäivät suhteellisen pysyvänä institutionaalisen rakenteena ja tämän rakenteen eri aikoina saamat ilmiöt. Pysyvänä institutionaalisen rakenteena valtiopäivien toimivaltaan kuului memoriaalien laatimisen muotojen määrittäminen. Sosiaalisen ja poliittisen kontrollin funktiota puolestaan toteuttivat valtiopäiväinstituutiosta vaikuttaneet henkilöt. He muodostivat ilmiön pysyvälle rakenteelle ja kontrolloivat memoriaaleissa ilmaistua tahtoa. Instituution ilmiöön vaikuttivat esimerkiksi puoluesuhdanteet ja se vaihteli valtiopäivittäin.

Jako muotoa määrittävään pysyvään rakenteeseen ja sisältöä kontrolloivaan ilmiöön on karkea ja ainoastaan suuntaa-antava. Se voidaan yhdistää myös kirjoittaja – laatija – dikotomiaan. Tällöin pysyvä rakenne kontrolloi etupäässä kirjoittajaa ja ilmiö laatijaa.



Tämä on luonnollinen seuraus siitä, että hänen tutkimuksensa on ainoa, jossa on tarkasti paneuduttu Otavalan koulun vaiheisiin. Viittausten runsaslukuisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että Laineen teoksesta olisi haettu kritiikittömästi valmiita vastauksia tutkimuskysymyksiin. Se ei olisi ollut edes mahdollista, sillä hänen näkökulmansa on aivan toinen kuin tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu. Laineen tavoitteena on ollut luoda mahdollisimman tarkka kuva Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun vaiheista sijoitettuna Ruotsi-Suomen pellavanviljely- ja kehrupolitiikan kontekstiin. Koska Laine on onnistunut tässä tavoitteessaan, muodostaan hänen teoksensa luotettavan ja kattavan lähtökohdan myös Otavalaa koskeneen päätöksenteon vuorovaikutteisuuden tutkimiselle. Laineen tutkimusta ei ole syytä kritisoida nykyään vallitsevan historian tutkimuksen paradigman näkökulmasta. Hänen teoksensa täyttää ne tavoitteet, joita historian tutkimukselle asetettiin 1930-luvulla. Silloinen paradigma tuotti huolellisen deskriptiivistä tutkimusta, jolla on edelleen arvoa tutkimuskirjallisuutena.

Viittausten runsaslukuisuuden ohella toinen keskeinen tekijä, joka erottaa Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu-teoksen muusta tutkimuskirjallisuudesta on tapa, jolla sitä on käytetty. Tämän työn tutkimuskysymykset määrittävät näkökulman vuorovaikutukseen Boijesta käsin ja hänen toimintaansa keskittyen. Näkökulman mukaisesti myös alkuperäislähdeaineisto on harkitusti rajattu Boijen tuottamiin memoriaaleihin. Koska lähdeaineisto ei ulotu memoriaalien osakseen saamaan palautteeseen, jää vuorovaikutuksen kokonaisuus kiistatta vaillinaiseksi. Tämän puutteen korjaamisessa Laineella on keskeinen rooli. Koska Laine on käyttänyt lähteinään myös memoriaalit vastaanottaneiden instituutioiden aineistoa, voi hänen tutkimuksensa avulla kuroa umpeen alkuperäislähteiden vuorovaikutuksen kokonaisuuteen jättämiä aukkoja. Laine on avuksi myös täydentäessään Boijen tuottamien tekstien kokonaisuutta. Vaikka memoriaalit muodostavatkin määrällisesti ja laadullisesti huomattavan osan Boijen Otavalaa käsitelleestä asiakirjatuotannosta, eivät ne kata sitä täydellisesti. Kun tutkimuskirjallisuutta yleensä käytetään lähdeaineistosta tehtävien tulkintojen tukena ja niiden syventäjänä, niin Laineen teosta käytetään myös tulkintojen perusteena johtuen sen alkuperäislähdeaineistoa täydentävästä luonteesta. Laineen tutkimuksen rooli lähestyykin tehtävää, jonka on tyypillisesti katsottu kuuluvan alkuperäislähdeaineistolle.

Vaihtoehto Laineen teoksen käyttämiselle alkuperäisaineiston täydentäjänä olisi ollut varsinaisen lähdepohjan laajentaminen. Laineeseen turvautuminen on kuitenkin parempi ja myös tieteellisesti kestävä ratkaisu. Ratkaisun myötä työmäärä saadaan pysymään kohtuullisena ilman, että tutkimuksen tavoitteiden saavutettavuus kuitenkaan vaarantuu. Vaikka Laineen Otavalaa käsittelevällä teoksella onkin keskeinen asema tässä työssä, ei sen olemassaolo kuitenkaan ole ollut ratkaisevassa asemassa valittaessa tutkittavaksi otettavaa tapausta. Laineen tutkimus on tukenut tehtyä valintaa, muttei ole ollut sen ensisijaisena perusteena.<sup>111</sup>

Laineen tutkimuksen laajennettu rooli asettaa sen käytölle erityisiä lähdekriittisiä vaatimuksia. Koska sitä käytetään alkuperäislähdeaineiston tapaan ja sen täydentäjänä, on siihen suhtauduttava tämän roolin edellyttämällä kriittisyydellä. Kriitiikin kohteena ovatkin sekä Laineen käyttämät lähteet että hänen niistä esittämänsä tulkinnat. Laineen suoraviivainen näkökulma ja kuvaileva metodi heijastuvat hänen tapaansa käyttää alkuperäislähteitä. Lähteiden avulla on rakennettu mahdollisimman kattava kuva Otavalan koulun vaiheista. Tämän työn tutkimuskysymysten kannalta Laineen tapa käyttää lähteitä on yleensä varsin hedelmätön. Hänen saamansa vastaukset täyttävät toki päätöksentekoprosessin aukkopaikkoja sekä kartoittavat kontekstia. Ne eivät kuitenkaan ole vastauksia tämän tutkimuksen keskeisiin kysymyksiin. Vaikka Laine on käyttänyt lähteenään myös Boijen laatimia memoriaaleja, ovat ne talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuuden ja sen yksilölle tarjoamien strategisten mahdollisuuksien kannalta edelleen kartoittamaton aineisto.

Sekä memoriaalien että niihin laadittujen vastineiden tarkoituksena on ollut vaikuttaa. Vaikuttamispyrkimys on toki keskeinen ominaisuus mille tahansa tekstile<sup>112</sup>. Talouspoliittinen päätöksentekoprosessi tekstien tuottamisen kontekstina tuo kuitenkin korostetusti esille vaikuttamisen tarpeen. Muistioiden ja vastineiden ensisijainen tarkoitus oli vaikuttaa päätöksenteon osapuoliin ja sitä kautta koko prosessin lopputulokseen. Tämän seikan huomioiminen on tärkeä lähdekriittinen lähtökohta paitsi tekstien analysoimiselle, niin myös Laineen teoksen käytölle lähdeaineiston täydentäjänä. Laineen tutkimusta hyödynnettäessä on erotettava toisistaan tulkinnat,

---

<sup>111</sup> Ensisijaiset syyt on esitelty aiemmin tässä luvussa.

<sup>112</sup> Tuskin on olemassa tekstiä, jonka tarkoituksena ei olisi vaikuttaa jollain tapaa vastaanottajaansa. Oli tekstityyppinä sitten itselle kirjoitettu muistilappu tai kaunokirjallinen teos, on niillä molemmilla selkeä, joskin erilainen, vaikuttamispyrkimyksensä.

joita hän käyttämistään lähteistä tekee, ja niiden todellinen asiasisältö. Boijen tuottamien asiakirjojen kohdalla ongelmaksi ei useinkaan muodostu näiden kahden tekijän välinen ristiriitaisuus, vaan pikemminkin niiden liiallinen keskinäinen harmonisuus. Suhteessaan Boijeeseen Laine onkin toisinaan turhan kriittikön. Hän tulkitsee Boijen laatimia asiakirjoja tämän kannalta edullisesta näkökulmasta. Vaikuttamispyrkimykset, joita Boije on halunnut teksteillään edistää, ovatkin toteutuneet varsin hyvin Laineen kohdalla. Sen sijaan suhteessa asiakirjoihin, joita muut päätöksentekoprosessin osapuolet ovat tuottaneet, Laine on huomattavasti kriittisempi. Tällä kritiikillä Laine tukee myönteistä käsitystä Hans Henrik Boijesta. Vaikka Lainetta kritisoidaankin hänen Boijea kohtaan osoittamansa myötämielisyyden johdosta, ei kritiikkiä pidä tulkita siten, että ainoa oikea asenne Boijea kohtaan olisi epäluulo. Yhtälailla kritiikille altis on ajattelumalli, jossa Boije leimataan lähtökohtaisesti epärehelliseksi. Boijen motiiveja on toki kyseenalaistettava, mutta lopulliset johtopäätökset niistä on syytä tehdä vasta tutkimustulosten pohjalta.

Vaikka päätöksentekoprosessin muut osapuolet Boijea lukuun ottamatta saavatkin äänensä kuuluviin etupäässä Laineen välityksellä, ei se vähennä heidän roolinsa merkittävyyttä. Keskeinen lähtökohta tässä tutkimuksessa on sen seikan huomioiminen, että tutkimusaineistona käytetyt alkuperäislähteet ovat syntyneet vuorovaikutuksessa. Boije ei ole laatinut memoriaalejansa tyhjiössä, vaan päätöksentekoprosessin kuluessa ja sen tarpeisiin. Päätöksenteon vuorovaikutteisuudesta on luonnollisena seurauksena se, että myös Boijen tuottamat muistiot ovat kommentteja aiemmin prosessin kuluessa esitettyihin näkemyksiin tai vaatimuksiin. Muistioiden rooli vastineina lisääkin niiden kiinnostavuutta ja hedelmällisyyttä lähdeaineistona. Koska memoriaalit ovat syntyneet reaaliajassa päätöksenteon ollessa vielä kesken, ne ovat reagoineet erittäin herkästi prosessissa tapahtuneisiin muutoksiin. Lähteiden interaktiivinen synty-ympäristö ei ole ainoastaan vuorovaikutuksen tutkimisen kannalta oleellinen edellytys, vaan se heijastuu myös lähdekritiikkiin. Analysoitaessa Boijen tuottamien muistioiden sisältöä onkin jatkuvasti otettava huomioon vuorovaikutuskontekstin vaikutus teksteihin.<sup>113</sup>

---

<sup>113</sup> Lähteiden analysoinnista vuorovaikutuskontekstissa kerrotaan enemmän seuraavassa luvussa, jossa esitellään tutkimusmetodi.

#### 4. Operationaalisoinnin ongelmista metodin eksplikointiin

Kun keskeiset teoriat ja lähdeaineisto on kriittisesti esitelty sekä tutkimuskysymykset esitetty, edetään useimmissa historian opinnäytteissä varsinaisiin käsittelylukuihin. Niissä haetaan teorian ja empirian yhteensovittamisen avulla vastauksia tutkimuskysymyksiin. Myös tässä työssä oli tarkoituksena edetä perinteistä reittiä.

Tutkimuskohteen abstraktius pakotti kuitenkin valitsemaan hieman pidemmän reitin. Päätöksentekoprosessi ja Hans Henrik Boijen toiminta sen puitteissa muodostavat suhteellisen selväpiirteisen ja konkreettisen tutkimuskohteen. Tutkimuskohdetta abstrahoi kuitenkin huomattavasti se, ettei tavoitteena ei ole prosessin mekaaninen kuvaaminen, vaan sen vuorovaikutteiseen luonteeseen perehtyminen. Vuorovaikutus sinällään on liian yleinen, abstrakti ja vaikeasti tavoitettava ilmiö, jotta sitä voisi suoraan ryhtyä etsimään lähteistä. Abstraktion konkretisoimiseksi näkökulmaa onkin jo tarkennettu rajaamalla vuorovaikutuksen tunnusmerkistöä teoreettisten käsitteiden avulla.

Vaikka käsitteet rajaavatkin tutkimuskohdetta ja luovat perustaa tutkimuskysymysten operationalisoinnille, vaatii tutkimustehtävän konkreettinen haltuunotto edelleen operationalisointia. Teoreettiset tutkimuskysymykset onkin seuraavaksi käännettävä käytännöllisen tutkimusasetelman muotoon. Jarrick ja Söderberg käsittelevät varsin laajasti operationalisoinnin ongelmia<sup>114</sup>. Samaa ongelmakenttää sivuavat myös Luostarinen ja Väliverronen<sup>115</sup>. Kummatkaan heistä eivät tarjoa valmista ratkaisua operationalisoinnin ongelmiin. Heidän tarjoamiensa ratkaisumallien välillä on kuitenkin selkeä ero. Jarrickin ja Söderbergin esityksessä operationalisointi tutkimuksen vaiheena sijoittuu teorianmuodostuksen ja hypoteesien empiirisen testaamisen väliin. Sen konkreettinen sisältö jää kuitenkin sangen selkiytymättömäksi. Luostarinen ja Väliverronen lähestyvät operationalisointia käytännöllisemmästä näkökulmasta. He nimeävät taidokkaan operationalisoinnin edellytyksiksi tutkimusmetodiikan hallinnan ja tutkimuksen käytännölliset taidot<sup>116</sup>.

---

<sup>114</sup> Jarrick – Söderberg 1993. Jarrick ja Söderberg keskittyvät teoksessaan *Praktisk historieteori* ensisijassa teorian ja empirian yhteensovittamisen problematiikkaan. Operationalisointi on keskeisimmin esillä sivuilla 93 – 97, 145 - 149.

<sup>115</sup> Luostarinen – Väliverronen 1991, s. 203 – 206.

<sup>116</sup> Luostarinen – Väliverronen 1991, s. 205.

Vaikka Luostarinen ja Väliverronen eivät tarkemmin esittelekään mainitsemiansa edellytyksiä, tarjoavat he kuitenkin käytännöllisen lähtökohdan teoreettisten tutkimuskysymysten operationalisoimiseen. Heidän tarjoamansa lähtökohta ei ole tieteellisesti millään tavalla uusi tai poikkeuksellinen. Se kuitenkin korostaa tutkimusprosessin sellaisia puolia, jotka yleensä sivuutetaan miltei tyystin historian tutkimuksissa. Itse en kyennyt laatimaan opinnäytettä ilman tutkimusta ohjaavaa ja teorian käytännöksi muuntavaa metodologiaa. Se oli välttämätön edellytys teoreettisten tutkimuskysymysten määrittelemien ilmiöiden identifioimiseksi empiirisestä aineistosta.

Tutkimuskohteen abstraktius korostaa entisestään metodin merkitystä. Talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuus ei muodosta konkreettista tutkimusobjektia samalla tavalla kuin esimerkiksi henkilöt, organisaatiot tai yksittäiset, rajatut tapahtumat. Se on tutkimuskohteen selvärajaisen objektin sijasta pikemminkin abstraktio ajassa. Ajallisuus eli sijoittuminen tiettyyn menneeseen aikaan paitsi luo kontekstin tutkittavalle ilmiölle, niin myös tekee tutkimuksesta historian tutkimusta. Ajallisen abstraktion konkretisoimiseksi tarvitaan teorian lisäksi myös metodi, joka jatkaa teorian aloittamaa konkretisoimista operationalisoimalla tutkimuskysymykset käytännölliseksi tutkimustehtäväksi.

Konkretisoiva metodi abstraktion tutkiminen on mahdollista. Ainoa empiirinen vaatimus on, että lähteistä on oltava löydettävissä viitteitä tutkittavasta ilmiöstä. Näissä viitteissä ajallinen abstraktio konkretisoituu tutkittavaksi objektiksi. Koska viitteet ovat usein sangen epäsuoria ja hienovaraisia, vaaditaan metodilta suurta tarkkuutta, jotta se ohjaa huomion tutkimuskohteen kannalta oleellisiin viittauksiin. Talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuutta ja sen yksilölle tarjoamia strategisia mahdollisuuksia tutkittaessa viitteitä etsitään päätöksentekoprosessin kontekstissa. Oleelliset viitteet ovat niitä, jotka vastaavat teorian ja sen pohjalta muodostettujen tutkimuskysymysten kannalta keskeisiin seikkoihin. Teorialla ja metodilla on yhteinen päämäärä eli tutkimusongelman ratkaiseminen. Niiden keskinäinen työnjako on sellainen, että teoria määrittelee, mikä on oleellista ja metodi antaa käytännölliset valmiudet oleellisen löytämiseen.

Olen koonnut ”konkretisoivan metodin”, joka antaa käytännölliset työkalut sekä talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuuden ja sen yksilölle tarjoamien strategisten mahdollisuuksien näkyväksi tekemiseen että myös niiden analyttiseen tarkasteluun. Konkretisoiva metodi perustuu kolmen metodin yhtäaikaiseen hyödyntämiseen. Hyödyntäminen ei merkitse niiden puhtasoppista noudattamista. Sen sijaan metodeja sovelletaan niiltä osin, kuin se on empiirisen aineiston käsittelyssä tarpeellista. Menetelmät ovat tutkimustehtävän suorittamista helpottavia työkaluja, eivät itsetarkoitusta.

Konkretisoiva metodi koostuu **diskurssianalyysistä, tapaustutkimuksesta ja mikrohistoriasta**. Ne muodostavat yhdessä ”metodologisen työkalupakin”, joka sisältää abstraktin aiheen tutkimiseen tarvittavat työkalut. Vaikka konkretisoiva metodi muodostuu useasta metodista, se on kuitenkin käytännöllinen kokonaisuus. Sitä hyödynnetään kokonaisuutena, jonka kaikki osat ovat samanaikaisesti käytössä.

**Diskurssianalyysin** valinnalle osaksi konkretisoivaa metodologiaa on vankat perusteet.<sup>117</sup> Ensinnäkin käsitykseni lähteiden suhteesta todellisuuteen vastaa diskurssianalyysin konstruktionistista näkökulmaa kielen ja todellisuuden välisestä suhteesta. Konstruktionistisen näkemyksen mukaan kieli ei ole vain väline todellisuuden kuvaamiseen, vaan osa todellisuutta<sup>118</sup>. Myös tutkimuskysymyksenasettelussani miellän kielen, jota edustavat Hans Henrik Boijen tuottamat tekstit, todellisuudeksi. Ensimmäisenä mielenkiinnon kohteena on Boijen teksteissään konstruoima eli merkityksellistämä todellisuus.<sup>119</sup> Huomion kohdistaminen Boijen tuottamaan todellisuuteen ei kuitenkaan merkitse sen unohtamista, että tekstit ovat syntyneen osaksi vuorovaikutteista prosessia, eivät suinkaan retoriseksi puheenvuoroiksi. Laineen tutkimuksen käyttö alkuperäislähdeaineiston rinnalla auttaa välttämään tämän näköharhan, koska siinä Boijen tuottamat lähteet sijoittuvat laajempaan vuorovaikutuksen kontekstiin<sup>120</sup>.

---

<sup>117</sup> Jotta metodiset valinnat tulisivat selkeästi perustelluiksi, käsittelem diskurssianalyysiä, tapaustutkimusta ja mikrohistoriaa erikseen metodin esittelyn yhteydessä. Tämä on esitystekninen ratkaisu, jolla pyrin mahdollisimman analyttiseen metodin käsittelyyn ja kokonaisuuden rakentumisen havainnollistamiseen.

<sup>118</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen 1993, s. 9.

<sup>119</sup> Vuorovaikutuksen tutkimisen kannalta olisi toki mielenkiintoista ja sangen oleellistakin perehtyä myös Boijen ajatusten vastaanottoon. Tämän tutkimuksen lähdepohja on kuitenkin rajattu Boijen tuottamaan aineistoon.

<sup>120</sup> Laine 1935.

Lähdetekstit ovat todellisuutta nimenomaan diskursseina eli sosiaalisissa käytännöissä rakentuvina ja sosiaalista todellisuutta rakentavina säännönmukaisina merkityssuhteiden järjestelminä<sup>121</sup>. Kielen mieltäminen todellisuudeksi ei siis merkitse perinteisen lähdekritiikin hylkäämistä julistamalla lähteet sisällöllisesti todeksi. Vaikka tekstit kirjoitettuna kielenä ovat osa todellisuutta, voivat ne samanaikaisesti olla sisällöltään paikkansapitämättömiä. Lähdekritiikin hylkäämisen sijasta diskurssianalyysi päinvastoin ohjaakin entistä suurempaan kriittisyyteen pyrkiessään tunnistamaan konventionaaliset rakenteet, joihin tekstit perustuvat sekä diskurssit, joita ne edustavat<sup>122</sup>.

Diskurssianalyysi on kielenkäytön tutkimista analysoiden yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.<sup>123</sup> Tähän tutkimukseen sovellettuna se merkitsee Hans Henrik Boijen tekstien tutkimista analysoiden yksityiskohtaisesti vuorovaikutuksen ja sen tarjoamien strategisten mahdollisuuksien tuottamista ja hyödyntämistä talouspoliittisessa päätöksenteossa. Vuorovaikutuksen tarkastelussa huomio on rajattu niihin seikkoihin, jotka on nostettu esille teorian esittelyn yhteydessä.

Diskurssianalyysin käyttöä metodisena apuvälineenä perustelee myös se, että tapa, jolla analysoin aineistoa, vastaa diskurssianalyttistä työskentelytapaa. Diskurssianalyysissä tulkintoja edeltää työläs prosessi, jossa keskeisiä aineistokohtia luetaan analyttisesti jopa kymmeniä kertoja<sup>124</sup>. Useisiin toistoihin perustuva lukutapa on paitsi metodinen valinta, niin myös käytännöllinen seuraus siitä, että käyttämäni lähteet ovat vieraskielisiä. Lähteet ovat vieraskielisiä kahdessa merkityksessä: niitä ei ole kirjoitettu äidinkielelläni ja toisinaan niiden merkitykset ovat vieraita myös ajallisen etäisyytensä vuoksi. Merkitysten selvittäminen vaatii näin ollen joka tapauksessa useita lukukertoja. Diskurssianalyysiä soveltamalla käytännöllinen pakko on mahdollista muuntaa metodologiseksi vahvuudeksi.

---

<sup>121</sup> Diskurssin määritelmä: Jokinen – Juhila – Suoninen 1993, s. 26 – 27.

<sup>122</sup> Suoninen 1999, s. 20 – 22. Teoksessa Jokinen – Juhila – Suoninen 1999.

<sup>123</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen 1993, s. 9 – 10.

<sup>124</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen 1993, s. 13.

Käytännöllinen vaatimus ei muunnu metodologiseksi vahvuudeksi itsestään. Vaikka oleellista onkin lukea samat keskeiset kohdat aineistosta useita kertoja, ei määrä kuitenkaan korvaa laatua. Lukemisen on kohdistuttava tutkimuskysymysten kannalta oleelliseen. Abstraktia ilmiötä tutkittaessa oleellisia eivät useinkaan ole konkreettiset faktat. Diskurssianalyysin käyttö osana metodia korostaakin sitä, ettei abstraktia ilmiötä tutkittaessa ensisijaisesti etsitä konkreettisia tosiasioita. Faktojen etsimisen sijasta teksteistä luetaan merkityksiä. Usein ne ilmenevät parhaiten sanomisen tavoissa ja tosiasioiden tueksi esitetyissä perusteluissa. Merkityksiä lukemalla koodataan auki vuorovaikutuksen diskurssia Hans Henrik Boijen teksteistä.

Edellä on selvitetty, mitä käytännössä merkitsee diskurssianalyysin käsittein ilmaistu ”Hans Henrik Boijen tekstien tutkiminen analysoiden yksityiskohtaisesti vuorovaikutuksen ja sen tarjoamien strategisten mahdollisuuksien tuottamista ja hyödyntämistä”. Tutkimustehtävän määrittelyn loppuosa ”talouspoliittisessa päätöksenteossa” asettaa tekstit tiettyyn kontekstiin. Kontekstin tärkeyden korostaminen on yhteistä sekä diskurssianalyysille<sup>125</sup> että historiantutkimukselle, mikä osaltaan tekee niistä metodologisesti yhteensopivia ja toisiaan ymmärtäviä lähestymistapoja.

Hans Henrik Boijen tekstejä analysoitaessa on syytä ottaa huomioon useita konteksteja. Keskeisimpiä niistä ovat aika (1700-luvun jälkipuolisko), paikka (lähinnä Uudenmaan ja Hämeen lääni sekä Tammerkosken seutu sekä ylipäänsä Ruotsin valtakunta), instituutiot (ensisijassa valtiopäivät ja keskus hallinto institutionaalisina rakenteina) sekä talouspolitiikka (taloudellista toimintaa ohjaavat formaalit ja informaalit normistot). Kontekstin kartoittamisessa keskeisessä asemassa on aiempi tutkimus. Sen käytössä on kuitenkin noudatettava kriittisyyttä samalla tapaa kuin alkuperäislähteidenkin kohdalla. Mikäli esimerkiksi käsitän Boijen persoonan hänen toimintaansa ohjaavaksi kontekstiksi ja muodostan kuvan siitä aiemman tutkimuksen perusteella, on tutkimuksesta vaara tulla joko Boijen syntilistan täydennystä tai yritys puhdistaa hänen maineensa. Konteksti on tunnettava, mutta sillä ei pidä yksipuolisesti selittää<sup>126</sup>.

---

<sup>125</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen 1993, s. 29 – 36.

<sup>126</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen toteavat saman: ”On kuitenkin varottava selittämistä reunaehtokontekstilla kausaalisesti toiminnan syitä...” Mt. s. 35.



Diskurssianalyysi nimeää myös vuorovaikutuksen yhdeksi konteksteista. Vuorovaikutuskontekstin huomioonottaminen edellyttää, että puhetta tai tekstiä analysoidaan sen vuorovaikutuksen vaiheen mukaan, jossa se esiintyy. Yksinkertaisimmillaan vuorovaikutuksen vaihe voi olla esimerkiksi kysymys tai vastaus.<sup>127</sup> Vuorovaikutuksen korostettu asema on keskeinen peruste diskurssianalyysin ottamiselle osaksi metodia.

Hans Henrik Boijen tekstejä on mahdollista tulkita vuorovaikutuksen kontekstissa, vaikkei tutkimuksen lähdepohja katakaan sitä laajempaa keskusteluyhteyttä, johon tekstit liittyvät. Aineiston rajallisuudesta huolimatta on mahdollista huomioida vuorovaikutuksen eri osapuolet ja heidän roolinsa. Diskurssianalyysin käsittein ilmaistuna mielenkiinto kohdistetaan ”selontekojen vuorovaikutukselliseen muotoutumiseen”<sup>128</sup>. Tämä merkitsee katseen tarkentamista erityisesti siihen, kuinka vuorovaikutustilanne vaikuttaa selonteon muotoilemiseen. Kontekstista riippuen selonteko voidaan rakentaa esimerkiksi puolustuspuheenvuoron tai asiantuntijalausunnan tyyppiseksi. Teksti paljastaakin usein myös vuorovaikutuksen osapuolten keskinäiset valta-asetat<sup>129</sup>. Katri Laineen tutkimus on jälleen avuksi vuorovaikutustilanteen kokonaisuuden huomioon ottamisessa.

Koska en lue Hans Henrik Boijen laatimien valtiopäivämembraalien rinnalla memoraalit vastaanottaneiden instituutioiden vastineita niihin, ovat ne tässä suhteessa vuorovaikutuskontekstistaan irrallisia selontekoja. Se ei kuitenkaan merkitse memoraalien vuorovaikutteisen luonteen sivuuttamista. Päinvastoin ”luen” teksteistä vuorovaikutuskontekstia. ”Lukeminen” merkitsee tässäkin yhteydessä tulkitsevaa lukemista, merkitysten koodaamista auki. Sekä vuorovaikutustilanteen että vastaanottajan hahmottaminen mahdollistuu tulkitsevalla lukemisella. Boijen tekstejä analysoitaessa mielenkiinto kohdistuu nimenomaan vuorovaikutustilanteeseen. Vastaanottavan instituution identifiointi sen sijaan ei tuota ongelmia, sillä se käy eksplisiittisesti ilmi vastaanottajan memoraaleihin tekemistä merkinnöistä. Kiinnostavampi ja tulkitsevalla lukemisella paremmin hahmotettava seikka onkin osapuolten asema vuorovaikutustilanteessa. Huomioimalla Boijen diskurssien

---

<sup>127</sup> Mt. s. 31 – 32, 63 – 65.

<sup>128</sup> Suoninen 1999, s. 25 – 29. Teoksessa Jokinen – Juhila – Suoninen 1999.

<sup>129</sup> Mt. s. 29 – 32.

vuorovaikutuskonteksti on mahdollista myös tarkentaa kuvaa vastaanottajasta. Vuorovaikutuskontekstia vasten asetettuina diskurssit saattavat paljastaa memoriaalien implisiittisiä vastaanottajia. Onhan mahdollista, että Boije on halunnut vaikuttaa memoriaaleillaan joihinkin tiettyihin valtiopäivillä vaikuttaneisiin henkilöihin tai ryhmiin.

Vuorovaikutuksen ”puuttuva toinen osapuoli” ei muodosta likikään niin suurta ongelmaa tutkimukselle kuin vuorovaikutuksen kaksisuuntaisen luonteen huomioonottaen voisi olettaa. Hans Henrik Boijen tekstien yleisö eli vuorovaikutuksen ”toinen osapuoli” voidaan mieltää yleisön tai vastaanottajan sijasta yhteisöksi, joka jakaa saman diskurssin hänen kanssaan. Tällaisesta yhteisöstä voidaan käyttää nimitystä ”discourse community”<sup>130</sup>. Discourse communityn käsitteen avulla on helppo asettaa Boije ja hänen tuottamansa memoriaalit osaksi tekstien syntykontekstia. Memoriaalit eivät ainoastaan ole syntyneet valtiopäiväinstituution muodostamassa diskurssiyhteisössä, vaan ne ovat erottamaton osa sitä. Boijen, memoriaalien ja diskurssiyhteisön keskinäinen yhteys on erittäin tiivis. Boije ei ainoastaan tunne yhteisöä, vaan on itse osa sitä. Toisinaan tämä kiinteä yhteys antaa myös aiheen pohtia jääviyskysymyksiä.

Viimeiseksi perustelen diskurssianalyysin käyttökelpoisuutta konkretisoivan metodin osana sillä, että siinä kielenkäyttöä tarkastellaan toimintana. Diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Keskeistä ei ole nimetä syitä teoille ja ilmiöille, vaan perehtyä niihin tapoihin, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja nimeävät niille syitä.<sup>131</sup> Tämä dynaaminen, samanaikaisesti sekä toimija- että ilmiökeskeinen, lähestymistapa soveltuu erittäin hyvin tutkimukseen, jossa tarkastellaan vuorovaikutusta yksittäisen toimijan strategisena mahdollisuutena ja laajempaan talouspoliittiseen päätöksentekoon kuuluvana ilmiönä. Samalla kiinteytyy myös kielen ja todellisuuden suhde. Vuorovaikutus on ensisijassa kielellä tuotettua toimintaa, ja kieli itsessään todellisuutta. Vuorovaikutusilmiössä konkretisoituu käsitys kielestä puhetekoina<sup>132</sup>.

---

<sup>130</sup> Rafter 1990.

<sup>131</sup> Jokinen – Juhila – Suoninen 1999, s. 18 – 20.

<sup>132</sup> Vastakohtana tälle näkemykselle kieli voidaan käsittää todellisuuden kuvaajaksi, puhe itsenäisen teon sijaan kertomukseksi teosta.

Kielen ja todellisuuden toisistaan erottamatonta suhdetta havainnollistavat myös Boijen roolit vuorovaikutteisessa päätöksentekoprosessissa. Kyse ei ollut ainoastaan niistä rooleista, joihin virallinen institutionaalinen asema hänet asetti. Vuorovaikutuksen kannalta on mielenkiintoisempaa selvittää, minkä roolin Boije itse pyrki varaamaan itselleen.<sup>133</sup> Nämä subjektiiviset rooliodotuksensa Boije toi julki teksteissään. Koska subjektiiviset roolit ovat diskursseina tuotettua todellisuutta, vaatii niiden tunnistaminen Boijen tekstien huolellista analysoimista. Vain siten on mahdollista saada selville, mikä oli Boijen henkilökohtainen käsitys omasta roolistaan Otavalaa koskeneessa päätöksentekoprosessissa.

Boijen diskurssi voi ilmentää myös muita kuin henkilökohtaisia rooliodotuksia. Siitä käyvät myös ilmi ne roolit, joita Boije luo tekstiin lukijoita varten. Roolit luodaan sisällyttämällä tekstiin vihjeitä, joiden tarkoituksena on saada lukija omaksumaan tietty asennoitumistapa tekstiä ja sen tavoitteita kohtaan.<sup>134</sup> Roolien kirjoittaminen tekstiin on jo sinällään selkeä osoitus tekstien kyvystä vuorovaikutukseen. Boijen memoriaalien kohdalla on oletettavaa, että hän pyrki asettamaan lukijan sellaiseen rooliin, josta käsin tarkasteltuna hänen omat tavoitteensa näyttäytyvät mahdollisimman edullisessa valossa.

Abstraktiota konkretisoiva metodi ammentaa diskurssianalyysin ohella myös tapaustutkimuksesta. **Tapaustutkimus** ei ole tarkasti rajattu metodi, vaan kokonaisempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä tavoitteleva näkökulma. Tapaustutkimus pyrkii tuottamaan kohteestaan yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa.<sup>135</sup> Se on erinomainen työkalu hahmotettaessa mahdollisimman kokonaisvaltaista kuvaa talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuudesta analysoimalla yksityiskohtaisesti yhden henkilön toimintaa tietyn tapauksen tiimoilla.

Tapaustutkimus ei ole historiantutkimukselle vieras metodi. Voidaan jopa esittää, että historiantutkimus on tyypillisesti tapaustutkimusta. Ainoa erottava tekijä on tutkimuksen ajallinen ulottuvuus.<sup>136</sup> Historiantutkimuksella ja tapaustutkimuksella on kiistatta paljon yhteistä. Keskeisimpiä yhteisiä nimittäjiä ovat pyrkimys ymmärtämiseen mekaanisen selittämisen sijasta sekä tutkimusmenetelmien monimetodisuus.

---

<sup>133</sup> Roolit muodostavat myös yhden tutkimuskysymyksistä.

<sup>134</sup> Long 1990.

<sup>135</sup> Saarela-Kinnunen – Eskola 2001, s. 158 - 168.

<sup>136</sup> Mt. s. 160.

Tapaustutkimus ei rajaa tutkimuskohdettaan kovin tarkasti. Olennaista on, että tutkimusaineisto muodostaa kokonaisuuden. Tätä kokonaisuutta nimitetään tapaukseksi.<sup>137</sup> Tapaustutkimukselle uskollisena olen ottanut tapauksen määrittelyssä lähtökohdaksi tutkimusaineiston: samaa aihepiiriä käsittelevät lähteet muodostavat tapauksen. Hans Henrik Boijen toimet Otavalan pellavanviljely- ja keuruukoulua koskeneen päätöksentekoprosessin kuluessa muodostavat tässä työssä tutkittavan tapauksen.

Yleistäminen saattaa aiheuttaa ongelmia suppeisiin kokonaisuuksiin keskittyvässä tapaustutkimuksessa. Tutkittavan ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen nostetaan yleistämistä tärkeämmäksi tavoitteeksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita yleistämisestä tyystin luopumista, vaan ainoastaan sen tavoitteiden uudelleen asettamista. Tapaustutkimuksessa pyritään analyyttiseen yleistämiseen. Se merkitsee teorioiden yleistämistä ja laajentamista sekä yleistysten tekemistä aineiston sijasta tulkinnoista.<sup>138</sup> Analyyttinen yleistäminen on tapaustutkimuksen keskeisin anti konkretisoivalle metodille. Se mahdollistaa tutkimuksen tavoitteiden asettamisen välitöntä tutkimuskysymyksiin vastaamista pidemmälle. Kauaskantoisempana tavoitteena on osoittaa, että yksittäisestä tapauksesta tehdyt tulkinnot ja tulkintojen perustana olevat teoreettiset lähtökohdat voivat olla avaimia ensisijaista tutkimuskohdetta yleisempään ymmärtämiseen.

Kun pyritään analyyttiseen yleistämiseen, korostuu teorioiden, hypoteesien ja tutkimuskysymysten merkitys. Ne eivät ohjaa ainoastaan aineiston tulkintaa, vaan myös tulkinnoista johdettuja yleistyksiä. Tämä tutkimus noudattaa jo lähtökohdiltaan tapaustutkimuksen logiikkaa, sillä osa keskeisistä teoreettisista käsitteistä on irrotettu sekä alkuperäisestä soveltamisalastaan että ajallisesta kontekstistaan. Näin ne ovat saaneet alkuperäistä merkitystään yleisemmän luonteen. Kun yleistykset tehdään analyyttisesti eli aineiston sijasta tulkinnoista, laajenevat tulkintojen pohjana olevat teorit entisestään.

---

<sup>137</sup> Mt. s. 159.

<sup>138</sup> Saarela-Kinnunen – Eskola 2001, s. 163 - 165.

Kolmantena elementtinä konkretisoivassa metodissa on **mikrohistoriallinen lähestymistapa**.<sup>139</sup> Selkeimmin metodin mikrohistoriallisuus ilmenee tarkastelumittakaavan pienuudessa. Pieni mittakaava merkitsee paitsi tutkimuskohteen suppeutta, niin myös mikroskooppisen tarkkaa tutkimustapaa. Nyt mikroskoopin alle asetetaan Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskenut talouspoliittinen päätöksentekoprosessi sekä Hans Henrik Boijen toiminta sen puitteissa. Käytännössä mikroskooppisuus tarkoittaa lähteiden yksityiskohtaisen tarkkaa lukutapaa. Jokaisella lukukerralla mikroskoopin kuva talouspoliittisesta päätöksenteosta tarkentuu. Mielenkiinnon suuntaaminen pienenpieniin yksityiskohtiin on mielekäästä ja jopa välttämätöntä abstraktia kohdetta tutkittaessa, koska vuorovaikutus piilee juuri detaljeissa. Carlo Ginzburgin terminologialla ilmaistuna pienet yksityiskohdat ovat johtolankoja, joiden seuraaminen on ehdoton edellytys ratkaisuun pääsemiselle<sup>140</sup>.

Samoin kuin tapaustutkimuksessa, niin myös mikrohistoriallisessa tutkimuksessa yleistettävyyden muodostuu helposti ongelmaksi. Mikroskooppisella tarkastelulla saavutettujen tulosten siirtäminen makroskooppiseen kokoluokkaan ei ole vaivatonta. Ginzburg tulkitsee tilanteen mikrohistorian kannalta yhtäaikaan sekä ongelmaksi että voimavaraksi.<sup>141</sup> Hänen oma tuotantonsa, jossa tutkitaan usein makrotason pitkäkestoisen rakenteen ja poikkeuksellisen mikroskooppisen ilmiön yhteentörmäystä,<sup>142</sup> tekee tulkinnan ymmärrettäväksi. Kun makro- ja mikrotaso ovat samanaikaisesti tutkimuksessa läsnä jännitteitä luoden, muodostuu tasojen heterogeenisuus tutkimuksen voimavaraksi. Jälkikäteen tapahtuva yleistäminen menettää merkitystään, koska juuri tarkastelutasojen erillisyyden luoma dynamiikka on tutkimuksen keskeinen idea. Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa erityinen mikroskooppinen tutkimuskohde kertoo paitsi itsestään, niin myös yleisestä makroskooppisesta rakenteesta.

Päätöksenteon vuorovaikutteisuuden tutkimisessa pitkäkestoinen rakenne ja poikkeuksellinen lyhytkestoinen ilmiön eivät törmää yhteen. Ne ovat pikemminkin

---

<sup>139</sup> Oppaana mikrohistorialliseen näkökulmaan on käytetty ensisijassa teosta Ginzburg, Carlo, Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Tampere 1996. Teos sisältää Matti Peltosen laatiman esipuheen. Abstrakti ”aineeton” tutkimuskohde yhdistää tätä työtä myös toiseen mikrohistorialliseen klassikkoon, Giovanni Levin teokseen ”Aineeton perintö”. Levi 1992.

<sup>140</sup> Ginzburg 1996, s. 37 – 76.

<sup>141</sup> Mt. s. 193 – 194.

<sup>142</sup> Mt. Matti Peltosen esipuhe, s. 13.

kietoutuneet yhteen, mikä mahdollistaa pitkäkestoisen abstraktin ilmiön eli vuorovaikutuksen tutkimisen suhteellisen lyhytkestoista tapaista tarkastelemalla.<sup>143</sup> Tarkastelutasojen heterogeenisuus on ohittamaton lähtökohta ja tutkimuksen voimavara myös abstraktion tutkimiselle. Johtolangat abstraktiin vuorovaikutukseen löytyvät vain mikroskooppisella tapauskohtaisella tarkastelulla. Yleistäminen on mahdollista samoista lähtökohdista käsin kuin mikrohistoriallisessakin tutkimuksessa. Siinä on kuitenkin noudatettava erityistä huolellisuutta. Yleistyksiä ei pidä tehdä johtolangoista, vaan johtopäätöksistä<sup>144</sup>.

Hans Henrik Boije ei ole tutkimuskohteena erityisen ”mikrohistoriallinen”. Mikrohistoriallinen tutkimus on kiinnostunut epävallisista yksilöistä, jotka ovat olleet poikkeavia sekä oman aikansa kontekstissa että historian tutkimuksen kohteena. Boijessa poikkeavinta lienee hänen jälkimaineensa. Tosin on epäselvää, kuinka hyvin se heijastaa hänen mainettaan aikalaisten keskuudessa. Muutoin hän on sangen tyypillinen historian tutkimuksen kohde: mies, jolla on ollut korkea sosiaalinen asema sekä julkista valtaa. Näillä meriiteillä on perinteisesti kelpuutettu historialliseksi henkilöksi.

Mikrohistoriallista tarkastelua on tuskin syytä rajata vain epätyypillisiin kohteisiin ja lähteisiin. Vaikka Hans Henrik Boije ja hänen tuottamansa lähteet muodostavatkin tutkimukselle sangen tyypillisen perustan, voi tälle perustalle rakentaa epätavanomaisia johtolankoja seuraamalla tyypillisestä poikkeavan tutkimuksen. Tutkimus perustuu mikrohistorialliseen traditioon myös siinä suhteessa, ettei se nojaudu tavanomaiselle, lähinnä taloustieteestä omaksutulle, käsitykselle rationaalisuudesta<sup>145</sup>. Rationaalisuuden käsitteellinen tärkeys korostuu myös siinä, että tutkin vuorovaikutuksen ilmenemistä nimenomaan Hans Henrik Boijen *taloudellisessa* toiminnassa. Kun vuorovaikutusta tarkastellaan keskeisenä talouspoliittisen toiminnan tekijänä, saattaa rationaalisuuskin saada uusia relativistisia piirteitä.

Konkretisoiva metodi on edellä esiteltyjen osa-alueidensa eli diskurssianalyysin, tapaututkimuksen ja mikrohistorian summa. Se on toiminnallinen kokonaisuus, jota ei

---

<sup>143</sup> Kutsun vuorovaikutusta mieluummin ilmiöksi kuin rakenteeksi. Rakenteeksi nimeäminen edellyttäisi vuorovaikutuksen rakenteen tarkempaa tuntemista. Se ei ole tämän tutkimuksen lähtökohta, vaan pikemminkin sen tavoite.

<sup>144</sup> Yleistysten tekeminen johtopäätöksistä merkitsee käytännössä samaa kuin edellä esitelty analyttinen yleistäminen.

<sup>145</sup> Rationaalisuuden ja mikrohistorian suhteesta: Ginzburg 1996. Matti Peltosen esipuhe s. 15 - 20.

voi tutkimuksen toteutuksessa hajottaa osiinsa, vaan kaikki sen metodologiset ulottuvuudet ovat yhtäaikaan käytössä. Kaikkien kolmen osa-alueen samanaikainen hyödyntäminen on mahdollista, koska ne edellyttävät samanlaista työskentelytapaa. Työskentelytavassa keskeistä on tekstien huolellisen analyttinen lukeminen. Analyttinen luenta edellyttää useita toistoja. Vain siten on mahdollista löytää oleelliset yksityiskohdat eli johtolangat tutkimusongelman ratkaisemiseen. Kun tutkimuksen kohde on abstrakti, ei ongelma ratkea etsimällä lähteistä yksiselitteisiä faktoja, vaan seuraamalla johtolankoja. Abstrakti tutkimuskohde onkin ollut tärkeä motivoiva tekijä metodin kokoamiselle. Vaikeus kuvata abstraktia kohdetta ymmärrettävän konkreettisesti on pakottanut paitsi tarkkaan teoreettisten lähtökohtien erittelyyn, niin myös konkretisoivan metodin kokoamiseen.

Metodin kokoaminen ei siis ole ollut itsetarkoitus, vaan käytännöllinen välttämättömyys. Koin ehdottoman tarpeelliseksi, että käytössäni on menetelmä, joka mahdollistaa empiirisen aineiston ja teorian yhdistämisen toimivaksi ja riittävän konkreettiseksi kokonaisuudeksi. Konkretisoivan metodin avulla teoria nivoutuu tiukasti empiriaan ja muodostuu tutkimuksen läpi kulkeväksi punaiseksi langaksi. Teorian, empirian ja metodin suhdetta voi luonnehtia nimeämällä teoria vuorovaikutuksen tunnusmerkistöksi, jota pyritään identifioimaan lähteistä metodin avulla.

Toinen, näennäisesti teorian korostamiselle vastakkainen, metodologinen tavoite on empirian asettaminen keskeisimmälle sijalle tutkimuksessa. Vaikka teoria on kiistatta tarpeellinen, ovat lähteet aina historian tutkimuksen pääraaka-ainetta.<sup>146</sup> Konkretisoiva metodi pyrkii lähdemateriaalin mahdollisimman tehokkaaseen ja laadukkaaseen hyödyntämiseen. Keskeistä ei ole lähdeaineiston määrä, vaan se, mitä aineistosta saadaan irti. Koska konkretisoiva metodi on varsin työläs, kannattaa tutkimuksen lähdeaineisto rajata tarkoin. Määrän korvaaminen laadulla edellyttää toki, että aineisto on valittu tieteellisesti kestävin perustein. Ehdoton vaatimus on lähteiden kvalitatiivinen runsaus eli se, että ne ovat hedelmällisiä tutkimuskysymysten asettelun kannalta. Laatu ei siis ole ainoastaan metodilta, vaan myös aineistolta vaadittava ominaisuus.

---

<sup>146</sup> Mikäli teoria ottaa lähteiden paikan pääasiallisena raaka-aineena, on vaarana, että tutkimus perustuu empirian sijasta etupäässä tutkijan intuitioon. Tulokset voivat toki edelleen olla kiinnostavia, mutteivät enää tieteellisiä.

Konkretisoivan metodin soveltaminen laajaan, mutta hedelmättömään aineistoon johtaisi neulan etsiskelyyn heinäsuovasta.<sup>147</sup>

Historian tutkimuksissa metodi jätetään usein lausumatta julki, eikä sitä pidetä ongelmana. Suhteellisen niukka metodikeskustelu tavataan yleensä käydä muissa julkaisuissa kuin varsinaisten tutkimusten lehdillä. Mielestäni eksplikoimattomuus kuitenkin on ongelma, koska tieteellinen tutkimus edellyttää aina metodin hallintaa. Niin ikään historiantutkimus edellyttää aina tekijältään aineiston käymistä läpi systemaattisesti ja analyyttisesti, siis tiettyä metodologiaa noudattaen.

Konkretisoivaksi metodiksi nimeämäni metodi saattaa paikoitellen vaikuttaa itsestään selvältä, historiantutkimuksen perinteisesti hyödyntämältä menetelmältä. Vaikutelma voi olla osin paikkansa pitävä. Tutkimusprosessin kannalta oleelliset itsestäänselvydet on kuitenkin toisinaan syytä lausua julki. Jos historiantutkimuksen metodeja ei eksplikoida, on koko tieteenalan kehittäminen sangen hankalaa.

---

<sup>147</sup> Aineiston valinnan perusteista tämän tutkimuksen osalta on kerrottu kolmannessa luvussa.



## 5. Talouspoliittinen päätöksenteko valtiopäivillä

### 5. 1. Luottamuksen valtiopäivät 1755 – 1756:

#### Hans Henrik Boijen suunnitelmat toteutuvat päätöksenteossa

Vuosien 1755 – 1756 valtiopäivien alkaessa oltiin Otavalan suhteen tilanteessa, jossa koulu nautti edellisillä valtiopäivillä myönnettyä vuosittaista avustusta. Hans Henrik Boije ei kuitenkaan ollut tyytyväinen tähän järjestelyyn. Sen sijaan hän oli jo ennen valtiopäivien koollekutsumista uudistanut anomuksensa valtion koulusta. Koska manufaktuurikonttori oli valtuuksien puuttumiseen vedoten ollut haluton tekemään ratkaisua näin suuruuntaisessa hankkeessa, oli Boijen odotettava anomuksineen valtiopäivien kokoontumista.<sup>148</sup>

Vuosien 1755 – 1756 valtiopäivillä hatut säilyttivät valta-asemansa, mikä edesauttoi huomattavasti Boijen valintaa salaisen valiokunnan sekä salaisen kauppaja- ja manufaktuurideputaation jäseneksi. Valtiopäivien välisenä aikana hankkimansa kokemuksen turvin Boije saattoi myös esiintyä Suomen pellavankehruun asiantuntijana. Hänen vaivannäkönsä ja sitä kautta saavutettu asiantuntemuksensa herättivät myös luottamusta valtiopäivillä.<sup>149</sup>

Boijen nauttimasta luottamuksesta huolimatta Otavala-hankkeen alusta lähtien oli vallalla myös epäilyksiä sitä varten myönnettyjen varojen käytöstä. Laine ei tuo julki näitä varhaisia epäluottamuksen osoituksia. Sen sijaan hän korostaa vuosien 1765 – 1766 valtiopäiviä ratkaisevana käännekohtana, jolloin epäluottamus Boijea kohtaan tuli vallitsevaksi näkemykseksi<sup>150</sup>. Boijen memoriaalit osoittavat kuitenkin, että hänen oli jo kymmenen vuotta aiemmin pitänyt tuottaa epäilyksiä hälventävää evidenssiä. Evidenssin tuottamisen edellytykset eivät tosin Boijen mukaan olleet parhaat mahdolliset. Hän huomautti, että Otavalan kirjanpito olisi ollut täsmällistä, jos hänelle myönnettyt varat olisivat riittäneet myös kirjurin palkkaamiseen. Kirjanpito ei tosin jatkossakaan olisi ollut kiistaton todiste tarkasta ja täsmällisestä tilinpidosta. Boije nimittäin esitti varauksen, ettei se koskaan voisi täsmätä manufaktuurikonttorin

---

<sup>148</sup> Laine 1935, s. 139 – 140.

<sup>149</sup> Laine 1935, s. 140 - 142.

<sup>150</sup> Laine 1935, s. 315.

määräämien menettelytapojen kanssa.<sup>151</sup> Mikäli noudatettiin epäyhtenäisiä kirjanpitojärjestelmiä, jäi evidenssiin tulkinnan varaa. Evidenssin tulkinnanvaraisuudesta olisi puolestaan seurannut vastuuvollisuuden hämärtyminen. Esittämällään varauksella Boije tuli pidättäneeksi itselleen oikeuden määrittää vastuuvollisuuden toteutumisen ehdot. Tällainen evidenssin ehdollisuus olisi toteutuessaan johtanut vastuuvollisuuden periaatteellisen ja käytännöllisen perustan murenemiseen.

Boije kuitenkin tunsi vastuuvollisuutensa. Hän katsoi velvollisuudekseen antaa selvityksiä saamiensa varojen käytöstä. Vastuuvollisuudentunto ei kuitenkaan perustunut omaehtoisuuteen, sillä manufaktuurikonttori oli velvoittanut Boijen selontekoihin avustusta myöntäessään.<sup>152</sup> Vastuuvollisuuden toteuttaminen oli siis selkeä ehto varojen saamiselle. Sen laiminlyöminen olisi johtanut luottamuspääoman vähenemiseen ja taloudellisten toimintaedellytysten heikkenemiseen. Vaikka Otavalan rahoituksessa olikin kyse *avustuksista* eikä lainoista, oli vastuuvollisuuteen sitoutuminen eräänlainen vakuus myönnetylle avustussummalle. Se takasi, että avustukset käytettiin niiden myöntämisen perusteena olleisiin tarkoituksiin.<sup>153</sup> Kun Boije otti vastaan avustuksen, tuli hänen osakseen samalla myös todistustaakka varojen käytöstä.

Boije tuotti evidenssiä myös omaehtoisesti pyrkiessään korjaamaan vaikuttimistaan esitettyjä virheellisiä olettamuksia. Tarkemmin hän ei epäilysten sisältöä erittele. Hän totesi ainoastaan haluavansa vastaisuudessakin välttää sellaisen itseensä kohdistuvan arvostelun, jonka mukaan hän olisi perättömiä väittämiä esittämällä tavoitellut henkilökohtaista taloudellista hyötyä. Osoittaakseen itseensä kohdistuneen arvostelun

---

<sup>151</sup> "Hade summan warit tillräckeligare och mig blifwit tillåtit få hålla och löna en skrifware så skulle ingalunda en noga och accurat räkning felats ehuru den aldrig kunnat öfwerens stämman, med de, af högbemälte contoir föreskrefne metoder..." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>152</sup> "Men innan jag bör ingå uti det tillkommande: så åligger mig först at giöra redo för det framfarna, hälst slika wilkor äro mig af Mannufaktur Contoiret förelagde då til mig blef öfwerstyrt två tusende dahlar silfwermynt." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>153</sup> "Häremot åtager jag mig, att för de mig lemnade Byggning Penningar wisa behörig redo och räkning..."

"...skall jag derom underrätta Manufactur Contoiret och insända räkning, jämte ett bewittnat inventarium på de saker, som jag för spinneriets räkning upköpt." SHPTKA, F142, R1891: 4089 - 4092, 14.09.1756.

aiheettomaksi Boije halusi näyttää toteen anomuksensa todelliset perusteet.<sup>154</sup> Virheellisten oletusten oikaiseminen ja omalta kannalta edullisen evidenssin tuottaminen oli tärkeää luottamuspääoman säilyttämiseksi ja toimintaedellytysten takaamiseksi jatkossa. Boije ei mainitse, miltä taholta arvostelu oli esitetty. Luottamuspääoman kannalta sillä ei ole kovin suurta merkitystä. Sekä virallinen arvostelu että epäviralliset huhut nakersivat luottamuspääomaa ja kartuttivat epäluottamusta.

Evidenssin tuottamisen tärkeydestä kertoo myös Boijen halukkuus tuoda kantansa esille kirjallisesti. Kirjallisen ilmaisun merkitystä Boije korosti todetessaan, että hänellä on ollut kunnia ilmaista *kirjallisesti* valiokunnan edessä yksinkertaiset ajatuksensa. Samassa yhteydessä Boije toivoi, että myös vastaisuudessa hänelle suotaisiin tarpeen vaatiessa tilaisuus selvittää näkemyksiään *suullisesti pöytäkirjan läsnä ollessa*.<sup>155</sup> Pöytäkirjan läsnäolo merkitsi myös suullisen esityksen kirjaamista eli saattamista evidenssiä tuottavan asiakirjan muotoon. Boije tunsi asiakirjojen arvon todistusaineistona erittäin hyvin. Hän muistutti vielä deputaation pöytäkirjaan vakuudekseen merkityn, että hän saa korvauksen Otavalaan uhraamistaan varoista.<sup>156</sup>

Kirjallinen sana ei näytä sellaisenaan olleen riittävä todiste. Ollakseen mahdollisimman todistusvoimaista ja tehokasta evidenssi oli paitsi esitettävä oikeassa muodossa eli kirjallisesti, niin myös saatava henkilökohtaisesti julkilausutuksi niissä instituutioissa, joita sillä pyrittiin vakuuttamaan. Konkreettisimmillaan tämä merkitsi puhumista suoraan pöytäkirjaan. Suullinen ja kirjallinen evidenssi myös tukivat toinen toistaan. Vaikka suullisesti esitetty puheenvuoro olisikin ollut ennalta valmisteltu tai jopa suullinen toisinto pöytäkirjan oheen liitetystä asiakirjasta, varmisti sen ääneen lukeminen tiedon välittymisen kaikille läsnäolijoille<sup>157</sup>.

---

<sup>154</sup> "...men för at nu ock i framtiden undwika de omdömmen som skulle jag förebringat oricktiga sattser, de där endast syftat uppå, at rickta mig sielf; så skall jag wårdsammast anhålla om, at få ådagalägga de grunder waruppå denna ansökan sig fotar." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>155</sup> "...således har jag nu härmedelst haft den äran at skrifteligen inför Höglofl. Utskottet gifwa tillkiänna, mina enfaldiga tankar... och at mig lämnas tillfälle om så nödigt finnes, at inför Protocollet munteligen anföra eller förklara..." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>156</sup> "...som Höglofl. Deputation beslutit, och till min säkerhet uti sitt Protocollet låtit förwara at all den omkostnad jag häruppå använde skulle blifwa mig ärsatt..." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>157</sup> Karonen 2003 korostaa juuri tällaista valtiopäiväkäytäntöihin kuulunutta suullista tiedonvälitystä.

Erityisen tärkeätä olikin saada oma tulkintansa esille asiasta päättävässä instituutiassa. Se oli paras keino pyrkiä estämään eriävien, omaa luottamuspääomaa nakertavien, näkemysten vakiintuminen vallitsevaksi käsitykseksi. Asia havainnollistuu ja tarkentuu, kun se sijoitetaan Gustafssonin esittelemään päätöksentekoprosessin malliin<sup>158</sup>. Boijen Otavalaa käsittelevät memoriaalit olivat kommentteja jo käsillä olleeseen koulun hoitoa ja rahoitusta koskeneeseen keskusteluun. Päätöksentekoprosessi ei siis alkanut puhtaalta pöydältä vuosien 1755 – 1756 valtiopäivillä Boijen uudistaessa anomuksensa valtion koulusta. Hänen anomuksensa oli ennemminkin uusi vaihe Otavalaa koskeneessa keskustelussa kuin prosessin käynnistävä aloite. Keskustelun kuluessa myös päättävät instituutiot olivat altistuneet vuorovaikutukselle, minkä seurauksena niillä oli ennakkokäsitys kouluhankkeesta. Otavalaa koskeneen päätöksentekoprosessin luonteen kannalta tällä oli suuri merkitys. Boijen oli erityisen tärkeätä pyrkiä vahvistamaan myönteisiä ja kumoamaan kielteisiä käsityksiä. Käytännössä tämä oli mahdollista osallistumalla informaation keräämiseen memoriaaleja laatimalla ja muuta kirjallista evidenssiä tuottamalla. Oman mielipiteen julkilausuminen päättävissä instituutioissa oli yksi tehokas tapa tuottaa edullista evidenssiä oman aloitteen tueksi.

Esitystavan ja -paikan tärkeys osoittavat, että myös muotoseikat, ei vain sisältö, käsitettiin tärkeiksi evidenssin todistusvoimaisuuden kannalta. Vaikka Boijen esittämä evidenssi voitiinkin sisällöltään kyseenalaistaa, säilyivät pöytäkirjoissa kiistattomat todisteet evidenssin esittämisestä itsestään. Kirjallisella evidenssillä onkin kahtalainen funktio. Ensinnäkin sen tehtävä on säilyä pysyvänä todisteena. Ensisijaisen funktionsa avulla kirjallinen evidenssi toteuttaa myös toista tehtävää. Se tuottaa jatkuvuutta ja johdonmukaisuutta. Kirjallisen evidenssin avulla on mahdollista takautuvasti osoittaa, että vallitseva asiantila on johdonmukaista seurausta asetetuista tavoitteista ja aiemmista toimenpiteistä. Evidenssin loogisuusfunktio käy selkeästi ilmi Boijen teksteistä. Hän viittaa memoriaaleissaan toistuvasti aiemmin esittämäänsä<sup>159</sup> hakien tuottamastaan evidenssistä tukea sen hetkisille toimilleen. "Takautumien" avulla hän rakentaa toiminnastaan johdonmukaista kertomusta. Kertomuksella on selkeä päämäärä, ja vallitseva tilanne on looginen vaihe päämäärään pyrkimisessä. Evidenssin loogisuuden

---

<sup>158</sup> Päätöksentekoprosessin osat ovat pääpiirteissään: aloite, ongelman muotoilu, prosessiin osallistujien kontrolli, faktojen etsintä, ratkaisun muotoilu, päätös, toimeenpano ja siitä mahdollisesti aiheutuneet reaktiot. Gustafsson 1994, s. 14.

<sup>159</sup> Esimerkiksi: "...at uprepa alla de... skiäl, som mig förut redan skifteligen uti högbemälte Contoir anfördt..." SHPTKA, F193, R3075: 1318 – 1319, 24.02.1756.

tärkeyttä korostaa myös se, että johdonmukainen esitys mielletään usein todenmukaiseksi<sup>160</sup>. Vaikka johdonmukaisuus onkin lähinnä muodollinen vaatimus kirjallisen evidenssin tuottamiselle, on se merkittävä myös sisällön todistusvoimaisuuden ja informaatioarvon kannalta.

Se, että asianosaisella oli mahdollisuus tuoda omat näkemyksensä julki päätöksiä tekevissä instituutioissa, osoittaa päätöksentekoprosessin tarjonnan yksilöille strategisia mahdollisuuksia. Boijella oli myös taktista kykyä tarttua näihin mahdollisuuksiin. Pelkkä tilanteeseen tarttuminen ei kuitenkaan ollut tae strategisten mahdollisuuksien tehokkaasta hyödyntämisestä. Yhtä tärkeitä oli myös osata esittää asiansa vakuuttavasti. Eräs tapa vakuuttaa oli rakentaa evidenssistään johdonmukainen kertomus. Boije osasi käyttää myös tätä taktista keinoa hyväkseen.

Boije ei tyytynyt osallistumaan päätöksentekoprosessiin ainoastaan informaatiota tuottamalla. Evidenssin tuottaminen päätöksenteon perustaksi ei vielä itsessään taannut, että prosessin lopputulos olisi ollut Boijen kannalta suotuisa. Tästä tietoisena Boije pyrki sängen aktiivisesti suuntaamaan päätöksentekoa haluamaansa lopputulokseen. Tällaista tavoitetta ilmentää selkeästi Boijen anomus, jossa hän esitti, että manufaktuurivaliokunta omasta puolestaan vahvistaisi tietyn Otavalaan käytetyn summan sulkemisen pois laskuista sekä kehottaisi kauppa- ja manufaktuurideputaatiota lähettämään saman määräyksen myös manufaktuurikonttorille.<sup>161</sup> Esittämässään anomuksessa Boije ei tyytynyt markkinoimaan Otavalan rahoitusjärjestelyjä koskevaa ratkaisuaan vain manufaktuurivaliokunnalle, vaan myös sitä ylemmille päättävillä elimillä<sup>162</sup>. Boijen valitsema vuorovaikutusstrategia hyödynsi päätöksentekoon osallistuvien instituutioiden arvovaltaa ja luottamuspääomaa. Mikäli Boije olisi esittänyt oman ratkaisunsa henkilökohtaisesti manufaktuurikonttorille, hänellä olisi ollut käytettävissään vain se luottamuspääoma, jota hän konttorin jäsenten silmissä nautti.

---

<sup>160</sup> Johdonmukaisia syy- ja seuraussuhteita pidetään todellisuudelle ominaisina, vaikka arkikokemus ei monesti tuekaan tätä näkemystä. Ääriesimerkin ristiriidattomasta esitystavasta tarjoo sotapropaganda. Siinä tekstin eri tasojen on tuettava johdonmukaisesti toisiaan. Luostarinen 1986, s. 47.

<sup>161</sup> "...hvarföre jag lefwer uti det säkra hopp, samt ödmuikast anhåller, at Höglöfl. Utskottet wille för sin del fastställa, samt äfwen tillstyrcka Deputationen, det befallning må ifrån den samma afgå til Mannufactur Contoiret att utur Räckningarne utesluta besagde summa..." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756.

<sup>162</sup> Kauppa- ja manufaktuurideputaation tehtävät oli jaettu sen alaisuudessa toimineiden kauppavaliokunnan ja manufaktuurivaliokunnan kesken. Lagerroth 1934, s. 62. Manufaktuurikonttori puolestaan oli hallintovirasto, joka toimi myös valtiopäivien välisenä aikana.

Boijen strategisen valinnan voi tulkita osoitukseksi joko persoonattoman, instituutioihin sitoutuneen, luottamuspääoman vahvuudesta tai hänen henkilökohtaisen luottamuspääomansa heikkoudesta. Laineen mukaan Boije nautti lähes täydellistä luottamusta sekä manufaktuurikonttorin että salaisen valiokunnan taholta<sup>163</sup>. Boijen viittaus hänen vaikuttimistaan esitettyihin epäilyksiin osoittaa kuitenkin luottamuspääoman olleen joltakin taholta uhattuna. Instituutioiden tuki oli siis tarpeen.

Esimerkki havainnollistaa myös luottamuspääoman merkitystä ja luonnetta päätöksentekoprosessissa. Jos käsiteltävänä ollut esitys nautti luottamusta, se sai takaajakseen päättävien instituutioiden luottamuspääoman. Mikäli Boije onnistui herättämään ehdotuksellaan riittävästi luottamusta manufaktuurivaliokunnassa, oli valiokunta valmis sijoittamaan luottamuspääomansa esityksen tueksi ja viemään sen kauppa- ja manufaktuurideputaation hyväksyttäväksi. Deputaation luottamuspääoma puolestaan oli vakuutena manufaktuurikonttorin hyväksynnälle. Mitä useampi luotettu taho oli esitystä tukemassa, sitä enemmän siihen oli sijoitettu luottamuspääomaa, ja sitä suuremmalla todennäköisyydellä se hyväksyttiin. Koska luottamuspääoma kumuloitui nimenomaan päätöksentekoprosessin kuluessa, oli myös vuorovaikutuksen vakiintuneiden reittien ja muotojen tunteminen edellytys sen hyödyntämiselle. Boijen tarkat esitykset asiankäsitteilyn etenemisestä osoittavat hänen tunteneen menettelytavat hyvin. Menettelytapojen tuntemus avasi strategisen mahdollisuuden, jota Boije myös aktiivisesti hyödynsi.

Päätöksentekoprosessin tuntemus ilmenee myös Boijen samassa yhteydessä ehdottamasta menettelystä, jossa hänelle mahdollisesti manufaktuurivaliokunnan puoltaessa myönnettävät 600 hopeatalaria, toimitettaisiin lisäpöytäkirjan kanssa manufaktuurikonttorille<sup>164</sup>. Boijen esityksistä käy ilmi, että hän tunsikin menettelytavat ja pyrki aktiivisesti suuntaamaan päätöksentekoa haluamaansa lopputulokseen. Hän ei tyytynyt vain tuottamaan evidenssiä päätöksenteon perustaksi, vaan esitti myös valmiita päätösehdotuksia. Ehdotetut päätökset oli saatettava kirjalliseen muotoon ja niiden etenemisreitti oli kartoitettava ennalta. Näiden toimenpiteiden tarkoitus oli minimoida ehdotusten sisällön muuttuminen päätöksentekoprosessin kuluessa, ja taata niiden

---

<sup>163</sup> Laine 1935, s. 140 – 142.

<sup>164</sup> "...så anhåller jag ödmjukast om Höglöfl. Utskottets tilstyrkan för mig at få i ett för allt, sex hundrade dahlar silfvermynt, som efter höggünstigt bifall med et Extractum Protocollii till Manufactur Contoiret äfwen kunde expideras." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.9.1756.

hyväksyminen sellaisenaan. Vuorovaikutuksen näkökulmasta tarkasteltuna Boije itse asiassa pyrki estämään ehdotustensa alistamisen vuorovaikutukselle. Pyrkimys on periaatteena poliittiselle päätöksentekoprosessille vieras, koska sen myötä päätöksenteko muuttuisi luonteeltaan ennemminkin hallinnolliseksi toimeenpanoksi.

Tarkkaan asiankäsittelyn ohjeistamiseen oli taktisten perusteluiden ohella myös huomattavasti käytännöllisempiä ja arkisempia syitä. Otavalan koulua koskevat päätökset tehtiin manufaktuurien toimintaa säätelevän hallinnon alaisuudessa. Manufaktuurihallinnon sisäinen tehtävien jako oli osin selkiytymätön. Laine kuvaa järjestelmää: "Kun kaikki deputatsioonit, valiokunnat ja virastot kilpailivat keskenään siitä, kuka enemmän voisi tehdä ajan muotivirtauksen, manufaktuurilaitoksen, hyväksi, kysyttiin paljon taitavuutta ja oveluutta siltä, joka yritti karille joutumatta purjehtia näiden virastojen viitoittamaa väylää, kun samallaisesta aloitteesta saatettiin lähettää anomuksia kauppakollegiolle, manufaktuurikonttorille, kauppa- ja manufaktuurideputatsioonille tai suoraan jollekin erikoiselle säädylle"<sup>165</sup>. Laineen luonnehdinnan perusteella on helppo ymmärtää, miksi anomukset oli järkevää laatia valmiiden esitysten muotoon ja määrittää niiden kulkureitti päätöksentekoprosessissa jo ennalta. Määrätietoinen eteneminen edesauttoi esitysten läpimenoa.

Laine antaa kenties liiankin kaaosmaisen kuvan manufaktuurien hallinnoinnista. Kuva selkiytyy, kun otetaan huomioon, että järjestelmä koostui sekä hallinnollisista (kauppakollegio ja manufaktuurikonttori) että poliittisista (kauppa- ja manufaktuurideputaatio, manufaktuurivaliokunta ja säädyt) toimielimistä. Vastaava kaksijakoisuus vallitsi kaikilla hallinnonaloilla. Manufaktuurien suhteen järjestelmä kuitenkin aiheutti ongelmia, mistä on osoituksena deputaation valitus vuodelta 1756. Siinä todettiin, että kauppakollegion ja manufaktuurikonttorin tehtävien selkiytymättömän jaon vuoksi, ei ollut kyetty antamaan kehuutoimintaa sääteleviä asetuksia.<sup>166</sup> Asetusten puutteellisuus ja toimintojen päällekkäisyys ovat varmasti antaneet järjestelmässä toimineille tiettyä pelivaraa, mutta toisaalta myös vaatineet heiltä taktista pelisilmää. Toimintaa ohjanneiden asetusten puuttuminen on mahdollisesti ollut myös yksi syy siihen, että Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua

---

<sup>165</sup> Laine 1935, s. 20 - 21.

<sup>166</sup> Laine 1935, s. 19.

koskenut päätöksenteko keskittyi poliittisiin toimielimiin. Säädösten puuttuessa piene mmätkin asiat oli alistettava poliittiselle päätöksenteolle.<sup>167</sup>

Järjestelmän luonne ja sen vaatima taktinen pelisilmä havainnollistuvat hyvin Hans Henrik Boijen uudistaessa ehdotuksensa valtion pellavanviljely- ja kehuukoulun perustamisesta Suomeen. Hän mainitsi olleensa asiaa koskien kirjallisesti yhteydessä manufaktuurikonttoriin. Koska yhteydenpito manufaktuurikonttorin kanssa ei kuitenkaan ollut tuottanut toivottua tulosta, Boije anoi nyt, että salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio ottaisi asian tutkittavakseen ja perehtyisi samassa yhteydessä myös hänen manufaktuurikonttorin kanssa käymäänsä kirjeenvaihtoon. Lisäksi Boije varasi itselleen tilaisuuden esittää omat näkemyksensä asiankäsitteilyn yhteydessä.<sup>168</sup> Boijen esityksestä käy ilmi, että asiankäsitteilyprosessin liikkeelle saaminen vaati jo itsessään määrätietoista strategista työskentelyä. Kun ensiksi valittu taktiikka ei tuottanut toivottua tulosta, oli sitä vaihdettava. Tässä tapauksessa Boijella oli strategisen työskentelynsä tukena manufaktuurikonttori, joka oli kehottanut Boijea odottamaan säätyjen koollekutsumista.

Boijen esityksestä käy ilmi myös evidenssin keskeisyys vuorovaikutteisessa päätöksentekoprosessissa. Vaikka manufaktuurikonttorin puoleen kääntyminen ei käytännössä osoittautunutkaan toimivaksi suunnitelmaksi, saattoi tässä kanssakäymisessä syntynyttä kirjallista evidenssiä hyödyntää myös uudessa strategiassa. Vaikka vanhaa evidenssiä ei ollut tarpeen korvata uudella, varasi Boije kuitenkin itselleen mahdollisuuden sen täydentämiseen. Evidenssin korvaaminen uudella olisikin käytännössä ollut mahdotonta, sillä aikaisempi todistusaineisto oli joka tapauksessa edelleen olemassa. Täydentävältä evidenssiltä vaadittiinkin ristiriidattomuutta suhteessa aiemmin tuotettuun, jotta se toteuttaisi evidenssille tunnusomaista johdonmukaisuuden funktiota.

Taktiikan tarkistaminen kannatti, sillä uusi toimintastrategia osoittautui edellistä huomattavasti toimivammaksi. Salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio oli

---

<sup>167</sup> Täsmälleen päinvastainen tilanne vallitsi kauppasahojen perustamista koskeneessa päätöksenteossa. Siinä valtiopäivien rooli oli huomattavasti merkittävämpi yleisten asetusten antajana kuin yksittäistapausten ratkaisijana. Kuisma 1983, s. 175 – 178.

Jos myös manufaktuurien perustaminen olisi ollut asetuksin selkeästi säädeltyä, olisi säätyjen rooli päätöksenteossa todennäköisesti ollut marginaalisempi.

<sup>168</sup> SHPTKA, F193, R3075: 1318 – 1319, 24.2.1756.



delegoinut tutkimukset, joita Boije oli esittänyt suoritettavaksi, alaisuudessaan toimineelle manufaktuurivaliokunnalle. Valiokunta oli katsonut vaivan arvoiseksi perehtyä Boijen ja manufaktuurikonttorin laajaan kirjeenvaihtoon koskien pellavalangan kehittämissä Suomen suuriruhtinaskunnassa. Boijen velvollisuudentunto vaati häntä vielä esittämään vilpittömät ajatuksensa asiasta.<sup>169</sup> Asian edistyminen ei kerro ainoastaan siitä, kuinka tärkeätä oli valita oikea taktiikka vuorovaikutusprosessissa. Se osoittaa myös Boijen onnistuneen aiemmin tuottamansa kirjallisen evidenssin hyödyntämisessä.

Kolmas huomionarvoinen seikka Boijen diskurssissa on hänen tässäkin yhteydessä käyttämänsä velvollisuusretoriikkaa. Boije pyrki esiintymään ikään kuin asiantuntijana, joka ennemminkin asiantuntijastatuksensa velvoittamana kuin omien pyrkimystensä tähden osallistui keskusteluun. Vastaavaa kielenkäyttöä edustivat aikalaisretoriikkaan olennaisena osana kuuluneet viittaukset yleiseen hyötyyn, joita myös Boije useasti esitti. Asiantuntijuus ei hänen kohdallaan kuitenkaan ollut ainoastaan retorinen keino. Boijella todellakin oli kokemusta pellavan viljelystä ja jalostamisesta Suomessa. Boijen asiantuntemus oli myös tunnustettu, sillä hän oli salaisen valiokunnan pyynnöstä laatinut samoille valtiopäiville suunnitelman "maatalouden parantamisesta Suomessa"<sup>170</sup>. Salainen valiokunta näytti siis luottaneen Boijeeseen Suomen maatalouden tuntijana. Luottamus muodosti Boijen kannalta erinomaisen lähtökohdan Otavalan koulua koskeneiden päätösten valmistelulle salaisen valiokunnan alaisissa instituutioissa.

Päätöksentekoprosessi eteni Boijen kannalta suotuisasti. Manufaktuurivaliokunnasta suunnitelma Otavalan muuttamisesta valtion kouluksi toimitettiin kauppa- ja manufaktuurideputaatioon, jossa se myös hyväksyttiin Boijen esittämässä muodossa. Myöhemmin Boije mainitsi koulua koskeneessa kertomuksessaan, että hänen

---

<sup>169</sup> "Sedan det blifwit hänskutit til Höglöfl. Utskottet at skiär-skåda och afgiöra hwad som angår linnegarns spånadens ... utwidgande uti Storfurstendömmet Finland och Höglöfl. Utskottet enligt min ödmiska anhållan af den 24. sidstledne Februarie giort sig den mödan, at igenom läsa all min uti detta ämne, med Riksen Ständers Manufaktur Contoir förde widlyftiga skrifwäxling, så fordrar min skyldighet at än ytterligare upgifwa mina enfaldiga tankar..." SHPTKA, F193A, R3075: 1320 – 1328, 14.09.1756. Laine ei usko Boijen velvollisuudentunnon motivoineen häntä yksityiskohtaisemman selonteon laatimiseen, vaan arvelee deputaation halunneen sitä. Laine 1935, s. 143.

<sup>170</sup> Laine 1935, s. 142.

Myös jäsenyys suomalaisessa taloudellisessa valmistelukunnassa on varmasti tukenut käsitystä Boijesta Suomen olojen erityistuntijana. Paloposki 1976.

suunnitelmansa oli luettu säädylle ennen salaiselle kauppa- ja manufaktuurideputaatiolle lähettämistä. Laine epäilee Boijen erehtyneen asiassa, sillä tämän tyyppisiä taloudellisia kysymyksiä ei tavattu päästää säätyjen käsittelyyn. Näin siitä huolimatta, että ohjesäännön mukaan salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio ei saanut myöntää varoja ilman säätyjen tai salaisen valiokunnan suostumusta. Käytännössä suostumuksen antoi usein yksinomaan salainen valiokunta, sillä säätyjen ei katsottu olleen kykeneväisiä kaikkien taloudellisten kysymysten käsittelyyn.<sup>171</sup> Vastoin Laineen epäilystä on kuitenkin täysin mahdollista, että säädyt saivat Otavalaa koskeneista suunnitelmista tiedon jo tässä vaiheessa. Se oli täysin mahdollista paitsi Boijen kertomuksen, niin myös ohjesäännön perusteella. Boijen kertomuksen uskottavuutta lisää se, että hänen voi olettaa seuranneen tarkasti oman asiansa käsittelyä ja olleen hyvin selvillä prosessin kulusta. Hänen muistikuvansa vilpittömyyden voi toki kyseenalaistaa sillä perusteella, että sen mukainen asiankäsittelyjärjestys oli hänelle itselleen edullinen. Koska luottamus oli päätöksentekoprosessissa keskeisellä sijalla, oli Boijen edun mukaista osoittaa Otavalaa koskeneiden suunnitelmien nauttineen myös säätyjen tukea ja luottamusta pelkän salaisen valiokunnan sijasta.

Manufaktuurideputaation Boijelle suosiollinen ehdotus lähetettiin edelleen salaisen valiokunnan hyväksyttäväksi. Luottamuspääoman ja sen tueksi tuotetun evidenssin merkitys korostuivat tässä asiankäsittelyn vaiheessa. Salaisen valiokunnan jäsenistöön kuului paitsi Boijen varmoja tukijoita, niin myös häntä kohtaan epäluottamusta tunteneita henkilöitä. Epäluottamusta herätti edelleen niin sanottu Wijkmanin asia, jossa Boije oli ollut osallisena.<sup>172</sup> Hälventääkseen Boijea kohtaan tunnettua epäluottamusta salainen valiokunta antoi "todistuksen hänen viattomuudestaan joku vuosi sitten tapahtuneen Wijkmanin asian johdosta, jossa hän tavalla tai toisella oli tullut mainituksi"<sup>173</sup>. Tämä kirjallinen evidenssi merkittiin salaisen valiokunnan pöytäkirjaan, josta myös Boijelle annettiin ote. Todistuksen ilmeinen tarkoitus oli kartuttaa Boijen luottamuspääomaa. Luottamuspääoman akuutti ja täsmällinen tarve korostuu, kun otetaan huomioon kyseisen asiakirjan laatimisajankohta. Salainen valiokunta antoi

---

<sup>171</sup> Laine 1935, s. 148 - 149.

<sup>172</sup> Wijkmanin asiassa oli ollut kyse valtiopetoksesta. Sen seurauksena useat asianosaiset saivat vankeusrangaistuksen ja Wijkman itse tuomittiin kuolemaan. Asiankäsittely oli saatu päätökseen ja Wijkmanin tuomio pantu täytäntöön niinkin hiljakoin kuin vuonna 1751. Ei siis ihme, että tapahtumat heikensivät edelleen Boijen luottamuspääomaa. Koskinen, 1874, s. 23 - 99.

Wijkmanin tapausta on varsin laajasti esitelty myös Cederberg. Hänen moraalisesti kantaottava esityksensä perustuu kuitenkin pääosin Koskisen artikkeliin. Cederberg 1947, s. 139 - 147.

<sup>173</sup> Laine 1935, s. 150.

todistuksensa heti seuraavana päivänä sen jälkeen, kun Boije oli jättänyt Otavalaa koskeneen memoriaalinsa salaiselle kauppaja- ja manufaktuuri-deputaatiolle. Otavalahankkeen kannalta täydellinen ajoitus ei voinut olla sattumaa. Laineikin päättelee, että todistus oli laadittu Boijen toivomuksesta turvaamaan hänen Otavalaa koskevien ehdotustensa hyväksyminen. Salaisen valiokunnan päätös valtion pellavanviljely- ja kehrukoulun perustamisesta Suomeen noudattikin täysin Boijen anomusta.<sup>174</sup>

Asiakäsittelyn vaiheet salaisessa valiokunnassa osoittavat Boijen ymmärtäneen hyvin kirjallisen evidenssin ja luottamuspääoman merkityksen.<sup>175</sup> Saadakseen aiemmassa vuorovaikutuksessa menettämänsä luottamuspääomaa takaisin hän hankki luotettavalta ja arvovaltaiselta taholta kirjallisen todistuksen vilpittömyydestään. Salaisen valiokunnan todistuksen arvo evidenssinä ei perustunut ainoastaan myöntäjän statukseen, vaan myös kirjalliseen esitysmuotoon. Boijen oli mahdollista käyttää samaa evidenssiä vastaisuudessaakin valttikorttinaan. Koska salainen valiokunta suurella todennäköisyydellä toimi todistuksen myöntäessään Boijen aloitteesta, osoittaa todistus hänen kyenneen myös oma-aloitteisesti luomaan strategisia mahdollisuuksia toimintaedellytystensä parantamiseksi.

Vaikka todistuksen yhteys Otavala-asian käsittelyyn onkin ilmeinen, ei se kuitenkaan aukottomasti perustele Boijen menettelyä. Ongelmalliseksi perustelun tekee se, että salainen valiokunta oli sekä todistuksen myöntäjä että Otavalaa koskeneen päätöksen antaja. Todistuksen antaessaan salainen valiokunta pyrki siis vakuuttamaan itse itsensä Boijen luotettavuudesta. Paradoksaaliselta vaikuttavaa menettelyä paremmin ymmärtääkseen olisi tiedettävä, millaisten prosessien tuloksena kyseinen todistus ja Otavala-päätös valiokunnassa syntyivät. Boijen suhteen asiaa selittää parhaiten epävarmuus omasta asemasta. Asemiaan varmistaakseen Boije kiirehti asioiden edelle hankkiessaan todistuksen. Jos salainen valiokunta ei olisi ollut valmis myöntämään todistusta, olisi se ennakoitunut huonoa myös Otavala-anomuksen kannalta. Pellavanviljely- ja kehrukoulu oli niin selkeästi Boijen henkilökohtainen projekti, että

---

<sup>174</sup> Laine 1935, s. 149 - 152.

<sup>175</sup> Kirjallisella evidenssillä oli ollut keskeinen sija myös siinä, että Boije selvisi tuomiotta Wijkmanin jutusta. Boijen toimia ei tuolloin katsottu aiheelliseksi alistaa tarkemmille tutkimuksille, sillä hänen laatimaansa yksityiskohtaista 70-sivuista puolustuskertomusta pidettiin riittävänä todisteena vilpittömyydestä. Lisäksi Boije hankkiutui kiusallisesta evidenssistä eroon polttamalla arkaluontoista kirjeenvaihtoa. Koskinen 1874, s. 24, 87 - 88.

häntä kohtaan tunnettu epäluottamus olisi väistämättä vaikuttanut negatiivisesti anomuksen käsittelyyn. Todistus oli ikään kuin välikysymys, jolla Boije mittautti luottamuksensa ennen varsinaisen asian käsittelyä. Jos Boije olisi saanut epäluottamuslauseen, olisi hänellä ollut vielä mahdollisuus vaihtaa taktiikkaansa. Boije siis itse asiassa laittoi salaisen valiokunnan tuottamaan ennakolta evidenssiä, jonka avulla hän saattoi suunnitella omaa toimintaansa Otavala-hankkeessa. Samalla toteutui myös hyvin konkreettisesti luottamuspääoman kumuloituminen päätöksentekoprosessissa. Prosessin seuraavassa vaiheessa manufaktuurikonttori tiedoksiannon saaneena antoi päätökseen sisältyneen maksumääräyksen, sitä millään tavoin kyseenalaistamatta<sup>176</sup>.

Asiankäsittelyprosessi ei kuitenkaan päättynyt näiden valtiopäivien osalta vielä tähän. Koska Otavalan koulu edusti manufaktuuriprivilegioin säädeltyä toimialaa, oli sen saatava privilegiokirja. Privilegiokirjan myöntämistä varten salaisesta valiokunnasta lähetettiin anomus valtaneuvostolle, joka toimitti anomuksen edelleen kauppakollegiolle. Kauppakollegio myönsi privilegiokirjan sen evidenssin perusteella, jonka salainen valiokunta katsoi sille tarpeelliseksi Otavala-asiasta antaa.<sup>177</sup> Varsinainen asiankäsittelyprosessi ja sen kuluessa tuotettu evidenssi pidettiin salassa valtaneuvostolta ja kauppakollegiolta. Valtiopäivien koolla ollessa ne eivät olleet tasavertaisia vuorovaikutuskumppaneita suhteessa salaiseen valiokuntaan. Privilegioiden myöntämisessä olikin kyse lähinnä hallinnollisesta asian toimeenpanosta. Privilegioiden voimaan saattaminen edellytti vielä, että kauppakollegio toimitti määräyksen niihin sisältyvistä tullivapauksista tullivuokrayhtiölle<sup>178</sup>.

Vuorovaikutuksen kannalta mielenkiintoinen erikoisuus on se, että privilegiokirja luettiin suomennettuna Ikaalisten tuomiokunnan Pirkkalan ja Messukylän kärjäkunnan syyskäräjillä "Herra Majurin pyynnöstä julkisesti kaikkialla noudatettavaksi".<sup>179</sup> Oli siis nimenomaan Boijen tahto ulottaa asiankäsittelyprosessi paikallistasolle saakka. Mistään pyyteettömästä tiedonvälityksestä ei kuitenkaan ollut kyse, pikemminkin päinvastoin. Jo suomennoksen sanamuoto kertoo, ettei privilegiokirjaa julkistettu kärjärahvaalle tiedoksi vaan noudatettavaksi. Vaikka asiankäsittelyprosessi ylsikin paikallistasolle, ei

---

<sup>176</sup> Laine 1935, s. 152 - 153.

<sup>177</sup> Laine 1935, s. 153 - 154.

<sup>178</sup> Laine 1935, s. 155.

<sup>179</sup> Laine 1935, s. 155.

sen tarkoituksena ollut saattaa paikallista väestöä osalliseksi vuorovaikutusprosessiin. Ennemminkin toimenpiteen oli tarkoitus osoittaa, ettei Boije ollut yksin kehruukouluhankkeessaan, vaan hänellä oli tukenaan valtiolta aina Kuninkaallista Majesteettia myöten.

Vuosien 1755 – 1756 valtiopäiviä voi Boijen kehruukouluhankkeen suhteen nimittää ”luottamuksen valtiopäiviksi”. Vaikka merkkejä epäluottamuksesta olikin jo havaittavissa, vallitsi Boijen ja Otavalan rahoituksesta päättäneiden instituutioiden kesken varsin luja luottamus. Luottamuksen säilyttääkseen Boije joutui kuitenkin tekemään jatkuvasti töitä. Luottamuksen ylläpito ja Otavala-hankkeen edistäminen edellyttivät Boijelta paitsi jatkuvaa evidenssin tuottamista, niin myös aktiivista strategisten mahdollisuuksien luomista sekä tarjoutuneisiin mahdollisuuksiin tarttumista.

## **5. 2. Jatkuvuuden valtiopäivät 1760 – 1762:**

### **Hans Henrik Boije käynnistää uudelleen päätöksentekoprosessin ja ohjaa sen kulkua**

Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu rakennettiin vuosien 1755 – 1756 ja 1760 – 1762 valtiopäivien välisenä aikana. Vuonna 1759 Hans Henrik Boije anoi manufaktuurikonttorilta, että koulussa järjestettäisiin virallinen tarkastus, jonka yhteydessä hänelle myönnettäisiin tilivapaus rakennuksiin käytettyjen valtion varojen osalta. Tarkastus järjestettiin kesällä 1760 Turun ja Porin maaherran Jeremias Wallénin johdolla. Tarkastuksessa oli läsnä myös manufaktuurikonttorin edustaja sekä useita virkamiehiä. Lisäksi toimitusta oli saapunut seuraamaan runsas joukko paikallista rahvasta. Tarkastajat antoivat Otavalasta kiittävän lausunnon ja esittivät manufaktuurikonttorille, että Boijelle myönnettäisiin täydellinen tilivapaus sekä korvaus hänen kouluun uhraamistaan omista varoista. Tarkastajien tahto toteutui, sillä seuraavilla valtiopäivillä salainen valiokunta myönsi Boijelle täydellisen vastuuvapauden. Samalla Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu siirtyi valtiolle. Prosessin sujuvaa etenemistä varmasti edesauttoi, että Boije oli jälleen salaisen valiokunnan jäsen. Lisäksi hän oli puheenjohtajana pankkideputaatioissa sekä

suomalaisessa taloudellisessa valmistelukunnassa. Suotuisien puoluepoliittisten suhdanteiden vallitessa hän myös nautti suurta suosiota nimenomaan Otavala-hankkeen johtajana.<sup>180</sup>

Asiankäsittelyprosessin kulku oli keskeisellä sijalla myös vuosien 1760 - 1762 valtiopäivillä. Boije noudatti jo edellisillä valtiopäivillä omaksumaansa toimintastrategiaa. Manufaktuurikonttori oli kieltäytynyt myöntämästä Boijelle avustusta ennen säätyjen kokoontumista, vaikka konttorin edustajat olivat Otavalassa suorittamansa tarkastuksen yhteydessä saaneet tutustua sitä koskeviin laskelmiin ja tositteisiin. Manufaktuurikonttorin asiassa ottama kanta sai Boijen jälleen kääntymään salaisen kauppa ja manufaktuurideputaation puoleen. Boije esitti, että deputaatio lukisi istunnossaan hänen manufaktuurikonttorin tarkastajille laatimansa kertomuksen Otavalan rakentamisesta sekä tarkastajien lausunnon. Tämän jälkeen asia lähetettäisiin lausunnolle manufaktuurikonttoriin. Boijen hahmotelma asiankäsittelyprosessin kulusta toteutui jälleen.<sup>181</sup>

Edellinen kertoo Boijen hallinneen erinomaisesti kaksi keskeistä strategista taitoa. Hän ei ainoastaan ohjannut asiankäsittelyprosessia haluamaansa suuntaan, vaan myös kykeni hyödyntämään tehokkaasti kirjallista evidenssiä. Sekä Boijen itsensä tuottama evidenssi että manufaktuurikonttorin tarkastajien lausunto olisivat menneet hukkaan, jollei asiankäsittelyprosessi olisi enää edennyt. Oli Boijen aktiivisuuden varassa, käynnistettiinkö prosessi uudelleen ja otettiin tuotettu evidenssi jälleen hyötykäyttöön. Aloitteen tekeminen manufaktuurideputaatiolle oli sangen vaivatonta jo olemassa olleen evidenssin pohjalta. Laajojen hyödyntämismahdollisuuksiensa vuoksi evidenssillä olikin hyvin keskeinen ja monipuolinen rooli päätöksentekoprosessissa.

Gustafssonin päätöksentekoprosessin malliin<sup>182</sup> sovellettuna evidenssin tuottaminen sijoittuu selkeimmin faktojen etsimisen vaiheeseen. Evidenssin rooli prosessissa on kuitenkin laajempi. Evidenssin tuottaminen ei ole vain tietty päätöksentekoprosessin vaihe, vaan se on mielletävä koko prosessille luonteenomaiseksi piirteeksi. Aloitteen tekeminen ja ongelman muotoileminen vaativat tuekseen evidenssiä. Myös

---

<sup>180</sup> Laine 1935, s. 168 – 181.

<sup>181</sup> SHPTKA, FR354, R3197, vol. 45: 521 - 522, ?01.1761.

<sup>182</sup> Gustafsson 1994, s. 14.

päätöksentekoon osallistujien valinta edellyttää evidenssiä ratkaistavana olevan kysymyksen luonteesta. Faktojen etsimisen vaiheessa eri osapuolet tuottavat evidenssiä. Päätös perustuu prosessin kuluessa tuotettuun evidenssiin. Myös päätöksestä itsestään tuotetaan evidenssiä toimeenpanon perustaksi. Toimeenpanoa seuranneet reaktiot puolestaan esitetään usein kirjallisen evidenssin muodossa. Evidenssillä on siis hyvin keskeinen asema päätöksentekoprosessissa. Se ei ole vain prosessin sivu- tai lopputuote, vaan se aktivoi, pitää yllä ja uusintaa prosessia.

Niin keskeistä kuin evidenssi olikin, ei sen avulla kuitenkaan ollut mahdollista määrätä tyystin päätöksentekoprosessin suuntaa. Boije oli jälleen joutunut toteamaan, ettei hänen ensimmäinen strategiansa ollut toiminut. Manufaktuurikonttorin puoleen kääntyminen ei ollut tuottanut haluttua tulosta, vaan hänen oli odotettava evidensseineen valtiopäivien koolle kutsumista. Asian saattaminen salaisen kauppaja ja manufaktuurideputaation käsittelyyn ei vaikuta tässä yhteydessä niinkään taktiselta valinnalta, kuin olosuhteiden pakon sanelemalta ratkaisulta. Manufaktuurikonttori oli selkeästi osoittanut päätöksentekoprosessin suunnan vaatiessaan asian alistamista säätyjen<sup>183</sup> käsittelyyn.<sup>184</sup> Koska talouspoliittiset päätökset tehtiin vuorovaikutteisessa prosessissa, oli taitavankin taktikon otettava huomioon muiden pelaajien siirrot ja tehtävä strategiset valintansa niiden puitteissa. Tämä seikka ei lainkaan vähennä vaihtoehtoisten strategioiden tuntemisen merkitystä. Päinvastoin, monimutkainen prosessi oli taktisesti erityisen haasteellinen.

Hans Henrik Boijen Otavalasta tuottaman evidenssin määrä rajoittui yhteen memoriaaliin vuosien 1760 – 1762 valtiopäivillä. Tämä johtui siitä, että hän hyödynsi valtiopäivien välillä tuotettua evidenssiä. Näille valtiopäiville tullessa oli jälleen käynyt myös ilmi manufaktuurikonttorin haluttomuus tehdä Otavalaa koskeneita ratkaisuja. Boijen aktiivisuus olikin ratkaisevassa asemassa prosessin etenemisen kannalta. Hänen aktiivisuutensa ei rajoittunut ainoastaan prosessin uudelleen käynnistämiseen, vaan edellisten valtiopäivien tapaan hän myös ohjasi voimakkaasti prosessin suuntaa.

---

<sup>183</sup> Otavalan rahoitus oli salaiseksi määritelty valtion taloutta koskenut kysymys. Tällaisten asioiden käsittelyn yhteydessä "säädöillä" tarkoitettiin kolmea ylintä säätyä, joilla oli edustus salaisessa valiokunnassa.

<sup>184</sup> SHPTKA, FR354, R3197, vol. 45: 521 – 522, ?01.1761.

Vuosien 1760 – 1762 valtiopäivät olivat monessa merkityksessä ”jatkuuuden valtiopäivät”. Ensinnäkin Otavalaa koskenut päätöksenteko jatkui siitä mihin edellisillä valtiopäivillä oli jääty. Toiseksi jatkuuutta korosti se, että Boije hyödynsi prosessissa jo aiemmin tuotettua evidenssiä. Kolmanneksi jatkuuutta ilmensi Boijen jo edellisillä valtiopäivillä saavuttaman luottamussuhteen säilyminen.

### **5. 3. Molemminpuolisen epäluottamuksen valtiopäivät 1765 – 1766**

#### **5. 3. 1. Hans Henrik Boije tukeutuu luotettuihin henkilöihin hälventääkseen itseään ja Otavalan koulua kohtaan tunnettua epäluottamusta**

Seuraavan kerran valtiopäivät olivat koolla ja Otavala-hanke säätyjen käsiteltävänä vuosina 1765 - 1766. Hans Henrik Boijen asema vuorovaikutusprosessissa oli muuttunut ratkaisevasti, sillä poliittiset voimasuhteet olivat kääntyneet myssyjen eduksi. Voimasuhteiden muutos näkyi selvimmin kolmessa alimmassa säädyssä, joiden edustajat valittiin vaalilla. Muutos heijastui suoraan myös valiokuntalaitokseen. Myös aatelissäädystä pääsi deputaatioihin ja valiokuntiin entistä enemmän myssyjen edustajia.<sup>185</sup> Vaikka Otavala-hankkeen kannalta keskeisessä salaisessa valiokunnassa olikin aatelistenemmistö, ei se taannut hattujen valta-asemaa valiokunnassa<sup>186</sup>. Aktiivisena hattuna tunnettu Boije saikin pian karvaasti kokea oppositioasemansa. Epäedullisen puoluekannan vaikutuksesta kertoo konkreettisesti myös se, ettei Boije ollut näillä valtiopäivillä minkään deputaation jäsen<sup>187</sup>.

Myssyenemmistöinen kauppa- ja manufatuurideputaatio otti hyvin kriittisen kannan Otavalan kouluun. Kritiikin kärki kohdistui paitsi Otavalan rahoitukseen, niin myös ylipäänsä siihen, tuottiko koulu valtiolle hyötyä ja kannattiko sitä näin ollen ylläpitää. Asiantkäsittelyprosessi oli luonteeltaan sangen erilainen kuin aiemmat Boijen toiveita hyvinkin tarkasti noudatelleet prosessit. Boijen rooli oli muuttunut aloitteen tekijästä

---

<sup>185</sup> Renvall 1962, s. 331 - 342.

<sup>186</sup> Salaisen valiokunnan noin sadasta edustajasta puolet oli aatelistia. Porvaris - ja pappissäädyyillä oli kummallakin noin 25 edustajaa. Voimasuhteita tasoitti se, että äänestettäessä kullakin säädyyllä oli vain yksi ääni.

<sup>187</sup> Laine 1935, s. 316.



altavastaajaksi. Deputaatiossa asiaa käsittelemään kokoontui varsin runsaslukuinen joukko. Siihen kuului paitsi deputaation jäseniä, niin myös todistajiksi kutsuttuina talonpoikaissäädyn edustajia Tammerkosken seudulta sekä Boije itse. Myös maamarsalkka katsoi parhaaksi saapua istuntoon, jossa Otavalan asia oli määrä lopullisesti ratkaista. Tässä vaiheessa ei ainoastaan Otavalan koulun, vaan myös Boijen henkilökohtainen asema alkoi näyttää uhatulta, sillä deputaatiossa vallitsi miltei lynkkausmieliala.<sup>188</sup>

Boije pyrki pääsemään tukalasta tilanteesta vanhalla ja hyväksi havaitulla taktiikalla: tuottamalla evidenssiä tuekseen. Hän ilmaisi erityisen ilonsa ja tyytyväisyytensä sen perusteellisen vaivannäön johdosta, jolla kauppa- ja manufaktuurideputaatio oli hankkinut tietoa Otavalan todellisesta tilasta. Ottaen huomioon tilanteen, jossa Boije tyytyväisyytensä ilmaisi, ei voi välttyä kuulemasta hänen sanoissaan sarkasmia. Olihan Boije täydellisen tietoinen siitä, että deputaation tavoitteena oli hankkia evidenssiä, joka osoittaisi Otavalan hyödyttömyyden ja hänen varojen käyttönsä vilpillisyyden. Myös omia vaikuttimiaan valottaessaan Boije pitäytyi samassa tyyli-lajissa. Totuutta etsivien ja oikeutta rakastavien säätyjen perusteellinen vaivannäkö saattoi vain kannustaa häntä tekemään kaikkensa vilpittömän tiedon saamiseksi.<sup>189</sup>

Sarkasmiin verhottu kannanotto ilmentää hyvin selkeästi päätöksentekoprosessin vuorovaikutteista luonnetta. Boije ei tällä kertaa ollut aloitteen tekijä. Sen sijaan hän nimesi sekä deputaation konkreettiset toimet (perusteellinen vaivannäkö) että sen ihanteelliset periaatteet (totuuden etsiminen ja rakkaus oikeuteen) tekijöiksi, jotka olivat motivoineet hänet osallistumaan päätöksentekoprosessiin. Vaikka osapuolten konkreettiset päämäärät olivatkin jyrkässä ristiriidassa keskenään, oli silti tärkeitä osoittaa hyväksyvänsä päätöksentekoprosessin yhteiset, ylevät tavoitteet. Boijen ilmaisutapa osoittaa hänen myös luoneen tekstiinsä valmiita rooleja lukijoita ja kuulijoita varten. Voidakseen mieltää itsensä oikeutta rakastavaksi totuuden etsijäksi, memoriaalin vastaanottajan oli asetettava tulkinnassaan Boijen kannalle.

---

<sup>188</sup> Laine 1935, s. 323 - 335.

<sup>189</sup> "Icke dess mindre hafwer jag med en särdeles gläder och fägnad inhämtad, huru som Riksens Höglofl. Ständers Handels - och Manufactur Deputation med en noga sorgfällighet, haft all möda, för att inhämta Kundskap och Kiännedom om denna inrättnings wärkeliga och sanfärdiga beskaffenhet. Ett sådant sorgfällighet bemödande af sanningsletande och rättälskande ständer, kan eij annat än uppmuntra mig till att företa alt hwad jag wet till en sanfärdig uplysning tiena kan..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 693 - 694, 12.10.1765.

Boijen luonnehdinta korosti tiedon hankkimisen ja totuuden etsinnän asemaa päätöksentekoprosessissa. Luonnehdinta oli sikäli joustava, että se takasi kunniallisen mahdollisuuden olla eri mieltä. Eriävät mielipiteen ja virheelliset päätökset olivat ennen kaikkea seurausta puutteellisesta tiedonvälityksestä, eivät deputaation kunniantomuudesta. Boijen olikin mahdollista esittää eriävä mielipiteensä kyseenalaistamatta kuitenkaan säätyjen kunniaa ja arvovaltaa. Säätyjen asemaa, arvovaltaa tai toimintaperiaatteita kyseenalaistanut kritiikki olisikin kohdistunut viime kädessä kritisoijaan itseensä, olivathan säädyt kuitenkin lopulta vastuussa päätöksenteosta.

Boijen artikuloima käsitys tiedosta ei jättänyt liiemmin sijaa tiedon tulkitsemiselle. Sitä vastoin se asetti tiedonvälittäjän erittäin keskeiseen ja vastuulliseen rooliin päätöksentekoprosessissa. Tiedonvälittäjän vastuulla oli toimittaa päätöksenteon perustaksi virheetöntä ja vilpitöntä tietoa. Silkasta yhteiskunnallisesta velvollisuudentunnosta Boije tuskin tiedon keräämiseen ja välittämiseen osallistui. Evidenssiä tuotettiin vuorovaikutuksen tarpeisiin pyrkimyksenä vaikuttaa päätöksentekoprosessin lopputulokseen. Evidenssin tuottamisessa olikin kyse eräänlaisesta kilpailutilanteesta. Kilpaa käytiin siitä, kenen evidenssi voittaa eli hyväksytään päätöksenteon ensisijaiseksi perusteeksi. Mustavalkoisen tietokäsityksen näkökulmasta tarkasteltuna kilpailu kohdistui siihen, mikä evidensseistä saisi totuuden statuksen. Kilpailu oli luonteeltaan vuorovaikutteista ja sitä käytiin päätöksentekoprosessin institutionaalisissa puitteissa.

Vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä Hans Henrik Boijen ei ollut mahdollista noudattaa niin itsenäistä taktiikkaa kuin aiemmissa Otavalan rahoitusta käsitelleissä prosesseissa. Vaikka hän joutuikin toimimaan entistä enemmän tilanteen armoilla ja vuorovaikutuksen ehdoilla, jäi hänelle yhä strategisia vaihtoehtoja. Uudessa entistä tukalammassa tilanteessa Boijen taktiikkana oli tukeutua muihin prosessissa osallisina olleisiin henkilöihin ja hankkia heidän lisäksi myös uusia tukijoita.

Boije tukeutui muihin jo aiemmin prosessissa mukana olleisiin ihmetellessään, eivätkö virallisten tarkastajien jättämät kertomukset Otavalan tilanteesta riittäneet deputaatiolle todistuksiksi. Hän tarkensi vielä, että tarkastuksia olivat suorittaneet laamanni Paléen,

joka oli myös manufaktuurikonttorin jäsen, sekä johtaja Westberg. Boije huomautti myös, ettei professori ja Suomen istutustoimen johtaja<sup>190</sup> Gadd ollut myöskään vaiennut Otavalan asiasta.<sup>191</sup> Kaikki Boijen mainitsevat henkilöt olivat osallistuneet päätöksentekoprosessiin evidenssin tuottajan roolissa. He olivat ottaneet osaa lukuisiin Otavalassa suoritettuihin tarkastuksiin ja laatineet niistä kertomuksia. Boije palautti nyt mieliin heidän tuottamansa, itselleen sangen edullisen, evidenssin. Samalla hän osoitti, että arvovaltaiset ja luotetut tahot olivat yhä hänen tukenaan. Tukijoiden nimeäminen oli tärkeätä, koska poliittisten suhdanteiden muutos oli heikentänyt huomattavasti Boijen omaa luottamuspääomaa. Koska Boijella ei enää ollut riittävästi henkilökohtaista luottamuspääomaa Otavala-hankkeen ja sen rahoituksen vakuudeksi, oli hänellä oltava luotettavia takaajia. Takaajia ei tässä yhteydessä tule ymmärtää suoranaisten taloudellisen vastuun kantajiksi. Sen sijaan Boije käytti heidän luottamuspääomaansa oman kunniallisuutensa ja luotettavuutensa vakuutena.

Tukalassa tilanteessaan Boije ei tyytynyt vain vanhoihin takuumiehiinsä, vaan hän laajensi tukijoidensa piiriä. Tämän hän teki hankkimalla useita valan velvoittamana annettuja todistuksia henkilöiltä, jotka tunsivat Otavalan tilanteen.<sup>192</sup> Todistukset erosivat luonteeltaan tarkastajien kertomuksista, vaikka niiden perimmäinen tarkoitus olikin sama: tuottaa evidenssiä Boijen luottamuspääoman tueksi. Todistusten allekirjoittajat ilmaisivat henkilökohtaisen tukensa Boijelle. Tarkastuskertomukset sen sijaan olivat viranomaisten laatimia<sup>193</sup>. Allekirjoituksellaan viranomainen myönsi edustamansa instituution hyväksynnän Boijen toimille ja osoitti hänen ansainneen instituution luottamuksen. Periaatteessa menettely oli samankaltainen kuin vastuuvapauden myöntäminen<sup>194</sup>. Instituutio otti kantaakseen osavastuun Boijen toimista antaessaan niistä hyväksyvän lausunnon.

---

<sup>190</sup> Alkuperäinen ruotsinkielinen arvonimi on "plantage directeuren". SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 693 - 694, 12.10.1765. Käännös "Suomen istutustoimen johtaja" on Niemelältä. Niemelä 1998.

Johtaja Westbergin täsmällisempi titteli puolestaan oli tehtaitten ylivalvoja. Laine 1935, esim. s. 180.

<sup>191</sup> SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 693 - 694, 12.10.1765.

<sup>192</sup> "...har jag förskaffat mig närlagde Herrar och Mäns, under Eds plickt utfärdade sanfärdiga vittnesbörder, om denna högstnyttiga inrättnings nu warande tillstånd..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 693 - 694, 12.10.1765.

<sup>193</sup> Vuosina 1755 - 1764 Otavalassa suoritettiin kaikkiaan seitsemän tarkastusta. Yhtä Boijen pyynnöstä suoritettua lukuun ottamatta ne olivat manufaktuurikonttorin tai jonkin muun virallisen tahon toimeenpanemia. Laine 1935, s. 318 - 319.

<sup>194</sup> Varsinaisen taloudellisen vastuuvapauden Boijelle olivat myöntäneet manufaktuurikonttori ja salainen valiokunta jo vuonna 1761 samassa yhteydessä, jolloin Otavala hyväksyttiin valtion kouluksi. Laine 1935, s. 308. Muuttuneessa puoluepoliittisessa tilanteessa Boije kuitenkin asetettiin jälleen taloudelliseen vastuuseen.

Tarkastuskertomukset, kuten evidenssi yleensäkin, toteuttivat vastuuvollisuutta. Tarkastuskertomusten asema vastuuvollisuutta toteuttavana evidenssinä oli ongelmallinen. Itse tuotettuun subjektiiviseen evidenssiin nähden niillä oli etunaan virallinen ja puolueeton status. Mitään objektiivisia lausuntoja tarkastuskertomukset eivät kuitenkaan olleet, sillä niiden sisällöt noudattelivat puolueiden voimasuhteita. Koska puolueiden voimasuhteet olivat kertomusten laadinnan aikaan Boijelle suosiolliset, olivat myös lausunnot sisällöltään sangen suopeita. Kun Boije vetosi tarkastuskertomuksiin, hän pyrki tukeutumaan järjestelmän persoonattomaan luottamuspääomaan. Pyrkimystä hankaloitti kuitenkin se, että säätyedustukseen perustuvan järjestelmän puoluepoliittiset voimasuhteet olivat muuttuneet tarkastuskertomusten laatimisen jälkeen. Poliittisten suhdanteiden vaihdos oli mitätöinyt sen luottamuspääoman, johon Boije nyt yritti tukeutua. Kun Otavalaan kohdistuneessa tutkinnassa oli vielä korostetusti kyse myssyjien hyökkäyksestä hattujen noudattamaa talouspolitiikkaa vastaan, herätti hattujen tuottama evidenssi enemminkin epäluottamusta kuin luottamusta. Hattuvallan aikana tuotettuun evidenssiin vedotessaan Boije tukeutui juuri siihen talouspoliittiseen linjaan, johon myssyt nyt halusivat muutosta.

Valan velvoittamana annetut todistukset poikkesivat tarkastuskertomuksista myös syntytapansa suhteen. Ne oli annettu yksityishenkilöinä Boijen pyynnöstä ilman, että mikään virallinen asema olisi siihen velvoittanut. Boije tukeutui siis persoonattoman järjestelmäsidoonaisen luottamuspääoman ohella myös tukijoidensa persoonalliseen luottamuspääomaan. Hänen valitsemansa toimintastrategia oli sangen looginen vallinneessa tilanteessa. Ei ainoastaan Boijen henkilökohtainen, vaan myös hänen tukenaan olleiden instituutioiden luottamuspääoma, oli kärsinyt pahasti inflaatiosta. Virallisista tahoista ainoastaan manufaktuurikonttori oli edelleen valmis tuottamaan evidenssiä hänen tuekseen<sup>195</sup>. Muiden henkilöiden persoonalliseen luottamuspääomaan tukeutuminen oli jotakuinkin viimeinen Boijen käytettävissä ollut vaihtoehto. Siihen turvautuminen osoittaa hänen strategista taitavuuttaan. Koska Boije esitti samassa yhteydessä vakuudekseen sekä persoonatonta että persoonallista luottamuspääomaa, on

---

<sup>195</sup> Koska myssyjien kritiikki kohdistui myös manufaktuurikonttoriin, oli sen etujen mukaista puolustaa alaisuudessaan toimineita laitoksia. Konttori antoikin suojelemaan lausunnon Otavalan koulusta 18.4.1765. Laine 1935, s. 325 - 236.

hän varmasti tunnistanut tilanteeseen liittyneet epävarmuustekijät. Riskialttiissa tilanteessa ei olisi ollut järkevää jättäytyä vain yhden strategian varaan.

Boijen valitsemassa strategiassa oli keskeistä pyrkimys omien toimintaedellytysten parantamiseen sekä persoonattomaan että muiden henkilöiden persoonalliseen luottamuspääomaan nojautumalla. Strategia oli Boijen kannalta edullinen, koska epäonnistuessaankaan se tuskin olisi lisännyt hänen omaa ahdinkoaan. Sen sijaan mahdolliset vahingot olisivat kohdistuneet Boijen puolesta todistaneiden henkilöiden luottamuspääomaan. Kuten aina taloudellisessa toiminnassa, ottivat takaajat riskin myös Boijen todistajiksi ryhtyessään. Vaikka takaajat eivät ottaneetkaan suoranaista taloudellista riskiä pannessaan luottamuspääomansa vakuudeksi, olisi riski toteutuessaan heikentänyt heidän oman taloudellisen toimintansa edellytyksiä. Myös Boije tiedosti hänen puolestaan todistaneiden riskialttiin aseman. Hänen mielestään nyt toimeenpantu hyökkäys ei kohdistunut niinkään häneen itseensä kuin tarkastuksia suorittaneisiin virkamiehiin ja säätyläisiin<sup>196</sup>. Toisaalta Boijen puolesta kirjallisesti todistaneiden henkilöiden runsaslukuisuudesta voisi päätellä, että häneen luotettiin varsin laajalti. Uskalsivathan useat henkilöt kiinnittää luottamuspääomansa hänen tuekseen.

Luotettuihin miehiin ja instituutioihin tukeutuminen osoittaa, että luottamuspääoma oli hyvin keskeinen talouspoliittisen toiminnan edellytys säätyjen ajalla. Boijen menettely ei kuitenkaan kerro ainoastaan luottamuspääoman merkityksestä, vaan se osoittaa hänen myös aktiivisesti laajentaneen päätöksentekoprosessiin osallistujien joukkoa. Gustafssonin esittämässä päätöksentekoprosessin mallissa ongelman muotoilun ja informaation keräämisen väliin sijoittuu vaihe nimeltä "procedural control". Tällä "menetelmällisellä valvonnalla" tarkoitetaan vaihetta, jossa määritellään, ketkä voivat vaikuttaa asiankäsittelyyn.<sup>197</sup> Viranomaistukijoiden kohdalla oli kyse jo aiemmin prosessissa vaikuttaneiden ottamisesta uudelleen mukaan. Yksityiset tukijat sen sijaan olivat uusia osallistujia asiankäsittelyprosessissa. Menetelmällinen valvonta oli kuitenkin ensisijassa salaisen kauppaja- ja manufaktuurideputaation käsissä. Sen vuoksi

---

<sup>196</sup> Laine 1935, s. 337.

<sup>197</sup> Gustafsson 1994, s. 14. Käsitettä "procedural control" on hankala kääntää suomeksi. "Menetelmällinen valvonta" on tarkka käänös, jonka ymmärtäminen edellyttää kuitenkin käsitteen tarkempaa määrittelemistä. Gustafsson määrittelee sen lyhyesti: "Who is able to influence the handling of the matter."

Boijea tukeneet kannanotot jäivät deputaatiossa selkeästi vähemmistöön asiankäsittelyn tässä vaiheessa. Boije saattoi kuitenkin edes hitusen murtaa deputaation menetelmällistä valvontaa tuomalla tukijansa kirjallisten lausuntojen ja todistusten kautta mukaan prosessiin. Kirjallinen evidenssi osoittautui jälleen käyttökelpoiseksi välineeksi osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon.

Asiankäsittelyn edetessä evidenssi oli edelleen keskeisellä sijalla prosessissa. Boije muistutti, että jo alun perin ottaessaan hoitaakseen Otavalan rakennustyöt ja muun laitoksesta huolehtimisen, hän oli sitoutunut tekemään niistä tiliä. Hän palautti mieliin myös sen, että oli suorittanut tilityksen erään manufaktuurikonttorin määräämän laillisen tarkastuksen yhteydessä. Tästä todisti tarkastajien manufaktuurikonttorille toimittama kertomus.<sup>198</sup> Boijen toteamuksessa ei sinänsä ollut mitään erikoista. Hän muistutti ainoastaan toteuttaneensa vastuuvollisuuttaan. Boijen mainitsema asiayhteys kuitenkin osoittaa hänen ymmärtäneen erinomaisesti paitsi kirjallisen evidenssin arvon, niin myös institutionaalisen kontekstin merkityksen. Vastuuvollisuutta toteuttanut evidenssi oli vankempaa, koska se oli esitetty manufaktuurikonttorin määräyksestä suoritettuna laillisen tarkastuksen yhteydessä ja kirjattu konttorille toimitettuun tarkastuskertomukseen. Manufaktuurikonttorin institutionaalinen status antoi evidenssille painoarvoa, jota sillä ei olisi ollut, jos konttorille toimitettu tilitys olisi nojautunut ainoastaan Boijen henkilökohtaiseen luottamuspääomaan.

Hans Henrik Boije ei muutoinkaan tyytynyt silkkään sivustakatsojan rooliin Otavalan koulun tarkastuksissa. Boijen strateginen taito hyödyntää institutionaalista kontekstia ilmeni erinomaisesti menettelyssä, jota hän noudatti saadakseen viranomaisten hyväksynnän Otavalan muuttamiselle lastenhuoneeksi (barnhus). Hän oli esitellyt tarkastajille ideansa lastenhuoneesta ja saanut sille heidän suostumuksensa. Tarkastajat olivat myös kirjanneet puoltavan lausuntonsa tarkastuskirjaan.<sup>199</sup> Boijen menettely oli

---

<sup>198</sup> SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765. Laine on ilmoittanut samaisen memoriaalin laatimisajankohdaksi 12.10.1765. Hänen mukaansa vastaavasti 12.10.1765 päivätty memoriaali on laadittu 20.10.1765. Koska memoriaalit on joka tapauksessa laadittu lyhyen aikavälin sisällä, ei niiden keskinäisellä järjestyksellä ole mainittavaa merkitystä.

<sup>199</sup> "Wid den omförmälte lage Besigtning hafwer Boije understält herrar Besigtningmäns ompröfwande och godtfinnande, om icke det wore nyttigast och bäst, att denna Spinschola Inrättning blefwo efterhand förwandlad uti ett Barnhus, af de då anförde många goda skiäl och ordsaker, uti hwilken ideé äfwen herrar Besigtningmännen ingings, och äfwen derom uti sielfwa Besigtning Instrumentet anförda sina

taktisesti erittäin järkevä. Sen myötä hän hankki idealleen tarkastajien hyväksyntää ja sai sen samalla heidän välityksellään kirjallisesti esille edullisessa institutionaalisessa ympäristössä. Menettely edesauttoi huomattavasti puoltavan lausunnon saamista manufaktuurikonttorilta ja -deputaatiolta. Jos Boije olisi toimittanut vastaavan ehdotuksen säädylle omissa nimissään, ei se olisi ollut evidenssinä likikään niin vakuuttava kuin virallinen lausunto tarkastuskirjassa ja manufaktuurikonttorin hyväksyntä. Kun Boije nyt otti lastenhuonetta puoltavat lausunnot esille memoriaalissaan, hän pyrki hyödyntämään sekä institutionaalista kontekstia että myös prosessin kuluessa kumuloitunutta luottamuspääomaa.

Boijen hanakkuus hyödyntää asiankäsittelyprosessia ei perustunut ainoastaan taktikointiin, vaan myös hänen prosessia kohtaan tuntemaansa luottamukseen. Hän kertoi salaisen valiokunnan vahvistaneen tilivapausanomuksen edellisillä valtiopäivillä manufaktuurideputaation valmistelun pohjalta. Mitään lakiperusteista syytä tilivapausanomuksen kyseenalaistamiselle ei siis Boijen mukaan ollut.<sup>200</sup> Boijen päättely osoittaa hänen luottaneen lujasti asiankäsittelyprosessiin. Koska päätöksenteossa oli edetty virallista reittiä, ei päätöstä voinut laillisesti kyseenalaistaa. Boijen näkemyksen mukaan asiankäsittelyprosessi ja siinä mukana olleet instituutiot legitimoivat päätökset. Päätösten lainvoimaisuutta ei kyseenalaistanut edes poliittisten voimasuhteiden muutos prosessiin osallistuneissa instituutioissa. Näkemyksensä kautta Boije tukeutui vahvasti myös järjestelmäsidoonaiseen persoonattomaan luottamuspääomaan.

Boijen käsitystä päätöksentekoprosessin luonteesta ilmensivät myös perustelut, jotka hän esitti tuottamansa evidenssin tarkoituksesta ja tarpeellisuudesta. Hänen mukaansa manufaktuurideputaation oli välttämätöntä ottaa selvää Otavalan vaiheista sen perustamisen systä lähtien. Ainoastaan tällainen menettely takaisi, että deputaation koulua koskeva päätös olisi perusteltu ja oikeudenmukainen. Boijen memoriaali olikin

---

tankar och tillstyrkan... Manufactur Contoïret gillade detta, tillika med Riksens Höglofl. Manufaktur Deputation..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>200</sup> "Hwilket allt Riksens Höglofl. Ständers Manufaktur Deputation granskat wid sidstledne Riksdag och till följe derutaf... afgifwit sin berättelse och betänkande derom till Riksens Ständers Secreta Utskott, som det alltsammans gillat och faststält, och till följe hwaraf, enligit lag, ingen fråga lärer yppats, om hwad som in till denna tiden derwid föreluppit..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

laadittu tiedonannoksi Otavalan vaiheista.<sup>201</sup> Päätöksentekoprosessia kohtaan tunnetun luottamuksen ohella Boijen perustelut osoittavat hyvin myös memoriaalien vuorovaikutteista luonnetta. Kun Boije asetti päätöksenteon oikeudenmukaisuuden ehdoksi evidenssiin perehtymisen, hän samalla asetti tekstin vastaanottajan tiettyyn rooliin. Mikäli vastaanottaja perehtyi evidenssiin, hän oli oikeudenmukainen päätöksentekijä. Boijen evidenssin sivuuttaminen puolestaan leimasi memoriaalin vastaanottajan epäoikeudenmukaiseksi.

Boije näki päätöksentekoprosessin ikään kuin automaattina, jonka tuottamat päätökset olivat suoraan seurausta niiden perustana olleesta tiedosta. Päätöksentekoautomaatti tuotti perusteltuja ja oikeudenmukaisia päätöksiä, mikäli sinne syötettiin perusteellista ja oikeudenmukaista tietoa. Oikea tieto perustui omakohtaiseen kokemukseen. Sitä edustivat paitsi Boijen itsensä tuottama evidenssi, niin myös tarkastajien lausunnot sekä muiden Otavalassa vierailleiden henkilöiden todistukset. Heidän tuottamaansa evidenssiä kohtaan osoitetuilla vastaväitteillä ei sen sijaan ollut yhtä suurta painoarvoa. Eriävien mielipiteiden esittäjät eivät Boijen näkemyksen mukaan yksinkertaisesti olleet riittävästi perillä asioiden tilasta<sup>202</sup>. Asiantuntijan sana painoi enemmän kuin asioihin henkilökohtaisesti perehtymättömän.

Boijen tietokäsitys karttaa tässäkin yhteydessä tulkintaa. Omakohtaiseen kokemukseen perustunut tietämys oli objektiivista ja absoluuttista, minkä vuoksi sitä ei ollut tarpeen tulkita. Kokemuseräisen tiedon asettaminen etusijalle määritteli myös tiedonvälittäjän roolia. Tiedonvälittäjä ei saanut omalla tulkinnallaan vääristää absoluuttista tietoa. Kokemuseräisen tiedon korostaminen asetti tiedonvälitykselle laadullisten vaatimusten ohella myös määrällisiä tavoitteita. Mitä lyhyempi oli välitysketju, jonka kautta tieto saavutti päätöksentekijät, sitä vähemmän jäi sijaa tulkinnalle. Tulkitsemisen minimointi oli keskeistä tietokäsityksessä, jossa tulkinnanvara merkitsi tulkinnanvaaraa.

---

<sup>201</sup> "Då Riksens Höglofl. Ständers Manufactur Deputation sig till afgörande företagere hwad som angår Åttawalla Spinschola blifwer nödwändigt att underrätta sig om hwad derwid ifrån början förelupit, och på hwad skiäl och grunder den blifwit inrättad och fortsätt, ty annars kan beslutet ej blifwa grundat och rättwist. Af sagde underrättelser lærer finnas: ..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>202</sup> "...I fall någon inwändning deremot af någon mindre kunnig skulle giöras..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.



Myös Hans Henrik Boijen puolesta todistaneiden henkilöiden lausunnot edustivat omakohtaista silminnäkijäevidenssiä. Todistusten toinen keskeinen ominaisuus oli se, että niihin vedotessaan Boije tukeutui todistajien henkilökohtaiseen luottamuspääomaan. Näiden kahden tekijän vuoksi silminnäkijätodistukset olivat vallinneessa poliittisessa tilanteessa Boijen kannalta suotuisinta evidenssiä. Ne eivät sisältäneet epäsuotuisaa tulkintaa. Niillä ei myöskään ollut rasitteenaan nyt voimakkaasti kyseenalaistetun hattuhallinnon leimaa, toisin kuin edellisillä valtiopäivillä tuotetulla järjestelmäsidonlaiseen luottamuspääomaan nojautuneella evidenssillä. Puoluekanta ei leimannut yksittäisten todistajien tuottamaa evidenssiä niin selkeästi kuin se leimasi institutionaalisen evidenssin. Poliittisten voimasuhteiden muutos ilmeni konkreettisesti nimenomaan päätöksiä tekevissä instituutioissa. Koska Otavalan koulu oli hattujen talouspolitiikkaa edustava hanke, kohdistuivat myssyjen toimenpiteet myös siihen.

Boije tukeutuikin yhä voimakkaammin arvovaltaisiin ja luotettuihin henkilöihin. Hän kertoi Otavalan koulussa vierailleen monien erityisesti aatelissäätöisten valtiopäivämiesten. Nimeltä Boije mainitsi tässä yhteydessä maamarsalkka Rudbeckin rouvineen, vapaaherra Hjärnen rouvineen, kenraali, paroni Ehrenswärdin, laamanni Paléenin, kamarineuvos Silfverstolpen, kamariherra, kreivi Gyllenborgin, ratsumestari Jenningsin, kapteeni Gripenbergin ja useiden kuninkaallisen henkivartiorykmentin ja Porin rykmentin upseereiden<sup>203</sup>. Boijen luettelosta saa helposti sen käsityksen, että mainitut henkilöt olivat hänen tukijoitaan. Todellisuudessa tilanne saattoi olla täysin päinvastainen. Asemansa puolesta arvovaltaisina Otavalassa vierailut henkilö, maamarsalkka Rudbeck, oli esiintynyt kauppa- ja manufaktuurideputaation istunnossa Boijen vastustajana<sup>204</sup>. Tätä taustaa vasten onkin vaikea ymmärtää, miksi Boije ylipäänsä mainitsi Rudbeckin, olihan maamarsalkan kanta sekä Boijen itsensä että kauppa- ja manufaktuurideputaation tiedossa. Menettelyllään Boije ainoastaan muistutti deputaation jäseniä siitä, että arvovaltainen silminnäkijä oli todistanut häntä vastaan.

Boijen menettelyä voi tulkita myös siitä asiayhteydestä käsin, jossa hän Rudbeckin mainitsee. Ensiksi Boije kertoi tarkastusmiesten huolellisesti suorittamista

---

<sup>203</sup> SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>204</sup> Laine 1935, s. 333 - 335. Muista mainituista herroista ainakin Ehrenswärd, Gripenberg ja Paléen olivat myös todellisuudessa Boijen tukijoita.

tutkimuksista. Niihin nojautuen hän tulkitisi halpahintaiseksi epäluuloksi väitteet Otavalan koulun rappioutilasta. Tämä näkemys johdatti Boijen listaamaan Otavalassa käyneitä aatelisia. Listan kärjessä oli arvon maamarsalkka Rudbeck rouvineen.<sup>205</sup> Aatelissäädyn puheenjohtaja oli niin keskeinen ja vaikutusvaltainen hahmo, että Boijen oli mahdotonta sivuuttaa tyystin hänen lausuntoaan menettämättä omaa luotettavuuttaan evidenssin tuottajana. Vähentääkseen kielteisen lausunnon vaikutuksia Boije kuitenkin pyrki kyseenalaistamaan Rudbeckin tuottamaa evidenssiä asettamalla sen samaan yhteyteen "halpahintaisten epäluulojen" kanssa. Kyseenalaistaminen oli vielä selkeämpää, jos otetaan huomioon Boijen käyttämän ilmauksen "mindre kunnig" kahtalainen merkitys. Boije saattoi viitata sillä paitsi epäluuloisten henkilöiden vaillinaiseen tietämykseen Otavalan tilanteesta, niin myös ylipäänsä heidän vähäiseen kyvykkyyteensä ja osaamiseensa.<sup>206</sup> Jälkimmäisellä Rudbeckin kunnian ja arvovalan kyseenalaistaneella viittauksella Boije olisi ottanut huomattavan riskin, olihan maamarsalkka keskeisessä asemassa Otavalan kohtalosta päätettäessä. Monimerkityksisen ilmauksen käyttäminen saattoi myös olla Boijelta tietoinen taktinen ratkaisu riskien minimoimiseksi. Joka tapauksessa on muistettava, että tilanne oli jo lähtökohtaisesti hyvin epäsuotuisa Boijen kannalta. Pienillä panoksilla pelaaminen ei häntä enää auttanut, vaan toivottujen tulosten saavuttaminen edellytti suurta riskinottoa.

Boije otti myös toisessa yhteydessä esille vastapuolen todistajan. Hän kertoi, että useat kuluneen vuoden aikana Otavalassa vierailleet henkilöt voisivat tarvittaessa kertoa suullisesti koulun tilasta. Luetellessaan todistajiaan Boije mainitsi lopuksi "sen valtiopäivämiehen kunnianarvoisesta talonpoikaissäädystä, Ylä-Satakunnan ylisestä kihlakunnasta, jonka tahdon uskoa siellä vierailleen".<sup>207</sup> Kyseinen talonpoikaishedustaja oli Henrik Paavalinpoika, joka oli aiemmin kutsuttu todistamaan kauppa- ja manufaktuurideputaation istuntoon Boijea vastaan.<sup>208</sup> Huomionarvoista on, että muut

---

<sup>205</sup> "Som de tillförordnade herrar Besigtningmän då på det nogaste granskat och besedt altså wäl byggnaden som de der befintelige Inventarie Persedlar, så lærer billig misstanken om denna inrättningen förfalla, i fall någon inwändning deremot af någon mindre kunnig skulle giöras, hwartill kommer, att här wid Riksdagen gies(?) många Riksdagsmän och andra, som samma spinschola besedt i synnerhet af Ridderskapet och Adelen, wara bland först bör nämnas wår wärda Landmarskalk med dess fru..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>206</sup> "Kunnig" -sanan merkityksistä, ks. Svenska Akademiens Ordbok.

<sup>207</sup> "Riksdagsmannen utaf det hederwärda Bondeståndet, ifrån öfre Satagunda öfredels härad, hwilken jag will tro, warit der..." SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>208</sup> Laine 1935, s. 327 - 328, 336.

suulliset todistajansa<sup>209</sup> Boije esitteli ilman minkäänlaisia varauksia tai lisäyksiä. Ainoastaan Henrik Paavalinpojan kohdalla hän katsoi tarpeelliseksi lisätä, että tahtoi uskoa tämän käyneen Otavalassa. Boijen lisäys ennemminkin horjutti kuin vahvisti Henrik Paavalinpojan todistuksen uskottavuutta alistaessaan sen evidenssiarvon subjektiiviselle harkinnalle<sup>210</sup>. Boije ei väittänyt, että Henrik Paavalinpoika olisi tulkinnut Otavalan tilanteen väärin. Sen sijaan hän vihjasi, ettei tällä lainkaan olisi ollut silminnäkijän statusta. Boijen nyt esittämä epäily ei perustunutkaan tulkinnan kyseenalaistamiselle, vaan Henrik Paavalinpojan omakohtaisen tiedon olemassaolon epäilemiselle. Näiltä osin se toteutti hyvin myös absoluuttisen, tulkinnan poissulkevan tietokäsityksen logiikkaa. Mikäli Boijen esittämä epäily olisi vahvistunut Otavalasta päättäneiden henkilöiden mielissä, olisi se kyseenalaistanut tehokkaasti Henrik Paavalinpojan ja tämän tuottaman evidenssin luotettavuuden.

Henrik Paavalinpojan todistus herätti epäilyksiä Boijen toimista, vaikka se olikin tiedollisesti varsin niukka. Todistuksen keskeisin sisältö oli se, ettei hän tiennyt Otavalan koulusta juuri mitään. Sen sijaan hän tiesi Boijen hankkineen kehrättyä lankaa ostamalla sitä ympäröiviltä seuduilta sekä vaatimalla alustalaisiaan kehräämään vuosittain tietyn määrän.<sup>211</sup> Luultavaa onkin, ettei Henrik Paavalinpoika ollut ryhtynyt todistajaksi niinkään tiedollisen kompetenssinsa vuoksi, vaan ennemmin halukkuudesta todistaa Boijea vastaan. Hän oli varmasti tietoinen Boijen maanhankinnoista ja niitä seuranneesta käräjöinnistä Ylä-Satakunnan ylisen kihlakunnan talonpoikien kanssa,<sup>212</sup> edustihan hän itse kyseisen seudun talonpoikia. Henrik Paavalinpojan lisäksi deputaation istuntoon oli kutsuttu todistajaksi myös toinen hämäläinen talonpoika, Gabriel Antinpoika. Hänen todistajanlausunnollaan ei kuitenkaan ollut liiemmin painoarvoa, sillä hän asui niin kaukana Otavalasta, ettei osannut sanoa mitään mainittavaa sen tilasta.<sup>213</sup> Myös Gabriel Antinpoika oli tietoinen Boijen ja paikallisten

---

<sup>209</sup> Muut todistajat olivat: laamanni Olivecreutz, komentajakapteeni Tersmeden, majuri von Törne, kapteeni Gripenberg, kapteeni von Kothen, luutnantti Brakell, luutnantti von Schantz, luutnantti Baron Mellin, kapteeni Segercrantz, luutnantti Sielfversvan, luutnantti Jägerschiöld, luutnantti Wijnbland, pormestari Sackleen.

SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

<sup>210</sup> Oikeastaan kyse oli kaksinkertaisesta subjektiivisesta harkinnasta. Evidenssin arvon ratkaisivat tahto ja usko.

<sup>211</sup> Laine 1935, s. 327 – 330.

<sup>212</sup> Arajärvi 1950.

<sup>213</sup> Laine 1935, s. 328.

talonpoikien välisistä erimielisyyksistä.<sup>214</sup> Ne olivat varmasti motivoineet häntä antamaan todistajanlausunnon, vaikkei hänellä ollutkaan varsinaista silminnäkijän statusta suhteessa Otavalan kouluun. Kahden talonpoikaistodistajan lisäksi kauppa- ja manufaktuurideputaatio oli kutsunut todistajiksi myös lääninsihteeri Falströmin Vesterbottenin läänistä, Halikon ja Piikkiön kihlakunnantuomarin Lindelöfin sekä vääpeli Gestrinin Vehmaan kihlakunnasta. Heidän todistustensa sisältö oli pääpiirteissään se, että pellavankehruutaito oli Hämeessä tunnettu jo ennen Otavalan perustamista. Nämä todistukset asettivat kyseenalaiseksi Boijen ja hänen tukijoidensa evidenssin, jonka mukaan hienokehruu oli opittu seudulla vasta koulun perustamisen myötä. Todistajien lausuntoja seurasi kiivas keskustelu Otavalan puolesta ja sitä vastaan.<sup>215</sup>

Boije ei ainoastaan tyytynyt horjuttamaan epäedullisen evidenssin uskottavuutta. Hän toimitti edelleen aktiivisesti evidenssiä päätöksentekoprosessin tarpeisiin ja laajensi samalla asiankäsittelyyn osallistuneiden henkilöiden piiriä. Nyt liikkeellä oli sitkeä huhu, joka väitti hänen menetelleen vastuuttomasti Otavala-hankkeessa. Huhu oli levinnyt myös Suomeen. Sen kuultuaan Boijen vaimo oli järjestänyt Otavalassa katselmuksen, jonka yhteydessä hän oli hankkinut useilta virkamiehiltä ja säätyläisiltä todistajanlausuntoja koulun puolesta.<sup>216</sup>

Boije ei määritellyt tarkemmin mainitsemansa huhun sisältöä, eikä myöskään sen levittäjiä. Hänen sanoistaan voi kuitenkin päätellä, että huhu oli lähtenyt liikkeelle Ruotsista ja levinnyt sieltä Suomeen. Mahdollisia tiedonvälittäjiä olisivat olleet ainakin suomalaiset valtiopäiväedustajat sekä rouva Boijen kohdalla Hans Henrik Boije itse. Boijen kuvauksen perusteella huhun sisältö näyttää olleen jokseenkin yhdenmukainen deputaation käsittelyssä esitettyjen näkemysten kanssa. Nimensä mukaisesti *salaisessa*

---

<sup>214</sup> Arajärvi mainitsee Gabriel Antinpojan Boijen ja talonpoikien välisen kiistan yhteydessä. Hän ei kuitenkaan ollut varsinainen asianosainen, vaan oli prosessissa mukana valtiopäiväedustajan roolissa. Arajärvi 1950, s. 165 – 166.

Henrik Paavalinpoika sen sijaan ei esiinny Arajärven artikkelissa.

<sup>215</sup> Laine 1935, s. 330 – 335.

<sup>216</sup> "Rycktet som aldrig låter inskränka sig, hafwer äfwen utspridt i Finland, det jag härstädes woro blottställd för något äfwentyrligit ansvar för den mig uppdragne Commission, om Byggnaden och besörjandet af Ottawalda spinschola. Min där warande Käraste Hustru, hvars öron det äfwen nalkats, har eij annat kunnat än deröfwer stanna uti en bekymmersam oro... Att tillfredställa sig samt att lämna säkra och öfvertygande bewis om sagde Scholas nu warande wärkeliga tillstånd och beskaffenhet, har hon trodt säkraste utwägen wara, at låta den af åtskilliga der i orten på flera mihl boende ämbetsmän och ståndspersoner besigtiga, och deröfwer utfärda behöriga wittnesbörder..." SHPTKA, FR355, R3332, vol. 50: 730 - 734, 15.11.1765.

kauppa- ja manufaktuurideputaatiossa käsitellyjä asioita koski vaitiolovelvollisuus. Käytännössä salaisista asioista vaikeneminen ei kuitenkaan kuulunut säätyvallan ajan poliittisen kulttuurin vahvimpiin piirteisiin. Vaikka tiedonsaanti valtiopäiväasioista olikin rajoitettua, niin kauppa- ja manufaktuurideputaation kohdalla jo sen suuri jäsenmäärä (60 edustajaa) vaikeutti keskustelujen pitämistä ulkopuolisilta salassa.

Mainitsemaan kuulopuheita vastaan Boije asetti silminnäkijätodistukset, joiden hankkimiseen huhut olivat hänen vaimonsa motivoineet. Silminnäkijäevidenssin tehtävänä oli osoittaa, ettei huhuille ollut katetta todellisuudessa, koska ne eivät perustuneet kokemukseräiseen tietoon Otavalan senhetkisestä todellisesta tilanteesta. Myös se, etteivät huhut Boijen mukaan olleet lähtöisin Suomesta, tuki käsitystä niiden paikkansapitämättömyydestä todellisuuden kanssa. Boije oli kiistänyt myös Henrik Paavalinpojan todistuksen arvon samoista periaatteellisista lähtökohdista käsin. Asettaessaan kyseenalaiseksi todistajien silminnäkijästatuksen hän samalla leimasi heidän todistuksensa pelkiksi kuulopuheiksi. Evidenssin kyseenalaistaminen oli Boijen keskeinen toimintastrategia tässä asiankäsitelyprosessin vaiheessa.

Rouva Boije ei toiminut yksin ryhtyessään hankkimaan todistuksia, joiden tehtävänä oli antaa varma ja vakuuttava näyttö Otavalan koulun todellisesta tilasta. Myös Hans Henrik Boije toimitti kauppa- ja manufaktuurideputaatiolle Otavalassa vierailleiden henkilöiden valahtoisia todistuksia. Erityisesti Boije mainitsi silminnäkijätodistajistaan professori Gaddin, joka oli kirjoituksissaan antanut tunnustusta Otavalalle.<sup>217</sup>

Kaiken kaikkiaan Boijet hankkivat todistuksen 62 henkilöltä. Laine on jaotellut todistukset Boijen itsensä keräämiin lausuntoihin, rouva Boijen hankkimiin todistuksiin sekä Boijen yksityiskirjeisiin.<sup>218</sup> Boijen keräämät lausunnot olivat edellä mainittuja

---

<sup>217</sup> "...jag äfwen wågar bilägga åtskilliga flera mig dels lämnade och dels tillsända vittnesbörder om denna spinschola inrättning, hwilka alla äro under Eds plikt utsändigade af sådana personer som denna inrättning på stället flera gånger besedt, hwaribland jag i synnerhet får nämna herr Professoren Gadd... till följe hwarutaf han icke allenast uti flera af honom utaf trycket utgifne skrifter, utan och uti Inrikes Tidningarne med beröm beskrifwit..." SHPTKA, FR355, R3332, vol. 50: 730 - 734, 15.11.1765. Kyseessä olivat luultavasti samat todistukset, jotka Boije mainitsi jo 12.10.1765 laatimassaan memoriaalissa.

<sup>218</sup> **Boijen itsensä keräämien lausuntojen allekirjoittajat olivat:** tykistöluutnantti Carl Johan Jägerschiöld, luutnantti Gustaf Adolph Mellin, tykistöluutnantti A. E. Gete, luutnantti Otto M. Brakell, majuri F. H. von Knorring, B. Malmström, luutnantti Gabriel Gustaf Granfelt, luutnantti A. von Schantz, majuri Jac. Carl Gripenberg, everstiluutnantti C. C. de Carnall, amiraali Carl Tersmeden.

valahtoisia todistuksia, yksityiskirjeet puolestaan yksityishenkilöiden hänelle lähettämiä Otavalan lakkauttamisuhkaa koskeneita kirjeitä. Kaikkinaiset todistukset osoittavat yksittäisten henkilöiden persoonallisen tuen olleen erittäin tärkeää Boijelle tässä päätöksentekoprosessin vaiheessa. Koska Boije oli Tukholmassa valtiopäivillä, olivat hänen mahdollisuutensa hankkia silminnäkiäevidenssiä Otavalan tueksi rajalliset. Hänen onnistui kuitenkin saada valahtoiset todistukset useilta Tukholmassa oleskelleilta aatelisilta, jotka olivat vierailleet Otavalassa.<sup>219</sup> Olettavaa on, että valtaosa Boijen aatelisista tukijoista edusti samaa puoluekantaa hänen kanssaan. Suurella todennäköisyydellä tämä heikensi sinänsä arvokkaiden silminnäkiätodistusten arvoa myssyhallinnon silmissä. Koska Boijen poliittiset henkilöverkostot takasivat hänelle lähinnä vain opposition tuen, korostui muilla perusteilla muodostettujen verkostojen merkitys.

Muita kuin poliittisia henkilöverkostoja edustivat rouva Boijen hankkimat todistajat sekä yksityiskirjeiden allekirjoittajat. Nämä molemmat ryhmät osoittavat, että Boijen tukijat muodostivat sosioekonomiselta asemaltaan huomattavasti heterogeenisemmän joukon kuin Hans Henrik Boijen keräämien lausuntojen ja hänen aiemmin mainitsemiensa suullisten todistajien perusteella olisi voinut olettaa. Aiemmat todistajat olivat miltei yksinomaan aatelisia sotilashenkilöitä. Sotilasviranhaltijat muodostivat yhä merkittävän ryhmän erityisesti Boijen yksityiskirjeiden allekirjoittajista, mutta heidän rinnallaan oli nyt huomattava joukko paikallista virkamiehistöä, papistoa ja muuta säätyläistä. Tämä tuskin oli sattumaa. Boijen oli taktisesti viisasta tukeutua henkilöihin, joilla oli muuttuneessa puoluepoliittisessa tilanteessa edelleen painoarvoa

---

**Rouva Boije hankki todistukset seuraavilta henkilöiltä:** luutnantti E. von Konow, vänrikki J. W. Becker, komissionimaanmittari Daniel Halle, kruununvouti Elias Wialenius, nimismies C. O. Bergman, lautamies Heikki Matinpoika Suutarla, lautamies Heikki Antinpoika Pispala, kirkkoherra Eric Edner, apupappi Michael Maexmontanus, varalääninviskaali Abraham Åhlman, apupappi Jakob Wanockius, kappalainen Gabriel Haellsten, nimismies Jeremias Steen, lautamies Mikko Mikonpoika Annala, lautamies Matti Matinpoika Kauppila, dosentti Mikael Avellan, everstiluutnantti Johan Albrekt Gripenberg, everstiluutnantti C. R. Charpentier, professori Pietari Adrian Gadd, luutnantti E. A. Granfelt, rakennusmestari Antti Piimänen, luutnantti O. J. Wijnblad, Friedr. Collin.

**Boijen yksityiskirjeiden allekirjoittajat olivat:** majuri C. R. von Knorring, luutnantti Gregorius von Konow, apupappi Eljas Hornberg, kirkkoherra Gustaf Allenius, suutari Jöran Siöberg, kirvesmies Hinrich Hauholin, adjutantti C. Axel Granfelt, vääpeli Carl Johan Pfaler, apupappi Abraham Indrenius, pastori Andreas Salovius, apupappi Johan Utter, rykmentinkirjuri Detlof Joh. Saxeen, ratsutilallinen Erik Gode, luutnantti Nils Lund, pastori Jeremias Wallenius, rykmentinkomissaari Eric J. Lagerblad, luutnantti Hans Jac. Skalm, vääpeli Fredrik von Pfaler, vääpeli Frantz von Pfaler, kersantti Carl C. Silfverswärd, kersantti Eric Sitting, luutnantti Lars Johan Granfelt, porvari Esaias Rikström, porvari Hendrik Blomfors, luutnantti Peter G. von Delvig, vänrikki Carl Otto von Pfaler, ratsutilallinen Eric Jöransson, komissionimaanmittari Isaac Lithov. Laine 1935, s. 340.

<sup>219</sup> Laine 1935, s. 339.

ja luottamuspääomaa. Koska valtiopäivillä ei hänen tuttavapiirissään sopivia henkilöitä juurikaan ollut, oli luontevaa tukeutua paikallisesti merkittäviin henkilöihin. Rouva Boijen aktiivisuus oli erityisen merkittävää juuri siitä syystä, että hänen hankkimansa todistajat koostuivat nimenomaan vaikutusvaltaisista paikallisyhteisön edustajista. Koska Hans Henrik Boije oleskeli valtiopäivien vuoksi Tukholmassa, hänen olisi ollut sangen hankala hankkia paikallisia todistajia ilman vaimonsa apua. Paikallisten virkamiesten tuottaman evidenssin painoarvoon vetosivat myös Boijen tukijat salaisessa kauppaja- ja manufaktuurideputaatiossa<sup>220</sup>.

Todistajien ja yksityiskirjeiden laatijoiden joukossa papistolla oli varsin runsas edustus. Osin tämä selittyy sillä, ettei Hämeen maaseudulla juurikaan ollut yhteiskunnalliselta statukseltaan papistoa merkittävämpiä henkilöitä. Mikäli halusi tuekseen vaikutusvaltaisia paikallisia, oli tukeuduttava papistoon. Kirkonmiehiin tukeutumisessa ei kuitenkaan ollut kyse ainoastaan olosuhteiden pakon sanelemasta välttämättömyydestä. Se oli Boijelta myös taktisesti järkevä ratkaisu, koska hänen äänekkäimmät vastustajansa kauppaja- ja manufaktuurideputaatiossa olivat nimenomaan papiston edustajia<sup>221</sup>. Osoittaessaan lunastaneensa paikallisen papiston luottamuksen Boije kenties toivoi saavansa myös kauppaja- ja manufaktuurideputaation pappisjäsenet harkitsemaan uudelleen kantaansa Otavala-asiassa. Joka tapauksessa paikallisen ja valtakunnan tasolla vaikuttaneen papiston näkemysten vastakkaisuus osoittaa, etteivät valtiopäivillä muodostetut rintamalinjat ulottuneet paikallistasolle saakka<sup>222</sup>. Epäselväksi tosin jää, kuinka hyvin paikalliset tukijat olivat ylipäänsä tietoisia valtiopäivillä meneillään olleen kamppailun luonteesta. Boijen tukijaksi ryhtyminen merkitsi automaattisesti asettumista vastatusten niiden kanssa, jotka puolsivat Otavalan lakkauttamista. Mikäli tukijat eivät tunteneet vallinnutta tilannetta, he asettivat tiedostamattaan henkilökohtaisen luottamuspääomansa alttiiksi riskille. Tilanteen voi tulkita luottamuspääoman näkökulmasta myös toisin. Lausuntojen ja todistusten antajat olivat valmiita ottamaan tiedostetun riskin, koska he luottivat Hans Henrik Boijeeseen ja tämän vaimoon. Mitä epätäydellisemmän tiedon varassa toimittiin, sitä enemmän korostuikin luottamuspääoman merkitys.

---

<sup>220</sup> Laine 1935, s. 329 - 330.

<sup>221</sup> Laine 1935, s. 331 - 335, 341.

<sup>222</sup> Myös Kuisma toteaa puoluepolitiikalla olleen sangen vähän merkitystä paikallistasolla. Kuisma 1984, s. 82.

Lausuntojen hankkimisen yhteydessä on syytä muistaa myös Boijen asema paikallisyhteisössä sekä valtakunnan hallinnossa. Tammerkosken seudulla hän oli Otavalan koulun ja laajojen maaomistustensa vuoksi tunnettu voimahahmo. Valtakunnan hallinnossa hänellä oli asema Hämeen ja Uudenmaan läänin maaherrana. Molemmat seikat ovat lisänneet Boijen arvovaltaa ja tunnettavuutta parantaen samalla hänen edellytyksiään henkilökohtaisten tukijoiden hankkimiseen.<sup>223</sup> Tunnettavuudella oli kuitenkin myös kääntöpuolensa. Kuten kahden paikallisen talonpojan todistukset Boijea vastaan osoittivat, eivät hänen toimensa herättäneet paikallisyhteisössä ainoastaan arvostusta ja luottamusta.

### **5. 3. 2. Hans Henrik Boijen rooli Otavala-hankkeessa nousee keskeiseksi kiistanaiheeksi ja hän menettää luottamuksensa päätöksentekojärjestelmää kohtaan**

Henkilökohtaisiin tukijoihin turvautuminen ei ollut ainoa keino, jolla Boije pyrki parantamaan asemiaan päätöksentekoprosessin tässä vaiheessa. Samaan tavoitetta palveli myös hänen irtisanoutumisensa Otavalan koulun johdosta<sup>224</sup>. Irtisanoutuminen ei ollut yllätys, sillä Boije oli jo aiemmin ottanut etäisyyttä kouluun. Selvittäessään sen perustamiseen johtanutta prosessia hän korosti toimineensa ainoastaan hyvää tahtovana kansalaisena. Hänellä ei koskaan ollut tarkoitusta sekaantua hankkeeseen itse. Vastoin Boijen aikomuksia hänet oli kuitenkin saatu ylipuhuttua ottamaan huolehtiakseen sekä koulun rakentamisesta että itse laitoksesta.<sup>225</sup> Tässä Boijen luonnostelemassa kontekstissa irtisanoutuminen vaikuttaa sangen loogiselta ratkaisulta. Sen myötä toteutui hänen alkuperäinen tahtonsa pysytellä kehuukouluhankkeen toteutuksen

---

<sup>223</sup> On kuitenkin syytä muistaa, ettei Tammerkosken seutu kuulunut Uudenmaan ja Hämeen lääniin.

Boijella ei siis ollut maaherran hallinnollista arvovaltaa suhteessa seudun väestöön.

<sup>224</sup> SHPTKA, FR355, R3332, vol. 50: 730 - 734, 15.11.1765.

<sup>225</sup> "Att Landshöfdingen Boije, allenast som wälsinnad medborgare, efter inhämtad tillräckelig kundskap, uppgifwit sine tanckar härom, utan att någonsin hafwa den afsigt, att sielf befalla sig med inrättningen... Att således Boije blifwit förmådd och öfwertald till att åtaga sig besörjandet af så wäl byggnaden som det öfriga som hörde till sielfwa inrättningen emot redogiörelse."

SHPTKA, FR355, R3336, vol. 54: 786 - 787, 20.10.1765.

Tämä memoriaali on kirjoitettu kolmannessa persoonassa, toisin kuin muut Hans Henrik Boijen allekirjoittamat memoriaalit. Kirjurina on toiminut everstiluutnantti Charpentier, joka oli myös yksi rouva Boijen hankkimista todistajista. Koska ulkopuolisen kirjurin käyttäminen ei yleensä merkinnyt asioiden ilmaisemista kolmannessa persoonassa, on persoonamuoto tulkittavissa tehokeinoksi, jonka tarkoituksena oli osaltaan kumota käsitystä Boijen subjektiivisista vaikuttimista ja pyrkimyksistä Otavala-hankkeessa.



ulkopuolella. Vallinneessa Boijeeseen kohdistuneiden epäilysten ilmapiirissä ei voi välttyä siltä tulkinnalta, että kyseessä oli yritys jättää uppoava laiva. Tämän tulkinnan perusteita murentaa kuitenkin se tosiasia, ettei irtisanoutuminen olisi antanut Boijelle takautuvaa vastuuvapautta, vaan kauppa- ja manufaktuurideputaation vaatimukset hänen asettamisestaan taloudelliseen vastuuseen olisivat edelleen olleet voimassa. Irtisanoutumisen keskeisin funktio lienee ollutkin ottaa edelleen etäisyyttä kouluun, jotta Boijea kohtaan tunnettu epäluottamus ei olisi heijastunut Otavala-hankkeen tutkimuksiin. Tehokkaimmin etäisyyttä sai katkaisemalla tyystin henkilökohtaiset siteet laitokseen.

Tulkinta persoonallisten sitoumusten katkaisemisesta epäluottamuksen hälventämiseksi saa tukea myös salaisessa kauppa- ja manufaktuurideputaatiossa muotoillusta näkemyksestä. Vaikka deputaatio pitikin ilmeisenä, että Otavalan koulun perustaminen oli ollut turhaa, se ei kuitenkaan asettanut kyseenalaiseksi salaisen valiokunnan päätöksiä koulun perustamisesta ja varojen myöntämisestä. Sen sijaan deputaation otti lähtökohdaksi tutkia oliko Boije täyttänyt salaisen valiokunnan hänelle asettamat ehdot.<sup>226</sup> Tutkinta kohdistui siis selkeästi Boijeeseen henkilönä. Koska Otavalan lakkauttamista pyrittiin perustelemaan nimenomaan Boijen henkilökohtaisilla laiminlyönneillä, oli hänen loogista ja taktisesti viisasta torjua lakkauttamisuhkaa katkaisemalla henkilökohtaiset siteensä kouluun. Irtisanoutuminen antoi Boijelle vastuuvapauden ainoastaan suhteessa koulun tuleviin vaiheisiin. Koska lakkauttamisen perusteita kuitenkin haettiin nimenomaan Boijen aiemmista toimista, oli hänen tärkeätä pyrkiä minimoimaan omaa rooliaan takautuvasti koulun perustamisesta lähtien<sup>227</sup>.

Henkilökohtaisen roolin kaventaminen oli tärkeätä, koska Otavala-hanketta kohtaan tunnettu epäluottamus personoitui selkeästi Hans Henrik Boijeeseen. Vähätellessään omaa osuuttaan Boije pyrki samalla minimoimaan persoonallisen epäluottamuksen vaikutuksia. Samansuuntainen taktinen ratkaisu oli myös henkilökohtaisiin tukijoihin turvautuminen. Kun Boije esitti tuekseen luotettujen henkilöiden tuottamaa evidenssiä, hän ei ainoastaan tukeutunut heidän luottamuspääomaansa, vaan samalla myös siirsi

---

<sup>226</sup> Laine 1935, s. 332.

<sup>227</sup> Oleellista ei ole, puhuiko Boije totta kertoessaan vastahakoisuudestaan ryhtyä Otavala-hankkeen puuhamieheksi. Kertomuksesta käy joka tapauksessa ilmi, että hän halusi tulkita oma roolinsa mahdollisimman vähäpätöiseksi. Diskurssin todellisuus on tärkeämpi, kuin Boijen kertomuksen vastaavuus todellisuuden ilmiötason kanssa.

huomiota pois omasta epäluottamusta herättävästä persoonastaan. Menettely oli järkevä myös vastuuvollisuuden toteuttamisen kannalta. Koska Boije oli menettänyt luotettavuutensa myös vastuun kantajana, hän tarvitsi tukijoidensa tuottamaa evidenssiä toteuttamaan puolestaan vastuuvollisuutta. Boijen puolustautumistaktiikka osoittaa hänen jälleen kerran hyödyntäneen tehokkaasti vuorovaikutteisen päätöksentekoprosessin tarjoamat strategiset mahdollisuudet.

Boijen toimet Otavalan koulun hyväksi osoittavat erittäin hyvin, että kirjallinen evidenssi oli ensisijainen vuorovaikutuksen väline päätöksentekoprosessissa. Kirjallinen evidenssi ei kuitenkaan ollut ainoastaan asiakirjallista. Boije muistutti myös professori Gaddin julkaisemista Otavalaa koskeneista painetuista kirjoituksista<sup>228</sup>. Painettuun kirjalliseen evidenssiin vetoaminen olikin tuttu menettelytapa valtiopäivämiehille. Etenkin vuosien 1765 - 1766 valtiopäivillä liikkui useita lentokirjasia, joissa käsiteltiin valtiopäivillä esillä olleita kysymyksiä. Myös Hans Henrik Boije painatti lentokirjasen, joka sisälsi hänen 15.11.1765 laatimansa memoriaalin kaikkine liitteineen. Tämän vuonna 1766 ilmestyneen lentokirjasen nimi oli *"Berättelse Om den för Publici Räkning på Ottavalla Skatte-Rusthåld i Björneborgs Lähn, Öfre-Satagunda Öfredels Härad och Mässuby Sockn, anlagde och inrättade Linne-Garns Spinne-Schola, hwilken inrättning varit underteknad såsom Sysloman ombetrodd"*.<sup>229</sup>

Kertomuksen painattaminen ei kerro ainoastaan Boijen lujasta uskosta kirjalliseen evidenssiin. Se myös osoittaa hänen menettäneen luottamuksensa siihen, että virallinen päätöksentekoprosessi tuottaisi suotuisan päätöksen Otavala-asiassa. Myös Laineen tulkinnan mukaan oli ajaututtu pisteeseen, jossa Boije itsekin tiesi, ettei hänen väitteisiinsä tulnaisi paljoakaan luottamaan. Laineen sanoin Boije päätti tukalassa tilanteessa "vedota lentokirjasellaan julkisuuteen".<sup>230</sup> Julkisuuteen vetoamisen hyödyt olivat ilmeiset. Lentokirjasen julkaiseminen valtiopäivillä antoi Boijelle mahdollisuuden esittää kertomuksensa suoraan kaikille valtiopäiväedustajille ilman, että ulkopuoliset tulkinnat olisivat voineet värittää sen sisältöä. Sen sijaan virallista

---

<sup>228</sup> Ks. viite 217.

<sup>229</sup> Memoriaalin lisäksi lentokirjanen sisälsi otteet tärkeimmistä päätöksistä, valaehoiset todistajanlausunnot, Boijen yksityiskirjeet, rouva Boijen keräämät todistukset sekä hänen teettämänsä kartan Otavalan alueesta. Laine 1935, s. 339 - 340.

<sup>230</sup> Laine 1935, s. 339.

päätöksentekoprosessia noudatettaessa kukin sääty olisi perustanut ratkaisunsa salaisen kauppa- ja manufaktuurideputaation mietintöön.

Boijen nyt valitsema taktiikka poikkesi hänen aiemmista strategisista valinnoistaan. Tähän saakka hän oli toiminut päätöksentekoprosessin puitteissa, vaikkakin toisinaan hieman epäortodoksisin menetelmin. Nyt hän selkeästi ohitti virallisen prosessin tuomalla salaiseksi määritellyn asian julki kesken käsittelyn. Normaalin käytännön mukaan julkisiksi tulivat kunkin säädyn päätökset tai vasta päätöksentekoprosessin lopputuloksena syntynyt lopullinen päätös. Boijen menettely ei kuitenkaan ollut niin radikaali kuin miltä se vallinneiden säädösten kontekstissa vaikuttaa. Valtiopäiväjulkisuuden alaan oli nimittäin vaadittu voimakkein äänenpainoin laajennuksia säätyvallan ajan alusta lähtien. Keskustelu huipentui vuosien 1765 - 1766 valtiopäivillä, joiden päätteeksi annettiin kirjoitus- ja painovapausasetus<sup>231</sup>. Siinä myös valtiopäiväjulkisuuden määritelmä laajeni käsittämään oikeuden julkaista valtiopäivämembraaleja, säädöissä käytettyjä keskustelupuheenvuoroja sekä valiokuntien mietintöjä, pöytäkirjoja ja päätöksiä. Lisäksi sallittiin säätyjen pöytäkirjojen ja päätösten julkaiseminen. Tämän oikeuden piiriin kuuluivat myös salaisesta valiokunnasta säätyjen käsiteltäväksi tulleet asiat sekä hallitsijan antamat esitykset, mikäli niihin ei sisältynyt mitään salassa pidettävää.<sup>232</sup> Koska lentokirjaset olivat jo edustaneet asetuksen määrittelemää laajempaa julkisuutta, näyttää painovapausasetus lähinnä legitimoineen valtiopäivillä vallinneen käytännön.

Deputaation mietintö valmistui kesäkuussa 1766. Siinä suositeltiin Otavalan koulun lakkauttamista ja vaadittiin Boijea maksamaan takaisin valtiolle lähes kaikki Otavalan rakentamiseen ja toiminnan ylläpitoon myönnetyt varat.<sup>233</sup> Mietinnön sisällön perusteella voi todeta, että Boijen valitsema taktiikka vedota julkisuuden kautta suoraan säätyihin, oli vallinneissa olosuhteissa paras mahdollinen. Lentokirjasellaan hän ainakin ehätti deputaation mietinnön edelle, mikä mahdollisti ennakkoluulottomamman vastaanoton hänen tuottamalleen evidenssille. Boijen menettely todistaa myös jälleen,

---

<sup>231</sup> Kirjoitus- ja painovapausasetus annettiin 2.12.1766. Brusewitz 1916, s. 451 - 457.

Laine ei ilmoita Boijen lentokirjasen tarkkaa julkaisuajankohtaa, eikä se myöskään käy ilmi Boijen memoraaleista. Oletettavaa kuitenkin on, että kirjanen on julkaistu alkuvuodesta 1766. Oletusta tukee Laineen noudattama kronologia, jossa lentokirjanen sijoittuu salaisen kauppa- ja manufaktuurideputaation huhti - kesäkuussa 1766 valmisteleman mietinnön edelle.

Laine 1935, s. 339 - 342.

<sup>232</sup> Manninen 1996.

<sup>233</sup> Salaisen kauppa- ja manufaktuurideputaation mietintö kokonaisuudessaan: Laine 1935, s. 342 - 344.

että hän paitsi tunsii päätöksentekoprosessin suomat mahdollisuudet, niin myös rohkeasti hyödynsi tilanteiden suoman vähäisenkin taktisen liikkumavaran.

Tässä asiankäsittelyprosessin vaiheessa keskeiseksi kiistanaiheeksi nousi kysymys Hans Henrik Boijen roolista kouluhankkeessa. Salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio tulkitsi, että hän oli sopimusosapuoli (contrahent). Deputaatio perusti Boijelle myönnetyn tilivapauden mitätöineet korvausvaatimuksetkin näkemykselle, jonka mukaan tämä oli meneteltyt vastoin valtion kanssa tekemäänsä sopimusta.<sup>234</sup> Boijen oman tulkinnan mukaan hän oli toiminut Otavala-hankkeessa kruunun valtuuttamana asiamiehenä (sysloman). Hän ilmaisi näkemyksensä myös painattamansa lentokirjasen otsikossa<sup>235</sup>. Deputaation mietinnön vastineeksi laatimassaan memoriaalissa Boije esiintyi niin ikään korostetusti asiamiehenä. Kyseinen memoriaali oli vastine kauppa- ja manufaktuurideputaatiossa huhti-kesäkuussa 1766 valmisteltuun mietintöön. Mietinnön teksti laadittiin jo huhtikuussa, mutta se tarkastettiin ja lähetettiin säädyille vasta kesäkuussa.<sup>236</sup> Asiankäsittelyprosessin hitaus selittää, miksei Boije reagoinut ennen kesäkuuta jo 15.4.1766 päivätyyn mietintöön. Virallisen asiankäsittelyprosessin puitteissa hänen ei ollut mahdollista kommentoida deputaation päätöstä ennen kuin se tuli julkiseksi. Kun mietintö oli annettu tiedoksi säädyille, oli toimittava nopeasti, jos mieli vaikuttaa evidenssillään säätyjen päätöksiin. Boije ei kuitenkaan ollut jättänyt evidenssin esittämistä vain tämän tilaisuuden varaan, olihan hän jo epävirallisesti julkistanut painetun kertomuksensa Otavalan koulusta.

Memoriaalissaan Hans Henrik Boije tukeutui jälleen viranomaisten tuottamaan kirjalliseen evidenssiin. Manufaktuurikonttorin asiankirjoihin vedoten hän osoitti toimineensa Otavala-hankkeen alusta lähtien asiamiehenä, jonka tehtäväksi oli annettu suunnitelman laatiminen pellavanviljelyn ja -kehrun edistämisestä Suomen Suuriruhtinaskunnassa. Boije oli täyttänyt saamansa toimeksiannon. Vuoden 1756 valtiopäivillä manufaktuurikonttori oli toimittanut hänen suunnitelmansa salaiselle kauppa- ja manufaktuurideputaatiolle tutkittavaksi, mistä se oli lähetty edelleen valiokunnan valmisteltavaksi. Kun suunnitelma oli vahvistettu, Boije oli suostuteltu

---

<sup>234</sup> Laine 1935, s. 343 - 344.

<sup>235</sup> "...hwilken inrättning warit underteknad såsom *Sysloman* ombetrodd".

<sup>236</sup> Sedan jag fått genomläsa Riksens Höglofl. Ständers Handels och Manufactur Deputations Betänkande af den 15 sidstl. April, rörande then af mig såsom Sysloman, inrättade Linnegarns-Spinn-Schola..." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

Mietinnön valmistelun aikataulusta: Laine 1935, s. 340 - 342.

ryhtymään hankkeen toimeenpanijaksi.<sup>237</sup> Asiankäsittelyprosessin perusteellisella referoinnilla oli kahtalainen tarkoitus. Ensinnäkin Boije saattoi sen avulla muistuttaa, että prosessissa oli edetty vaaditussa järjestyksessä ja noudatettu oikeita menettelytapoja. Toiseksi hän pyrki edelleen minimoimaan omaa rooliaan korostamalla instituutioiden merkitystä ja omaa haluttomuuttaan ryhtyä Otavala-hankkeen toimeenpanijaksi. Diskurssillaan Boije tuki samaa tavoitetta kuin asiamiehen statukseen vetoamisella. Molempien perimmäinen tarkoitus oli vähentää hänen henkilökohtaista vastuutaan Otavala-hankkeesta. Sopimusosapuolena hänet voitiin asettaa yksin vastuuseen. Asiamiehen vastuu sen sijaan oli huomattavasti kevyempi, koska se jakautui hänet valtuuttaneiden instituutioiden kollektiivisesti kannettavaksi.

Mielenkiintoinen näkökulma kiistaan Boijen roolista avautuu myös Gustafssonin päätöksentekoprosessin mallin kautta. Siinä aloitteen tekemistä seuraa ongelman muotoileminen.<sup>238</sup> Kun Boije siirsi keskustelun omasta taloudellisesta vastuustaan rooliinsa Otavala-hankkeen johdossa, hän pyrki muotoilemaan käsiteltävän ongelman uudelleen. Tässä tapauksessa uudelleen muotoileminen merkitsi ongelmanratkaisun palauttamista lähtökohtiinsa. Kysymys taloudellisesta vastuusta olisi menettänyt merkityksensä, jos lähtökohtaisesti olisi katsottu Boijen toimineen ainoastaan asiamiehenä.

Boije luonnosteli vielä toistamiseen asiankäsittelyprosessin pääpiirteet. Prosessiin vetoaminen oli sangen järkevä ja ymmärrettävä ratkaisu. Koska valtaosa instituutioista ei enää tuottanut hänen kannaltaan edullista evidenssiä, oli institutionaalinen tuki haettava menneisyydestä. Prosessiin oli sikäläkin edullista vedota, että sen kulku oli kiistatta todistettavissa virallisten asiakirjojen avulla. Instituutioiden keskeinen rooli vastuunkantajana kävi selkeästi ilmi Boijen kiistäessä mahdollisuuden, että kaikilta asiankäsittelyprosessiin osallistuneilta tahoilta olisivat puuttuneet riittävät tutkimustaidot. Itsensä osalta hän sen sijaan ei sulkenut pois tätä vaihtoehtoa.<sup>239</sup> Boijen tarkoitus ei ollut vahvistaa käsitystä omasta kyvyttömyydestään Otavalan asioiden

---

<sup>237</sup> SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>238</sup> Gustafsson 1994, s. 14.

<sup>239</sup> "...då likväl är bewisligit, det både Ämbetes- och Besigtningmän, liksom Handels och Manufactur Deputationerne, mine enfaldiga upgifter förut både granskat och öfwerwägat; thenna wäg hafwa the gått, innan de blifwit Riksens Ständers Secrete Utskott förelagde; och lärer aldrig tros, att hos dem alla kunnat fela behörige undersökninggåfwor, i fall samma hos mig warit otillräckelige." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

hoidossa, vaan osoittaa ylipäänsä henkilökohtaisen kompetensinsa merkityksettömyyttä asiankäsittelyprosessissa. Toimiessaan instituutioiden valtuuttamana asiamiehenä hän vastasi hankkeen toimeenpanosta, ei sitä koskevien suunnitelmien ja rahoitusratkaisujen hyväksymisestä. Vastuunkantajan roolin Boije varasi virka- ja tarkastusmiehille, kauppa- ja manufaktuurideputaatiolle sekä salaiselle valiokunnalle. Vaikka Boije näin tehdessään tulikin suunnanneeksi epäluottamuksen mainitsemiinsa instituutioihin ja niiden edustajiin, ei hänen tavoitteenaan kuitenkaan ollut niiden epäilyksen alaiseksi saattaminen. Sen sijaan hän pyrki edelleen oman roolinsa kaventamiseen. Koska Boije tiesi ettei deputaatio ollut halukas vaatimaan hänen nimeämiään tahoja vastuuseen, hän saattoi instituutioiden asemaa ja arvovaltaa vaarantamatta asettaa ne vastuunkantajan rooliin.

Boije ei tähdentänyt ainoastaan asiankäsittelyprosessin muodollisten puitteiden ja vastuukysymysten tärkeyttä. Hän otti kantaa myös tapaan, jolla hänen tuottamaansa evidenssiä oli käytetty. Boije kertoi edenneensä Otavala-hankkeen toimeenpanossa jättämällä asiasta memoriaalin. Deputaation nyt valmistuneessa mietinnössä oli lyhyt ote tästä memoriaalista. Boijen mukaan memoriaali ei koskaan, vaikka olisi esitetty kokonaisuudessaan, voisi olla häntä tai kehrukoululaitosta vastaan. Memoriaali ei edes riittäisi päteväksi syyksi vastustaa Otavala-hanketta. Sen sijaan asian laajemmat yhteydet olisi otettava tarkoituksenmukaiseen harkintaan. Sitä odotellessa Boije saisi kärsiä seuraukset, joita aiheutuisi asiayhteydestään irrotetusta memoriaalin otteesta.<sup>240</sup> Boije ei eksplikoinut tarkemmin, mitä memoriaaliviittausta hän tarkoitti. Salaisen kauppa- ja manufaktuurideputaation mietinnössä on useampiakin kohtia, joissa Boijen tuottamaa evidenssiä on käytetty häntä itseään vastaan. Koko deputaation mietinnön kantava väittäjä oli, että Boije oli evidenssillään antanut valtiolle aiheen perustaa tuottamattoman ja hyödyttömän laitoksen.<sup>241</sup>

Boije luotti siis edelleen, että oikein esitettynä evidenssi puhuisi hänen puolestaan. Keskeisintä esitystavassa oli kontekstin laaja-alainen huomioon ottaminen. Siihen hän pyrki vaatimuksella, että kiistanalaista memoriaalia edeltävät ja sitä seuranneet

---

<sup>240</sup> "...så afgaf jag först till Protocollet thärstädes, det nu allenast uti Transumt, Deputation Betänkande, åtföljande Memorialet, hwilket aldrig fast thet ock in extenso blifwit bifogadt, kan blifwa något emot mig och thenna Inrättning, gjällande skjäl, såwida allt hwad såwäl förut som efteråt i saken paserat, icke tillika uti behörigt öfwerwägande tagas; Emedlertid, så widkjännes jag allt hwad uti theta af stympade utdraget finnes anfördt..." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>241</sup> Deputaation mietintö kokonaisuudessaan: Laine 1935, s. 342 - 344.

tapahtumat olisi otettava huomioon. Kokonaisuuden huomioiminen ei merkinnyt ainoastaan perehtymistä Boijen tuottamaan asiakirjalliseen evidenssiin. Laajempaan asiayhteyteen sisältyivät myös pellavankehräyksen lisääntyminen ja langantuotannon kasvu Hämeessä sekä näistä kertoneet kunniallisten miesten kirjalliset todistukset.<sup>242</sup> Boijen vaatimukset ja todistelu syventävät käsitystä hänen edustamastaan tietokäsityksestä. Tässäkin yhteydessä tietokäsitykselle oli ominaista tulkinnan karttaminen. Kun Boije nosti asiayhteyksien muodostaman kokonaisuuden päätöksenteon perustaksi, hän samalla sulki mahdollisuuksia virheellisiltä puutteelliseen tietoon perustuvilta johtopäätöksiltä. Tiedollinen kokonaisuus teki tulkinnan tarpeettomaksi. Puutteellisesta tiedosta, tässä tapauksessa asiayhteydestään irrotetusta memoriaalin katkelmasta, sen sijaan saattoi muodostaa kokonaisuuden vain tulkitsemalla. Tulkinta johti helposti tiedon ja sen perusteella tehtävien päätösten vääristymiseen. Absoluuttisen tulkintaa välttävän tietokäsityksen näkökulmasta deputaatio oli alkuperäisen kokonaisuuden hajottaessaan menettänyt mahdollisuuden oikean päätöksen tekemiseen.

Vaikka Boijen edustamalle tietokäsitykselle olikin tunnusomaista tulkitsemisen poissulkeminen, ei se kuitenkaan merkinnyt tulkinnan olemassaolon kieltämistä. Sen sijaan kyse oli ennen kaikkea siitä, ettei alkuperäisestä absoluuttisesta tiedosta muodostunutta kokonaisuutta katsottu olevan tarpeen eikä suositeltavaa alistaa tulkinnalle. Absoluuttisinta, parhaiten todellisuutta vastannutta tietoa edusti silminnäkijäevidenssistä muodostunut laaja kokonaisuus. Jos kummasta tahansa absoluuttisuuden edellytyksestä tingittiin, annettiin tilaa tulkinnalle.

Salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio katsoi Boijen toimineen Otavala-hankkeen johdossa epäjohdonmukaisesti muutellen jatkuvasti suunnitelmiaan<sup>243</sup>. Selkeimpänä epäloogisuutena lienee pidetty päätöstä muuttaa Otavala lastenhuoneeksi. Tätä alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeamista perustellessaan Boije tukeutui jälleen tarkastajiin. Idea lastenhuoneesta oli toki hänen itsensä, mutta varsinainen vastuu päätöksestä oli sen vahvistaneilla tarkastajilla. Saman kaavan mukaan oli edennyt myös päätöksenteko Otavalan vuosittaisesta avustuksesta. Tarkastusmiehet olivat kaksinkertaistaneet Boijen ehdottaman avustussumman. Vaikka manufaktuurideputaatio

---

<sup>242</sup> SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>243</sup> Laine 1935, s. 341 - 344.

päätöksessään pienensi heidän esittämänsä summaa, oli myönnetty avustus yhä Boijen alkuperäisehdotusta suurempi.<sup>244</sup> Näin Boije osoitti, ettei hän ollut vastuussa myöskään vuosiavustuksen suuruudesta.

Boije otti memoriaalissaan esille nämä nimenomaiset vastuukysymykset sen vuoksi, koska salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio oli mietinnössään esittänyt ne todisteina häntä vastaan. Hän ei kuitenkaan luottanut pelkän memoriaalin riittävän evidenssiksi. Boije esittikin toiveen, että hänen näille valtiopäiville jättämänsä kertomus, johon nyt viitattiin, sekä manufaktuurikonttorin edellisten valtiopäivien jälkeinen kirjeenvaihto annettaisiin säätyjen nähtäväksi. Näin tulisi tiettäväksi, etteivät Boijen lausunnot olleet koskaan olleet sellaisia, millaisina ne nyt esitettiin.<sup>245</sup> Boijen esittämä toive asiankäsittelyn kulusta ilmentää erittäin hyvin hänen edustamaansa tietokäsitystä. Mikäli säädyt olisivat tehneet päätöksensä yksinomaan deputaation mietintöön nojautuen, olisi se absoluuttisen tiedon sijasta perustunut tulkintaan. Boije tarjosi päätöksen perusteiksi tuottamaansa silminnäkjäevidenssiä sekä manufaktuurikonttorin kirjeenvaihtoa. Boijen kannatti vedota manufaktuurikonttorin tuottamaan evidenssiin, koska se oli ainoa instituutio, joka edelleen tuki häntä.

On toki selvää, ettei Boijen tuekseen esittämä evidenssikään täyttänyt kattavasti absoluuttisuuden tunnusmerkistöä. Evidenssin tietoteoreettisen kestävyuden punnitseminen on kuitenkin toissijainen seikka. Tärkeämpää on se, miten Boije konstruoi tietokäsitystä diskurssissaan. Kuten jo useaan kertaan aiemminkin prosessin kuluessa, Boije esitti edelleen tarkastajien todistukset ja valan velvoittamana annetut lausunnot sekä deputaatiolle jätetyn kartan tarkkoina todisteina siitä, että hän oli täyttänyt velvollisuutensa. Hän ihmetteli, miksei kukaan ollut suorittanut laillisia tutkimuksia paikanpäällä, mikäli asiasta oli ollut epäilyksiä. Sen sijaan nyt, vastoin kaikkia autenttisia dokumentteja, annettiin Tukholmassa neljän seinän sisällä lausunto,

---

<sup>244</sup> SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>245</sup> "Jag wille önska, att den af mig till denne Riksdag ingifne Berättelse, som nu åberopas, samt den med Manufactur Contoiret, sedan sidsta Riksdag förde Brefwäxling, blefwo för Riksens Höglöfl. Ständers ögon framlagd, då ärfaras skulle, att mine utlätelser aldrig warit sådane, som the nu anföras..." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

Memoriaalitekstistä ei käy ilmi, tarkoittaako Boije jättämällään kertomuksella (Berättelse) painattamaansa lentokirjasta vai jotakin muuta dokumenttia. Kyse on joka tapauksessa sisällöltään samankaltaisesta evidenssistä.



jonka mukaan Boije olisi jättänyt velvollisuutensa täyttämättä. Menettely saattoi vain surettaa häntä ja jokaista lakia ja totuutta rakastavaa ruotsalaista.<sup>246</sup>

Boijen diskurssissa on tietokäsityksen kannalta kiinnostavaa ensinnäkin lähtökohta, jonka mukaan hänen hankkimansa evidenssi oli tarkka todiste velvollisuuksien täyttämistä. Evidenssin arvo todistusaineistona perustui dokumenttien autenttisuuteen. Autenttisuuden puolestaan takasi se, että dokumentit olivat silminnäkijöiden laatimia. Absoluuttista silminnäkijöiden tuottamaa todistusaineistoa ei ollut perusteltua edes epäillä, jolleivät myös epäilykset pohjautuneet silminnäkijäevidenssiin. Tämän vaatimuksen mukaisesti vain tapahtumapaikalla tehdyt lailliset tutkimukset saattoivat kumota Boijen tuottaman todistusaineiston. Deputaation lausunto sen sijaan ei vastannut autenttisuuden vaatimuksia, koska se ei perustunut liioin tutkimuksiin eikä muuhunkaan silminnäkijäevidenssiin. Lausunnon epäautenttisuutta ja todellisuudelle perustumattomuutta tähdentääkseen Boije mainitsi vielä, että se oli laadittu *Tukholmassa ”neljän seinän sisällä”*. Ilmaisuu korostaa entisestään lausunnon laatijoiden etäisyyttä alkuperäisestä tapahtumapaikasta sekä sitä, ettei heillä muutoinkaan ollut kosketusta päätöksenteon kohteena olleeseen todelliseen tilanteeseen. Näillä perusteilla Boije saattoi kyseenalaistaa deputaation menettelytapojen laillisuuden ja totuudellisuuden. Samalla hän siirsi keskustelun yleisemmälle ja periaatteellisemmalle tasolle. Tällä tasolla keskusteltaessa Boije pyrki esiintymään rehellisten ruotsalaisten edusmiehenä.

Boije oli aiemminkin käyttänyt tehokeinona oman tilanteensa yleistämistä. Tässä asiankäsittelyn vaiheessa hän turvautui siihen yhä useammin. Boije muun muassa kuvasi deputaation esittämän menettelyn johtavan hänet ”kovempaan kohtaloon, mitä kukaan ruotsalainen mies ja asukas on koskaan saanut kannettavakseen”. Tältä kohtalolta hänet saattoi pelastaa ainoastaan säätyjen armollisuus ja oikeamielisyys. Päätöksiä valmistelevien instituutioiden sijasta Boije katsoi siis parhaaksi vedota suoraan säätyihin. Säätyjen hyveellisyys ei kuitenkaan yksin riittänyt takaamaan

---

<sup>246</sup> “De i förl. höst af flere ämbetsmän och ståndspersoner å särskildte gånger anställdte Besigtningar och däröfwer afgifne intygande, med the många flere, under Eds pligt utgifne attester, såwäl som den till Höglöfl. Deputationen ingifne Geometrisk Charta, wittna nogsamt, att jag uti allt fullgjort min skyldighet: hade twifwelsmål thärom warit; hwarföre har icke, efter så lång tid, blifwit lagligen å ort och ställe undersökt? Men att nu emot alle sådane authentiques Documenter, här i Stockholm stad innom fyra murar, fälla ett mindre blidt utlåtande därom, att jag brustit uti skyldighetens fullgjörande, det kan icke annat än gräma mig och hwar redlig Swensk medborgare, som älskar lag och sanning...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

oikeaan ratkaisuun pääsemistä. Päätöksentekoprosessissa oli merkittävää myös se, että asiat etenivät oikeassa järjestyksessä. Mikäli näin ei tapahtunut, saattoi päätöksissä helposti ilmetä virheitä.<sup>247</sup>

Verratessaan omaa tilannettaan yleiseen käytäntöön Boije katsoi tulleen kohdelluksi poikkeuksellisen ankarasti. Hän ei kokenut saaneensa osakseen samanlaista käsittelyä kuin kenelle tahansa ruotsalaiselle miehelle olisi kuulunut. Tällä hän viittaa siihen, että henkilökohtaisesti Boijea kohtaan tunnettu epäluulo sekä puoluepoliittiset erimielisyydet olivat estäneet deputaatiota käsittelemästä hänen asiaansa puolueettomasti. Myös maininta oikean asiankäsittelyjärjestyksen tärkeydestä sisälsi vaatimuksen siitä, että Otavalan asiassa oli noudatettava yleisesti hyväksytyjä menettelytapoja. Vain siten oli mahdollista päästä oikeaan lopputulokseen.

Yleistys, jossa henkilökohtaista tilannetta verrattiin normaalina pidettyyn menettelytapaan, ei ollut ainoa yleistämisen muoto, johon Boije diskurssissaan turvautui. Hän vetosi myös yleisiin pellavanjalostusta koskeneisiin poliittisiin linjauksiin. Boije muistutti, että deputaation nyt esittämä ajatus, jonka mukaan pellavanjalostustaidon tunnetuksi tekemisestä Suomen suuriruhtinaskunnassa ei koituisi mitään yleistä hyötyä, ei sopinut yhteen säätyjen näkemyksen kanssa. Boije asetti jälleen vastatusten säädyt ja deputaation tukeutuen itse ensin mainittuun. Säädyt olivat antaneet näillä ja edellisillä valtiopäivillä määräyksen, jossa kehoitettiin kannustamaan ja tukemaan pellavan kehräämistä.<sup>248</sup> Kiistatonta onkin, että Boijen toimet Otavalan koulun hyväksi toteuttivat yleisiä elinkeinopoliittisia linjauksia.<sup>249</sup>

Otavala-hankkeen käsittelystä yleisemmässä kontekstissa oli kyse myös silloin, kun Boije tukeutui aluepoliittisiin näkökohtiin. Hän mainitsi monien maanmiestensä pitävän

---

<sup>247</sup> ”...såwida igenom samma beslut och thes widare fastställande, ett hårdare öde mig skulle öfvergå, än någon svensk man och Inbyggare någonsin fått widkjännas... hwilken, utan Riksen Höglofl. Ständers nåd och rättwisa, till hwilken jag hafwer en säker tillflygt, icke kan afböijas eller förekommas. Då en sak skall beskrifwas och thärefter afdömmas; så är och blifwer en rätter ordning af hela dess belopp, en betydande omständighet, och utom hwilken ett misstag uti Beslutet lätteligen kan yppas.” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>248</sup> ”Att ingen båtnad och nytta thet almänna tillflyter thärigenom att få rätta kundskapen och handlagen om lijns spående, rötande och beredande, samt att spinna det finaste garn, fortplantad uti den öfre delen af Storfurstendömet Finland, hwaräst allt sådant, intill thes med thenne späda Inrättning en början blef gjord, warit okjändt, är en tanka, som icke passar sig med Riksens Höglofl. Ständers afsigt, hwarken wid förre eller thenne Riksdagen, då de behagat förordna, att garnspinningen skulle både upmuntras och understödjas.” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>249</sup> Ks. esim. Laine 1935, s. 58 – 107; Annala 1928, s. 120 – 157.

surkuteltavana mahdollisuutta, että koulu menisi nurin. Boijen toteamuksessa ei sisällöllisesti ollut mitään uutta. Hänhän oli toistuvasti osoittanut tuekseen maanmiestensä tuottamaa kirjallista evidenssiä. Uutta Boijen diskurssissa oli sen sijaan itse termi ”maanmies” (landsman), jolla hän viittasi nimenomaan suomalaisiin tukijoihinsa. Maanmies oli suppeampi termi kuin Boijen aiemmin käyttämä ”ruotsalainen mies” (swensk man). Termi täsmentyi merkitsemään nimenomaan suomalaisia maanmiehiä hänen jatkaessaan kouluhankkeen puolustamista sillä, että kyseessä on ainoa manufaktuurirahaston tukea nauttiva laitos Suomessa.<sup>250</sup>

Suomalaisuus oli tässä asiankäsittelyprosessin vaiheessa saanut muutoinkin entistä keskeisemmän sijan. Laineen tulkinnan mukaan oli päädytty tilanteeseen, jossa ”asiasta oli tehty suomalais-poliittinen kysymys”.<sup>251</sup> Memoriaalien perusteella Boijen ei voi katsoa olleen aloitteellinen asian ”suomalaistamisessa”. Aiempien memoriaalien harvat viittaukset Suomeen olivat lähinnä maantieteellisiä. Poliittisiksi ne voi tulkita korkeintaan talouspoliittisessa merkityksessä. Otavala-hankkeen suomalais-poliittisuutta ne eivät sen sijaan korostaneet, vaikka Suomen erityisasemaan vetoamalla varsin yleisesti pyrittiinkin edistämään taloudellisten anomusten läpimenoa valtiopäiväkäsittelyssä<sup>252</sup>. Laineen tulkinta perustuukin ennen kaikkea Boijen tukijoiden lausuntoihin. He olivat liittäneet suomalaisuutta korostaneet lausuntonsa joko deputaation mietinnön yhteyteen tai toivat ne julki, kun mietintöä käsiteltiin aatelissäädystä. Lausuntojen laatijat olivat etupäässä suomalaisia aatelisiä upseereita, jotka viljelivät virka- tai sukutiloja. Heidän lausunnoistaan Laine on poiminut erityisesti kohdat, joissa ilmenee suomalainen näkökanta.<sup>253</sup> Suomalaisuus ei kuitenkaan ollut ainoa yhteinen nimittäjä Boijen ja hänen tukijoidensa välillä. On perusteltua olettaa, että myös sääty ja siihen perustunut yhteneväinen ammatillinen tausta ovat motivoineet puolustamaan Boijea.

---

<sup>250</sup> ”...mig och många af mine wärda Landsmän ömmar thet, i fall then kommer att gå öfwerända... att aldeles Kullkasta desamma, såsom den enda, hwilken ther i Landet, njutit något understöd af Manufactur Fonden, det wore i mitt tycke för hårdt, och Efterwerlden lämnas öpet till fälle, att tro och föreställa sig, thet then kunnat gjord Publico mycken nytta, om then blifwit bibehållen.” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

Boije lienee hieman liioitellut väitteessään, että Otavala olisi ollut ainoa manufaktuurirahaston tukea nauttinut laitos Suomessa. Ainakin Esaias Wechter oli menestyksellisesti anonut varoja kyseiseltä taholta. Annala 1928, s. 230 – 237; Karonen 2002b, s. 134 – 140.

<sup>251</sup> Laine 1935, s. 361.

<sup>252</sup> Karonen 2002a.

<sup>253</sup> Laine 1935, s. 346 – 355.

Boije siirsi myös kiistan omasta roolistaan yleisemmälle ja periaatteellisemmalle tasolle. Hän kiisti edelleen jyrkästi olevansa sopimusosapuoli. Asiamiehen asemasta käsin Boije saattoi perustellusti osoittaa, ettei ollut Ruotsin lakien mukaista asettaa häntä tilivelvolliseksi edellisiä valtiopäiviä edeltävältä ajalta. Asiamiehen rooliin näet kuului, että valtuutus annettiin aina seuraaviin valtiopäiviin saakka. Niillä valtuutettu antoi selvityksen toimistaan ja sai vastuuvapauden. Asiamies – sopimusosapuoli - kiistassa oli siis perimmiltään kyse eri tavoista tulkita vastuuvollisuutta. Rooli määritti, milloin vastuuvollinen vapautui vastuustaan. Asianmiehen vastuuvollisuus oli määräaikainen, sopimusosapuolen sen sijaan pysyvä.

Periaatteellisemmalle tasolle kiistely siirtyi silloin, kun Boije teki oman tilanteensa perusteella yleisiä johtopäätöksiä. Onneton kohtalo ei ollut vain hänen osansa. Sen joutuisivat kokemaan kaikki, joilla oli jonkinlainen sopimus siitä, mitä nimitystä heistä käytettiin suhteessa kruunuun ja yleisöön. Nyt noudatetun menettelyn yleistyessä sopimuksetekijät joutuisivat asemaan, jossa he eivät koskaan voisi vapautua vastuustaan suhteessa kruunuun.<sup>254</sup> Tästä olisi Boijen luonnostelemana voinut koitua varsin dramaattisia ja yhteiskunnallisesti sangen laaja-alaisia seurauksia. Jos säädyt nimittäin hyväksyisivät deputaation ehdottaman menettelyn, alamaiset voisivat saada syyn uskoa, että heitä oli kohdeltu epäoikeudenmukaisesti. Tämä puolestaan voisi johtaa yleisen turvallisuuden vaarantumiseen. Nämä perusteet yhdessä sen kanssa, että hän oli lain ja asetusten mukaan kaikilta osin täyttänyt velvollisuutensa, saivat Boijen vakuuttuneeksi siitä, että hänet vapautettaisiin maksuvaatimuksista.<sup>255</sup>

Vaikka Boijen näkemys sopimusehtojen tulkitsemisen seurauksista oli sangen dramaattinen, ei sitä kuitenkaan voi tulkita silkaksi henkilökohtaiseen hyötyyn tähänneeksi pelotteluksi. Boijella oli kokemusta tilanteesta, jossa sopimuksen ehdot olivat aiheuttaneet kiivasta kiistelyä sopimusosapuolten välille. Tällöin oli ollut kyse

---

<sup>254</sup> ”Och huru olyckelige skulle icke få en hop, så lefwande, som the dödas arfwingar blifwa, hwilka hast någre slags Contracter, af hwad namn de wara måge med Cronan och Publico, hwilka för Efterräkningar aldrig skulle kunna säga sig frie, ty ett tideswarf af 50 à 100 år, bör icke mindre fria, än det som innom åfwannämnde tid är förelupit...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>255</sup> ”In Summa: allmänna säkerheten kunde härwid löpa fara; och som jag äger en full öfwertygelse thärom, att Riksens Höglofl. Ständer icke lära gilla och fastställa något sådant, hwarigenom en swensk medborgare och Inbyggare kunde hafwa anledning att tro, thet han blifwit oförrättad; så gjor jag mig ock fulleligen förwissad thärom, att jag ifrån then mig nu ådömde återbetalning lærer blifwa befriad, då jag efter Lag och författningar i alla delar fullgjord mine skyldigheter. SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

sopimuksista, joita Boije oli tehnyt niiden talonpoikien kanssa, joiden tilojen kohdalla hän oli käyttänyt perinnöksiosto-oikeutta. Oikeusprosessi talonpoikien kanssa oli edelleen kesken.<sup>256</sup> Kiistan mittakaava ja lähtökohdat olivat toki erilaiset kuin Boijen luonnostelemassa yhteiskuntarauhaa uhkaavassa tilanteessa. Perimmiltään molemmissa oli kuitenkin kyse sopimusehdoista ja niiden tulkitsemisesta. Boije oli saanut henkilökohtaisesti kokea, millaista tyytymättömyyttä epäoikeudenmukaisiksi koetut sopimukset saattoivat aiheuttaa. Vaikka Boijen henkilökohtaisten kokemusten yhtymäkohdat hänen nyt luonnostelevansa tilanteeseen olivat enemmän temaattisia kuin konkreettisia, saattoivat ne hyvinkin vaikuttaa hänen nyt esittämiensä näkemystensä taustalla.

Henkilökohtaiseen kokemukseen perustuva tulkinta ei ole ainoa tapa selittää Boijen tekemiä sängen radikaaleja johtopäätöksiä. Toinen huomionarvoinen näkökulma on tarkastella niitä kiinteämmin osana vuorovaikutteista päätöksentekoprosessia. Esittäessään näkemyksensä seuraamuksista, joihin deputaation menettely voisi johtaa, Boije kiirehti päätöksentekoprosessissa asioiden edelle. Vaikkei prosessi ollut tuottanut vielä edes lopullista päätöstä, Boije ennakoி jo sen mahdollisesti aiheuttamia reaktioita. Yleistäminen oli erittäin hyvä tehokeino seuraamusten ennakoinnissa. Sen avulla yksittäisen päätöksen seuraukset kertautuivat ja tulivat yhteiskunnallisesti merkittäviksi.

Boijen ja salaisen kauppaja- ja manufaktuurideputaation tulkinnat poikkesivat ratkaisevasti toisistaan. Deputaatio korosti tulkinnassaan Boijen henkilökohtaista roolia Otavala-hankkeessa. Boije itse puolestaan pyrki kaikin tavoin minimoimaan omaa panostaan ja sen sijaan osoittamaan hankkeen alisteisuuden poliittiselle päätöksentekojärjestelmälle. Käsitteellisellä tasolla tässä kiisteltiin siitä, oliko Boije sopimusosapuoli vai asiamies. Samat näkemyserot tulivat ilmi myös Otavalan lopullisesta kohtalosta päätettäessä ja päätöksen seurauksia ennakoitaessa. Deputaatio olisi ratkaissut tilanteen lakkauttamalla koulun ja vaatimalla Boijea korvaamaan sitä varten myönnettyt varat. Ratkaisumalli perustui tulkintaan, jonka mukaan Otavala oli ensisijassa Boijen henkilökohtainen hanke, mistä koituneet negatiiviset talouspoliittiset seuraukset voitiin korjata asettamalla hänet henkilökohtaiseen taloudelliseen vastuuseen. Boijen näkemyksen mukaan Otavala oli poliittinen hanke, koska sitä

---

<sup>256</sup> Arajärvi 1950.

koskevassa päätöksenteossa poliittiset instituutiot olivat ratkaisevimmassa asemassa. Jos poliittisen hankkeen taloudelliset seuraukset tulisivat yksin hänen kannettavakseen, merkitsisi se poliittisen ongelman ratkaisemista henkilökohtaisella tasolla. Boije halusi kuitenkin osoittaa, että myös tällä ongelmanratkaisutavalla olisi poliittisia seurauksia. Niitä hän luonnosteli yleistyksessään, jossa sopimuksista irtautumisen mahdottomuus johti yleisen rauhan järkkymiseen.

Deputaation näkemyksen mukaan Otavalan tilanteen ratkaisu oli siis mahdollista viedä henkilökohtaiselle tasolle, vaikka ratkaisuvaltaa käyttikin poliittinen instituutio. Boije ei ainoastaan kiistänyt tätä tulkintaa, vaan pyrki myös osoittamaan subjektiiviseen palauttamisesta aiheutuvat laajat yhteiskuntapoliittiset seuraukset. Näiden lisäksi Boije ennakoiki myös deputaation ehdottamasta menettelystä itselleen henkilökohtaisesti koituvia seuraamuksia. Koska Boije ei oman ilmoituksensa mukaan omistanut puoliakaan siitä summasta, jota häneltä nyt vaadittiin, ei hänen ollut mahdollista noudattaa deputaation ehdottamaa menettelyä. Boije myötäili sarkastisesti deputaation ehdotusta todetessaan, että mikäli hänellä olisi ollut vaadittu rahasumma, hän olisi maksanut deputaation määräämän korvauksen iloa ja tyytyväisyyttä tuntien. Boijen sarkastinen sävy korostui entisestään hänen pisteliäässä huomautuksessaan siitä, kuinka hyvin deputaatio oli menettelyt ollessaan vaatimatta korkoja korvaussummasta.<sup>257</sup>

Boije jatkoi samassa sarkastisessa mutta ankarassa tyylilajissa korvausvaatimusten aiheuttamien seurausten ennakoimista. Deputaatio oli esittänyt mietinnössään ”puhdasta tilitystä” (ren liquid), mikä käytännössä merkitsi lähes koko Otavalaan myönnetyn summan vaatimista takaisin Boijelta.<sup>258</sup> Memoriaalissaan Boije ironisoi puhtaan tilityksen käsitteellä. Hänen mukaansa piti todellakin paikkansa, että tilitys oli ja tuli olemaan melkoisen puhdas, koska hän vaimoineen ja lapsineen menettäisi kaiken omistamansa. Takaisinmaksuvaatimukset eivät siis olisi ajaneet vain Hans Henrik Boijea itseään perikatoon, vaan myös hänen perheensä olisi joutunut kokemaan saman kohtalon. Tämä seikka suretti Boijea erityisesti, koska hän itse tai hänen perheensä ei

---

<sup>257</sup> ”För mig att återbetala then utsatte summan, eller allt hwad uppå denna Inrättning blifwit ifrån thess första början eller nu uti samfalldte 15 års tid påkostadt, är i och för sig sielft omöijeligit, händst jag i löst och fast icke äger helften så mycket... woro jag ägare af denna summa; så skulle jag then med nöije och fågnad utbetala... har höglofl. Deputationen gjort ganska wäl, som eij tillstyrkt Intrusses betalande...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>258</sup> Laine 1935, s. 343.

ollut millään tavalla hyötynyt Otavalaa varten myönnettyistä varoista.<sup>259</sup> Boijen tulevaisuuden näkymässä hänen perheensä joutui deputaation ehdottaman menettelyn myötä sijaiskärsijän asemaan. Seuraukset eivät kuitenkaan olisi rajoittuneet perhepiiriin. Koska korvausvaatimukset olisivat jättäneet Boijen varattomaksi, olisi edessä ollut vielä kiiivas kiistely hänen muiden velkojiensa kanssa. Tämän kiistan osapuolet olisivat olleet muut velkojat ja deputaatio, joka oli syypää Boijen maksukyvyttömyyteen. Velkojien vastalauseet olisivat Boijen näkemyksen mukaan olleet oikeutetumpia kuin deputaation takaisinmaksuvaatimukset. Koska kiistassa olisi ollut kyse velkojien oikeuksista, olisi siitä ollut odotettavissa sangen uhmakas.<sup>260</sup>

Boije noudatti diskurssissaan johdonmukaisesti strategiaa, jonka tarkoituksena oli osoittaa deputaation toimien kumulatiiviset vaikutukset. Vaikutukset laajenivat henkilökohtaisista koskemaan koko perhettä ja edelleen kaikkia Boijea luottaneita tahoja<sup>261</sup>. Lopulta Boije osoitti yleistyksensä avulla deputaation menettelyn laajat yhteiskunnalliset seuraukset. Diskursiivisesti merkittävää oli nimenomaan henkilökohtaisen laajentaminen yhteiskunnalliseksi. Kyseessä ei ollut sattumanvarainen tehokeino. Yksityisen ja yleisen vastakkainasettelulla oli alusta saakka ollut tärkeä rooli Otavala-projektissa. Keskeinen lähtökohta koulun perustamiselle oli ollut siitä koituvaksi ennakoitu yleinen hyöty. Vähintäänkin yhtä keskeinen lähtökohta koulun alasajolle olivat epäilykset, joiden mukaan Boije oli hyötynyt siitä henkilökohtaisesti. Tähän saakka Boije oli pyrkinyt kaikin tavoin osoittamaan Otavalan koulun yhteiskunnallisen merkittävyyden sen tuottaman yleisen hyödyn avulla. Tätä tavoitetta palvelivat esimerkiksi hänen hankkimansa kirjalliset todistukset. Kun nämä perustelut eivät riittäneet vakuuttamaan deputaatiota, Boije turvautui käänteiseen taktikkaan. Nyt hänen pyrkimyksensä oli vakuuttaa säädyt niistä yhteiskunnallisesti haitallisista seurauksista, joihin deputaation ehdottaman menettelyn noudattaminen johtaisi.

---

<sup>259</sup> ”Då jag med Hustru och Barn, såsom sagt är, gå ifrån allt hwad wi äga; så står det fast, att liquiden är och blifwer i den delen ganska ren; men hwad Inkast, som af öfrige Creditorer, om bättre rätt kan gjöras, är intet förut sett, åtminstone upkomer thäri genom en långt säkrare äfwentyrligare dispute, än then som uti Betänkandet omförmäles...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

”...då Hustru och Barn blifwa twungne efter min afgång, att antingen lida nöd eller söka sin föda af andra, hwilket är thet, som mäst ömmar mig, sedan jag ingen styfwer af desse medel till min eller theras nytta användt...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>260</sup> Ks. edellinen viite.

<sup>261</sup> Boije ei mainitse nimeltä muita velkojia kuin valtakunnan säätyjen pankin. SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766. Velkojien nimeäminen olisi antanut mahdollisuuden selvittää, oliko heidän joukossaan kenties samoja henkilöitä, jotka puolustivat Boijea Otavala -hankkeessa.

Keskeistä Hans Henrik Boijen taktisesti erittäin taitavassa diskurssissa oli hänen pyrkimyksensä yleistykseen. Seuraukset kasvoivat yleistettäessä kuin mäkeä alas vierivä lumipallo. Lopulta niillä oli niin paljon painoarvoa, että ne uhkasivat jo yleistä turvallisuutta. Tällä uhkakuvalla Boije halusi muistuttaa, ettei poliittinen koneisto voinut tehdä edes yksittäistä tapausta koskevaa päätöstä ilman laajempia yhteiskunnallisia seurauksia. Otavalan koulun lakkauttaminen ja Boijen henkilökohtainen perikato olisivat vain välittömiä seurauksia, jotka kumuloituessaan voisivat johtaa aina yhteiskuntarauhan järkkymiseen saakka.

Keskustelun laajeneminen yhteiskunnalliselle tasolle avaa myös toisen mielenkiintoisen näkökulman. Hahmotellessaan deputaation menettelystä koituvia yleisiä seurauksia Boije tuli samalla ottaneeksi päätöksentekoprosessiin mukaan myös paikallistason. Sitä edustivat alamaiset, joihin deputaation toimet kohdistuivat. Paikallisilla toimijoilla ei kuitenkaan ollut itsenäistä roolia, vaan he toimivat Boijen ehdoilla. Näiden ehdollisten toimijoiden tehtävänä oli negatiivisen palautteen antaminen säätyjen päätöksestä. Näennäisesti Boije oli heidän asiallaan.<sup>262</sup> Todellisuudessa hänen vaikuttimensa tuskin kumpusivat niinkään Ruotsin valtakunnan alamaisten kuin omasta edusta. ”Alamaisella” (en svensk medborgare och inbyggare)<sup>263</sup> oli kollektiivisena käsitteenä riittävästi painoarvoa, jotta sitä saattoi käyttää pelotteena ja uhkana<sup>264</sup>. Paikallistason toimijoiden rooli olikin ehdollisuudestaan huolimatta sangen poliittinen. Poliittisuutensa vuoksi kansalaiset olivat Boijelle tärkeitä, vaikkei hänen ensisijaisena intressinään ollutkaan heidän etujensa ajaminen.

Boijen diskurssissa alamaisten rooli oli kahtalainen. Yhtäältä se oli sangen negatiivinen, koska alamaiset muodostivat uhkan yleiselle turvallisuudelle. Toisaalta he edustivat poliittisia instituutioita syvempää oikeudentuntoa. Heidän reaktionsa osoitti viime kädessä säätyjen päätöksen epäoikeudenmukaisuuden. Boijen diskurssista on vaikea

---

<sup>262</sup> Demokraattisessa poliittisessa järjestelmässä tällainen kansan etuun vetoaminen tulkitaan usein populismiksi. Myös Boijen toiminnassa oli selkeitä populistisia piirteitä, vaikka populismi sinänsä onkin väärä termi kuvaamaan säätyedustukseen perustuvassa järjestelmässä toimineen aatelisen valtiopäivämiehen menettelyä.

<sup>263</sup> Kimmo Katajala kääntää sanan ”medborgare” säätyvallan ajalla kansalaiseksi. Katajala 2002, s. 403. Aikakauteen sopivampi käänös lienee kuitenkin alamainen.

<sup>264</sup> Menettely, jossa laajempaa kollektiivia käytettiin painostusvälineenä taloudellisten anomusten edistämiseksi, ei ollut vieras säätyvallan ajan valtiopäivillä. Vastaava menettely tunnettiin myös suomalaisten porvarissäädyn edustajien keskuudessa. Karonen 2002a, s. 6, 10. Boijen kohdalla on huomionarvoista, että kollektiivilla painostaminen sai myös suoranaisen pelottelun piirteitä.



päätellä, oliko se suunnattu erityisesti jollekin tietylle säädylle. ”Alamainen” oli kuitenkin käsitteenä kyllin laaja, jotta sillä saattoi vedota kaikkiin neljään. Tämä oli tärkeätä, koska ratkaisulta siirtyi tässä asiankäsitelyprosessin vaiheessa säädylle. Boijen diskurssi tavoitti laajan yleisön myös siinä mielessä, että valtiopäiväedustajat saattoivat säädystä riippumatta eläytyä hänen hahmottelemaansa tilanteeseen. Kun kruunun ja alamaisten suhteet rakentuivat ylipäänsäkin erilaisten sopimusten varaan, saattoi jokainen omakohtaisesti harkita, mitä sopimusehtojen uudelleen tulkitsemisesta voisi seurata.

Päätöksentekoa vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä leimasi molemminpuolinen epäluottamus. Myssyjen valta-aseman myötä päätöksiä tekevien instituutioiden luottamus Boijea kohtaan oli huomattavasti vähäisempää kuin aiemmilla valtiopäivillä. Asiankäsitelyn edetessä myös Boijen luottamus päätöksentekojärjestelmää kohtaan alkoi rakoilla. Epäluottamuksen ilmapiirissä prosessi eteni kuitenkin siihen pisteeseen saakka, jolloin säätyjen olisi pitänyt antaa ratkaisunsa Otavalan koulusta. Ainoastaan pappissääty otti asian käsiteltäväkseen. Se päättyi ratkaisuun, jossa Boije velvoitettiin maksamaan takaisin puolet Otavalaa varten myönnettyistä varoista. Koska asiaa ei otettu lainkaan esille muissa säädyyissä, jäi Otavalan koulun kohtalo edelleen ratkaisematta.<sup>265</sup>

#### **5. 4. Palautuneen henkilökohtaisen luottamuksen valtiopäivät 1769 – 1770:**

##### **Hans Henrik Boijen ja Otavalan koulun kohtalot eriytyvät**

Vuosien 1769 – 1770 valtiopäiville Boije laati memoriaalin, jossa hän tulkitsi asiankäsitelyprosessin keskenjäämisen olleen seurausta hänen edellisillä valtiopäivillä painattamastaan kertomuksesta. Boijen diskurssi ilmensi muutoinkin erittäin hyvin prosessin syy ja seuraus – suhteita. Niitä kuvatessaan hän ei pyrkinyt salaamaan motiiviansa henkilökohtaisuutta eli haluaan välttää täydellinen perikato.<sup>266</sup> Se ei ollut

---

<sup>265</sup> Avustuksia oli myönnetty kaikkiaan noin 58 000 hopeataria. Deputaation Boijelle esittämä takaisinmaksuvaatimus oli noin 42 000 hop. tal. Laine 1935, s. 301, 343, 359 - 362.

<sup>266</sup> ”Omtankan at kunna befria mig ifrån en Totale Ruine, som warit oundkomlig, bragte mig dertill, at jag grap till pennan och lät sedan trycka närlagde sanfärdiga berättelse om hela sammanhanget , hwilket och hade den lyckeligen följd, at saken blef uti Riksens Högl. Ständers plena oafgiord, undantagandes uti det högwärdiga präste ståndet...” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

tarpeen, koska yleistysten avulla Boije joka tapauksessa politisoi henkilökohtaiset vaikuttimensa.

Päätöksentekoprosessin luonteen kannalta on merkillepantavaa myös Boijen osoittama tyytyväisyys sen johdosta, että säädöt olivat jättäneet asian ratkaisematta. Niin kauan kuin päätöstä ei ollut annettu, Boijella oli edelleen pelivaraa. Prosessin keskeneräisyys oli osallistumismahdollisuuksien säilyttämisen kannalta ratkaisevan tärkeä seikka. Asiankäsittelyn lykkäytyminen vuosien 1765 – 1766 valtiopäivien jälkeiseen aikaan tarjosi Boijelle hänen kipeästi kaipaamansa aikalisän. Tämän hän tulkitse tuottamansa kirjallisen evidenssin ansioksi.

Asiankäsittelyprosessia tarkasteltaessa huomio kiinnittyy kahteen toisiinsa kiinteässä yhteydessä olleeseen seikkaan. Ensinnäkin prosessi itsessään oli valtiopäivien välillä pysähdyksissä. Toiseksi Boije yritti aktiivisesti saada sen uudelleen käyntiin ottamalla yhteyttä kauppakollegioon välittömästi vuosien 1765 – 1766 valtiopäivien päätyttyä. Boijen toiminta vaikuttaa sängen epäloogiselta. Olihan hän ilmaissut tyytyväisyytensä nimenomaan sen johdosta, että asiankäsittely oli jäänyt edellisillä valtiopäivillä kesken. Boijen kannalta oleellista ei kuitenkaan ollut prosessin johdonmukainen eteneminen, vaan määrätietoinen pyrkimys kohti edullista lopputulosta. Päätöksenteon lykkäytyminen ja prosessin uudelleen käynnistämien palvelivat erinomaisesti tätä tavoitetta, koska ratkaisulta siirtyi valtiopäivien päätyttyä myssyenemmistöisiltä säädyltä kauppakollegiolle. Mikäli asiankäsittelyn pysähtyminen kesken prosessin oli todellakin ollut seurausta Boijen painattamasta lentokirjasesta, oli hän sen avulla onnistunut siirtämään prosessin valtiopäiviltä hallinnollisten instituutioiden ratkaistavaksi. Näin hän saattoi vaikuttaa myös siihen, ketkä päätöksentekoon osallistuivat.<sup>267</sup> Laineen arvion mukaan prosessin keskeytymiseen vaikutti Boijen julkaiseman kirjasen lisäksi myös se, että asiasta oli tehty suomalaispoliittinen kysymys. Kun jo aiemmin toimeenpannut suomalaisten kehuukoulujen lakkauttamiset olivat herättäneet tyytymättömyyttä, eivät säädöt olleet halukkaita ottamaan Otavalan asiaa käsiteltäväkseen. Helpompaa oli pitäytyä lainkaan antamasta Otavalaa koskevia päätöksiä.<sup>268</sup>

---

<sup>267</sup> Gustafssonin termein kyseessä oli procedural control eli ”menetelmällinen valvonta”. Gustafsson 1994, s. 14.

<sup>268</sup> Laine 1935, s. 361 – 362.

Heti valtiopäivien päätyttyä Boijen kauppakollegiolle toimittamassa kirjeessä<sup>269</sup> hän tiedusteli ohjeita Otavalan toiminnan jatkamiseksi. Kirje ei kuitenkaan tuottanut muita konkreettisia tuloksia kuin sen, että Otavalassa järjestettiin virallinen tarkastus vuonna 1767. Boije oli henkilökohtaisesti läsnä tarkastuksessa, johon osallistui tarkastajien ohella myös varsin runsaslukuinen joukko paikallista säätyläistöä. Sen sijaan osallistujien joukosta puuttui Turun ja Porin maaherra Jeremias Wallén, jonka kauppakollegio oli määrännyt tarkastuksen suorittajaksi. Wallén oli delegoinut tehtävän kihlakunnan tuomari Johan Ekille. Laineen tulkinnan mukaan maaherra Wallénin poissaolo oli seurausta hänen haluttomuudestaan enää henkilökohtaisesti sekaantua Otavala-hankkeeseen.<sup>270</sup> Wallénin haluttomuus oli sangen ymmärrettävää. Hänen asemastaan tarkasteltuna näytti varmasti siltä, että naapuriläänin maaherran kouluhankkeesta oli koitunut enemmän kuormitusta Turun ja Porin läänin hallinnolle kuin hyötyä läänille. Vuoden 1767 tarkastusta seuranneissa kommentteissaan Wallén ei enää entiseen tapaan osoittanutkaan tukeaan Otavalan koulua kohtaan, vaan päinvastoin kannatti sen lakkauttamista<sup>271</sup>. Wallénin innostusta Boijen kouluhanketta kohtaan tuskin ainakaan lisäsi se, että hänen oli pitänyt maaherran ominaisuudessa puuttua myös Boijen ja Tammerkosken seudun talonpoikien väliseen kiistaan<sup>272</sup>. Jo edellisillä valtiopäivillä tehtaitten ylivalvoja J. J. Westberg oli ilmaissut haluttomuutensa koulun valvomista kohtaan<sup>273</sup>. Hänen Otavalasta antamansa lausunnot eivät ennakoineet vähenevää mielenkiintoa kouluhanketta kohtaan, sillä ne olivat olleet myötämielisiä ja Boijea tukevia<sup>274</sup>.

Koska Boijen oli ollut mahdotonta ylläpitää koulua ilman valtion tukea, hän oli joutunut vasten tahtoaan ajamaan alas sen toiminnan jo ennen tarkastuksen suorittamista. Tarkastuksen yhteydessä hän selosti laajasti Otavala-projektin vaiheita ja viimeisiä neuvottelujaan kauppakollegion kanssa<sup>275</sup>. Boijen menettely osoittaa, että hän käytti jälleen tehokkaasti hyväkseen tilaisuuden saada oma evidenssinsä kirjatuksi viralliseen

---

<sup>269</sup> Mistään ei käy ilmi, ovatko Boijen mainitsema kirjallinen memoriaali ja Laineen mainitsema kirje yksi ja sama asiakirja.

<sup>270</sup> Laine 1935, s. 362 – 363.

<sup>271</sup> Laine 1935, s. 365, 368 – 369.

<sup>272</sup> Arajärvi 1950, 157, 163 – 164.

<sup>273</sup> Laine 1935, s. 325.

<sup>274</sup> Mt. s. 292 – 297.

<sup>275</sup> Laine 1935, s. 363 – 364.

SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

asiakirjaan eli tällä kertaa tarkastuskertomukseen. Kauppallegio ei kuitenkaan tehnyt asiassa päätöstä tarkastuskertomuksen pohjalta, vaan pyysi Boijelta vielä lisäselvitystä. Selvityksen saatuaan kollegio katsoi asian olevan niin monimutkainen, että siitä päätettiin laadituttaa mietintö.<sup>276</sup> Prosessin edettyä tähän vaiheeseen olivat seuraavat valtiopäivät jo hyvin lähellä.

Toisin kuin Boije memoriaalissaan antaa ymmärtää, Laineen kuvauksen perusteella ei saa sellaista kuvaa, että Boije olisi ollut valtiopäivien välisenä aikana järin aktiivinen Otavalan suhteen. Hän oli kyllä kääntynyt kauppallegion puoleen ja ottanut myös osaa koulussa järjestettyyn tarkastukseen. Sen jälkeen Boije palasi asiaan kauppallegion häneltä pyytämän lisäselvityksen muodossa vasta kesäkuussa 1768<sup>277</sup>. Osin Boijen passiivisuus selittyy hallinnon toimien hitaudella. Lisäksi on muistettava, ettei hän Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherran viran hoitamiselta ole voinut keskittää kaikkea huomiotaan Otavalan kouluun. Näiden syiden ohella on kuitenkin myös mahdollista, että Boije katsoi parhaaksi pelata aikaa ja odottaa valtiopäivien koollekutsumista. Tämän strategisen vaihtoehdon tekee Boijen kannalta edulliseksi se, ettei hän voinut lainkaan luottaa Otavala-hankkeen etenevän myötätulessa kauppallegiossa. Heti edellisten valtiopäivien päätyttyä tilanne oli vaikuttanut lupaavalta, koska kollegion silloinen presidentti, Edvard Carleson, oli sangen suopea Boijea ja Otavalaa kohtaan. Carlesonin kuoltua vuoden 1768 alussa presidentiksi tuli valtiosihteeriksi Nils von Oelreich. Hän ei suhtautunut Otavalaan lainkaan niin myönteisesti kuin edeltäjänsä.<sup>278</sup>

Olettamusta Boijen halukkuudesta odottaa seuraavien valtiopäivien kokoontumista, tukee presidentti Oelreichin penseyden ohella toinenkin seikka. Vaikka tilanne Otavalan kannalta vaikuttikin huonolta - olihan koulun toiminta jouduttu tyystin lakkauttamaan - ei Boijen henkilökohtainen asema ollut lainkaan niin tukala. Edellisillä valtiopäivillä Boijen maksettavaksi kaavailtujen korvausvaatimusten toimeenpano oli prosessin hidastumisen ja pitkittymisen myötä niin ikään lykkääntynyt. Toimeenpanon uhka oli toki olemassa, mutta epävarmuus oli kuitenkin parempi vaihtoehto kuin perikato. Boijen

---

<sup>276</sup> Laine 1935, s. 365. Mietinnön laatijaksi valittiin komissaari Faxe. Miksi juuri hänet valittiin tähän tehtävään, ei käy Laineen esityksestä ilmi. Muustakaan tutkimuskirjallisuudesta ei ole apua asian selvittämisessä.

<sup>277</sup> Laine 1935, s. 365.

<sup>278</sup> Laine 1935, s. 362 – 363.

eduksi voi laskea myös sen, että hän oli viimeisen Otavalassa suoritettujen tarkastusten yhteydessä luopunut lopullisesti koulun johdosta<sup>279</sup>. Kun luopuminen oli tapahtunut virallisen katselmuksen yhteydessä, ei Boijea ainakaan voitaisi asettaa vastuuseen sen jälkeisistä tapahtumista Otavalassa.

Päätöksentekoprosessi eteni siis sangen verkkaisesti valtiopäivien välisenä aikana. Prosessin hitaudesta ei kuitenkaan voi syyttää yksin Boijea, olihan kollegiokin varsin kiireetön toimissaan. Lisäksi on syytä muistaa, ettei Laineen esitys anna täydellistä kuvaa Boijen aktiivisuudesta. Siitä käyvät ilmi ainoastaan viralliset yhteydenotot. Boijen mahdollinen epävirallinen ”lobbaus” jää tutkimuksen tavoittamattomiin.

Boijen lähtökohdat olivat parantuneet huomattavasti vuosien 1769 – 1770 valtiopäiville tultaessa, sillä hatut muodostivat jälleen enemmistön. Vaikka päätöksentekoprosessi jatkuikin siitä, mihin edellisillä valtiopäivillä oli jääty, olivat voimasuhteet päätöksentekijöiden joukossa kääntyneet Boijen eduksi. Myös hän itse oli jälleen jäsenenä salaisessa valiokunnassa. Tilanteenmuutos heijastui myös Boijen diskurssiin. Viimeisessä edellisille valtiopäiville jättämässään memoriaalissa Boije oli tehostanut sanottavaansa kristillisillä viittauksilla<sup>280</sup>. Aikalaiskontekstiin sijoitettuna tämänkaltainen kielenkäyttö ei ollut millään tavoin poikkeuksellista. Hans Henrik Boijen diskurssissa kristillinen retoriikka sitä vastoin muodosti poikkeuksen, olivatpa kyseessä valtiopäiväedustajana laaditut memoriaalit tai maaherrankirjeet. Yllättävän retorisen keinon käyttöä voi kuitenkin ymmärtää sijoittamalla sen päätöksentekoprosessiin. Memoriaali oli julkaistu aikana, jolloin Otavalan kysymys oli pappissäädyn käsiteltävänä<sup>281</sup>. Mahdollista onkin, että Boije halusi vaikuttaa memoriaalillaan nimenomaan papistoon, olihan se ainoa sääty, jossa asia tuolloin oli esillä. Kun Boije vielä tiesi vastustuksensa olevan kiivaita pappissäädystä, oli hänen taktisesti erittäin järkevää omaksua ensisijaisen kohderyhmänsä diskurssi.

---

<sup>279</sup> Laine 1935, s. 364.

<sup>280</sup> “...thet wet och wittna många med mig, ja äfwen Den som allting ser och kjänner, hwars rättwisa hand jag mig gladeligen underkastar om annorlunda härmed före wetter.” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

”...så är det aldeles öfwerensstämmande med det hos mig från Barndomen inrotade tänkerätt, att aldrig wilja tillskansa mig något af andras ägendom, hwilket ock kommer öfwerens med vårt första Christendoms stycke i Catechesen...” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>281</sup> Otavalan kysymys oli pappissäädystä esillä 24.4., 14.6. ja 26.8.1766. Laine 1935, s. 359. Memoriaali on laadittu 26.6.1766. SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

Käsitystä kristillisten viittausten tilannesidonaisuudesta tukee myös se, ettei Boije käyttänyt niitä tehokeinonaan enää seuraavilla valtiopäivillä. Myssyjen menetettyä valta-asemansa siihen ei enää ollut tarvetta. Vaikka äänekkäimmin Boijea vastustaneiden pappisedustajien puoluekannat eivät olekaan selvillä, voi heidän kuitenkin perustellusti olettaa olleen myssyjä. Tätä olettamusta tukevat sekä säätytausta että vastustuksen kiivaus. Boijen ei enää tarvinnut olla huolissaan edellisten valtiopäivien aikaisista vastustajistaan, koska heidän vaikutusvaltansa oli muuttuneessa puoluepoliittisessa tilanteessa vähentynyt huomattavasti.

Päätöksentekoprosessin luonne oli muutoinkin muuttunut aikaisempaan verrattuna. Sen painopiste oli yhä selkeämmin siirtynyt Hans Henrik Boijeeseen ja hänen taloudelliseen vastuuvollisuuteensa. Otavalan koulun kohtalokin oli edelleen lopullista ratkaisua vailla. Koska koulun toiminta oli kuitenkin jo lakannut, se ei enää ollut akuutti kysymys, toisin kuin Boijen henkilökohtainen tilivapaus. Otavalan ja Boijen kohtaloiden erillisyyttä alleviivasi myös se, että Boije oli viimeisen Otavalassa suoritettun tarkastuksen yhteydessä jättänyt tehtävänsä koulun johdossa. Ensisijaiseksi luopumisen syyksi hän esitti kyvyttömyytensä vastata henkilökohtaisesti koulun kuluista. Lisäksi hän katsoi täyttäneensä velvollisuutensa Otavalan suhteen annettuaan selonteon sen tilasta. Koulun vastaisesta kohtalosta päättämisen hän jätti manufaktuurideputaation tehtäväksi.<sup>282</sup> Boijen luopuminen koulun johdosta ei tullut yllätyksenä, olihan hän jo edellisillä valtiopäivillä ilmaissut halunsa irtisanoutua. Tuolloin hän ilmoitti syyksi perättömät väitteet, joiden mukaan hän olisi saanut henkilökohtaista taloudellista hyötyä roolissaan Otavalan johtajana. Boije ei ainoastaan kiistänyt tätä vaan myös korosti halukkuuttaan toimia yleiseksi hyödyksi.<sup>283</sup>

---

<sup>282</sup> Min skyldighet är nu fullgiord, då jag fådt den ähran uti ödmiukhet tillkiänna gifwa tillståndet wid Ottawalla spinschola och ordsakerna därtill, och lærer Riksens Höglofliga Ständers Manufactur Deputation pröfwa och fastställa om och huru wida det finnes nyttigt och widare fortsättia denna inrättning...”. SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>283</sup> ”...en sådan afsäjelse har ic ke stigit af frugten för Inrättningens bestånd, och den önskelige nytta, som den med tiden kan göra, icke eller af ledsnad för att tjena det Allmänna, utan den härflyter ifrån the många och ogrundade misstankar, som jag märkt en del hysa, som skulle mig härigenom tillflutit någon winning och förmohn, hwilken then, som samma förwalltningen i mitt ställe ombetros, säkert lærer sakna, om han med lika nit och trohet thärmed omgås, som jag gjort.” SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

Evidenssi nousi jälleen keskeiselle sijalle, kun Boije eritteli syitä haluunsa erota tehtävästään. Ensinnäkin henkilökohtainen selonteko Otavalan senhetkisestä tilanteesta riitti Boijen tulkinnan mukaan täyttämään hänen velvollisuutensa koulua kohtaan. Vielä selkeämmin evidenssin keskeisyys ilmeni niiden vaatimusten yhteydessä, joita Boije esitti koulusta suoritettavasta tilityksestä. Tilityksen piti suojata sekä häntä itseään että myös tulevia sukupolvia vahingoittamispyrkimyksiltä. Tässä yhteydessä tulivat hyvin esille evidenssin kaksi keskeistä ominaisuutta. Evidenssi oli tulevaisuuteen orientoitunutta ja sen tehtävänä oli suojata asianosaisia mahdollisessa ristiriitatilanteessa. Evidenssiä tuotettiin, jotta voitiin osoittaa vastuuvollisuus kiistatta täytetyksi myös tulevaisuudessa.

Vahingoittamispyrkimyksille ei Boijen mukaan olisi edes ollut perusteita, sillä hän kertoi vain osoittaneensa teeskentelemätöntä hyväntahtoisuutta ja hyväsydämyyttä isänmaataan ja sen edesauttamista kohtaan.<sup>284</sup> Diskurssissaan Boije asetti itsensä miltei isänmaallisen marttyyrin asemaan, mikäli koulun tilitys ei vastaisi hänen käsitystään oikeudenmukaisesta menettelystä. Boije ei muutoinkaan kaihtanut patriottista retoriikkaa. Otavalan tulevaisuutta koskevan päätöksen hän jätti jokaisen oikeudentuntoisen isänmaanystävän puolueettomaan harkintaan<sup>285</sup>. Erityisesti viittaus omaan isänmaahan (mitt fosterland<sup>286</sup>) on tulkittavissa nimenomaan Suomea tarkoittavaksi. Tulkintaa tukee ensinnäkin se, että Boije af Gennäs -suvun juuret olivat nimenomaan suomalaiset ja Suomi oli kirjaimellisesti Boijen isän synnyinmaa. Boije oli myös itse asunut yli 20 vuotta Suomessa ja mielsi itsensä suomalaiseksi, mistä oli osoituksena esimerkiksi hänen toimintansa suomalaisessa taloudellisessa valmistelukunnassa. Lisäksi termiä ”fosterland” voitiin käyttää myös viitattaessa valtiollista isänmaata suppeampaan kotiseutuun. Ilmeisen yhteyden fosteland – termin ja Suomen välille muodosti myös Otavalan koulun sijainti Suomessa. Kuten termin käyttö osoittaa, ei Boijen intresseissä ollut estää päätöksentekoprosessia saamasta suomalaispoliittisia painotuksia. Luultavasti hän hyötyi enemmän päinvastaisesta

---

<sup>284</sup> ”...samt at en sådan discharge för min härwid hafwa förwaltning blifwer mig högrättwisligen meddelt hwarigenom jag och efterkommande nu och framgent kunna wara säker för owänners försök, at skada mig eller dem, för det at jag hyst en oskrymtad wälmening och et godt hierta för mitt fosterland och dess förkofring.” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>285</sup> ”...det lämnar jag till hwar rättsint patriots owälduga granskning.” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>286</sup> Sana ”fosterland” viittaa maahan, jossa henkilö on syntynyt ja kasvanut ja jossa hän asuu. Sillä on suurempi tunnearvo kuin termillä ”fädernesland”. Fosterland nimitystä voidaan käyttää myös suppeammassa merkityksessä tarkoittamassa synnyin- tai kotiseutua. Svenska Akademiens Ordbok.

tilanteesta. Mikäli tahdottiin edellisten valtiopäivien tapaan välttää suomalaisten tyytymättömyydenilmauksia, niin tuskin oltiin halukkaita ottamaan jyrkän kielteistä kantaa Suomea koskeneessa taloudellisessa kysymyksessä.

Isänmaallisten motiivien korostaminen ei ollut ainoa keino tuoda voimakkaasti Boijeen personoitunutta Otavala-kysymystä yleisemmälle tasolle. Boije palasi jälleen edellisillä valtiopäivillä esitetyn menettelyn yhteiskunnallisesti epäsuotuisiin vaikutuksiin. Yleistys tehokeinonaan hän luonnosteli tulevaisuuden näkymän. Siinä jokainen ajatteleva yhteiskunnan jäsen oli pakotettu vaikenemaan hyödyllisistä ehdotuksista, joita hänellä oli kaukaisten seutujen elinkeinoelämän edistämiseksi. Lisäksi jokaisen kruunun kanssa tekemisissä olevan omaisuus voitiin asettaa kyseenalaiseksi ilman, että asianomaista itseään kuultiin tai hänet laillisesti tuomittiin. Tällainen menettely sai Boijen tyrmistyneenä toteamaan, että hän kernaasti välttäisi laatimasta mitään suurisuuntaisia esityksiä ja lausuntoja.<sup>287</sup>

Boijen hahmotelmassa eivät olleet uhattuina ainoastaan ajattelevat yhteiskunnan jäsenet, vaan myös heidän kauttaan toteutuva yhteiskunnallinen vuorovaikutus. Vuorovaikutteinen päätöksentekoprosessi vaati käynnistyäkseen aloitteita. Mikäli oli olemassa riski, että ehdotukset elinkeinoelämän kehittämiseksi johtaisivat aloitteentekijän henkilökohtaiseen taloudelliseen ahdinkoon, nousisi aloitteiden laatimisen kynnyksellä väistämättä. Aloitteiden määrän ja niiden taloudellisen arvon väheneminen vaikuttaisi väistämättä epäedullisesti talouselämään.

Boijen näkymä tulevaisuudesta osoittaa hänen strategista taitavuuttaan ja on myös diskursiivisesti kiinnostava. Hän asetti siinä vastakkain ajattelevat yhteiskunnan jäsenet ja kruunun. Vastakkainasettelu ei kuitenkaan ollut yhtä dramaattinen kuin Boijen edellisillä valtiopäivillä esittämä. Tuolloin hän ennakoi, että kruunun kanssa sopimuksen tehneiden kansalaisten tyytymättömyys saattaisi johtaa yhteiskuntarauhan järkkymiseen.<sup>288</sup> Niin uskaliailta ja uhmakkailta<sup>289</sup> kuin Boijen sanat vaikuttavatkin,

---

<sup>287</sup> ”Wärken af ett så besynnerligit och oförwäntat steg, hwarigenom icke allenast hwarje tänkande medlem i samhällen likasom trugas at förtiga de nyttigaste förslager till näringars och rörelsers upplifwande uti en aflägsen landsort, utan och at hwar man som haftat giöra med Cronan kunde försättias uti osäkerhet om alt hwad han ägde, utan at blifwa hörd eller lageligen dömd, upväcker hos mig ännu den häpnad, at jag giärna undflyr derwid giöra någon widlyftigare Reflection och anmärkning.” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>288</sup> Ks. viite 255.



vähenee niiden radikaalisuus huomattavasti aikalaiskontekstiin sijoitettuna. Asetelmaltaan ja teemoiltaan Boijen diskurssi edusti säätyvallan ajan ja valistuksen valtio-opillista ajattelua ja retorisia painotuksia. Valtio käsitettiin järjen ohjaamana muodostetuksi kokonaisuudeksi, jonka kokoonpanossa oli tietoisesti pidetty silmällä hyötynäkökohtia <sup>290</sup>. Luonnonoikeudesta johdettujen periaatteiden mukaisesti yhteiskunnallinen vallankäyttö perustui kansan ja hallitsijan väliseen sopimukseen. Tämä yhteiskuntasopimus asetti kruunun asemaan, jossa se ei ollut suvereeni toimija, jonka menettelytapojen oikeellisuutta ei olisi voinut asettaa kyseenalaiseksi. <sup>291</sup> Nämä aikalaiskeskustelussa toistuvasti esille nousseet näkemykset Boije eksplikoi sangen selkeästi omassa diskurssissaan. Hänen argumentointinsa lähtökohtana oli, että yhteiskunnan muodostivat ensisijassa ajattelevat yksilöt, joiden asema läheni kansalaisen status ta, ja joilla oli edustus valtiopäivillä.

Kun Boije vetosi säätyihin, hän asetti ne samalla vaa'ankieliasemaan. Säätyjen käsittelyssä ratkaistaisiin, kumpi osapuoli näkemyksineen oli oikeassa: kruunu vai kansalaiset. Yleistämällä Boije oli siirtänyt alun perin lähinnä hänen ja säätyjen välisen kiistan tälle periaatteellisesti merkittävälle tasolle. Kruunun käyttäminen vastapoolina ei ollut vain yleistyksen vaatima tekninen ratkaisu. Se oli myös taktisesti järkevää, sillä näin menetellessään Boije välttyi syyllistämästä säätyjä, joiden päätäntävallassa hänen kohtalonsa oli. Erityisen selkeästi säätyjen rooli yhteiskunnallisia sopimuksia koskevien kiistojen ratkaisijana tuli esille Boijen edellisille valtiopäiville laatimassa memoriaalissa. Siinä hän Boije tarjosi säädyille mahdollisuutta estää kruunun ja kansalaisten välisen sopimuskiistan eskaloituminen yhteiskuntarauhaa uhkaavaksi selkkaukseksi.

Otavalan kysymykseen liittyneiden periaatteellisesti merkittävien seikkojen ohella Boije tukeutui asiankäsittelyprosessissa myös lakiin. Hän kyseenalaisti papiston edellisillä valtiopäivillä tekemän päätöksen esittämällä epäilyksiä sen laillisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta <sup>292</sup>. Lakiin vetoaminen oli paitsi aikakaudelle tyypillinen

---

<sup>289</sup> Itse asiassa Boijen "pelotteluretoriikka" noudatti varsin pitkälti samaa logiikkaa kuin sotapropaganda. Luostarinen 1986, s. 45.

<sup>290</sup> "Staten fattades som en förnuftsskapelse, medvetet inrättad för nyttans skull." Lindroth 1978, s. 537.

<sup>291</sup> Lindroth 1978, s. 530 – 542.

<sup>292</sup> "...det högwärdiga prästeståndet, hwilket förklarade efter berättelse mig skyldig att betala hälften af hwad inrättningen kostar, och suspenderar jag mitt enfaldiga omdöme derom, huru wida ett sådant beslut kunnat förenas med lag och rättwisa." SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

tehokeino, niin myös Boijen varsin yleisesti käyttämä taktiikka. Hän oli turvautunut siihen prosessin kuluessa aiemminkin. Esimerkiksi edellisillä valtiopäivillä Boije oli vaatinut vapautusta maksuvaatimuksista perustellen vaatimustaan sillä, että hän oli lakien ja asetusten mukaan täyttänyt kaikin puolin velvollisuutensa. Lisäksi hän oli lain nimissä vedonnut säätyjen armollisuuteen ja oikeamielisyyteen<sup>293</sup>. Boijen diskursseissa laki ja oikeudenmukaisuus esiintyvät usein rinnakkain miltei toistensa synonyymeinä. Näin siitä huolimatta, että edellinen edustaa formaalia ja jälkimmäinen informaalia oikeuskäsitystä. Boijen tekemä rinnastus on sangen ymmärrettävä, kun ottaa huomioon päätöksentekoprosessin poliittisuuden. Jos päätöksentekoa olisivat ohjanneet ainoastaan formaalit säädökset, olisi kyseessä ollut ennemminkin rutiininomainen hallinnollinen prosessi. Poliittisen prosessin luonteeseen sen sijaan kuului, että erilaiset subjektiiviset ja ryhmäsidonnaiset käsitykset muun muassa oikeudenmukaisuudesta sekä tunteet ja mieltymykset olivat siinä jatkuvasti läsnä.

Informaalin keskeistä osuutta päätöksentekoprosessissa ilmensi myös huhujen merkitys tiedonlähteinä. Vaikka asiankäsitteilyn jääminen kesken edellisillä valtiopäivillä olikin Boijelle eduksi, oli siitä hänelle myös haittaa. Epätietoisuus Otavalan tulevasta kohtalosta merkitsi samalla epätietoisuutta henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta. Virallisten päätösten puuttuessa huhut saivat tehdä niiden virkaa. Näin oli ollut jo edellisillä valtiopäivillä, jolloin Boije oli kuullut huhuttavan päätöksestä, jonka toimeenpano lakkauttaisi Otavalan ja velvoittaisi hänet suuriin korvauksiin<sup>294</sup>. Tämän huhun motivoimana hän oli painattanut Otavalasta kertoneen lentokirjasensa.

Vielä selkeämmin Boije oli perustanut ratkaisunsa huhuihin Otavalan kannalta tuloksettomien vuosien 1765 – 1766 valtiopäivien jälkeen. Tilanteessa, jossa päätöksentekokoneisto oli ollut kyvytön tuottamaan virallista informaatiota, huhut olivat saaneet entistä keskeisemmän roolin. Uusien päätösten puuttuessa Boije oli tulkinnut edellisillä valtiopäivillä sovittujen menettelytapojen pysyvän yhä voimassa. Tulkintansa tueksi hän esitti kuulemansa huhun. Sen mukaan Kuninkaallinen Majesteetti ja

---

<sup>293</sup> "...att jag ifrån then mig nu ådömde återbetalning lærer blifwa befriad, då jag efter Lag och förfatningar i alla delar fullgiord mine skyldigheter." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

"...att liquiden är och blifwer för hård, om allt sådant af mig skall återfordras, hwilket Rikens Höglöfl. Ständers nåd och rättwisa icke lærer tillåta, då Lagarne utstaka the härtill åtgångne omkostningar, hwilka alle andre i hela Riket, de där för egen lott och winning underhållit och inrättat spinscholar, oafkortadt till godo njutit." SHPTKA, F221, R1955: 787 – 799, 26.6.1766.

<sup>294</sup> "Men rycktet som icke låter inskränka sig, underrättade mig derom at et sådant beslut blifwit widtagit och faststält." SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

kauppakollegio olivat suosittaneet, että pellavakehräämöjen toimintaa tuli edistää ja laajentaa kaikin mahdollisin tavoin. Huhun rohkaisemana Boije oli toimittanut kauppakollegiolle kirjallisen memoriaalin, joka sisälsi suunnitelman Otavalan toiminnan jatkosta.<sup>295</sup> Huolimatta Boijen useista uutterista muistutuksista vastaus memoriaaliin viipyi. Valtiopäiviä seuranneina vuosina hänellä ei ollut aikaa jäädä Tukholmaan odottamaan virallista vastausta. Boije oli kuitenkin edelleen vakuuttunut siitä, että hän saisi kaipaamansa lausunnon viipymättä.<sup>296</sup>

Huolimatta Boijen uskosta prosessin etenemiseen ei Otavala-kysymyksessä päästy ratkaisuun vielä vuosien 1769 – 1770 valtiopäivilläkään. Kauppa- ja manufaktuurideputaatio toimitti tavalliseen tapaan Boijen memoriaalin manufaktuurivaliokunnalle. Valiokunta päätti antaa asian edelleen tiedoksi Kuninkaalliselle Majesteetille ja kauppakollegiolle.<sup>297</sup> Lausunnossaan kauppakollegio syytti Boijea siitä, että hän oli kesken neuvottelujen ilmoittanut koulun lopettaneen toimintansa<sup>298</sup>. Kollegion syytös oli sikäli sangen epälooginen, että Boijen kertoman mukaan lopettamispäätös oli syntynyt nimenomaan sen vuoksi, ettei kollegio ollut myöntänyt koulun ylläpitoon tarvittavia varoja. Epäjohdonmukaisuutta korostaa myös se, että kollegio asettui lausunnossaan kielteiselle kannalle Otavalan toiminnan jatkamisen suhteen. Se suositti koulun rakennusten ja irtaimiston myyntiä, ja niistä kertyneiden varojen siirtämistä manufaktuurirahastoon. Boijen henkilökohtaisen tilivapauden osalta kollegio tyytyi toteamaan, ettei se katsonut voivansa sitä kieltää ja esitti asian lopullisen ratkaisemisen jättämistä säädyille.<sup>299</sup>

Kauppakollegion lausunnon seurauksena deputaatio esitti, että Boijelle myönnettäisiin tilivapaus. Boijen vaatimista lisäkorvauksista sopimisen deputaatio jätti hänen ja

---

<sup>295</sup> ”Då Riksdagen war slutad, och utaf Riksens Högl. Ständer ingen författning om denna linnegarns spinscholan war utaf dem widtagen, så trodde jag det borde följa af sig sielft, at den samma skulle bibehållas och drifwas på lika sät som tilförena, enligit de förra Riksdagars förordnande, hwarutinnan iag så mycket mera styrcktes, som rycktet sade mig, at Kongl. Majst. och Riksens Commerce Collegium blifwit uppdragit, att på alt mö ijeligit sätt besörja om garnspinneriernas uphielpande och fortplantande. Jag wände mig således med ett skrifteligit Memorial till wälbemälte Kongl. Collegium...” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>296</sup> ”...men ehuru ofta och trågit jag påminte omswar härå, war jag likwäl twungen för den sena års tiden, at skynda med min afresa här ifrån, under försäkran, at med kosten ofördröijeligen få utlåtandet häröfwer mig tilhanda.” SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

<sup>297</sup> SHPTKA, FR361, R-, vol. 33: 553 – 558, 11.10.1769.

Aiemmasta poikkeavaa asiankäsitelyjärjestystä selittää se, että kauppakollegion vastuulla olivat nyt edellisillä valtiopäivillä lakkautetun manufaktuurikonttorin tehtävät.

<sup>298</sup> Laine 1935, s. 366 – 367.

<sup>299</sup> Laine 1935, s. 367.

kauppakollegion keskenään sovittavaksi. Lisäkorvaukset olivat kertyneet pääosin ajalta, jolloin Boije ylläpiti koulua omalla kustannuksellaan. Deputaatio ei palannut lausunnossaan lainkaan edellisillä valtiopäivillä esittämänsä ratkaisuun, jonka mukaan Boije oli velvoitettu korvaamaan kokonaisuudessaan Otavalaa varten myönnetty varat. Mikäli asiankäsittelyn siirtyminen vuosien 1769 – 1770 valtiopäiville oli ollut seurausta Boijen tietoisesta taktiikasta, oli hän onnistunut siinä erinomaisesti. Otavalan kannalta ei kuitenkaan päädytty lainkaan yhtä edulliseen ratkaisuun kuin Boijen henkilökohtaisen tilivapauden osalta. Myös kauppa- ja manufaktuurideputaatio suositti koulun lakkauttamista.<sup>300</sup>

Kaikki säädöt hyväksyivät Boijen tilivapauden sen herättämättä lainkaan keskustelua. Tilivapaus myönnettiin kuninkaallisella kirjelmällä juuri siinä muodossa, jossa Boije oli sitä memoriaalissaan anonut: täydellisenä ja myös hänen jälkeläisiinsä ulottuvana. Kauppakollegion selvitettäväksi jäi edelleen, oliko Boije oikeutettu lisäkorvauksiin. Kauppakollegio määrättiin myös huolehtimaan Otavalan koulun toiminnan jatkumisesta.<sup>301</sup>

Huomionarvoista prosessin loppuvaiheissa oli se, että kollegio pidättäytyi ottamasta lopullista kantaa Boijen henkilökohtaiseen tilivapauteen. Riippumatta siitä oliko kyseessä varovaisuus, vastuun pakoileminen vai yksinkertaisesti valtiopäiväinstituution päätösvallan kunnioittaminen, kysymyksen ratkaisu siirtyi joka tapauksessa säädylle. Menettely oli säätyvallan ajalle luonteenomainen, mutta Boijen kannalta varsin merkityksetön. Vallinneessa puoluepoliittisessa tilanteessa hänen riskinsä saada kielteinen päätös säädyltä oli varsin pieni. Säätyjen päätös oli eräänlainen luottamusäänestys, jossa jälleen punnittiin Boijen luottamuspääoman määrä. Yksimielinen ja täydellisesti Boijen tahtoa noudatellut päätös osoitti hänellä olleen runsaasti luottamuspääomaa.

Vaikka prosessissa oli nyt päädytty Boijen itsensä kannalta suotuisaan lopputulokseen, ei hän kuitenkaan tyytynyt vain henkilökohtaisten tavoitteidensa saavuttamiseen. Boije näki edelleen vaivaa, jotta Otavalan koulun ylläpitoa jatkettaisiin. Hän lähetti

---

<sup>300</sup> Laine 1935, s. 367 – 368.

<sup>301</sup> Laine 1935, s. 368. Laine ei selitä millään tavoin määräystä huolehtia koulun toiminnan jatkosta, vaikka se vaikuttaakin sangen ristiriitaiselta. Kollegio velvoitettiin tähän tehtävään siitä huolimatta, että aiemmin sekä kollegio että deputaatio itse olivat suosittaneet koulun lakkauttamista.

kauppakollegiolle suunnitelman, joka sisälsi ehdotuksen Otavalan toiminnan jatkamista aiempaa pienemmässä mittakaavassa. Samassa tarkoituksessa Boije oli toimittanut kauppakollegiolle painetun lentokirjasensa sekä niin paljon todistuksia, kuin vain oli onnistunut saamaan kootuksi. Hänen oli kerättävä uusi todistuskokoelma, koska kauppakollegio oli ilmoittanut kaikkien aikaisempien asiakirjojen hävinneen.<sup>302</sup> Boije puolusti Otavalaa samoin aseina, joita hän oli käyttänyt useasti aiemminkin prosessin kuluessa: luotettujen henkilöiden tuottaman kirjallisen evidenssin avulla.

Boijen toimet Otavalan hyväksi korostavat entisestään puoluesuhdanteiden ja niiden myötä vahvistuneen luottamuspääoman merkitystä. Huomionarvoista hänen toimissaan oli uuden todistuskokoelman kerääminen kollegion kadonneeksi ilmoittaman tilalle. Asiakirjojen kadoksissa oleminen osoittaa, että sekä kollegio että säädyt olivat tehneet päätöksensä varsin vaillinaisen kirjallisen evidenssin perusteella.<sup>303</sup> Evidenssin merkitys olikin vähentynyt puoluepoliittisen asetelman parantumisen myötä. Asiakirjallisen vastuuvollisuuden oli korvannut henkilökohtainen luottamuspääoma. Henkilökohtainen luottamuspääoma oli keskeisessä asemassa Hans Henrik Boijen vapautumisessa taloudellisesta vastuuvollisuudesta.

Boijen kollegiolle toimittama evidenssi ei kuitenkaan riittänyt takaamaan hänen toivomaansa lopputulosta Otavalan koulun suhteen. Vaikka Otavalaa puoltaviakin äänenpainoja yhä esiintyi, päädyttiin kollegion esityksestä määräämään kuninkaallisella kirjelmällä koulu huutokaupattavaksi. Kun otetaan huomioon kruunun yleisesti noudattama säästöpolitiikka, oli lakkauttamispäätös sangen ymmärrettävä. Koska Otavalan kohtalosta oli nyt annettu lopullinen poliittinen ratkaisu, ei asiaa enää otettu esille säätyjen ajan viimeisillä valtiopäivillä.<sup>304</sup>

Huutokaupan toimeenpanossa ei kuitenkaan kiirehditty. Asiaan palattiin vasta vuonna 1774. Tuolloin Boije uudisti lisäkorvausvaatimuksen, jonka hän oli aiemmin esittänyt jo vuosien 1765 – 1766 ja 1769 – 1770 valtiopäiville. Sen kokonaissumma oli noin 8000 hopeatalaria. Ilmeisesti Boijen heikentynyt taloudellinen tilanne sai hänet nyt vaatimaan

---

<sup>302</sup> Laine 1935, s. 368 – 369.

<sup>303</sup> Laineen esityksestä ei tässä kohdin käy selkeästi ilmi prosessin kronologia. On kuitenkin syytä olettaa, että asiakirjat ovat olleet hukassa jo kollegion ja säätyjen tehdessä päätöksensä Boijen henkilökohtaisesta tilivapaudesta. Laine 1935, s. 366 – 369. Oletettavaa on myös, että suullinen evidenssi on kompensoinut kirjallisten todisteiden puuttumista.

<sup>304</sup> Laine 1935, s. 369.

valtiolta saataviaan. Kun Boije vielä oli hallitusmuodon muututtua saavuttanut kuninkaan ja muiden vallanpitäjien suosion ja luottamuksen, oli hänellä erinomaiset mahdollisuudet saada vaatimuksensa toimeenpannuiksi.<sup>305</sup>

Välittömänä seurauksena Boijen korvausvaatimuksista oli se, että kauppakollegio ryhtyi toimiin Otavalan koulun huutokauppaamiseksi. Ajatus koulutoiminnan jatkamisesta eli kuitenkin yhä. Vuonna 1775 toimeenpannussa huutokaupassa koulun ostaja velvoitettiin harjoittamaan pellavankehruta. Mikäli ostajaa ei näillä ehdoilla löytyisi, oltiin rakennukset valmiita myymään joka tapauksessa. Kun yhtään Otavalasta kiinnostunutta ostajaa ei ilmaantunut, tarjottiin koulua Boijelle lunastettavaksi. Hän ei kuitenkaan tarttunut tilaisuuteen. Tämä oli sangen ymmärrettävää, sillä Boijen yhteydet Suomeen olivat lähes katkenneet hänen saatuaan nimityksen valtiokonttorin presidentiksi ja muutettuaan Ruotsiin vuonna 1773. Boijen neuvosta järjestettiin uusi huutokauppa vuonna 1776. Tällä kertaa saatiin myydyksi sekä Otavalan rakennukset että koulun irtaimisto noin 800 hopeatalarilla. Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu lakkasi lopullisesti olemasta, kun sen uusi omistaja siirsi koulun rakennukset toisaalle.<sup>306</sup>

Näin olivat lopullisesti tulleet ratkaistuiksi sekä Hans Henrik Boijea koskeneet vastuukysymykset että Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulun kohtalo. Vuosien 1769 – 1770 valtiopäivillä nämä kaksi kysymystä olivat selkeästi eriytyneet toisistaan. Boijen kannalta tämä ratkaisumalli oli edullinen. Hänen onnistui välttää itseään uhannut perikato. Sen välttämiseksi olivat avuksi paitsi Boijen kannalta suotuisa puoluepoliittinen tilanne, niin myös hänen monesti prosessin kuluessa osoittamansa taito hyödyntää strategisia mahdollisuuksia. Näiden tekijöiden avulla Boije oli saavuttanut jälleen henkilökohtaisen luottamuksen. Otavalan koulun toimintamahdollisuuksiin ei sen sijaan luotettu. Perikato koituikin lopulta Boijen sijasta Otavalan koulun kohtaloksi. Koska Boijen mielenkiinto oli tuolloin jo suuntautunut toisaalle, jää avoimeksi, olisiko hänellä halutessaan ollut riittävästi taktista kykyä myös koulun pelastamiseen.

---

<sup>305</sup> Laine 1935, s. 370.

<sup>306</sup> Laineen esityksestä ei käy ilmi, maksettiinko Boijelle korvaukset, joiden vaatiminen oli johtanut huutokaupan järjestämiseen. Laine 1935, s. 371 – 372, 375.

## 6. Yksityiskohtaisesta kuvauksesta yleisempään käsitykseen vuorovaikutuksen asemasta talouspoliittisessa päätöksenteossa

Edellä tarkasteltiin varsin yksityiskohtaisesti Otavalan koulua koskenutta päätöksentekoprosessia vuorovaikutuksen ja sen yksilölle tarjoamien strategisten mahdollisuuksien näkökulmasta. Jotta tutkimustulokset tulisivat selkeästi julkilausutuiksi, kokoan ne lopuksi vastaamalla esittämiini tutkimuskysymyksiin. Samalla pyrin tuomaan asiankäsitteilyn yleisemmälle tasolle analyttisen yleistämisen keinoin. Tutkimustulosten kokoaminen ja niiden yleisempi tarkastelu auttavat myös hahmottamaan säätyvallan ajan poliittista kulttuuria.

Ensimmäinen tutkimuskysymys kuului, **kuinka leimallinen piirre vuorovaikutteisuus oli talouspoliittiselle päätöksenteolle**. Tähän kysymykseen voi vastata varsin lyhyesti ja yksiselitteisesti. Vuorovaikutteisuus oli päätöksenteon keskeinen ominaispiirre. Koko päätöksentekoprosessi perustui siinä asianosaisina olleiden keskinäiselle vuorovaikutukselle. Päätösten saneleminen muista osapuolista piittaamatta oli Otavalan koulua koskeneen esimerkkitapauksen valossa jokseenkin mahdotonta. Edes puoluepoliittinen valta-asema ei mahdollistanut tällaista menettelyä, vaikka se suuresti edesauttoikin prosessin etenemistä aloitteen tekijän haluamaan suuntaan. Näiden tutkimustulosten perusteella säätyvallan ajan poliittista kulttuuria voi luonnehtia vuorovaikutteiseksi ja keskustelevaksi. Samat piirteet lienevät löydettävissä ruotsalaisesta päätöksentekokulttuurista laajemminkin.

Vaikka vuorovaikutus takasikin erilaisten mielipiteiden pääsemisen esille, ei päätöksenteko ollut luonteeltaan likimainkaan tasa-arvoista. Koska talouspolitiikka kuului salaisen valiokunnan toimialaan, oli talonpoikaissääty suljettu päätösten tekemisen ulkopuolelle. Säädyn edustajille saattoi tarjoutua osallistumismahdollisuuksia vain, mikäli salaisessa valiokunnassa edustettuina olleet tahot tarvitsivat heidän tuottamaansa evidenssiä päätöksenteon tueksi. Muutoin vuorovaikutuksen tarjoamat mahdollisuudet olivat talonpoikien ulottumattomissa. Kolmen ylimmän säädyn osallistumismahdollisuuksia sääteli lähinnä edustajien henkilökohtainen aktiivisuus.

Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskeneessa päätöksenteossa aktiivisimpia olivat aatelisto ja papisto. Porvarissäädyn edustajat olivat sen sijaan passiivisempia.<sup>307</sup>

Toisessa tutkimuskysymyksessä pohdittiin, **miten vuorovaikutus ilmeni päätöksentekoprosessin käytännöissä**. Vuorovaikutuksen ilmenemismuodot tulevat selkeimmin esille vastattaessa jäljempänä oleviin vuorovaikutuksen tunnusmerkistöön kohdistuviin tutkimuskysymyksiin. Nämä kysymykset käsittelevät evidenssin tuottamista, luottamuspääomaa ja vastuuvollisuutta eli nimenomaan vuorovaikutuksen ilmenemismuotoja päätöksentekoprosessin käytännöissä. Tämän kysymyksen yhteydessä on kuitenkin mahdollista analysoida yleisemmällä tasolla, miten vuorovaikutus muovasi päätöksentekoprosessia.

Vuorovaikutteisuus edellytti päätöksentekoon osallistujilta jatkuvaa muiden prosessiin osallistujien huomioon ottamista. Otavalan koulua käsitelleen päätöksenteon kontekstissa muut prosessiin osallistajat olivat etupäässä valtiopäiväedustajia. Vaikka Otavalaa koskeneet päätökset tehtiinkin valtaosin poliittisissa elimissä, saattoi talouspoliittinen päätöksenteko olla luonteeltaan myös hallinnollista<sup>308</sup>. Näin miellettyinä jako hallinnollisen ja poliittisen prosessin välillä perustuu nimenomaan instituutioiden hallitusmuodossa, valtiopäiväjärjestyksessä ja lainsäädännössä määriteltyihin asemiin. Huolimatta siitä, sijoittuivatko päätöksentekoinstituutiot politiikan vai hallinnon kenttään, prosessi itsessään oli aina poliittinen. Prosessin poliittisuus oli seurausta vuorovaikutuksesta, joka automaattisesti alisti päätökset eri vaihtoehtojen välillä tehtävälle harkinnalle.

Eräs päätöksenteolle ominainen piirre säätyvallan ajalla oli prosessien pitkäkestoisuus. Esimerkiksi kauppasahan perustamisesta päättäminen kesti yhdestä kymmeneen vuotta.<sup>309</sup> Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskenut päätöksentekoprosessi ei ole vertailukelpoinen kauppasahojen kanssa<sup>310</sup>. Ei ainoastaan koulun perustaminen,

---

<sup>307</sup> Tulkinta säätyjen aktiivisuudesta perustuu pääosin Laineen teokseen. Laine 1935.

Tarkemman käsityksen muodostaminen edellyttäisi kunkin säädyn tuottamaan asiakirja-aineistoon perehtymistä. Vain siten on mahdollista kartoittaa syitä säätyjen aktiivisuuteen tai passiivisuuteen.

<sup>308</sup> Vrt. Kuisma 1983.

<sup>309</sup> Kuisma 1983, s. 68 – 70.

<sup>310</sup> Otavala-prosessin kesto riippuu laskutavasta. Ensimmäisen Suomen pellavanviljelyä koskeneen memoriaalinsa Boije laati vuonna 1747. Otavalan koulun rakennukset huutokaupattiin 1776. Mikäli nämä vuosiluvut tulkitaan prosessin aluksi ja lopuksi, tulee sen kestoksi lähes 30 vuotta. Toiminnassa koulu oli



vaan myös sen ylläpito vaati valtion rahoitusta, jonka myöntäminen puolestaan edellytti poliittista päätöksentekoa. Koska Otavalan koulua koskeneet päätökset annettiin pääsääntöisesti vain seuraaviin valtiopäiviin saakka, oli prosessi väistämättä pitkäkestoinen. Myös valtiopäiväkäsittelyssä toisinaan ilmennyt verkkaisuus oli päätöksenteolle luonteenomainen piirre. Monesti päätöksenteon pitkä kesto tulkitaan osoitukseksi poliittisten ja hallinnollisten instituutioiden tehottomuudesta. Vaihtoehtoisesti prosessin keston voi tulkita myös osoitukseksi siitä, että päätöksentekoon osallistujien keskuudessa ilmeni runsaasti halukkuutta vuorovaikutukseen <sup>311</sup>. Vuorovaikutteinen eri näkökannat huomioonottava päätöksenteko on aina hitaampaa kuin päätösten tekeminen pienellä joukolla vaihtoehtoisiiin näkemyksiin perehtymättä. Poliittisen kulttuurin tasolla tarkasteltaessa keskeiselle sijalle nousi pyrkimys harmoniaan ja yksimielisyyteen. Vuorovaikutus oli keino saavuttaa tämä tavoite. Lisäksi on syytä muistaa, ettei aikakäsitys säätyvallan ajalla ollut yhtä ”kiireinen” kuin nykypäivänä.

Kolmanneksi kysyttiin, **millaisia strategisia mahdollisuuksia vuorovaikutteisuus tarjosi Hans Henrik Boijelle**. Selkeän vastauksen antaminen myös tähän kysymykseen edellyttää vastaamista jäljempänä oleviin vuorovaikutuksen tunnusmerkistöä kartoittaviin tutkimuskysymyksiin. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta vuorovaikutteisuuden tarjonnan Boijelle ennen kaikkea osallistumismahdollisuuksia. Mahdollisuus osallistua päätöksentekoon oli ehdoton edellytys sille, että saattoi vaikuttaa prosessin lopputulokseen.

Vuorovaikutuksen tarjoamat osallistumismahdollisuudet olivat kuitenkin vain potentiaalisia, niin kauan kunnes niihin tartuttiin. Osallistumismahdollisuuksien hyödyntäminen puolestaan edellytti yksilöltä strategista taitoa. Tällaista tilannetajuun perustuvaa strategista taitoa voidaan kutsua bifurkaatioherkkydeksi. Bifurkaatioherkkyys on ensiarvoisen tärkeä strateginen taito, sillä se on edellytys muiden strategisten taitojen hyödyntämiselle. Kyky lukea tilanteita auttaa ajoittamaan oikein taktiset siirrot ja parantaa huomattavasti mahdollisuuksia strategian

---

vuodesta 1752 vuoteen 1766 mukaan lukien myös varsinaista Otavalan pellavanviljely- ja kehrukoulua edeltäneet pienimuotoisemmat kouluhankkeet.

<sup>311</sup> Myös Kuisma osoittaa tärkeäksi päätöksentekoprosesseja pitkittäneeksi seikaksi eri intressiryhmien aktiivisuuden valitusten ja lausuntojen esittämisessä. Niiden käsittely hidasti prosessien etenemistä. Kuisma 1983, s. 70.

toteuttamiseen. Vuorovaikutteisuuden tarjoamat mahdollisuudet olivatkin strategisia kahdessa merkityksessä. Ensinnäkin niiden hyödyntäminen edellytti yksilöltä strategista taitoa eli bifurkaatioherkkyyttä. Toiseksi mahdollisuuksiin tarttumisen myötä tarjoutui tilaisuus hyödyntää muita strategisia taitoja. Boijen henkilökohtaisen bifurkaatioherkkyyden huomioon ottaen häntä voidaan hyvällä syyllä nimittää ”tilanteen mieheksi<sup>312</sup>”, joka tilanteisiin tarttumalla loi itselleen toimintaedellytyksiä ja pani liikkeelle tapahtumasarjoja. Tilanteen mieheksi tituleeraamista ei pidä ymmärtää vihjaukseksi siitä, että Boijen toiminta olisi ollut suunnittelematonta tilanteisiin reagointia. Tämän ajatuksen välttämiseksi on kenties vielä kuvaavampaa nimetä hänet määrätietoiseksi suunnitelmien toteuttajaksi.

Neljäs tutkimuskysymys kuului, **kuinka Boije hyödynsi strategisia mahdollisuuksia**. Ominaista Boijen tavalle hyödyntää strategisia mahdollisuuksia oli pyrkimys päätöksentekoprosessin kontrolloimiseen. Käytännössä kontrolli ilmeni Boijen pyrkimyksissä ohjata prosessia itselleen edulliseen suuntaan. Prosessin suuntaamisen välineenä olivat yksinkertaisesti memoriaaleissa annetut ohjeet siitä, missä instituutioissa asiaa tulisi seuraavaksi käsitellä. Toinen tapa kontrolloida prosessia oli olla itse läsnä siellä, missä asiaa käsiteltiin. Tähän kontrollimenetelmään Boije turvautui jatkuvasti päätöksentekoprosessin kuluessa. Mikäli mahdollista, läsnäolo oli henkilökohtaista. Toinen tapa oli olla läsnä tuottamansa evidenssin välityksellä. Henkilökohtaista poissaoloa oli mahdollista kompensoida myös huolehtimalla siitä, että omat tukijat olivat edustettuina asiaa käsitelleissä instituutioissa. Tämänäyttypinen tukijoiden ”värvääminen” jäi tämän tutkimuksen ulottumattomiin. Sen sijaan voidaan kiistatta todeta, että Boijen tukijat osallistuivat tuottamansa evidenssin välityksellä aktiivisesti päätöksentekoon.

Boijen kykyä hyödyntää strategisia mahdollisuuksia osoittaa myös hänen taktiikkansa joustavuus. Mikäli ensimmäinen yritys vaikuttaa päätöksenteon lopputulokseen ei tuottanut toivottua tulosta, hän turvautui toiseen keinoon. Uusi yritys saattoi merkitä esimerkiksi toisen instituution puoleen kääntymistä tai prosessin kuluessa tuotetun evidenssin julkaisemista. Lyhyesti neljänteen tutkimuskysymykseen voidaan vastata, että Boije hyödynsi strategisia mahdollisuuksia taitavasti, tehokkaasti ja monipuolisesti.

---

<sup>312</sup> Jacobson 1925, s. 242: ”situationens man”.

Täsmällisempi vastaus myös tähän kysymykseen saadaan vuorovaikutuksen tunnusmerkistöä käsittelevien tutkimuskysymysten yhteydessä.

Viidentenä pohdittiin, **missä roolissa Boije toimi vuorovaikutuksessa**. Kysymys Boijen roolista on paitsi diskursiivinen, niin myös sange n konkreettinen. Konkreettiseksi sen tekee vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä akuutiksi tullut kiista Boijen asemasta Otavala-hankkeen johtajana. Keskustelussa nousi esille kaksi toisilleen vaihtoehtoista roolia: sopimusosapuoli ja asiamies. Boije itse katsoi toimineensa asiamiehen ominaisuudessa. Salaisen kaupp- ja manufaktuurideputaation tulkinnan mukaan hän oli sopimusosapuoli. Rooliristiriita jäi 1765 – 1766 valtiopäivillä ratkaisematta. Kun tarkastellaan prosessin vaiheita niiden jälkeen, käy ilmeiseksi, että Boijen tulkinta omasta roolistaan vakiintui myös viralliseksi tulkinnaksi. Hän vapautui sopimusosapuolelta vaadittavaksi esitetyistä korvauksista. Korvausvaatimusten täytäntöönpanon sijasta Boije katsottiin oikeutetuksi saamaan korvauksen niistä henkilökohtaisista varoista, jotka hän oli asiamiehen ominaisuudessa Otavalan kouluun uhrannut.

Diskursiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna rooleja ei ole yhtä helppo määrittää. Boijen muut roolit ovat asiamiehen selkeästi eksplikoitua roolia huomattavasti implisiittisempiä. Ne tulevat julki ainoastaan diskursseissa, eivät selkeästi julkilausuttuina rooliodotuksina. Näiden roolien eksplikoiminen edellyttää Boijen tekstien huolellista analysoimista. Analysoimalla hänen teksteistään voidaan tunnistaa diskursseja, joiden perusteella on määritelty seuraavat roolit: isänmaan etua ajatteleva yhteiskunnan jäsen, kohtuuttomasti kohdelluksi tullut alamainen sekä kouluhankkeen johtajana laajaa luottamusta nauttiva yhteisönsä jäsen. Isänmaan etua ajattelevana yhteiskunnan jäsenenä Boije teki kaikkensa tuottaakseen hyötyä Ruotsin valtakunnalle ja erityisesti Suomelle. Kohtuuttomasti kohdeltuna alamaishan hän puolestaan halusi varmistua siitä, etteivät muut kruunun alamaiset joutuisi kokemaan samanlaista kohtaloa. Kouluhankkeen johtajana hän vakuutti vilpittömyyttään osoittamalla nauttivansa luottamusta paikallisyhteisössä ja laajemminkin yhteiskunnassa.

Edellä esitellyillä rooleilla on kaksi näennäisesti keskenään ristiriitaista ominaispiirrettä. Ne ovat samanaikaisesti sange n subjektiivisia ja voimakkaan yhteiskunnallisia. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, etteivät ominaisuudet ole ristiriitaisia tai

toisensa kumoavia. Yhteiskunnallisilla painotuksilla Boije pyrki vetoamaan yleisöön<sup>313</sup>, jotta se olisi asettunut hänen kannalleen Otavalan koulua koskeneessa päätöksenteossa. Yhteiskunnallisten vetoomusten tavoitteet olivat siis subjektiivisia. Vetoaminen oli myös keino luoda valmiita rooleja yleisöä varten. Mikäli yleisö ei omaksunut Boijen vetoamuksissa konstruoimaa roolia, jäi sille lähinnä epäoikeudenmukaisen isänmaanpetturin osa.

Roolien osalta on huomionarvoista myös se, että Boijen henkilökohtainen rooli muuttui päätöksentekoprosessin kuluessa. Selkeimmin muutos ilmeni vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä, jolloin hän puoluesuhdanteiden muutoksen myötä joutui altavastajaan asemaan. Tällöin kyseenalaistettiin hänen roolinsa yleistä hyötyä ajavana isänmaan ystäväenä. Tilalle tarjottiin roolia yleisestä edusta piittaamattomana oman edun tavoittelijana. Seuraavien valtiopäivien roolijaossa Boije kuitenkin sai takaisin vanhan roolinsa.

Kuudenneksi kysyttiin, **millainen merkitys evidenssin tuottamisella oli vuorovaikutteisessa päätöksenteossa.** Samoin kuin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, myös tähän on mahdollista vastata lyhyesti ja yksiselitteisesti. Evidenssin tuottamisella oli erittäin suuri merkitys vuorovaikutteisessa päätöksenteossa. Tällä johtopäätöksellä on vahvat empiiriset perusteet siitä huolimatta, että evidenssin tuottamisen merkitystä prosessin lopputuloksen kannalta onkin hankala yksiselitteisesti arvioida. Sillä oli joka tapauksessa kahtalainen merkitys päätöksentekoprosessissa. Ensinnäkin mahdollisuus tuottaa evidenssiä oli yksi tärkeimmistä vuorovaikutuksen tarjoamista strategisista mahdollisuuksista. Evidenssiä tuottamalla sai mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon. Toiseksi evidenssi itsessään oli keskeinen vuorovaikutuksen toteuttamisen väline. Päätöksenteon perustaksi tuotetut todisteet olivat puheenvuoroja vuorovaikutteisessa prosessissa. Tässä työssä on keskitytty etupäässä asiakirjalliseen evidenssiin. Sen funktio osallistumismahdollisuuksien luojana ja vuorovaikutusta toteuttavana todistusaineistona on tullut erittäin selkeästi esille.

Vuorovaikutteisessa päätöksenteossa myös suullisella evidenssillä oli samat tehtävät kuin kirjallisella. Sen todistusvoima oli kuitenkin kirjallista evidenssiä heikompi.

---

<sup>313</sup> Yleisön sijasta voitaisiin käyttää myös termiä diskurssiyhteisö. Ks. viite 130.

Suullisen vuorovaikutuksen kohdalla korostuukin evidenssin tiedonvälitysfunktio. Huhujen merkitys päätöksentekoprosessissa oli eräs osoitus suullisen evidenssin asemasta tiedonvälittäjänä. Virallisen evidenssin puuttuessa Hans Henrik Boije perusti omat ratkaisunsa huhuille<sup>314</sup>. Jos taas puhutaan asiakirjallisen evidenssin suullisesta esittämisestä, on kyseessä esitystekninen ratkaisu, jolla ei ole suoranaista vaikutusta evidenssin todistusvoimaan. Sen sijaan tiedonvälityksellisesti suullinen esitystapa voi olla hyvinkin merkittävä<sup>315</sup>. Jos asiakirja luetaan ääneen, sen sisältämä tieto todennäköisesti vaikuttaa kuulijoiden näkemyksiin käsiteltävänä olevasta asiasta. Päinvastaisessa tilanteessa, jossa suullisesti esitetty evidenssi kirjataan muistiin, evidenssin todistusvoima lisääntyy sen asiakirjalliseen muotoon saattamisen myötä.<sup>316</sup>

Seitsemännessä kysymyksessä pohdittiin, **millainen Boije oli evidenssin tuottajana ja hyödyntäjänä**. Lähtökohtaisesti hänen edellytyksensä evidenssin tuottamiseen ja hyödyntämiseen olivat erinomaiset. Vuosien kokemus valtiopäivätyöstä takasi sen, että Boije tunsi päätöksenteossa noudatetut menettelytavat. Tämän lisäksi hän saattoi useimmilla valtiopäivillä seurata prosessin etenemistä aitiopaikalta, jonka jäsenyys päättävissä instituutioissa hänelle takasi. Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulua käsitellyt päätöksentekoprosessi osoittaa yksiselitteisesti, että Hans Henrik Boije myös hyödynsi strategiset mahdollisuudet evidenssin tuottamiseen tehokkaasti ja taitavasti. Tehokkuus ilmeni kahdella tavalla. Ensinnäkin Boije toimitti sangen runsaasti evidenssiä päätöksenteon perustaksi. Hänen toimittamansa evidenssi koostui paitsi itse henkilökohtaisesti tuotetusta, niin myös laajan tukijoukon tuottamasta todistusaineistosta. Toinen tapa mitata evidenssin tuottamisen tehokkuutta on tarkastella sen levikin laajuutta. Tässäkin suhteessa Boije osoittautui varsin tehokkaaksi. Evidenssin laajalevikkisyydestä todistaa se, että hänen tuottamaansa evidenssiä prosessoitiin päätöksenteon eri vaiheissa. Suurimman yleisön Boijen tuottama todistusaineisto saavutti hänen painattaessaan koko valtiopäiväyhteisölle suunnatun lentokirjasen, joka sisälsi kattavan evidenssikokoelman. Lentokirjasen painattaminen oli myös osoitus Boijen taktisesta kyvystä hyödyntää tuottamaansa evidenssiä.

---

<sup>314</sup> Todennäköisesti Boijen mainitsemat huhut olivat suullisia, sillä hän ei niiden yhteydessä vedonnut mihinkään kirjalliseen dokumenttiin. Tietolähteen mainitsematta jättämisen voi toki tulkita myös osoitukseksi siitä, ettei Boijella todellisuudessa ollut esittää min käänlaista evidenssiä toimiensa tueksi.

<sup>315</sup> Karonen 2003.

<sup>316</sup> Tässä työssä suullinen evidenssi on ollut varsin marginaalisessa roolissa. Talouspoliittisen päätöksenteon vuorovaikutteisuudesta on mahdollista saada vielä kokonaisvaltaisempi käsitys, mikäli otetaan myös suullinen evidenssi tarkemman analyysin kohteeksi. Tällöin keskeisen lähdeaineiston muodostaisivat säätyjen keskustelupöytäkirjat.

Evidenssin tuottamista voi tarkastella määrällisillä mittareilla. Kysymys evidenssin hyödyntämisestä on sen sijaan enemmänkin laadullinen. Boije osoitti strategista taitoa myös evidenssin hyödyntäjänä. Hänen taktinen kykynsä ilmeni paitsi memoriaalien eksplisiittisissä sisällöissä, niin myös niissä noudatetuissa diskursiivisissa käytännöissä. Selkeimmin tunnistettavia Boijen diskursiivisista keinoista olivat yleistyket, implisiittisten roolien luominen sekä päätöksentekoprosessin aiempien vaiheiden referointi. Kaikkien näiden keinojen yhteinen tehtävä oli tehostaa Boijen eksplikoimaa evidenssiä. Yleistävällä diskurssilla Boije pyrki osoittamaan itseensä sovelletun menettelyn laajemmat yhteiskunnalliset seuraukset. Lukijoita ja itseä varten luotujen implisiittisten roolien tehtävänä oli saada memoriaalien vastaanottajat omaksuma Boijen kannalta edullinen rooli ja sen mukainen suhtautumistapa. Päätöksenteon aiempien vaiheiden kertaamisella puolestaan oli tarkoitus muodostaa Otavalan koulun vaiheista johdonmukaisesti etenevä kertomus.

Eksplikoitujen vaikuttamispyrkimysten ja diskursiivisten keinojen välimaastoon sijoittuivat pyrkimykset epäsuotuisan evidenssin horjuttamiseksi. Boijen edustaman tietokäsityksen <sup>317</sup> perusteella oli pyrittävä kiistämään nimenomaan evidenssi. Evidenssin perusteella tehtyjen *johtopäätösten* kiistäminen olisi ollut huomattavasti riskialttiimpaa. Johtopäätösten kiistäminen olisi automaattisesti merkinnyt myös johtopäätökset tehneen henkilön arvostelukyvyn kyseenalaistamista. Jotta olisi välttytty henkilöön kohdistuvalta kyseenalaistamiselta, oli tulkintaa sisältävää evidenssiä pyrittävä välttämään. Tätä tavoitetta tuki silminnäkijäevidenssin merkityksen korostaminen. Kun evidenssi oli silminnäkijän tuottamaa, se ei ollut altistunut vääristävälle tulkinnalle. Virheellisen evidenssin kyseenalaistamisessa oli vastaavasti pyrittävä osoittamaan, ettei sen tuottajalla ollut silminnäkijän statusta.

Kahdeksannessa tutkimuskysymyksessä puntaroitiin, **mikä oli luottamuspääoman merkitys talouspoliittisessa päätöksenteossa**. Jälleen on mahdollista vastata lyhyesti ja yksiselitteisesti. Luottamuspääoman merkitys talouspoliittisessa päätöksenteossa oli hyvin suuri. Selkeimmin luottamuspääoman merkitys tuli esille tilanteissa, joissa sen määrä oli riittämätön takaamaan tuloksellisen toiminnan talouspoliittisen

---

<sup>317</sup> Tietokäsityksen yhteydessä on muistettava, että se oli luonteeltaan nimenomaan diskursiivinen. Se ilmeni ja sitä ylläpidettiin diskursseissa.

päätöksentekoprosessin puitteissa. Talouspoliittista päätöksentekoa tarkasteltaessa on aina syytä huomioida luottamuspääoman keskeinen merkitys. Prosessin kulkua ja lopputulosta sekä sen mahdollista verkkaisuutta voi poliittisten ja taloudellisten syiden ohella selittää myös luottamuspääomalla. Otavala-hankkeen kohdalla päätöksentekoon vaikuttivat sekä harjoitettu talouspolitiikka että luottamuspääoman suhdanteet. Molemmat olivat alttiita puolueiden välisten voimasuhteiden muutoksille. Hattujen manufaktuureja voimakkaasti tukenut talouspolitiikka vaihtui prosessin kuluessa myssyjen säästöpolitiikkaan. Myssyjen valta-aseman myötä Hans Henrik Boije menetti lisäksi huomattavan osan henkilökohtaisesta luottamuspääomastaan.

Kuten alttius puoluesuhdanteiden muutoksille osoittaa, on luottamuspääomaa tarkasteltava aina suhteessa johonkin. Luottamuspääoma on vuorovaikutuksessa syntyvä aineeton pääoman muoto. Vuorovaikutuksen osapuolet määrittävät toistensa luottamuspääoman eli luottamuspääomaa tarkastellaan aina suhteessa muihin vuorovaikutukseen osallistuviin tahoihin<sup>318</sup>. Yksilön tai instituution nauttiman luottamuspääoman määrä ei siis ole vakio, vaan se voi vaihdella suurestikin eri vuorovaikutustilanteissa. Luottamuspääoman suhteellisuudesta seuraa, että esimerkiksi yksilö voi samanaikaisesti nauttia luottamusta yhdeltä taholta ja saada osakseen toisen tahon epäluottamuksen. Boijen kohdalla tämä tilanne toteutui vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä. Tuolloin kauppa- ja manufaktuurideputaatio tunsu häntä kohtaan epäluottamusta samanaikaisesti kuin Boijen henkilökohtaiset tukijat edelleen luottivat häneen.

Yhdeksäs ja kymmenes tutkimuskysymys tarkentavat käsitystä luottamuspääoman asemasta talouspoliittisessa päätöksenteossa. Yhdeksäs kysymys kuului, **miten luottamuspääoman suhdannevaihtelut vaikuttivat Boijen toimintaan**. Luottamuspääoman väheneminen tai jo pelkästään uhka sen riittämättömyydestä pakotti Boijen aktiivisesti kartuttamaan luottamuspääomaansa. Luottamussuhdanteiden vaihtelun ja luottamuspääoman kartuttamisen kiinteän keskinäisen yhteyden vuoksi on

---

<sup>318</sup> Itseluottamus rajataan tässä yhteydessä luottamuspääoman käsitteen ulkopuolelle, vaikka sillä onkin kiistatta merkittävä vaikutus yksilön toimintaan. Itseluottamus kertoo yksilön luottamuksesta itseensä, luottamuspääoma puolestaan ympäröivän yhteisön luottamuksesta yksilöön sekä yksilön luottamuksesta ympäristöönsä. Tehdystä rajauksesta huolimatta on syytä muistaa, että myös itseluottamus muodostuu suurelta osin sosiaalisessa kanssakäymisessä.

selkeintä käsitellä myös kymmenes tutkimuskysymys tässä yhteydessä. Siinä pohdittiin, **kuinka Boije kartutti luottamuspääomaansa.**

Aktiivisen poliittisen roolinsa kautta Boije oli erityisen altis puoluepoliittisten voimasuhteiden muutoksista aiheutuneille luottamuspääoman suhdannevaihteluille. Vuosien 1755 – 1756 sekä 1760 – 1762 valtiopäivillä vallitsi Boijen kannalta edullinen tilanne. Hattujen valta-asema takasi hänelle riittävän määrän luottamuspääomaa, jotta Otavalan rahoitusratkaisut noudattivat hänen tahtoaan. Seuraavilla valtiopäivillä tilanne oli toinen. Aktiivisena hattupoliitikkona tunnettu Boije sai tuta runsaat tappiot luottamuspääomansa määrässä myssyjen valtaannousun myötä. Päätöksiä tehneiden instituutioiden Boijea kohtaan tuntemaan luottamuksen väheneminen pakotti hänet toimiin luottamuspääoman hankkimiseksi.

Tärkein väline luottamuspääoman kartuttamisessa oli evidenssi. Henkilökohtaisen luottamuspääoman vähenemisen myötä myös Boijen itsensä tuottama evidenssi oli kärsinyt inflaatiosta. Sen vuoksi Boijen olikin taktisesti erittäin järkevää tukeutua muiden henkilöiden tuottamaan evidenssiin. Monikymmenpäisen tukijoiden joukon tuottama evidenssi koostui pääosin varta vasten laadituista kirjallisista todistuksista. Niiden tehtävä oli kahtalainen. Ensinnäkin ne todistivat Boijen vilpittömyydestä osoittaessaan hänen henkilökohtaisesti tuottamansa evidenssin paikkansapitäväksi. Todistusten toinen funktio oli osoittaa niiden laatijoiden luottavan Boijeeseen.

Todistuksia hankkiessaan Boije tukeutui niiden allekirjoittajien henkilökohtaiseen luottamuspääomaan. Tukijat eivät olleet keitä tahansa. Heillä oli joko paikallisyhteisön mittakaavassa tai valtakunnallisella tasolla merkittävä institutionaalinen rooli. Vedotessaan puolestaan esitettyihin todistuksiin Boije tukeutui samalla myös niiden laatijoiden edustamaan institutionaaliseen luottamuspääomaan. Esimerkiksi Pehr Adrian Gaddin nostaminen esille tukijoiden joukosta ei ollut Boijelta mikään sattumanvarainen valinta. Gaddilla oli runsaasti sekä henkilökohtaista että institutionaalista luottamuspääomaa, johon vetoamalla Boije pyrki kartuttamaan omaa luottamuspääomaansa. Instituutioihin tukeutuminen saattoi olla myös välitöntä. Boije tukeutui suoraan instituutioiden arvovaltaan ja luottamuspääomaan vedotessaan virkamiesten laatimiin tarkastuskertomuksiin sekä aiempien valtiopäivien Otavalan koulua koskeneisiin päätöksiin.



Luottamuspääoman merkitys talouspoliittisessa päätöksenteossa nousee selkeästi esille Boijen toimia tarkasteltaessa. Sopii kuitenkin pohtia, kantoiko Boije vettä kaivoon pyrkiessään kartuttamaan henkilökohtaista luottamuspääomaansa tukeutumalla muiden nauttimaan luottamukseen. Yksiselitteistä vastausta tähän kysymykseen on vaikea antaa. Todennäköistä kuitenkin on, että vankin ja suhdannevaihteluille vähiten altis luottamuspääoma hankittiin välittömässä keskinäisessä kanssakäymisessä. Luettujen miesten käyttäminen välittävänä osapuolena oli vain hätäratkaisu. Siihen turvaututtiin tilanteessa, jossa edellytykset luottamuspääoman kartuttamiseen välittömässä vuorovaikutuksessa olivat heikentyneet. Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua käsitellyt päätöksenteko osoittaa, ettei keinotekoinen luottamuspääoman kartuttaminen auttanut suuntaamaan prosessia toivottuun suuntaan. Todellinen suunnanmuutos koettiin vasta vuosien 1769 - 1770 valtiopäivillä, joilla Boije hattujen valta-aseman myötä nautti jälleen suurempaa luottamusta.

Hans Henrik Boije oli pyrkinyt kartuttamaan luottamuspääomaansa jo ennen altavastajaan asemaan joutumistaan. Vuosien 1755 – 1756 valtiopäivillä hän oli hankkinut salaiselta valiokunnalta todistuksen vilpittömyydestään. Todistuksen ilmeisenä tehtävänä oli parantaa Boijen toimintaedellytyksiä luottamuspääomaa kartuttamalla. Boije hyödynsi toisellakin tapaa päätöksentekoprosessia. Hän suosi memoriaaleissaan asiankäsittelyjärjestyksen referoivaa esitystapaa. Kerratessaan asiankäsittelyn vaiheet hän samalla osoitti, että prosessiin osallistuneet instituutiot olivat puoltaneet hänen Otavalan koulua koskeneita suunnitelmiaan. Näin tehdessään Boije tukeutui päätöksentekoprosessin kuluessa kumuloituneeseen institutionaaliseen luottamuspääomaan.

Tukeutuminen institutionaaliseen luottamuspääomaan edellytti Boijelta henkilökohtaista luottamusta päätöksentekoprosessia kohtaan. Samoin kuin Boijen tueksi tulleiden tahojen oli luotettava häneen, niin myös hänen oli luotettava tukijoihinsa, olivat ne sitten yksittäisiä henkilöitä tai instituutioita. Vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä Boijen luottamus päätöksentekojärjestelmää kohtaan rakoili. Selkeänä osoituksena tästä oli hänen valtiopäivillä julkaisemansa lentokirjanen. Julkaisemallaan evidenssikokoelmalla Boije ohitti virallisen päätöksentekokoneiston. Koska järjestys edellyttää aina

luottamusta<sup>319</sup>, osoitti asiantkäsittelyjärjestyksen rikkominen Boijen menettäneen luottamuksensa päätöksentekokoneiston kykyyn tai haluun saavuttaa hänen kannaltaan suotuisa lopputulos. Virallisen käsittelyjärjestyksen kiertämisestä oli Boijelle kiistatonta etua, sillä näin toimiessaan hän saattoi julkisuuteen itsensä kannalta edullista evidenssiä. Käsittelyjärjestyksen noudattaminen olisi merkinnyt evidenssin jäämistä säädyiltä salaiseksi tai ainakin sen väritymistä salaisen kauppaja- ja manufaktuurideputaation tulkinnalla. Tilannetta voi tarkastella myös siitä näkökulmasta käsin, että Boije pyrki lentokirjasellaan korvaamaan tulkinnan silminnäkijäevidenssillä.

Myös Boijen diskurssiin sisältyi merkkejä hänen tuntemastaan institutionaalisesta epäluottamuksesta. Hänen uhkakuviinsa alamaisten epäluottamus kruunua kohtaan johti yhteiskuntarauhan järkkymiseen. Vaikka kyseessä olikin enemmän diskursiivinen tekokeino kuin realistinen tulevaisuudenvisio, osoitti yhteiskunnallisella epäjärjestyksellä uhkailu selkeästi Boijen ymmärtäneen luottamuksen merkityksen järjestyksen ylläpitäjänä.

Keskeinen keino luottamuspääoman kartuttamisessa ja ylläpitämisessä oli vastuuvollisuudesta huolehtiminen. Vastuuvollisuuden täyttäminen oli ehdoton edellytys luottamuksen säilyttämiselle. Tämä keskinäinen vaikutussuhde luonnehtii osaltaan vastuuvollisuuden roolia päätöksentekoprosessissa. Yhdessätoista tutkimuskysymyksessä pohditaan tarkemmin, **mikä oli vastuuvollisuuden merkitys päätöksenteossa.**

Vastuuvollisuuden merkityksen pohtiminen voidaan aloittaa samoin kuin muidenkin vuorovaikutuksen tunnusmerkkien analysointi eli toteamalla sen merkitys päätöksenteossa suureksi. Vastuuvollisuuden merkitys oli niin keskeinen, että päätöksentekoprosessin voi kokonaisuudessaan mieltää myös vastuuvollisuusprosessiksi. Vastuuvollisuus-prosessi koostuu kuudesta elementistä. Ne ovat laukaiseva tekijä, vastuuvollinen henkilö, tilanne, foorumi, kriteerit sekä sanktiot<sup>320</sup>. Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulua koskeneen päätöksenteon kontekstissa prosessin liikkeelle laukaissut tekijä oli Hans Henrik Boijen ensimmäinen *tuloksellinen* avustusanomus. Ensimmäisen myönteisen avustuspäätöksen

---

<sup>319</sup> Misztal 1998, s. 26.

<sup>320</sup> Meijer 2001, s. 362 – 363.

asemaa prosessin laukaisevana tekijänä puoltaa se, että rahoituksen vastaanottamisen myötä Boijesta tuli selkeästi prosessin vastuuvollinen henkilö<sup>321</sup>.

Vastuuvollisuutta vaaditaan aina tietyssä tilanteessa tai tietyn tapahtuman vuoksi. Tilanne, jossa Boijelta vaadittiin vastuuvollisuutta, ei poikennut valtion normaalista menettelystä. Varoja myöntäessään valtio edellytti aina avustuksen saajalta selvityksiä niiden käytöstä. Otavalan koulua koskeneesta prosessista on kuitenkin osoitettavissa myös tietty tapahtuma, jonka seurauksena Boijea kohtaan suunnatut vastuuvollisuusvaatimukset lisääntyivät. Tämä tapahtuma oli myssyjen nousu valta-asemaan vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä.

Foorumi on vastuuvollisuusprosessin osatekijöistä se taho, jolle vastuuvollinen henkilö on vastuussa. Otavala-prosessissa foorumin muodostivat valtiopäivät ja sen instituutioista erityisesti salainen kauppa- ja manufaktuurideputaatio valiokuntineen. Talouspoliittisessa päätöksenteossa foorumina olisivat voineet olla myös keskushallinnon toimielimet. Vastuuvollisuuden täyttämisen arvioimista varten on oltava kriteerit. Otavalan koulua koskeneessa prosessissa vastuuvollisuuden arvioimisessa käytetyt kriteerit olivat varsin selkiytymättömät. Edellisillä valtiopäivillä hyväksytty vastuuvollisuutta toteuttanut evidenssi saatettiin kiistää seuraavilla valtiopäivillä. Näin tapahtui, kun Boijea vaadittiin takautuvasti taloudelliseen vastuuseen vuosien 1765 – 1766 valtiopäivillä. Tämä osoittaa, etteivät vastuuvollisuuden arvioimisen kriteerit olleet pysyviä toimintaohjeita, vaan tulkinnanvaraisia poliittisia linjauksia. Sanktiot eli seuraamukset mahdollisista vastuuvollisuuden laiminlyönneistä olivat sen sijaan varsin yksiselitteisiä, kun kyseessä oli taloudellinen vastuu. Mikäli evidenssin ei katsottu riittävän vapauttamaan laiminlyöntiepäilyksistä, saatettiin asianosaista vaatia henkilökohtaiseen taloudelliseen vastuuseen. Vaikka sanktion muodosta vallitsikin yksimielisyys, oli korvausten kokoluokasta päättäminen poliittinen kysymys. Myös Boijen taloudellisen vastuun suuruudesta esitettiin useita erilaisia näkemyksiä.

---

<sup>321</sup> Tämän valinnan myötä korostuu vastuuvollisuuden merkitys nimenomaan taloudellisena vastuuna. Tämä on luonteva painotus talouspoliittista päätöksentekoa tarkasteltaessa. On kuitenkin syytä muistaa, että vastuuvollisuuden sisältö voi olla muukin kuin taloudellinen.

Keskeisten elementtien tunnistamisen lisäksi toinen näkökulma vastuuvollisuusprosessiin avautuu sen eri vaiheita tarkastelemalla. Prosessin vaiheet ovat informaatio-, keskustelu- ja sanktiovaihe.<sup>322</sup> Otavalan pellavanviljely- ja kehrukoulua koskeneessa vastuuvollisuusprosessissa korostuneessa asemassa oli ensimmäinen vaihe. Siinä kerätään eri lähteistä tietoa sen tapahtuman rekonstruoimiseksi, jonka osalta kysymys vastuuvollisuudesta on ratkaistavana. Toisessa vaiheessa tapahtumia arvioidaan tiettyjen normien ja kriteerien perusteella. Otavalan koulun ja Boijen henkilökohtaisen vastuuvollisuuden osalta tämä merkitsi pyrkimistä poliittiseen ratkaisuun. Poliittista päätöksentekoa säätelivät toki tietyt normit, joiden noudattamisen puolesta Boije myös vetosi evidenssissään. Kolmanteen vaiheeseen, jossa pannaan täytäntöön mahdolliset sanktiot, ei Otavala-prosessissa katsottu aiheelliseksi edetä. Sen sijaan Hans Henrik Boije vapautettiin korvausvaatimuksista vuosien 1769 – 1770 valtiopäivillä.

Viimeisessä tutkimuskysymyksessä pohditaan käytännöllisemmällä tasolla vastuuvollisuuden roolia vuorovaikutteisessa päätöksenteossa. Siinä kysyttiin, **kuinka Boije toteutti vastuuvollisuuttaan**. Kuten jo vastuuvollisuuden käsitteellisestä määritelmästä käy ilmi<sup>323</sup>, sitä toteutettiin ensisijassa evidenssiä tuottamalla. Evidenssin tuottaminen sijoittuu vastuuvollisuusprosessissa pääosin informaatiovaiheeseen. Tässä prosessin vaiheessa Hans Henrik Boije oli erittäin aktiivinen. Kaikilta osin hänen aktiivisuutensa ei ollut omaehtoista, sillä häneltä myös *edellytettiin* näyttöjä vastuuvollisuuden täyttämistä. Huomattavan osan evidenssistään Boije kuitenkin tuotti ilman, että sitä olisi häneltä suoranaisesti vaadittu. Erityisesti todistajien lausunnot Otavalan koulun tilasta edustivat omaehtoista evidenssiä. Ne eivät niinkään olleet osoituksia todistajien oma-aloitteista toiminnasta, vaan ennen kaikkea Boijen ja hänen vaimonsa itsenäisestä aktiivisuudesta evidenssin hankkimiseksi. Ilman painavaa syytä he tuskin olisivat ryhtyneet näin laajamittaiseen evidenssin kokoamiseen. Vallinneessa tilanteessa he olivat kuitenkin arvioineet strategisesti parhaaksi menettelytavaksi evidenssin hankkimisen.

Vastuuvollisuuden toteuttamista palvelivat myös Boijen pyrkimykset kiistää itsensä kannalta epäsuotuisan evidenssin todistusvoima. Epäsuotuisan evidenssin tehtävänä oli osoittaa Boijen tuottama evidenssi paikkansapitämättömäksi ja siten horjuttaa hänen

---

<sup>322</sup> Meijer 2001, s. 363.

<sup>323</sup> Ks. viite 95.

toteuttamansa vastuuvollisuuden perusteita. Selkeästi vastuuvollisuudesta oli kyse myös Boijen roolista käydyssä kiistassa. Vastuuvollisuusprosessiin sijoitettuna tätä kiistaa käytiin keskusteluvaiheessa. Salaisen kaupp- ja manufaktuurideputaation tulkinnan mukaan Boije oli sopimusosapuoli, joka ei ollut täyttänyt valtion kanssa tekemänsä sopimuksen ehtoja. Boije itse tulkitsi toimineensa valtion valtuuttamana asiamiehenä ja täyttäneensä tämän roolin edellyttämät vaatimukset. Deputaation tulkinnan perusteella Boije olisi voitu asettaa taloudelliseen vastuuvollisuuteen kaikkien Otavalan koulua varten myönnettyjen avustusten osalta. Omalla evidenssillään Boije pyrki osoittamaan, että kysymys sopimusehtojen täyttämisestä oli irrelevantti, sillä hän ei koskaan ollut toiminut sopimusosapuolen roolissa. Asiamiehen henkilökohtainen vastuuvollisuus oli sen sijaan huomattavasti pienempi, sillä suuren osan vastuusta kantoivat asiamiehen toimeensa valtuuttaneet tahot. Kiistassa Boijen roolista Otavala-hankkeessa oli siis kyse vastuuvollisten nimeämisestä ja samalla myös taloudellisten vastuuvaatimusten kohdentumisesta. Kysymystä ei tässä yhteydessä ratkaistu, mutta päätöksentekoprosessin lopullinen tulos osoittaa Boijen tulkinnan voittaneen.

Edellä on koottu tämän työn keskeisimmät tutkimustulokset. Tuloksia on edelleen mahdollista yleistää analyttisesti. Yleistämisen tekee mahdolliseksi se, että tutkittava ilmiö eli vuorovaikutus on inhimillisen kanssakäymisen keskeinen ominaispiirre. Voi milteipä todeta, että sen tunnusmerkit ovat löydettävissä kaikkina aikoina kaikkialta. Talouspoliittinen päätöksenteko 1700-luvun jälkipuoliskolla muodosti vain yhden niistä ajallisista ja paikallisista ympäristöistä, joissa vuorovaikutus on ollut tärkeässä roolissa. Tutkittaessa vuorovaikutusta eri aikoina ja erilaisissa tilanteissa on kuitenkin muistettava, että ainoastaan vuorovaikutus on ”ajatonta”. Sitä määrittävät arvot, normit, tavat, käsitykset ja käytänteet ovat sen sijaan voimakkaasti sidoksissa omaan ajalliseen ja paikalliseen kontekstiinsa.

Vaikei vuorovaikutus rajoitukaan vain poliittiseen ja taloudelliseen toimintaan, ovat tämän työn painopisteiden kannalta selkeimmät analogiat osoitettavissa juuri niiden parista. Esimerkiksi voidaan ottaa viimeaikainen eduskuntakeskustelu. Jätteenmäen hallituksen ensimmäinen välikysymys käsitteli hallitusohjelman menolisäyksiä

koskeneen asiakirjan salaamista eduskunnalta<sup>324</sup>. Kyse oli siis evidenssin julkisuudesta. Evidenssin ja luottamuspääoman kiinteä keskinäinen suhde kävi keskustelusta selvästi ilmi. Epäily oleellisen *evidenssin salaamisesta* oli johtanut hallituksen *luottamuksen* kyseenalaistavaan välikysymysmenettelyyn. Keskustelun kuluessa käytetyissä puheenvuoroissa nostettiin selkeästi esille evidenssin salaamisen luottamuspääomaa nakertava vaikutus. *Oppositio* muotoili välikysymyksen keskeisen sisällön muun muassa tiedustelemalla: ”Voiko pääministerin puheisiin luottaa?” Epäluottamus kohdistui siis ensisijassa pääministeriin ja sitä kautta koko hänen edustamaansa hallitusinstituutioon.

Välikysymyskeskustelussa pohdittiin myös rooleja. Kyse ei kuitenkaan ollut henkilöiden institutionaalisista rooleista, vaan salatun asiakirjan roolista. Hallituksen näkemyksen mukaan kiistanalainen asiakirja oli ”työpaperi”, jolla oli merkitystä ainoastaan hallitusohjelmaa työstettäessä. *Oppositio* tulkitsi samaisen asiakirjan ”salaiseksi lisäpöytäkirjaksi”. Tässä merkityksessä asiakirja oli oleellinen osa hallitusohjelmaa, jota ilman koko ohjelmaa oli mahdotonta tulkita oikein. Asiakirjan roolista riippui, millaiset olivat sen vaikutukset hallituksen luottamuspääomalle.

Asiakirjojen julkisuuden merkitys korostui sekä välikysymyskeskustelussa että Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulua koskeneessa päätöksenteossa. *Oppositio* vaati menolisäyksiä koskeneen asiakirjan julkistamista vetoamalla, että ilman sitä hallitusohjelmaa oli mahdotonta arvioida oikein perustein. Hans Henrik Boije puolestaan julkisti evidenssikokoelman sisältäneen lentokirjasensa, jotta hänen toimiaan Otavala-hankkeessa voitaisiin arvioida oikein perustein.<sup>325</sup>

Eduskuntatyöskentelyn menettelytavoissa on selkeitä vuorovaikutuksen muodostamia yhtymäkohtia säätyvallan ajan valtiopäivillä noudatettujen periaatteiden kanssa. Välikysymysmenettelyssä luottamuspääoman merkitys korostuu. Eduskunnan

---

<sup>324</sup> Välikysymyskeskustelu käytiin 13. – 15.5.2003. Välikysymys oli luonteeltaan poikkeuksellinen, sillä siinä oli päivänpolitiikan sijasta kyse valtiopäivätyössä noudatettavista menettelytavoista. Hallituksen luottamuksesta äänestettiin 16.5.2003. Äänestyksessä Jäätteenmäen hallitus sai selkeän luottamuslauseen.

<sup>325</sup> Tätä rinnastusta ei pidä tulkita siten, että opposition rooli välikysymyskeskustelussa ja Boijen rooli Otavalan koulua koskeneessa päätöksenteossa olisivat muutoin olleet keskenään verrannolliset.

istuntosalissa noudatettu diskurssi paljastaa myös samankaltaisuuksia<sup>326</sup>. Vaikka keskustelua käytäisiinkin kiivaasti ja värikkäästi, on siinä aina säilytettävä tietty kunnioitus edustajavereita ja hallituksen ministereitä kohtaan. Esimerkiksi valehtelusta syyttäminen ei kuulu istuntosalin diskurssiin. Istuntosalissa kansanedustajat ja ministerit eivät koskaan *valehtele*. Sen sijaan he saattavat *kiertää tosiasioita* tai *puhua muunneltua totta*. Istuntosalin ulkopuolelta tarkasteltuna siellä noudatettu diskurssi saattaa vaikuttaa järjettömältä tai vähintäänkin ulkokultaiselta. Diskurssia on kuitenkin ymmärrettävä sen omasta kontekstista käsin. Puheenparrellaan kansanedustajat osoittavat kunnioitusta valtiopäiväinstituutiota kohtaan. Sama funktio oli myös Hans Henrik Boijen edustamalla tietokäsityksellä. Sen mukaisesti kritiikki kohdistui ensisijassa evidenssiin kyseenalaistamatta päätöksentekijöiden ja heidän edustamiensa instituutioiden kunniaa.

Toinen ominainen piirre eduskunnassa noudatetulle diskurssille on sen kiivaus ja jyrkkyys. Vaikkei valehtelusta sovikaan syyttää, voidaan epäluottamusta muutoin osoittaa varsin suorin ja voimakkain sanakääntein. Samat henkilöt, jotka kritisoivat voimakkaasti toisiaan istuntosalissa, kykenevät kuitenkin yhteistyöhön valiokunnissa ja mahdollisesti vaalien jälkeen myös samassa hallituksessa. Kiivaita puheenvuoroja onkin tulkittava eduskunnan keskustelukulttuurista käsin. Vain siten ne saavat oikeat mittasuhteet. Samoin myös Boijen uhmakkaan pelottelevia tulevaisuudenvisiona, joissa deputaation menettelytavat johtivat lopulta yhteiskuntarauhan järkkymiseen, on tarkasteltava osana valtiopäivien keskustelukulttuuria. Kontekstistaan irrotettuina niiden eksplisiittiset sisällöt voivat saada liiankin suuren painoarvon.

Diskursiivinen todellisuus ei välttämättä vastaa kansanedustajien käsityksiä edustajavereistaan istuntosalin ulkopuolella. Myös Boijen diskurssia on tulkittava nimenomaan valtiopäiväinstituutiosta käsin. Tulkinna on aina otettava huomioon hänen institutionaalinen asemansa valtiopäivillä sekä roolinsa tarkasteltavassa päätöksentekoprosessissa. Diskurssien kontekstisidonnaisuus ei kuitenkaan vähennä niiden merkitystä osana eduskunnan ja valtiopäivien todellisuutta, vaan pikemminkin korostaa sitä. *Diskursseissa ratkaistaan sekä institutionaalinen että persoonallinen*

---

<sup>326</sup> Samankaltaisuuksia on mahdollista osoittaa, vaikka istuntosalin diskurssissa keskeisessä roolissa onkin suullinen evidenssi. Hans Henrik Boijen toimia tarkasteltaessa painopiste on sen sijaan ollut nimenomaan kirjallisessa evidenssissä.

*luottamus*. Luottamus puolestaan on ensiarvoisen tärkeä edellytys toimivalle vuorovaikutukselle. Nämä seikat ovat yhteisiä poliittiselle päätöksenteolle sekä säätyvallan ajalla että nykypäivänä.

Lopuksi on syytä palata alkuun. Oliko Hans Henrik Boije ”omaa etua tavoitteleva liukas ja epäluotettava poliittinen luopio<sup>327</sup>”, joka edusti ”vapauden ajan julkisen elämän huonointa ja synkintä puolta sekä puoluejärjestelmän mukanaan tuomaa poliittista ja moraalista kurjuutta<sup>328</sup>”. Tähän kysymykseen vastaaminen ei ole ollut tämän työn varsinainen tarkoitus. Selkeän myöntävän tai kieltävän vastauksen antamista vaikeuttaa kysymyksenasettelun voimakas moraalinen kantaaottavuus. Henkilökohtaisesti en ole innokas arvioimaan Boijea henkilönä enkä säätyvallan aikaa aikakautena moraalisiin perustein. On kuitenkin mahdollista esittää asiasta tutkimustietoon perustuva näkemys arvioimalla Boijen toimintaa Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulua koskeneen talouspoliittisen päätöksentekoprosessin kuluessa.

Hans Henrik Boije edusti kiistatta omaa aikaansa. Hän oli aktiivinen talouspoliittinen toimija säätyvallan ajalla. Tässä roolissaan hän hyödynsi tehokkaasti vuorovaikutuksen tarjoamat strategiset mahdollisuudet. Oman edun tavoitteluksi hänen toimintaansa ei kuitenkaan ole perusteltua leimata. Henkilökohtaiset etunäkökohdat nousivat päätöksenteossa keskeiseen asemaan vasta silloin, kun niitä selkeästi uhattiin. Katri Laineen tutkimus osoittaa myös selkeästi, ettei Boije saavuttanut Otavalan koulun avulla henkilökohtaista taloudellista hyötyä. Epäluotettava poliittinen luopio Boijen ei myöskään voi katsoa olleen. Päinvastoin omalta kannaltaan heikkojenkin puoluepoliittisten suhdanteiden vallitessa hänen onnistui säilyttää riittävä poliittinen tuki ja luottamus välttääkseen henkilökohtaisen perikadon.

Paremminkin kuin säätyvallan ajan poliittisen elämän synkkiä puolia Hans Henrik Boije edusti hyödynäikää. Otavalan koulu oli hyödynajan hanke. Siinä toteutui aikakauden jopa hieman naiivi edistysusko, joka johti taloudelliseen epäonnistumiseen. Syytä Otavalan koulun kokemasta kohtalosta ei voi vierittää yksin Boijen harteille. Vastaavien laitosten menestys myös muualla Ruotsin valtakunnassa oli heikko. On kohtuutonta tulkita sen seikan, ettei Hans Henrik Boije ollut valmis vastaamaan henkilökohtaisesti

---

<sup>327</sup> Cederberg 1947, s. 143 – 144.

<sup>328</sup> Jacobson 1925, s. 244.



epäonnistuneen kouluhankkeen aiheuttamista kustannuksista, olleen osoitus hänen oman edun tavoittelustaan. Kiistämätöntä on, että Boije nosti yleiset hyötynäkökohdat selkeästi esille kouluhanketta ajaessaan, muttei ollut valmis kokemaan henkilökohtaista perikatoa yleisen hyödyn nimissä. Kovin räikeää kaksinaismoraalia tämä ei kuitenkaan osoita.

Jotta Hans Henrik Boijesta saisi kattavamman käsityksen taloudellisena toimijana, on häntä pyrittävä arvioimaan myös suhteessa muihin aikalaistoimijoihin. Vertailussa on tyydyttävä summittaiseen arvioon, koska muiden aikalaisten toimintaa ei ole tarkasteltu täsmälleen samasta näkökulmasta. Joitakin päätelmiä on silti mahdollista tehdä. Ensinnäkin Boije noudatti Otavala-hankkeen kuluessa pääsääntöisesti virallisia menettelytapoja. Poikkeamat virallisesta menettelystä, joista selkein oli lentokirjasen painattaminen valtiopäivillä julkaistavaksi, olivat nekin aikalaistoimijoiden yleisesti hyödyntämiä keinoja. Boijen tapa hyödyntää vuorovaikutuksen tarjoamia strategisia mahdollisuuksia ei poikennut radikaalisti muiden aikalaistoimijoiden menettelystä<sup>329</sup>. Hans Henrik Boije oli kenties keskimääräistä tarmokkaampi, kekseliäämpi ja taktisesti taitavampi, mutta silmiinpistävän poikkeuksellinen talouspoliittinen toimija hän tuskin säätyvallan ajalla oli. Vaikkei henkilökohtaisen aktiivisuuden tärkeyttä talouspoliittisessa toiminnassa voi kiistää, niin ilman vuorovaikutuksen tarjoamia strategisia mahdollisuuksia aktiivisenkin yksilön toimintaedellytykset olisivat olleet huomattavasti heikommat.

---

<sup>329</sup> Karonen 2002b osoittaa yritysjohtajien turvautuneen vastaaviin menettelytapoihin.

## 7. Lähteet

### 7. 1. Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Suomen historian perustutkimustoimikunnan kokoelma (SHPTKA)

Aatelissäädyn valtiopäivämateriaalit

valtiopäivät 1755 – 1756:

F142, R1891: 4089 – 4092 (rulla 34)

F193, R3075: 1318 – 1319 (rulla 35)

F193A, R3075: 1320 – 1328 (rulla 35)

valtiopäivät 1760 – 1762:

FR354, R3197, vol. 45: 521 - 522 (rulla 42)

valtiopäivät 1765 – 1766:

F 221, R1955: 787 – 799 (rulla 50)

FR 355, R3332, vol. 50: 730 – 734 (rulla 53)

FR 355, R3336, vol. 54: 693 – 694 (rulla 53)

FR 355, R3336, vol. 54: 786 – 787 (rulla 53)

valtiopäivät: 1769 – 1770:

FR 361, R -, vol. 33: 553 – 558 (rulla 64)

### 7. 2. Painetut lähteet

**Brusewitz 1916.** Brusewitz, A., Frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar. Stockholm 1916.

**Elgenstierna 1925.** Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser I. Abrahamsson – Celsing. Stockholm 1925.

## 8. Kirjallisuus

**Alanen 1963.** Alanen, Aulis, J.. Suomen historia vapaudenajalla. Suomen historia IX. Porvoo 1963.

**Annala 1928.** Annala, Vilho, Suomen varhaiskapitalistinen teollisuus Ruotsin vallan aikana. Taloustieteellisiä tutkimuksia julkaissut Kansantaloudellinen yhdistys 36. Helsinki 1928.

**Arajärvi 1950.** Arajärvi, Kirsti, Tampereen seudun talonpoikaislevottomuuksista 1760-luvulla. Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia IV. Juhlajulkaisu Tampereen historiallisen seuran 25 vuotisen toiminnan johdosta. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja VIII. Tampere 1950.

**Blomstedt 1927.** Blomstedt, Kaalo, Boije, Hannu Henrik. Kansallinen elämäkerrasto. 1 osa. A – E. Porvoo 1927.

**Cederberg 1942.** Cederberg, A.R., Suomen historia vapaudenajalla I. Porvoo 1942.

**Cederberg 1947.** Cederberg, A.R., Suomen historia vapaudenajalla II. Porvoo 1947.

**Duranti 1998.** Duranti, Luciana, Diplomats. New Uses for an Old Science. Lanham 1998.

**Eilola 2003.** Eilola, Jari, ”Cuca tiesi cugin mielen? Kengä kenengä sydämen?” – Maine ja luotettavuus uuden ajan alun pikkukaupungeissa. Sietämättömät ja täydellinen maailma. Kirjoituksia suvaitsemattomuudesta. Toim. Jari Eilola. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 6. Jyväskylä 2003.

**Einonen 2003.** Einonen, Piia, Herroista narreiksi – Raadin kunnian määrittely osana kaupunkihallinnon uudistuspyrkimyksiä ja vallan demonstroimista 1600-luvun alkupuolen Tukholmassa. Sietämättömät ja täydellinen maailma. Kirjoituksia suvaitsemattomuudesta. Toim. Jari Eilola. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 6. Jyväskylä 2003.

**Eskola 1984.** Eskola, Antti, Vuorovaikutus, muutos, merkitys. Sosiaalipsykologian perusteiden kriittinen tarkastelu. 2. painos. Helsinki 1984.

**Ginzburg 1996.** Ginzburg, Carlo, Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Tampere 1996.

**Gustafsson 1994.** Gustafsson, Harald, Political Interaction in the Old Regime. Central Power and Local Society in the Eighteenth-Century Nordic States. Lund 1994.

**Halme 1964.** Halme, Pentti, Suomen aatelin edustus 1719 – 56 valtiopäivillä. Historiallinen arkisto 59. Turun historiallinen seura. Turku 1964.

**Harisalo – Miettinen 2000.** Harisalo, Risto, Miettinen, Ensio, Luottamus pääoma. Yrittäjyyden kolmas voima. Viides painos. Vammala 2000.

**Heckscher 1949a.** Heckscher, Eli, F., Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa. Andra delen. Det moderna Sveriges grundläggning. Första halvbandet. Stockholm 1949.

**Heckscher 1949b.** Heckscher, Eli, F., Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa. Andra delen. Det moderna Sveriges grundläggning. Andra halvbandet. Stockholm 1949.

**Heckscher 1953.** Heckscher, Eli, F., Merkantilismen, Senare delen. Andra, reviderade upplagan. Stockholm 1953.

**Helkama – Myllyniemi – Liebkind 1999.** Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni, Liebkind, Karmela, Johdatus sosiaalipsykologiaan. 3. painos. Helsinki 1999.

**Ihalainen 2003.** Ihalainen, Pasi, Valtiopäiväsaarnat osana vapauden ajan Ruotsin poliittista kulttuuria. Toivon historia. Toivo Nygårdille omistettu juhlakirja. Toim. Kalevi Ahonen et al. Jyväskylä 2003.

**ISO 15489-1.** International Standard. ISO 15489-1. First edition. 2001-09-15. Information and Documentation – Records Management. Luettavissa pdf-muodossa internet-osoitteessa: [http://www.naidonline.org/links/ISO\\_15489-1.pdf](http://www.naidonline.org/links/ISO_15489-1.pdf)

**Jacobson 1925.** Jacobson, G., Boije, Hans Henrik. Svenskt biografiskt lexikon. Femte bandet: Blom- Brannius. Stockholm 1925.

**Jarrick – Söderberg 1993.** Jarrick, Arne – Söderberg, Johan, Praktisk historieteori. Stockholm 1993.

**Jokiaho 2002.** Jokiaho, Mika, Miehen kunnia ja maine 1600-luvun pohjalaisessa maalaisyhteisössä. Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450 – 1860). Toim. Piia Einonen ja Petri Karonen. Historiallinen arkisto 116. Helsinki 2002.

**Jokinen – Juhila – Suoninen 1999.** Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero, Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere 1999.

**Jokinen – Juhila – Suoninen 1993.** Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero, Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere 1993.

**Kallioinen 2002.** Kallioinen, Mika, Kunniallinen ja solidi: luottamus 1800-luvun liiketoiminnassa. Arki ja läheisyys. Juhlakirja Ulla Heinon täyttäessä 60 vuotta. Toim. Terhi Kivistö. Turun historiallinen arkisto 55. Vaasa 2002.

**Karonen 1996.** Karonen, Petri, Kuninkaan luottomiehiä, siniverisiä puoluejunkkareita, päteviä byrokraatteja ja säätyläisten parhaimmistoa. Virkamiehet ja yhteiskunnan muutos uuden ajan alussa (noin 1520 – 1810). Siperiasta Siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Toim. Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylä 1996.

**Karonen 1999.** Karonen, Petri, Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521 – 1809. Juva 1999.

**Karonen 2002a.** Karonen, Petri, Suomen erityisasema porvarissäädyssä säätyjen ajan valtiopäivillä. Painamaton käsikirjoitus 2002.

**Karonen 2002b.** Karonen, Petri, Talouden ja politiikan johtajat – Yritysjohtajat taloudellisina ja yhteiskunnallisina toimijoina Suomessa 1600 – 1920. Painamaton käsikirjoitus 2002.

**Karonen 2003.** Karonen, Petri, Tiedon hankinta ja käyttö 1700-luvun valtiopäivillä. Toivon historia. Toivo Nygårdille omistettu juhlakirja. Toim. Kalevi Ahonen et al. Jyväskylä 2003.

**Katajala 2002.** Katajala, Kimmo, Suomalainen kapina. Talonpoikaislevottomuudet ja poliittinen kulttuuri Suomessa Ruotsin ajalla (n. 1050 – 1800). Historiallisia tutkimuksia 212. Vammala 2002.

**Kennedy – Schauder 1998.** Kennedy, Jay – Schauder, Cheryl, Records Management: A Guide to Corporate Record Keeping. 2. ed. Melbourne 1998.

**Koskimies 1966.** Koskimies, Y. S., Hallinto ja oikeuslaitos. Hämeen historia III. Vuodesta 1721 noin vuoteen 1870. Ensimmäinen nide. Julkaissut Hämeen heimoliitto. Hämeenlinna 1966.

**Koskinen 1874.** Koskinen, Yrjö, Juhana Henrik Wijkmanin rikos-asia, asiakirjain mukaan esittänyt Yrjö Koskinen. Historiallinen arkisto IV. Toim. Historiallinen Osakunta. Helsinki 1874.

**Koukkula 1964.** Koukkula, Tuomo, Suomen aatelin osallistuminen valtiopäiviin vuosina 1760 - 1772. Historiallinen arkisto 59. Turun historiallinen seura. Turku 1964.

**Kuisma 1983.** Kuisma, Markku, Kauppasahojen perustaminen Suomessa 1700-luvulla (1721 – 1772). Tutkimus päätöksentekoprosessista. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk. 129. Helsinki 1983.

**Lagerroth 1934.** Lagerroth, Fredrik, Sveriges Riksdag. Förra avdelningen. Riksdagens historia intill 1865. Sjätte bandet. Frihetstidens maktägande ständer 1719 – 1772. Del 2. Stockholm 1934.

**Lagerroth – Nilsson – Olsson 1934.** Lagerroth, Fredrik, Nilsson, J. E., Olsson, Ragnar, Sveriges Riksdag. Förra avdelningen. Riksdagens historia intill 1865. Femte bandet. Frihetstidens maktägande ständer 1719 – 1772. Del 1. Stockholm 1934.

**Laine 1935.** Laine, Katri, Otavalan pellavanviljely- ja kehuukoulu. Ruotsi-Suomen pellavanviljely- ja kehuupolitiikkaa 1700-luvulla. Historiallisia tutkimuksia 21. Helsinki 1935.

**Lamberg – Ojala 1997.** Juha-Antti Lamberg – Jari Ojala (toim.), Uusi institutionaalinen taloushistoria. Johdanto tutkimukseen. Jyväskylä 1997.

**Levi 1992.** Levi, Giovanni, Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa. Helsinki 1992.

**Lindroth 1978.** Lindroth, Sten, Svensk lärdomshistoria. Frihetstiden. Stockholm 1978.

**Long 1990.** Long, Russell C., The Writers Audience: Fact or Fiction? A Sense of Audience in Written Communication. Written Communication Annual. An International Survey of Research and Theory. Volume 5. Edited by Gesa Kirsch – Duane H. Roen . Printed in the United States of America 1990.

**Luostarinen 1986.** Luostarinen, Heikki, Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941 – 1944: tausta ja sisältö. Jyväskylä 1986.

**Luostarinen – Väliverronen 1991.** Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa, Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Jyväskylä 1991.

**Magnusson 1997.** Magnusson, Lars, Sveriges ekonomiska historia. Falun 1997.

**Malmström 1900.** Malmström, C. G., Sveriges politiska historia från Konung Karl XII:s död till statshvälfningen 1772. V. Stockholm 1900.

**Manninen 1996.** Manninen, Sami, Kirjoitusvapaus ja valtiopäiväjulkisuus. Vuoden 1766 painovapausasetuksen tarkastelua. Sananvapaus. Kaarle Nordenstreng (toim.). Juva 1996.

**Meijer 2001.** Meijer, Albert, Accountability in an Information Age: Opportunities and Risks for Records Management. *Archival Science* 1: 361 – 372, 2001.

**Metcalf 1985.** Metcalf, Michael, F., Frihetstidens riksdag 1719 – 1772. Riksdagen genom tiderna. Redaktör Nils Stjernquist. Arlöv 1985.

**Misztal 1998.** Misztal, Barbara, A., Trust in Modern Societies. The Search for the Basis of Social Order. Reprinted. Cambridge 1998.

**Niemelä 1998.** Niemelä, Jari, Vain hyödynkö tähden? Valistuksen ajan hyötyajattelun, luonnontieteen ja talouspolitiikan suhde Pehr Adrian Gaddin elämäntyön kautta tarkasteltuna. Historiallisia tutkimuksia 199. Tampere 1998.

**North 1993.** North, Douglas C., Institutions, Institutional Change and Economic Performance. (reprinted) Cambridge 1993.

**Ojala 2003.** Ojala, Jari, Verkostot ja epätäydellinen informaatio historiassa. Toivon historia. Toivo Nygårdille omistettu juhlakirja. Toim. Kalevi Ahonen et al. Jyväskylä 2003.

**Ojala – Uutela 1993.** Ojala, Toini, Uutela, Antti, Rakentava vuorovaikutus. Porvoo 1993.

**Olsson 1963.** Olsson, Gunnar, Hattar och mössor. Studier över partiväsendet i Sverige 1751 – 1762. *Studia Historica Gothoburgensia* I. Göteborg 1963.

**Paloposki 1972.** Paloposki, Toivo, J., Suomen historian lähteet. Forssa 1972.



**Paloposki 1976.** Paloposki, Toivo, J., Suomen talouden kehittäminen 1750 – 1760-lukujen valtiopäiväpolitiikassa. Historiallisia tutkimuksia 98. Forssa 1976.

**Pulma 1985.** Pulma, Panu, Fattigvård i frihetstidens Finland. En undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle. Historiallisia tutkimuksia 129. Jyväskylä 1985.

**Raevaara – Ruusuvuori – Haakana 2001.** Liisa Raevaara & Johanna Ruusuvuori & Markku Haakana. Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Institutionaalinen Vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Toim. Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana, Liisa Raevaara. Tietolipas 173. Pieksämäki 2001.

**Rafoth 1990.** Rafoth, Bennett A., The Concept of Discourse Community: Descriptive and Explanatory Adequacy. A Sense of Audience in Written Communication. Written Communication Annual. An International Survey of Research and Theory. Volume 5. Edited by Gesa Kirsch – Duane H. Roen . Printed in the United States of America 1990.

**Rasila 1988.** Rasila, Viljo, Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. Tampereen historia I. Vaiheet ennen 1840-lukua. Tampere 1988.

**Renvall 1962.** Renvall, Pentti, Ruotsin vallan aika. Suomen kansanedustuslaitoksen historia. Ensimmäinen osa. Suomen kansanedustuksen vaiheet 1850-luvun puoliväliin. Helsinki 1962.

**Saarela-Kinnunen – Eskola 2001.** Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1 osa. Metodien valinta ja aineiston keruu. Jyväskylä 2001.

Schematiska framställningar av några riksdagsärendens gång vid frihetstidens riksdagar. Forskningsprojektet ”Ett partisystem i vardande. Partier, parlamentarisk praxis och parlamentariska idéer i Sverige 1680 – 1772”. Julkaisematon käsikirjoitus 1968.

**Ståhle – Grönroos 1999.** Ståhle, Pirjo, Grönroos, Mauri, Knowledge Management – tietopääoma yrityksen kilpailutekijänä. *Ekonomia – sarja*. Porvoo 1999.

**Svenska Akademiens Ordbok.** <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

**Virrankoski 1986a.** Virrankoski, Pentti, Analogioita vai anakronismeja? Vapaudenajan ja 1900-luvun poliitikkomentaliteetin vertailua. *Historiallinen arkisto 88*. Helsinki 1986.

**Virrankoski 1986b.** Virrankoski, Pentti, Anders Chydenius. Demokraattinen poliitikko valistuksen vuosisadalta. Juva 1986.

**Österberg 1989.** Österberg, Eva, Bönder och centralmakt i det tidigmoderna Sverige. Konflikt – kompromiss – politisk kultur. *Scandia 55*: 1/1989.

**Österberg 1992.** Österberg, Eva, Folklig mentalitet och statlig makt. Perspektiv på 1500 – 1600-talens Sverige. *Scandia 58*: 1/1992.